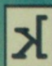
MICHEL HOUELLEBECQ

ŽEMĖLAPIS IR TERITORIJA

Goncourt'ų premija 2010

MICHEL HOUELLEBECQ

ŽEMĖLAPIS IR TERITORIJA

Iš prancūzų kalbos vertė
DAINIUS GINTALAS

UDK 821.133.1-31
Ho-328

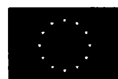
Versta iš: Michel Houellebecq. *La carte et le territoire*. Flammarion, 2010

INSTITUT FRANÇAIS

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide à la publication „Oscar Milosz", bénéficie du soutien de l' Ambassade de France en Lituanie et de l'Institut français

Knygos leidimą remia Prancūzijos ambasada Lietuvoje ir Prancūzų institutas (O. Milašiaus programa knygų leidybai remti)

Kultūra

Projektas finansuojamas remiant Europos Komisijai. Šis leidinys atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamos informacijos naudojimą.

Knygos leidimą parėmė Lietuvos kultūros rėmimo fondas

Michel Houellebecq.
ŽEMĖLAPIS IR TERITORIJA

Iš prancūzų kalbos vertė Dainius Gintalas
Leidyklos redaktorė Lolita Petrašiūnaitė
Viršelio autorius Denisas Bezrukich

Tiražas 1700

Išleido:
kitos knygos
Vienybės g. 21, LT-51379 Kaunas
www.kitosknygos.lt

Spausdino:
„Spindulio" spaustuvė
www.spindulys.lt

ISBN 978-609-427-132-8

Pasauliui aš įkyrėjau,
jisai man – taip pat.

Karolis Orleanietis

Džefas Kunsas*, ką tik atsikėlęs nuo krėslo, entuziastingai mosavo rankomis. Priešais jį ant baltos odinės kanapos, kiek užklotos šilkiniu audeklu, truputėlį sukumpęs sėdėjo Damienas Hirstas** ir, rodės, ketino jam prieštarauti; jo įraudęs veidas buvo paniuręs. Abu vyrai dėvėjo juodus kostiumus, – tik Kunso buvo neryškiai juostuotas, – baltus marškinius ir ryšėjo juodus kaklaraiščius. Tarp jųdviejų ant žemo staliuko stovėjo pintinė su cukrumi konservuotais vaisiais, į kuriuos nei vienas, nei kitas nekreipė nė menkiausio dėmesio. Hirstas gurkšnojo „Budweiser Light".

Už jų pro didžiulį langą iki pat horizonto tolybių vėrėsi panorama su išstypusiais daugiaaukščiais pastatais, panėšėjusiais į galybę susispietusių gigantiškų Babilono stačiakampių; naktis buvo šviesi, oras vaiskus. Galėtum laisvai pamanyti, kad tai Kataras ar Dubajus, kambario dekorą iš tiesų buvo įkvėpusi viena reklaminė viešbučio „Emyratai" Abu Dabyje fotografija iš prabangaus vokiško žurnalo.

Džefo Kunso kakta lengvai švytėjo, Džedas teptuku ją patamsino ir atsitraukė tris žingsnius. Su Kunsu jam aiškiai nesisekė. O perteikti Hirstą iš esmės buvo lengva: galėjai jį pavaizduoti kaip brutalų ir cinišką vyruką, mąstantį maždaug „šlamančiųjų turiu iki kaklo, tad man ant

* Jeff Koons (g. 1955) – amerikiečių menininkas, neopoparto atstovas, mėgstantis žaisti kičo stilistika. Beje, buvo susituokęs su garsiąja pornožvaigžde Cicciolina. (Čia ir toliau – vertėjo pastabos.)

** Damien Hirst (g. 1965) – skandalingasis britų menininkas, dirbantis įvairiausiomis technikomis, bet labiausiai žinomas dėl ekspresyviai ar šokiruojančiai kūriniams panaudotų gyvūnų kūnų ar jų dalių.

visų nusišikt", jį taip pat buvo galima pavaizduoti kaip *maištingą menininką* (ir vėlgi turtingą), savo kūriniuose be atodairos vystantį *kraupią mirties temą*; galiausiai jo pilnakraujam veide buvo kažkas gniuždančio, tipiškai angliško, primenančio statistinį „Arsenalo" faną. Žodžiu, skirtingi bruožai galėjo puikiausiai sugulti į vientisą britų menininko – tipinio savo kartos atstovo – portretą. Tuo tarpu Kunsas, rodės, perteikė kažką dviprasmiška, tarsi neįveikiamą prieštarą tarp išmanaus prekeivio suktybės ir tikro asketo egzaltacijos. Jau trečią savaitę Džedas vis bandė pertapyti Kunso, pakilusio nuo krėslo ir entuziastingai mosuojančio rankomis tarsi bandytų kažkuo įtikintini Hirstą, veido išraišką; tai padaryti buvo sunku, lyg reiktų nutapyti mormoną, kuriantį pornografiją.

Jis turėjo nemažai Kunso nuotraukų: vienose – tik jis, kitose – drauge su Romanu Abramovičiumi, Madona, Baraku Obama, Bono, Vorenu Bafetu, Bilu Geitsu... Deja, nė viena jų neperteikė Kunso asmenybės, nepranoko to „Chevrolet" kabrioletų pardavėjo įvaizdžio, kurį jis demonstratyviai rodė pasauliui, – tai buvo apgailėtina. Beje, Džedas jau seniai buvo nusivylęs fotografais, ypač *didžiaisiais fotografais*, siekiančiais nuotraukose užfiksuoti *visą tiesą* apie savo modelius, iš tiesų, jie nė velnio nieko neatskleidžia, įsitaiso priešais jus ir kažką kudakuodami paleidžia į darbą fotoaparato mechanizmą, padaro keletą šimtų kadrų, iš kurių paskui išsirenka ne pačius prasčiausius, – štai taip dirba visi be išimties vadinamieji *didieji fotografai*, keletą tokių Džedas pažinojo asmeniškai ir jautė jiems vien panieką, manydamas, kad jie nė kiek ne kūrybiškesni nei fotoautomatai.

Virtuvėje, už keleto žingsnių nuo jo, sutratėjo vandens šildytuvas. Džedas pastėręs sustingo. Jau buvo gruodžio 15 diena.

Prieš metus maždaug tuo pat metu tasai vandens šildytuvas lygiai taip pat sutratėjo ir visiškai išsijungė. Po keleto valandų temperatūra dirbtuvėje nukrito iki 3 °C. Jam pavyko truputėlį pamiegoti, tiksliau pasakius, pasnausti, ir tai tik trumpomis atkarpėlėmis. Apie šeštą valandą ryto, vos spėjęs apsiprausti – jis išnaudojo paskutinius šildytuvo talpykloje buvusio karšto vandens litrus, – paskui užsikaitė kavos ir ėmė laukti darbuotojo iš firmos „Santechnikos meistrai" – šie pažadėjo iš pat ankstyvo ryto ką nors atsiųsti.

Savo tinklalapyje „Santechnikos meistrai" baudėsi „iškelti santechniką į tikrąjį trečiojo tūkstantmečio lygį"; pirmiausia tegu teikiasi laiku atvykti, burbėjo Džedas sulaukęs vienuoliktos valandos, be perstojo vaikštinėdamas po dirbtuvę, kad nesušaltų. Tądien jis darbavosi prie tėvo portreto, kurį norėjo pavadinti „Architektas Žanas Pjeras Martenas palieka savosios įmonės vadovo postą", nukritus temperatūrai neišvengiamai paskutinysis dažų sluoksnis džius žymiai lėčiau. Kaip ir kiekvienais metais, per Kalėdas, iki kurių buvo likusios dvi savaitės, Džedas ketino pavakarieniauti su tėvu, tad iki tol norėjo paveikslą pabaigti; bet jei santechnikas greitu metu nepasirodys, visas reikalas nueis šuniui ant uodegos. Nors, tiesą sakant, iš esmės tai neturėjo jokios reikšmės, jis nesiruošė to paveikslo dovanoti, tiesiog norėjo jį *parodyti*; tad kodėl jam staiga tai tapo taip svarbu? Greičiausiai šiuo akimirksniu jam tiesiog nebelaikė nervai: vienu metu pradėjęs šešis paveikslus, jis kelis mėnesius plūkėsi be jokios atvangos – tikra beprotystė.

Apie penkioliktą valandą jis nutarė dar kartą paskambinti „Santechnikos meistrams“, tačiau linija kaip visada buvo užimta. Pagaliau šiek tiek po devynioliktos valandos jam pavyko susisiekti; klientų aptarnavimo skyriaus darbuotoja pasiteisino tuo, kad dėl netikėtai užklupusių šalčių labai padaugėjo skubių iškvietimų, tačiau prižadėjo būtinai ką nors atsiųsti kitos dienos rytą. Džedas padėjo ragelį, paskui užsisakė kambarį viešbuty „Mercure“ Ogiusto Blanki bulvare.

Kitą dieną jis ir vėl nenuilsdamas laukė santechniko iš „Santechnikos meistrų“, taip pat – darbuotojo iš firmos „Šaunieji santechnikai“, su kuria susisiekė belaukdamas pirmojo. „Šaunieji santechnikai“ reiškė pagarbą „aukštosios santechnikos“ amato tradicijoms, tačiau atkakti laiku irgi nesiteikė.

Paveiksle Džedo tėvas stovi ant pakylos su pakelta taure rankoje priešais pusšimtį savosios firmos darbuotojų ir skausmingai šypsosi. Atsisveikinimo vakarėlis vyksta *open space* – didžiulėje trisdešimties metrų ilgio, dvidešimties metrų pločio patalpoje baltomis sienomis, pro įstiklintą stogą plūsta šviesa, viduje vienas šalia kito rikiuojasi informacinio projektavimo postai ir stalai su dideliais vykdomų projektų maketais. Dauguma dalyvių – jauni vyrukai *kompiuterinių žiurkių* fizionomijomis, jie – 3D dizaineriai. Šalia pakylos prie tėvo stovi trys keturiasdešimtmečiai architektai. Atsižvelgiant į kompoziciją, pasiskolintą iš mažai žinomo Lorenco Loto* paveikslo, visi jie stengiasi nežiūrėti vieni kitiems į akis, o bando sugauti tėvo žvilgsnį, todėl tampa aišku, kad kiekvienas jų viliasi iš tėvo perimti įmonės vadovo postą. Šiek tiek virš susirinkusiųjų nukreiptas jo žvilgsnis nusako troškimą paskutinį kartą aplink save suburti visą komandą, išreiškia pamatuotą tikėjimą firmos ateitimi, o svarbiausia – begalinį liūdesį. Liūdesį paliekant įmonę, kurią įkūrė ir

* Lorenzo Lotto (1480–1557) – vienas originaliausių Renesanso epochos italų tapytojų, apdovanotų turtinga fantazija, sukūrusių psichologiškai gilaus, dinamiško portreto stilių.

kuriai atidavė pačius gražiausius savo gyvenimo metus, neišsemiamą liūdesį – juk priešais mus žlugęs žmogus.

Po pietų Džedas dešimtį kartų bandė susisiekti su „Santechnikos meistrais“, deja, bergždžiai. Ši firma laukimo atkarpomis leido įrašus iš „Skyrock“ radijo, tuo tarpu „Šaunieji santechnikai“ rinkosi stotį „Juokeliai ir dainuškos“.

Maždaug penktą valandą vakaro jis atsidūrė viešbuty „Mercure“. Ogiusto Blanki bulvare stojo sutemos, alėjos pašonėje benamiai kūreno ugnį.

Kitos dienos daugiau mažiau buvo tokios pačios: Džedas nepailstamai skambino į santechnikos firmas, telefono linijomis beveik iš karto jį pasiekdavo laukimo muzika, jis laukdavo vis didėjančiame šaltyje prie savojo paveikslo, kuris visai nesiteikė džiūti.

Pagalba jį pasiekė gruodžio 24 dienos rytą santechniko kroato pavidalu, šis gyveno kaimynystėje, Stefeno Pišono aveniu, – Džedas visai atsitiktinai pastebėjo jo lentelę grįždamas iš „Mercure“ viešbučio. Vyrukas, be abejo, buvo laisvas ir galėjo imtis darbo nedelsdamas. Jis buvo neaukštas ir juodaplaukis, pablyškęs veidas pasižymėjo harmoningais ir subtiliais bruožais, o ūsiukai – beveik kaip iš *Belle Époque*; iš tiesų jis šiek tiek panėšėjo į Džedą – tik nepaisant ūsiukų.

Įėjęs į butą tuoj pat ėmėsi apžiūrinėti vandens šildytuvą, neskubėdamas nuėmė valdymo skydelį, laibais pirštais apčiupinėjo sudėtingą vamzdyno sistemą. Kalbėjo apie sklendes ir sifonus. Jis apskritai kėlė viską apie gyvenimą nutuokiančio žmogaus įspūdį.

Po penkiolika minučių trukusios apžiūros vyrukas pateikė diagnozę: jis galėtų pataisyti, tai yra pabandytų atlikti kažką panašaus į *remontą*, tas reikalas atsieitų penkiasdešimt eurų, ne daugiau. Žinia, tai greičiau būsiąs mėgėjiškas paknibinėjimas, o ne tikras remontas, taigi, prietaisas pratempsiąs keletą mėnesių, pačiu geriausiu atveju – keletą metų, kaip bebūtų, jis atsisakąs duoti ilgalaikę garantiją; ir apskritai jam būtų labai nepadoru teigti, kad šis šildymo katilas veiks ilgą laiką.

Džedas atsiduso, prisipažindamas, kad maždaug to ir laukęs. Jis puikiausiai prisiminė tą dieną, kai nusprendė pirkti šį butą, tai buvo prieš devynerius metus; prisiminė kresną ir savim patenkintą nekilnojamojo turto agentą, giriantį išskirtinį vidun patenkantį šviesos srautą, neslėpdamas būtinybės būstą truputėlį „pagražinti". Tada Džedas pamanė: verčiau jau pats būtų nekilnojamojo turto agentas arba ginekologas.

Nuo pirmųjų minučių entuziastingas nekilnojamojo turto agentas buvo tiesiog pagautas begalinio susižavėjimo sužinojęs, kad Džedas – menininkas. Tai pirmas kartas, sušuko jis, kai turįs progą parduoti *menininko dirbtuves* tikram *menininkui*! Sekundėlę Džedas išsigando, kad vyrutis tuoj ims solidarizuotis su tikrais menininkais, keiksnodamas buržuazinės bohemos kretinus ar kitus panašaus plauko juokdarius, kurie dirbtinai pakėlė kainas, užkirsdami kelią menininkams įsigyti dirbtuves, atseit: ką gi padarysi, žmogau, aš juk bejėgis prieš rinkos tikrovę, ne aš ją sukūriau, – bet, laimė, to neįvyko, kresnas nekilnojamojo turto agentas tiesiog sutiko nuleisti 10 procentų, kuriuos, matyt, ir taip buvo numatęs suteikti po pačių lengviausių derybų.

„Menininko dirbtuvės", kaip reikėjo suprasti, – tai palėpė su stikliniu stogu, nuostabiu stogu, to nepaneigsi, ir keletas tamsių pagalbinių kambariukų, vos pakankamų tokiems tipams kaip Džedas, kurio higieniniai poreikiai ir taip buvo riboti. Užtai vaizdas į miestą – pritrenkiantis: pro Alpių aikštę jis driekėsi iki Vincento Oriolio bulvaro su antžeminiu metro, dar toliau – iki pat aštuntojo dešimtmečio vidury pastatytų keturkampių tvirtovių, visiškai nederėjusių prie dailios Paryžiaus panoramos, tačiau būtent jos Džedui labiausiai ir patiko – pirmiausia, architektūros požiūriu.

Kroatas atliko remontą ir įsibruko kišenėn penkiasdešimt eurų. Jis nepasiūlė Džedui išrašyti sąskaitos, o šis visai to ir nelaukė. Vos durys spėjo užsitrenkti, jis vėl pasibeldė – bar bar bar. Džedas atidarė.

– Tiesą sakant, pone, – tarė vyrukas, – linksmų Kalėdų. Tiesiog norėjau jums pasakyti: linksmų Kalėdų.

– O taip, iš tiesų, – atitarė suglumęs Džedas. – Jums taip pat linksmų Kalėdų.

Tada jis greit susivokė, kad kils problemų dėl taksi. Kaip ir tikėjosi, „Visu greičiu“ griežtai atsisakė jį vežti iki Rensi, o „Eiklusis taksi“ bent jau sutiko jį pametėti iki stoties, na, geriausiu atveju – iki merijos, bet tikrai ne iki Cikadų miestelio. „Dėl saugumo sumetimų, pone...“ – subambėjo darbuotojas su lengvu priekaištu. „Mes aptarnaujame tik visiškai saugiose zonose, pone“, – savo ruožtu glosniu apgailestaujančiu tonu pareiškė operatorius iš „Fernando Garseno automobilių“. Džedas vis labiau ėmė jaustis kaltas, kad nori sutikti Kūčias tokioje nederamoje vietovėje kaip Cikadų miestelis, kaip ir kiekvienais metais jis ėmė pykti ant tėvo, užsispyrusiai atsisakančio išvykti iš savo prašmatnaus, didžiulio parko supamo namo, kuris dėl masinių vaikštynių atsidūrė pavojingesnėje zonoje, jau iš tiesų kontroliuojamoje vietinių gaujų.

Pirmiausia prisiėjo sustiprinti apsauginę sieną, ant jos pritvirtinti groteles su elektros srove, įtaisyti stebėjimo kameras su tiesiogiai į policijos komisariatą perduodamu vaizdu – visa tai reikėjo padaryti vien tam, kad tėvas vienas laisvai galėtų klaidžioti po dvylika nešildomų kambarių, į kuriuos daugiau niekas neužeidavo, išskyrus Džedą, kiekvienais metais atvykstantį Kūčių vakarienės. Artimiausios parduotuvėlės jau seniai buvo išsikrausčiusios, tad vaikštinėti kaimyninėmis gatvėmis buvo neįmanoma, ten neretai būdavo užpuolami net automobiliai, stabtelėję užsidegus raudonai šviesai. Rensi merija jam į pagalbą atsiuntė namų šeimininkę – vieną tokią vaidingą ir piktą senegalietę vardu Fati, kuri nuo pat pirmųjų dienų ėmė jį ėsti, atsisakė daugiau nei vieną kartą per mėnesį keisti patalynę ir, labai tikėtina, apipirkimo metu iš jo vogdavo.

Kaip bebūtų, temperatūra bute pamažu kilo. Džedas nufotografavo tapomą paveikslą – galės bent jau kažką tėvui parodyti. Nusimetė kelnes ir puloverį, atsisėdo turkiška poza ant siauro, tiesiai ant žemės patiesto čiužinio, atstojančio jam lovą, ir apsisiautė antklode. Pamažu jis sulėtino kvėpavimą, įsivaizduodamas iš lėto, tingiai blyškiose sutemose besiritančias bangas – taip bandydamas protui suteikti ramybės ir kaip įmanydamas pasiruošti ateinančiai Kūčių vakarienei su tėvu.

Šios dvasinės pratybos davė vaisių, nes vakaras buvo pakankamai ramus, netgi pusiau mielas, – Džedas jau seniai nieko daugiau ir nesitikėjo.

Kitą dieną, apie septintą valandą ryto, manydamas, kad gaujų nariai irgi *šventė*, pėsčiomis nudūlino iki Rensi stoties ir sėkmingai pasiekė Rytų stotį.

Vienerius metus po remonto atlaikęs vandens šildytuvas pirmą kartą davė ženklą, kad genda. „Architektas Žanas Pjeras Martenas palieka įmonės vadovo postą" jau seniai buvo užbaigtas ir galerijos savininko sandėlyje laukė Džedo personalinės parodos, kuri niekaip nesiteikė įvykti. Pats gi Žanas Pjeras Martenas sūnaus, seniai praradusio norą apie tai kalbėtis, nuostabai nusprendė atsisakyti namo Rensi ir persikraustyti į Bulonės senelių namus su medicinine priežiūra. Jų kasmetė vakarienė šįkart turėjo įvykti Boskė aveniu restorane, pavadintame „Pas tėtį". Džedas pasidavė *Pariscope* išspausdintam reklaminiam anonsui, kuriame buvo žadama tradicinė virtuvė, viskas *senoviškai*, ir pažadas iš esmės buvo išpildytas. Pustuštė salė buvo prigrūsta Kalėdų senelių ir girliandomis papuoštų eglučių, joje daugiausia bruzdėjo grupelės pagyvenusių ir netgi senų žmogystų, kurios stropiai, pareigingai ir šiek tiek godžiai kramsnojo tradicinės virtuvės patiekalus. Buvo patiekiama šerniena, keptas paršiukas ir kalakutas; desertui, žinoma, siūlė *senoviškai* iškeptą kalėdinį pyragą – pliauską, kurią mandagūs ir kuklūs padavėjai dalijo tylomis, tarsi ligoninės nudegimų skyriuje. Džedui viskas čia kėlė šypseną, jis puikiausiai suvokė, ką darąs, siūlydamas tėvui tokią vakarienę. Šis šaltas, rimtas vyras ištįsusiu ir santūriu veidu, rodos, niekada nesimėgaudavo valgiais – retais atvejais, kai Džedui reikėdavo su juo pasimatyti ir jie eidavo pavalgyti kažkur netoli tėvo darbovietės, šis visada rinkdavosi sušių restoraną – visada tą patį. Sukurti jam gastronominę šventę, kuri nebeįvyks ir greičiausiai niekada neįvyko, nes jo

žmona, kol buvo gyva, baisiai nemėgo gaminti, – labai jau patetiškas ir bergždžias reikalas. Bet dabar Kalėdos – ką čia beprigalvosi? Visiškai abejingas aprangai jo tėvas vis mažiau skaitydavo ir, atrodo, apskritai niekuo nebesidomėjo. Jis, pasak senelių namų direktorės, „protingai integravosi", tai iš tiesų reiškė, kad tėvas daugmaž su niekuo nebendrauja. Šiuo momentu jis stropiai kramtė kepto paršiuko mėsą su tokia išraiška, tarsi jo burnoje būtų gabalas gumos ir nerodė nė menkiausio noro pertraukti įsiviešpatavusią tylą, o Džedas (jam nereikėjo užsisakyti austrių su „Gewürztraminer" vynuogių vynu, jis tai suprato, vos užsisakęs butelį, – baltasis vynas jam visada sudrumsčia protą), besikarščiuodamas įnirtusiai ieškojo kažko, kas galėtų priartinti prie pokalbio temos. Jei būtų vedęs, bent jau turėtų draugę, *pagaliau – kažkokią moterį*, viskas eitųsi kur kas paprasčiau – kaip bebūtų, moterys kur kas geriau nei vyrai gaudosi šeimyninėse peripetijose, tam tikra prasme tai jų profesija, net kai nėra vaikų, šie kaip reali galimybė šmirinėja kažkur pokalbių erdvėse, o sēniai juk domisi savo vaikaičiais, tai visiems žinoma, anūkai jiems siejasi su gamtos ciklu ar dar kažkuo, galų gale jų senose galvose užgimsta šilti jausmai, sūnus – tai tėvo mirtis, taip jau yra, o anūkas seneliui įkūnija atgimimą ar revanšą – žodžiu, tokiu atveju šnekų laisviausiai pakaktų – Kalėdų vakarui tai jau tikrai. Kartais Džedas pagalvodavo, kad tiems Kalėdų vakarams galėtų pasisamdyti *palydovę* ir suvaidinti nedidelį spektaklį, likus porai valandų iki susitikimo merginai trumpai nušviestų situaciją, ir viskas, jo tėvas juk niekada per daug nesmalsaudavo apie kitų asmeninio gyvenimo detales, ne daugiau nei bet kuris kitas vyras.

Pokalbiui palaikyti romanų kalbomis šnekančiose šalyse vidutinio amžiaus ar pagyvenusiems vyrams visiškai pakanka politikos, tarp žemesniųjų klasių kartais ją pakeičia sportas. O anglosaksų vertybių suformuotiems žmonėms politikos vaidmenį perima ekonomika ir finansai, kartais į pagalbą ateina literatūra. Šiuo atveju nei Džedas, nei jo tėvas ekonomika faktiškai nesidomėjo, politika – ne daugiau. Žanas Pjeras

Martenas iš esmės pritarė esamam šalies valdymui, o sūnus apie tai neturėjo nė menkiausio supratimo; visgi šiaip ne taip, narstydami ministeriją po ministerijos, jie ištempė iki pasirodė vežimėlis su sūriais.

Pasirodžius sūriams Džedo tėvas truputį atkuto ir paklausė apie jo meninius planus. Gaila, bet šįkart pats Džedas galėjo sugadinti visą atmosferą, mat jo paskutinysis paveikslas „Damienas Hirstas ir Džefas Kunsas dalijasi meno rinką" jam niekaip nesidavė, vyrukas mindžiukavo vietoje, toji jėga, kuri jį nešė pastaruosius vienerius ar dvejus metus, akivaizdžiai seko, virto į dulkes, – kuriems galams visa tai sakyti tėvui, šis juk niekuo negali padėti, niekas negali padėti, tokios išpažinties akivaizdoje žmonės tik nuliūsta, – galų gale visi tie žmogiški santykiai ne ko teverti.

– Ruošiuosi personalinei parodai, kuri įvyks pavasarį, – galop pratarė jis. – Tiesiog viskas sunkokai juda. Francas, galerijos savininkas, norėtų, kad koks nors rašytojas katalogui parašytų tekstą. Jis galvoja apie Huelbeką.

– Mišelį Huelbeką?

– Tu girdėjai apie jį? – nustebo Džedas, nė negalėjęs pagalvoti, kad tėvas dar gali domėtis kokiais nors kultūriniais reikalais.

– Senelių namuose yra nedidelė biblioteka. Perskaičiau du jo romanus. Man rodos, tai geras autorius. Jį malonu skaityti, be to, tas vyrukas turi gana protingą požiūrį į visuomenę. Ar jis atsiliepė?

– Kol kas ne... – šį akimirksnį Džedas kaip reikiant susimąstė. Jei net toksai beviltiškoje ir mirtinoje rutinoje paskendęs žmogus kaip jo tėvas, akivaizdžiai įžengiąs į tamsų kelią, Mirties šešėlių alėją, pastebėjo, kad egzistuoja toks Huelbekas, vadinas, tasai autorius iš tiesų kažko vertas. Staiga jis susivokė, kad visai nesistengė paraginti Huelbeko elektroniniu paštu, nors Francas jam buvo sakęs tai padaryti, ir ne vieną kartą. O laikas spaudė. Atsižvelgiant į „Art Basel" ir „Frieze Art Fair"* datas, parodą reikėjo organizuoti balandį, vėliausiai – gegužę, o Huelbeką triprašyti

* Šiuolaikinės tarptautinės meno mugės.

parašyti tekstą per dvi savaites būsią labai sunku, juk jis žymus autorius, netgi pasaulinio garso įžymybė, bent jau taip sako Francas.

Tėvo pagyvėjimas vėl nuslopo, jis kramtė „Saint Nectaire“ sūrį taip pat slogiai kaip ir keptą paršiuką. Be abejo, mes vien dėl užuojautos linkę manyti, jog pagyvenę žmonės pasižymi gurmanišku polėkiu, nes kalamės į galvas, kad bent jau šitai jiems liko, nors išties daugeliu atvejų gurmaniški malonumai nesugrąžinamai nuslopsta drauge su visais kitais pojūčiais. Lieka tikėtis virškinimo problemų ir prostatos vėžio.

Kairėje, už keleto metrų, prie vaisių salotų susimąsčiusios sėdėjo trys aštuoniasdešimtmetės moteriškės – greičiausiai mintimis jos bandė pagerbti savo velionius vyrus. Viena iš jų tiesė ranką šampano taurės link, bet ranka sudribo ant stalo, krūtinė sunkiai kilojosi. Po keleto sekundžių ji viską pamėgino iš pradžių, ranka siaubingai drebėjo, o susikaupęs veidas persikreipė. Džedas vos susilaikė nepadėjęs, nors iš tiesų niekaip negalėjo jai padėti. Netgi už keleto metrų stovėjęs padavėjas, rūpestingai stebėjęs visą procesą, niekuo nebegalėjo padėti – toji moteris tąkart tiesiogiai bendravo su Dievu. Jai buvo net ne aštuoniasdešimt, greičiau apie devyniasdešimt.

Na o pabaigai buvo atneštas desertas. Džedo tėvas paklusniai ėmėsi doroti tradicinį pyragą. Dabar jau neilgai buvo likę laukti. Jiems esant vienam šalia kito laikas keistai tekėjo: nors nebuvo pratarta nė žodžio, nors prie stalo viešpataujanti tyla turėjo sukurti be galo slogią atmosferą, rodės, jog sekundės, netgi minutės skrieja milžinišku greičiu. Po pusvalandžio, taip ir nekilus jokiai apčiuopiamai minčiai, Džedas palydėjo tėvą iki taksi stotelės. Tebuvo dešimta valanda vakaro, bet Džedas žinojo, kad kiti senelių namų gyventojai jį ir taip laikė privilegijuotu asmeniu, Kalėdų vakarą turinčiu su kuo praleisti bent porą valandų. „Turite nuostabų sūnų...“ – jam jau buvo sakę daugelį kartų. Atvykęs į senelių prieglaudos namus su medicinine priežiūra, buvęs senjoras, dabar neginčytinai tapęs tiesiog *seneliu*, atsiduria vaiko, pakliuvusio į internatą, padėtyje. Kai kartais jį kas nors aplanko, ištinka tikra laimė: jis

gali pasižvalgyti po pasaulį, suvalgyti pyragaičių „Pepito“ ar susitikti su klounu Ronaldu Makdonaldu. Bet paprastai jo niekas neaplanko: tada jis liūdnas slampinėja tuščiame pensione – ant bituminės dangos tarp rankinio vartų skersinių. Ir laukia išsilaisvinimo, skrydžio.

Grįžęs į dirbtuves Džedas suprato, kad vandens šildytuvas puikiausiai veikia, nes buvo šilta, netgi karšta. Jis nusirengė, išsitiesė ant čiužinio ir tuojau pat visiškai švaria galva užmigo.

Jis staiga prabudo vidury nakties, žadintuvas rodė 4 valandas 43 minutes. Kambary buvo karšta, beveik tvanku. Jį pabudino vandens šildytuvas, tik šįkart iš įrenginio pasigirdo ne įprastas tratėjimas, o pratisas, žemas, infragarsą primenantis burzgesys. Staigiu judesiu jis atvėrė virtuvės langus, kurių stiklą buvo padengęs šerkšnas. Vidun įsiveržė ledinis šaltis. Šešiais aukštais žemiau Kalėdų naktį drumstė kiauliškas kriuksėjimas. Jis tuojau pat užvėrė langus. Labai tikėtina, kad į kiemą įsliūkino benamiai, kurie rytojaus dieną iš šiukšliadėžėse rastų atliekų surengs kalėdinę puotą. Nė vienas iš gyventojų neišdrįso kviesti policijos, kad juos ištrenktų lauk, – tik ne per Kalėdas. Paprastai šį įsipareigojimą prisiimdavo viena šešiasdešimtmetė iš antro aukšto – plaukus chna dažanti dama, nešiojanti spalvingų audinio skiaučių džemperius, – Džedas manė, jog ji yra į pensiją išėjusi psichoanalitikė. Bet pastarosiomis dienomis tos moters jis nematė, greičiausiai ji buvo išvykusi atostogauti – o gal, žiūrėk, ėmė ir netikėtai numirė. Valkatos čia pasiliks ne vieną dieną, po visą kiemą pasklis tokia smarvė, kad negalėsi atidaryti langų. Su gyventojais jie elgiasi mandagiai, netgi meilikaujamai, bet jų tarpusavio kivirčai būna siaubingi, ir paprastai viskas baigiasi vienodai: naktį pasigirsta agoniją lydintys klyksmai, kažkas iškviečia greitąją, ir vienas iš tipelių randamas gulįs kraujo klane su pusiau nuplėšta ausimi.

Džedas prisėlino prie nutilusio įrenginio, atsargiai pakėlė valdymo pulto dangtelį; aparatas tuoj pat trumpai suburzgė, tarsi būtų pajutęs įsilaužimo grėsmę. Greitai mirksėjo neaiškios reikšmės signalinė

lemputė. Atsargiai, milimetras po milimetro, Džedas pasuko šilumos reguliavimo rankenėlę į kairę pusę. Jei reikalai pasirodys prasti, jis tebeturėjo kroato telefono numerį, bet gal tasai aparatas tebeveikia? Tasai vyrukas neturėjęs jokio noro visą laiką „pelyt santechnikos reikaluose“, kaip buvo tiesiai šviesiai sakęs Džedui. Jis turėjęs ambicijų, kai tik „užkals frankų“, sugrįžti atgal į tėvynę Kroatiją, tiksliau pasakius, į Hvaro salą, kurioje atidarysiąs vandens motociklų nuomos punktą. Tarp kita ko, būtų galima pasakyti, kad jo tėvas, prieš išeidamas į pensiją, dalyvavo konkurse rengiant prestižinę kurortinę zoną Stari Grade – Hvaro saloje, – tasai kurortas iš tiesų tapo prestižinis, pastaraisiais metais ten buvo galima sutikti Šoną Peną ir Anželiną Džoli, ir Džedas pajuto kažkokį miglotą nusivylimą, pagalvojęs, kad štai vyrukas mes santechniką, tą iškilųjį amatą, vien tam, kad galėtų nuomoti idiotiškai burzgiančias mašinas visokiems pinigais pertekusiems pirdžiams iš Fezanderi gatvės.

„Ko čia galite tikėtis?“ – klausia Hvaro salos internetinė svetainė ir pati atsako: „Jūs čia išvysite harmoningai plytinčius levandų laukus, senus alyvmedžius ir vynuogynus. Palaimos gamtoje ieškantis lankytojas, užuot ėjęs į prabangų restoraną, pirmiausia turės galimybę aplankyti Hvaro *konobą* (mažą taverną), užuot gurkšnojęs šampaną, paragaus tikro vietinio vyno, sudainuos seną saliečių liaudies dainą ir užmirš kasdienybės rutiną“, – tai štai kas greičiausiai paviliojo Šoną Peną, – Džedas vaizdavosi pasibaigusį sezoną, tebešiltą spalio mėnesį ir buvusį santechniką, kuo ramiausiai sėdintį prie stalo su rizotu ir jūros gėrybėmis, – akivaizdu, kad visa tai galima suprasti, netgi pateisinti.

Nejučiom jis prisiartino prie paveikslo „Damienas Hirstas ir Džefas Kunsas dalijasi meno rinką“, pastatytą ant molberto vidury dirbtuvės, ir jį užplūdo dar baisesnė nei anksčiau nepasitenkinimo banga. Džedas staiga pajuto, kad nori valgyti, tai buvo kažkas nenormalaus, juk jis su tėvu sėdėjo prie Kalėdų vakarienės stalo su užkandžiais, sūriais ir desertu, prie stalo, ant kurio nieko netrūko, bet jis jautėsi alkanas ir baisiai sukaitęs, net buvo sunku kvėpuoti. Džedas nužingsniavo į virtuvę,

atsidarė skardinę vamzdelinių makaronų su padažu ir vieną po kito prarijo, niūriai šnairuodamas į nepavykusį paveikslą. Kunsui išties trūko lengvumo, nesvarumo – gal jam imti ir pripiešti sparnus kaip dievui Merkurijui, kvailai pagalvojo Džedas, savo liniuotu kostiumu ir komersanto šypsena jis šiek tiek priminė Silvijų Berluskonį.

Remiantis interneto portalo „ArtPrice" duomenimis, pačių turtingiausių pasaulio menininkų sąraše Kunsas užima antrąją vietą, prieš keletą metų pirmąją vietą iš jo paveržė dešimčia metų jaunesnis Hirstas. Kalbant apie patį Džedą, tai jis prieš dešimtmetį pasiekė penki šimtai aštuoniasdešimt trečiąją vietą, tačiau tarp prancūzų buvo septynioliktas. O paskui, kaip pasakytų „Tour de France" komentatoriai, jis „nukrito į pačią turnyrinės lentelės apačią", o vėliau ir iš viso iš jos dingo. Pribaigęs vamzdelinių makaronų skardinę jis aptiko butelį su šlaku konjako ant dugno. Visu galingumu įjungęs halogeninę lempą, šią nukreipė į patį drobės vidurį. Atidžiau pažvelgęs pamatė, kad netgi naktis paveiksle nei šiokia, nei tokia: joje nebuvo to prašmatnumo ir paslapties, primenančios tikrąsias Arabijos pusiasalio naktis; vertėjo panaudoti dangaus žydrumo dažą, ne ultramariną. Jis iš tiesų tapė šūdiną paveikslą. Džedas griebė glaistiklį ir pradūrė Hirstui akį, vargais negalais praplatino skylę – drobė buvo labai atsparaus lininio pluošto. Pagriebęs lipnią drobę vienu mostu ją perplėšė, molbertas susvyravo ir trenkėsi į žemę. Kiek aprimęs pažvelgė į lipnias nuo dažų rankas, pabaigė gerti konjaką ir suglaustomis kojomis užšokęs ant paveikslo ėmė jį trypti ir trinti į slidžias grindis. Galiausiai Džedas prarado pusiausvyrą ir pargriuvo, pakaušiu skaudžiai trenkdamasis į molberto rėmą, tada atsiraugė ir pavėmė, o po akimirkos pasijuto geriau, ties veidu lengvai pleveno nakties vėsa, jis palaimingai užmerkė akis; panašu, kad šitaip Džedas pasiekė ciklo pabaigą.

Pirma dalis

I

Džedas nebeprisiminė, kada pradėjo piešti. Žinoma, visi vaikai kiek mėgsta piešti, ir visgi, nepažinodamas nė vieno vaiko, jis dėl to nebuvo tikras. Viena, ką jis tikrai prisiminė, kad pirmiausia pradėjo piešti gėles – spalvotais pieštukais į nedidelius sąsiuvinius.

Trečiadienių popietėmis, o kartais ir sekmadieniais, vienas pasilikęs saulės nutviekstame sode, kol jo auklė skambinėdavo širdies draugužiui, jis išgyvendavo ekstazės kupinas akimirkas. Vanesai buvo aštuoniolika metų, ji pirmuosius metus studijavo ekonomiką Viltanezo universitete Sen Deni departamente, ilgą laiką mergina buvo vienintelė jo pirmųjų meninių bandymų liudytoja. Vanesai jo piešiniai buvo gražūs, apie tai ji Džedui nuoširdžiai pasakydavo, nors kartais jos žvilgsnis būdavo sumišęs. Juk paprastai berniukai piešia kraugeriškas pabaisas, vokiečių svastikas ir naikintuvus (arba labiau pažengę – putes ir pimpalus), o gėles – tikrai retai.

Tada Džedas nenutuokė, beje, kaip ir Vanesa, kad gėlės – juk lytiniai organai, įvairiaspalvės pasaulį puošiančios vaginos geidulingam vabzdžių pasismaginimui. Vabzdžiai ir žmonės, kaip ir visi kiti gyvūnai, nuolat siekia kažkokio tikslo, kryptingai ir greitai judėdami iš vienos vietos į kitą, tuo tarpu gėlės, niekur nekeliaudamos, žavingai mėgaujasi šviesa. Gėlių grožis liūdnas, nes jos trapios, pasmerktos mirčiai, žinoma, kaip ir bet kas gyva Žemėje, tačiau jos – ypač, o jų palaikai, kaip ir nudvėsę gyvūnai, tėra bjauri gyvybinės energijos parodija, tie palaikai,

kaip ir dvėselena, dvokia – visa tai gali pastebėti vienąkart sąmoningai išgyvenęs metų laikų kaitą, o kad gėlės pūva, Džedas suprato būdamas penkerių metų, gal net anksčiau, nes labai daug gėlių augo parke aplink namą Rensi rajone, kaip ir daugybė medžių, kurių šakas, linguojamas vėjo, be dangaus ir debesų, jis greičiausiai pastebėjo pirmiausiai, kai kažkokia suaugusi moteris (jo motina?) jį sūpuodavo vežimėly. Gyvūnų gyvenimo geismas pasireiškia staigiomis metamorfozėmis – skylutės sudrėkimu, kotelio sustandėjimu, galop – sėklos išsiveržimu, bet apie visa tai jis sužinos šiek tiek vėliau – Por Grimo kurortiniame miestelyje, balkone, tarpininkaujant Martai Taifer. Gėlių gyvenimo geismas atsiskleidžia žavingų spalvų ploteliuose, pagyvinančiuose banalią peizažo žalumą ar įprastinį pilką miesto peizažą, bent jau municipaliteto gėlėmis apželdintose vietose.

Džedo tėvas, draugų vadinamas Žanu Pjeru, į namus grįždavo vakarais. Džedas jį vadindavo „tėčiu". Jis buvo geras tėvas, taip šį vyrą vertino jo draugai ir pavaldiniai, našliui reikia turėti daug drąsos vienam auginti vaiką. Pirmaisiais metais Žanas Pjeras iš tiesų buvo geras tėvas, vėliau šiek tiek prastesnis, vis dažniau kviesdavo auklę, o pats vakarieniaudavo mieste (paprastai su klientais, kartais su pavaldiniais, vis rečiau ir rečiau su draugais, nes laiko šiems ėmė trūkti, jis apskritai nebetikėjo, kad galima turėti draugų, kad šis ryšys gali turėti kokią nors reikšmę vyro gyvenime ar daryti įtaką jo likimui), jis grįždavo vėlai ir net nesistengdavo permiegoti su jauna aukle, – to paprastai juk siekia kiti vyrai; besišypsodamas sūnui jis išklausydavo dienos ataskaitos ir sumokėdavo auklei priklausantį atlyginimą. Jis buvo suirusios šeimos galva, tačiau *pagausinti* jos neketino. Jis uždirbdavo daug pinigų: būdamas statybų įmonės generalinis direktorius specializavosi įgyvendinant strategiškai svarbių kurortinių kompleksų projektus; tėvas turėjo užsakovų Portugalijoje, Maldyvuose, Sen Dominge.

Džedas buvo išsaugojęs sąsiuvinius su visais to meto piešiniais, kurie kuo ramiausiai, be jokios skubos, nyko (popierius buvo ne pačios geriausios kokybės, pieštukai irgi), jie dar galėjo išsilaikyti du ar tris šimtmečius, bet kiekvienam daiktui ar gyviui ateina sava baigtis.

Greičiausiai ankstyvosios paauglystės periodui priskirtinas guašu nutapytas Džedo paveikslas buvo pavadintas „Šienapjūtė Vokietijoje" (tai gana keista, nes Džedas niekada nebuvojo Vokietijoje ir niekada nematė šienapjūtės, juo labiau joje nedalyvavo). Visą sceną įrėmina kalnai snieguotomis viršūnėmis, bet atsižvelgiant į tvyrančią šviesą, akivaizdžiai regimas pats vasaros įkarštis; mentelėmis ištapyti šieną šakėmis kraunantys valstiečiai ir į dviračius vežimus įkinkyti asilai švyti ryškiomis spalvomis: gražu tarsi Sezano ar kažkieno kito paveiksle. Grožio klausimas tapyboje yra antraeilis, mat didieji praeities meistrai būdavo tokiais pripažįstami, jei pateikdavo savąją pasaulio viziją – nuoseklią ir novatorišką vienu metu, tai reiškia, kad, norėdami išorinius pasaulio objektus paversti tapybiniais objektais, jie visą laiką tapydavo ta pačia maniera, visada naudodavo tą patį metodą, tas pačias išraiškos priemones; kad tąja jų asmenine maniera anksčiau niekas nesinaudojo. Dailininkai būdavo dar labiau vertinami, jei jų pasaulio vizija rodėsi esanti išsami, susiejama su visais objektais ir situacijomis – realiomis ar įsivaizduojamomis. Tokia buvo klasikinė tapybos samprata, su kuria Džedas turėjo progą susipažinti dar vidurinėje mokykloje ir kurios esminė nuostata rėmėsi *figūriniu vaizdavimu*, – prie šio vaizdavimo metodo Džedas gana keistu būdu turėjo keletui metų grįžti, ir šis metodas dar keistesniu būdu Džedui galiausiai atnešė šlovę ir turtą.

Džedas paskyrė savo gyvenimą (bent jau profesinę dalį, gana greitai susiliejusią su *visu jo gyvenimu*) *menui*, pasaulio, kuriame žmonių galėjo ir nebūti, vaizdavimui. Dėl to jis galėjo kurti kritiškus atvaizdus, kritiškus iki tam tikros ribos, mat Džedo jaunystės metais iš esmės visas menas,

kaip ir visuomenė, kartais žvelgė į pasaulį entuziastingai, bet dažniausiai – su atitinkama ironijos doze. Jo tėvas tokios pasirinkimo laisvės neturėjo, jis kaip tik privalėjo kurti gyventi pritaikytas erdves, visiškai be jokios ironijos, erdves, kuriose žmonės būdavo kviečiami gyventi bei apturėti malonumą, bent jau per atostogas. Jam tektų atsakyti, jei visa ta apgyvendinimo mašina imtų rimtai buksuoti, pavyzdžiui, užstrigtų liftas ar užsikimštų tualetas. Jam netektų atsakyti, jei į rezidenciją per prievartą įsiveržtų policijos ar atitinkamų valdžios organų nekontroliuojama agresyvių žmonių masė, o žemės drebėjimo atveju jo atsakomybė būtų gana nedidelė.

Jo tėvo tėvas buvo fotografas – šio žmogaus šaknys skendėjo nepatraukliame socialiniame klane, telkšančiame nuo neatmenamų laikų ir iš esmės pritvindytame žemdirbių bei vargšų valstiečių. Tad kas gi galėjo šį žmogų, kilusį iš tokios vargingos aplinkos, atvesti ir sudominti užgimstančios fotografijos technologijomis? Džedas neturėjo žalio supratimo, jo tėvas – juo labiau; kaip bebūtų, tasai vyras iš ilgos palikuonių eilės pirmasis atitrūko nuo tos pačios primityviausios socialinio dauginimosi grandinės. Pragyvenimui jis užsidirbdavo daugiausia fotografuodamas vestuves, kartais – Pirmosios komunijos ar mokslo metų pabaigtuvių šventes kaimelio mokykloje. Gyvendamas visų užmirštame užkampy – Krezo departamente, jis beveik neturėdavo progų fotografuoti nei naujų pastatų atidarymo ceremonijų, nei nacionalinio lygio politikų vizitų. Tasai amatas buvo mažai pelningas, tad faktas, kad jo sūnus tapo profesionaliu architektu, reiškė rimtą šuolį aukštesnio socialinio statuso link – jau nekalbant apie vėlesnius jo kaip įmonės vadovo pasiekimus.

Tuo metu, kai Džedas stojo į Paryžiaus aukštąją menų mokyklą, piešimą jis jau buvo iškeitęs į fotografiją. Prieš dvejus metus senelio palėpėje jis aptiko fotoaparatą „Linhof Master Technika Classic“, kuriuo senelis

nebesinaudojo nuo pat to laiko, kai išėjo į pensiją, tačiau jis veikė nepriekaištingai. Džedą sužavėjo tas sunkus ir keistas prieštvaninis aparatas, kuriuo visgi buvo galima padaryti aukščiausio lygio nuotraukų. Pamažu jis išmoko naudotis fokusavimo funkcija ir judančiu kasetės mechanizmu, perprato Šaimfliugo principą, o paskui pasinėrė į tai, kas užėmė beveik visą jo meno studijų laiką, – į sistemingą įvairiausių gaminių fotografavimą. Jis darbuodavosi savo kambary, dažniausiai pirmenybę teikdamas natūraliam apšvietimui. Segtuvai, šaunamieji ginklai, užrašų knygelės, spausdintuvų kasetės, šakutės – niekas neišvengė jo enciklopedinio užmojo siekiant sudaryti išsamų industrinio amžiaus žmogaus gaminių katalogą.

Nors jo grandiozinį, maniakinį, galima sakyti, beprotišką projektą pagarbiai įvertino dėstytojai, šis darbas jam nesuteikė jokių galimybių įsilieti nė į vieną grupę, kuri, kaip ir jis, turėjo bendrų estetinių ambicijų, o proziškiau tariant, visu būriu mėgino įsiveržti į meno rinką. Vis dėlto jis, nors ir ne itin entuziastingai, susidraugavo su kai kuriais studentais, nė nenutuokdamas, kokios trapios tosios draugystės būsiančios. Jis taip pat užmezgė ir keletą meilės romanų, iš kurių nė vienam nebuvo lemta ilgėliau tęstis. Gavęs diplomą, rytojaus dieną vyrutis suvokė, kad nuo šiol būsiąs gana vienišas. Per pastaruosius šešerius metus jis padarė daugiau nei vienuolika tūkstančių nuotraukų. Laikomos TIFF formatu su mažesnės raiškos kopijomis JPEG formatu, jos lengviausiai tilpo į vos 220 gramų sveriantį „Western Digital“ 640 gigabaitų kietąjį diską. Džedas rūpestingai susidėjo fotoaparatą ir objektyvus (105 mm židinio nuotolio ir 5,6 diafragmos „Rodenstock Apo-Sironar“ bei 108 mm židinio nuotolio ir tos pačios 5,6 diafragmos „Fujinon“), paskui nužvelgė likusius daiktus. Jam buvo likęs nešiojamasis kompiuteris, „iPod“ grotuvas, šiek tiek drabužių ir keletas knygų – išties visai nedidelis turtas, kuris kuo puikiausiai tilpo į du lagaminus. Paryžiuje buvo gražus oras. Šiame kambary jis tikrai nesijautė nelaimingas, bet laimingas – taip pat ne. Jo nuomos terminas turėjo baigtis po savaitės. Jis akimirksnį suabejojo, ar

išeiti, bet, paskutinį kartą prasivaikščiojęs po kvartalą, prasiėjęs Arsenalo uostu, paskambino tėvui, kad šis padėtų jam persikraustyti.

Jų bendras gyvenimas Rensi, kur Džedas jau labai seniai negyveno, iš tiesų nuo pat vaikystės, neskaitant tam tikrų viešnagių per mokyklines atostogas, tuojau pat tapo lengvas, bet tuščias. Tėvas vis dar daug dirbdavo, tuo metu jis nė neketino paleisti savosios įmonės vadžių, retai kada grįždavo anksčiau nei devintą ar netgi dešimtą valandą vakaro; išsidrėbęs priešais televizorių jis laukdavo, kol Džedas pašildys eilinį pusfabrikatį, kurių šis pripirkdavo kelioms savaitėms One su Bua esančioje „Carrefour" parduotuvėje ir prigrūsdavo jų pilną mersedeso bagažinę; vyrutis stengėsi, kad maistas būtų įvairus, daugmaž subalansuotas, tad dar pirkdavo sūrio ir daržovių. Tačiau tėvui maistas mažai terūpėjo, jis apatiškai maigydavo nuotolinio valdymo pultelį, kol dažniausiai pasilikdavo prie nuobodžių debatų apie ekonomiką per LCI kanalą. Pavalgęs paprastai iškart eidavo miegoti, o ryte išvykdavo, kai Džedas dar net nebūdavo atsikėlęs. Dienos būdavo gražios ir vienodai šiltos. Džedas vaikštinėdavo tarp parko medžių, prisėsdavo po didžiule liepa, rankoje laikydamas filosofijos knygą, kurios paprastai nė neatsiversdavo. Jį lankydavo, kad ir negausūs, prisiminimai iš vaikystės; paskui jis sugrįždavo pasižiūrėti transliacijos iš „Tour de France". Jam patiko tie nuobodūs, iš malūnsparnio perduodami platūs vaizdai su grupe dviratininkų, tingiai judančių prancūzų kaimo vietovėmis.

Džedo motina Ana buvo kilusi iš smulkiaburžuazinės žydų šeimos, jos pačios tėvas jų kvartale buvo įkūręs juvelyrikos dirbtuves. Dvidešimt penkerių ji susituokė su Žanu Pjeru Martenu – tuomet jaunu architektu. Tai buvo vedybos iš meilės, o po keleto metų ji pagimdė sūnų, kuriam vardas – Džedas – buvo suteiktas jos mylimo dėdės garbei. Bet

likus vos keletui dienų iki septintojo sūnaus gimtadienio ji ėmė ir nusižudė – Džedas apie tai sužinojo po daugelio metų, netyčia prasitarus senelei iš tėvo pusės. Anai tada buvo keturiasdešimt, jos vyrui – keturiasdešimt septyneri.

Savo motinos Džedas beveik neprisiminė, o laikas postringavimams apie jos savižudybę viešint Rensi buvo visai netinkamas, jis žinojo, kad reikia laukti, kol apie tai prabils pats tėvas, nors puikiausiai žinojo, kad to tikrai niekada nebus, kad jis greičiausiai iki pat savo gyvenimo pabaigos vengs kalbų apie tai – kaip ir apie bet ką kita.

Visgi vieną dalyką reikėjo išsiaiškinti, ir to vieną sekmadienio popietę ėmėsi pats tėvas; tąsyk jie buvo ką tik pradėję drauge žiūrėti vieną trumpą Bordo vykusių lenktynių pagal laikmatį etapą, po kurio pagrindinėje lentelėje neįvyko jokių esminių pokyčių. Jie sėdėjo bibliotekoje – aiškiai pačiame gražiausiame namo kambaryje, kurio grindys buvo išklotos ąžuoliniu parketu, ten stovėjo angliški oda aptraukti baldai, o pro vitražinį langą vidun krito švelnūs pusšešėliai; kambarį juosusiose lentynose buvo sudėti beveik šeši tūkstančiai tomų, daugiausia mokslinių traktatų, išleistų devynioliktame amžiuje. Žanas Pjeras Martenas nusipirko šį namą prieš keturiasdešimt metų už labai gerą kainą, tuomečiam savininkui skubiai reikėjo pinigų. Tada rajonas buvo saugus, toje elegantiškais namais apstatytoje vietovėje jis vylėsi kurti laimingą šeimyninį gyvenimą, – išties tokiuose namuose būtų galėjusi gyventi didelė šeima, būtų galėję gausiai lankytis draugai, – deja, tam nebuvo lemta išsipildyti.

Tuo akimirksniu, kai ekrane vėl pasirodė besišypsantis ir aiškiai nuspėjamas Mišelio Driukerio* veidas, tėvas išjungė garsą ir atsisuko į sūnų. „Galvoji tęsti menininko karjerą?“ – paklausė jis. Džedas patvirtinamai linktelėjo. „Bet kol kas negali pats užsidirbti pragyvenimui?“ Šįkart jo atsakymas buvo aptakesnis. Jo paties nuostabai per pastaruosius

---

* Michel Drucker (g. 1942) – žymus rumunų ir austrų kilmės prancūzų radijo ir televizijos laidų vedėjas bei prodiuseris, iškalbingas sporto komentatorius.

metus su juo susisiekė dvi fotografijos agentūros. Pirmoji, besispecializuojanti objektų fotografavimo srityje, teikė paslaugas tokių katalogų kaip CAMIF ar „La Redoute“ sudarytojams, kartais pardavinėjo savo negatyvus reklamos agentūroms. Antroji specializavosi kulinarijos fotografijų srityje; jos paslaugomis nuolat naudodavosi tokie žurnalai kaip *Notre Temps* ir *Femme Actuelle*. Darbas nebuvo prestižinis, uždarbis irgi gana menkas: už kalnų dviračio ar bulvių apkepo su reblošono sūriu nuotraukas, žinoma, negalėjai gauti daugiau nei už atitinkamas Keitės Mos ar netgi Džordžo Klūnio fotografijas; užtai nuolatiniai ir nemažėjantys užsakymai galėjo garantuoti padorų atlygį, taigi Džedas, jei tik netingėdavo pakrutinti piršto, nebuvo visai be pinigo; be to, jis manė esą naudinga nuolat praktikuotis grynosios fotografijos srityje. Jis tiesiog siųsdavo plačiaformates tobulai studijoje išeksponuotas fotoplokštes, kurias agentūroje skenuodavo ir keisdavo pagal jų poreikius; jis nesiteikdavo imtis darbų retušavimo, greičiausiai to nedarė dėl įvairiausių komercinių ar reklaminių sumetimų, ir siųsdavo tobulai techniškai atliktus, tačiau neutralius atvaizdus.

„Džiaugiuosi, kad esi finansiškai nepriklausomas, – atsakė tėvas. – Pažinojau daugybę tipų, kurie norėjo tapti menininkais ir buvo išlaikomi tėvų, nė vienam iš jų nepavyko prasimušti. Keistas dalykas, juk poreikis išsireikšti ir palikti pėdsaką pasauly, rodos, galinga varomoji jėga, ir vis dėlto jos vienos nepakanka. Deja, kol kas žmones labiausiai veikia ir patį didžiausią postūmį pranokti save suteikia visiškai banalus pinigų siekis.“

„Vis dėlto padėsiu tau nusipirkti butą Paryžiuje, – tęsė jis, – tau reikės susitikinėti su žmonėmis, užmezginėti ryšius. Bet to, šitai galėsim vertinti kaip gerą investiciją ganėtinai silpnoje šiandienos rinkoje.“

Televizijos ekrane pasirodė komikas, kurį Džedui, galima sakyti, pavyko atpažinti. Tada dideliu planu pasirodė laimingas ir patenkintas Mišelio Driukerio veidas. Džedas staiga pagalvojo, kad tėvas tiesiog nori pasilikti gyventi vienas; jų tarpusavio ryšys niekada taip ir netapo stiprus.

Po dviejų savaičių Džedas Ligoninės bulvare, Tryliktosios apygardos šiaurėje, nusipirko butą, kuriame gyveno lig šiolei. Daugelis kaimyninių gatvių buvo dedikuotos dailininkams – Rubensui, Vato, Veronezei, Filipui de Šampeniui – visa tai buvo galima vertinti kaip pranašišką ženklą. Proziškiau sakant, jis įsikūrė netoli naujųjų meno galerijų, pridygusių Labai Didelės Bibliotekos kvartale. Jis, žinoma, nesiderėjo, nors ir žinojo situaciją: visoje Prancūzijoje, ypač miestuose, nekilnojamojo turto kainos smarkiai krito, tačiau butai, neatsiradus pirkėjų, stovėjo tušti.

II

Džedo atmintis išsaugojo tik blankų motinos paveikslą, tačiau, žinoma, jis matė jos nuotraukas. Tai buvo graži blyškiaveidė moteris juodais plaukais, kai kuriose nuotraukose ji atrodė tikra gražuolė, šiek tiek panėšėjusi į Agatą von Astigvelt, kurios portretas saugomas Dižono muziejuje. Tose nuotraukose ji retai šypsosi, tačiau netgi jos šypsena slepia didžiulį nerimą. Žinoma, toks šalutinis įspūdis susidaro prisiminus jos savižudybę, tačiau netgi nuo tų minčių atsiribojus joje buvo galima įžvelgti kažką nerealaus ar bent jau – nelaikino; kuo lengviausiai buvo galima ją įsivaizduoti nutapytą viduramžių ar ankstyvojo Renesanso paveiksle, ir atvirkščiai, sunkiai galėjai įsivaizduoti, jog ji septintajame dešimtmetyje buvo paauglė, turėjo *tranzistorių* ir eidavo į *roko koncertus*.

Pirmaisiais metais po motinos mirties Džedo tėvas dar stengėsi sekti sūnaus mokslus, planuodavo laisvalaikį savaitgaliais, dažniausiai jį nusivesdavo į „McDonald's" ar muziejų. Paskui po truputėlį, galima sakyti, neišvengiamai jo firmos veikla įgavo pagreitį: pirmasis kurortinio komplekso, kurio raktai buvo atiduoti į rankas galutiniam vartotojui, statybos kontraktas jam atnešė svaiginamą sėkmę. Firma susilaukė pagarbos ne tik dėl to, kad neperžengė numatyto termino ir pradinės sąmatos – nors tai jau savaime retas dalykas, – bet ir buvo vienbalsiai giriama už

darniai ir stilingai atliktą darbą ir aplinkosaugos reikalavimų paisymą – regioninėje spaudoje bei nacionaliniuose architektūrai skirtuose žurnaluose pasipylė ditirambų kupini straipsniai, netgi laikraštis *Libération* rubrikoje „Stiliai“ paskyrė visą puslapį. „Port Ambarese, – buvo rašoma apie tėvo firmą, – jie sugebėjo perteikti Viduržemio jūros pakrantės gyvenimo dvasią.“ Paties tėvo nuomone, jis tiesiog išrikiavo tolygiai baltus matinius skirtingo dydžio kubus, nukopijuotus iš tradicinės marokiečių architektūros, ir juos atskyrė oleandrų želdinių masyvais. Žinoma, dėl tokios sėkmės stipriai padaugėjo užsakymų ir jam vis dažniau prisieidavo vykti į užsienį. Kai Džedas perėjo į šeštą klasę, tėvas nusprendė jį atiduoti į pensioną.

Jis išrinko Riumiji jėzuitų koledžą Uazos departamente. Tai buvo privati mokykla, tačiau ją lankė ne elitinė publika, taigi, kaina už mokslą buvo įkandama, mokymas vyko ne dviem kalbomis, o sporto įranga nepasižymėjo jokiu išskirtinumu. Į Riumiji koledžą savo vaikus leido ne didžiausi piniguočiai, o greičiau – konservatoriai, senosios buržuazijos palikuonys (daugelis tėvų buvo kariškiai arba diplomatai), tačiau jokiu būdu ne katalikai fanatikai – dažniausiai vaikai čion patekdavo po nesėkmingų tėvų skyrybų.

Santūriuose ir ganėtinai bjauriuose pastatuose buvo suteikiamas pakankamas komfortas, pirmosiose klasėse du mokiniai dalijosi vienu kambariu, o pradedant trečiąja kiekvienas mokinys galėjo gyventi atskiroje patalpoje. Stiprioji įstaigos pusė, didžiausias koziris, dėl kurio ją rinkosi, buvo tas, kad ten kiekvienam mokiniui be išimties skyrė pedagoginę priežiūrą, todėl nuo pat įstaigos įkūrimo lig šiol buvo pasiekiamas labai aukštas brandos atestatą gaunančiųjų procentas – baigiamuosius egzaminus išlaikydavo daugiau nei 95 procentai mokinių.

Tarp šių sienų, ilgai vaikštinėdamas niūriomis eglių apsuptomis parko alėjomis, Džedas praleido savo uolius ir liūdnus paauglystės metus.

Jis nesiskundė likimu, apie kitokį netgi nesvajojo. Tarp mokinių kartais kildavo siaubingų peštynių, pažeminimai būdavo siaubingi ir žiaurūs, ir Džedas, kuklus ir silpnas vaikis, nieku gyvu nebūtų apsigynęs; tačiau pasklidus kalboms, kad jisai našlaitis, juo labiau netekęs motinos, toji niekam nepažįstama kančia nuo jo atbaidė priešus; dėl to jį supo savotiška pagarbios baimės aureolė. Džedas neturėjo artimo draugo, tačiau jo ir neieškojo. Priešingai, ištisas popietes jis leisdavo bibliotekoje, o aštuoniolikos metų gavęs brandos atestatą, skirtingai nei daugelis jo kartos jaunuolių, buvo plačiai susipažinęs su literatūriniu palikimu. Jis perskaitė Platoną, Eschilą ir Sofoklį, perskaitė Rasiną, Moljerą ir Hugo, susipažino su Balzaku, Dikensu, Floberu, vokiečių romantikais, rusų romanistais. Dar labiau stebėtina, kad išstudijavo pagrindines katalikybės dogmas, kurios paliko tokį gilų įspaudą Vakarų kultūroje, tuo tarpu kai jo bendraamžiai apie Jėzaus gyvenimą žinojo mažiau nei apie Žmogaus-voro.

Šis šiek tiek senamadiško rimtuolio įspūdis, kurį sukūrė Džedas, greičiausiai teigiamai nuteikė dėstytojus, peržiūrinėjusius jo priėmimo į Meno mokyklą dokumentus; šie akivaizdžiai suvokė susidūrę su neeiliniu, išsilavinusiu, rimtu ir veikiausiai darbščiu kandidatu. Jau pats fotoalbumas, pavadintas „Trys šimtai metalo dirbinių fotografijų", liudijo neįtikėtiną estetinę brandą. Nenorėdamas išryškinti metalo blizgesio ir grėsmingų formų, Džedas pasitelkė neutralų, kontrastų nesukeliantį apšvietimą, o pačius dirbinius fotografavo pilko aksomo fone. Taigi kukliai apšviestos veržlės, varžtai ir žiebtuvėlio rateliai atrodė kaip gražūs papuošalai.

Užtai jam baisiai sunkiai sekėsi tvarkytis (šioji bėda jį lydės visą gyvenimą) su fotografijas pristatančiu tekstu. Pabandęs įvairiausiais būdais nusakyti savosios temos esmę, galiausiai jis pasislėpė už grynų faktų, tepabrėždamas, kad net patys elementariausi plieniniai metalo dirbiniai pagaminti 0,1 milimetro tikslumu. O aukščiausios klasės fotoaparatų

ar „Formulės 1" automobilių variklių detalės, trumpai tariant, esančios arčiau tiksliosios mechanikos, dažniausiai išliejamos iš aliuminio ar lengvojo lydinio 0,01 mm tikslumu. Galiausiai, aukščiausio tikslumo dirbinių, pavyzdžiui, naudojamų laikrodininkystėje ar dantų chirurgijoje, mechanikoje buvo įdiegtas titanas, čia gi leistinas nukrypimas vertinamas mikrono tikslumu. Viską apibendrindamas Džedas negrabiai padarė apytikrę išvadą, kad žmonijos istorija didžiąja dalimi neatsiejama nuo metalo apdirbimo istorijos – visai neseniai užgimęs polimerų ir plastiko amžius dar nespėjo, anot jo, realiai perkeisti žmonių sąmonės.

Kur kas geriau kalbą įvaldę meno istorikai vėliau pabrėš, kad tas pirmasis sėkmingas Džedo kūrinys, lygiai kaip ir kiti vėlesnieji darbai, nepaisant šio meno vartotojų įvairovės, jau spėjo apsireikšti kaip *pagarbos žmonių darbui ženklas.*

Taip Džedas, neturėdamas jokio kito tikslo, kaip tik perteikti objektyvų pasaulio vaizdą, – apie šio ketinimo iliuziškumą susivokdavo tik išskirtiniais atvejais – pasinėrė į menininko karjerą. Nepaisant klasikinio išsilavinimo, jis jokiu būdu – skirtingai nei vėliau apie jį buvo rašoma – nedegė religine pagarba seniesiems meistrams, dar studijų metais akivaizdžią pirmenybę teikė ne Rembrantui ir Velaskesui, o Mondrianui ir Klė.

Įsikūręs Tryliktoje apygardoje pirmuosius mėnesius jis, galima sakyti, nieko kita nedarė, vien fotografavo objektus, tenkindamas, beje, gausius užsakymus. Bet vieną dieną, išpakuodamas kietąjį „Western Digital" diską, kurį ką tik įteikė kurjeris ir kurio iš visų kampų nufotografuotus atvaizdus turėjo padaryti iki rytdienos, jis suprato, jog su objektų fotografija, bent jau meniniu požiūriu, tikrai baigta. Tarsi pats faktas, kad tie objektai buvo fotografuojami grynai profesiniu ir komerciniu tikslu, atėmė bet kokią galimybę juos panaudoti meniniam projektui.

Tasai akivaizdžiai negailestingas ir netikėtas suvokimas kuriam laikui jį pastūmėjo į nedidelę depresiją, per kurią jo kasdieniu ir

pagrindiniu prasiblaškymo šaltiniu tapo Žiuljeno Leperso vedama laida „Klausimai čempionui". Dėl užsispyrimo ir neįtikėtino darbštumo tas talento neturintis ir gana kvailas vedėjas avino veidu ir ambicijomis, iš pradžių siekęs estrados dainininko karjeros ir akivaizdžiai šiai profesijai jaučiantis slaptą nostalgiją, žingsnis po žingsnio tapo nepakeičiama prancūzų medijų pasaulio figūra. Su juo tapatinosi daugybė žmonių, – nuo Politechnikos mokyklos pirmųjų kursų moksleivių iki mokytojų pensininkių iš Pa de Kalė, nuo Limuzeno baikerių iki restauratorių iš Varo, – jis nebuvo nei įspūdingas, nei nepasiekiamas, tačiau pasižymėjo eilinio, gan simpatiško praeito dešimtmečio Prancūzijos piliečio savybėmis. Būdamas besąlygišku paprastumu bei proto žvitrumu trykštančio Žano Pjero Fuko gerbėjas, Džedas retsykiais turėdavo pripažinti, jog vis dažniau žavisi Žiuljenu Lepersu.

Spalio pradžioje jam paskambino tėvas ir pranešė, kad mirė senelė; tėvas kalbėjo lėtai, jo balsas buvo šiek tiek prislėgtas, tik vos skyrėsi nuo kasdienio. Džedas žinojo, kad senelė niekada taip ir nesusitaikė su savo vyro, kurį aistringai mylėjo, mirtimi, jos aistra vargingoje kaimo aplinkoje, ne itin palankioje lietis romantiškiems jausmams, buvo netgi neįtikėtina. Po jo mirties niekas, netgi anūkas, nesugebėjo jos ištraukti iš begalinio liūdesio gniaužtų, kurie pamažu ją atitolino nuo bet kokios veiklos – nuo triušių laikymo iki uogienių virimo, – kol galiausiai ji nustojo rūpintis netgi sodu.

Džedo tėvas rytojaus dieną ketino vykti į Krezą, į laidotuves, sykiu norėdamas išspręsti namo bei viso palikimo reikalus; jis norėjęs, kad sūnus vyktų drauge. Tėvas netgi norėjęs, kad sūnus tenai kurį laiką pasiliktų, sutvarkytų visus formalumus, mat pats tuo metu turėjęs labai daug darbo. Džedas tuoj pat sutiko.

Kitą dieną tėvas atvyko jo paimti savo mersedesu. Apie vienuoliktą valandą jie įvažiavo į greitkelį A20, vieną gražiausių greitkelių Prancūzijoje, besitiesiančių per pačius nuostabiausius kaimo peizažus; buvo giedra ir tyku, ties horizontu kybojo švelnus rūkas. Penkioliktą valandą netoli La Sutereno jie trumpam sustojo, kol tėvas pylė degalus, Džedas jo prašymu nupirko Krezo ir Aukštutinės Vienos žemėlapį iš ciklo „*Michelin*. Departamentai". Ir štai, išlankstydamas žemėlapį prie pat į celofaną įpakuotų sumuštinių su minkšta duona, jis patyrė antrą didįjį estetinį nušvitimą. Tasai žemėlapis buvo įstabus, priešais vitriną jis ėmė virpėti iš susijaudinimo. Džedas niekada taip nesigėrėjo jokiu kitu objektu kaip tuo „Michelin" išleistu 1:150 000 mastelio Krezo ir Aukštutinės Vienos žemėlapiu, kuriame modernumo, mokslinio ir techninio pasaulio suvokimo esmė buvo susiliejusi su gyvuliško pasaulio esme. Sudėtingame, gražiame ir labai aiškiai perteiktame piešinyje buvo panaudotos tik kelios spalvos. Užtai kiekviename kaimely, gyvenvietėje, pavaizduotoje atsižvelgiant į jos dydį, galėjai pajusti plakant žmonių gyvenimus, plazdant dešimtis ar šimtus žmogiškų sielų – vienoms jų buvo skirta pragariškos kančios, kitoms – amžinas gyvenimas.

Senelės kūnas jau ilsėjosi ąžuoliniame karste. Ją apvilko tamsia suknia, akys buvo užmerktos, rankos sudėtos viena ant kitos; laidojimo biuro darbuotojai laukė jų vien tam, kad atvertų karsto dangtį. Dešimčiai minučių jie paliko juos vienus kambary. „Dabar jai lengviau..." – pratarė kiek patylėjęs tėvas. Ko gero, išties, pagalvojo Džedas. „Žinai, ji tikėjo Dievą", – nedrąsiai pridūrė tėvas.

Rytojaus dieną, per laidotuvių mišias, kuriose dalyvavo visas kaimas, paskui priešais bažnyčią jiems priimant užuojautas, Džedas pagalvojo, kad jis ir tėvas prie šios situacijos kuo puikiausiai dera. Pablyškę ir pavargę, abu vilkintys tamsius kostiumus, jie be mažiausių pastangų perteikė tą rimtį ir nuolankų liūdesį, pritinkantį tokioms aplinkybėms;

jie netgi įvertino, nors ir nepriėmė giliau į širdį, šventiko išsakytą kuklią viltį. Pačiam kunigui, irgi pagyvenusiam žmogui, *senam laidotuvių vilkui*, šiosios, atsižvelgiant į vidutinį susirinkusiųjų amžių, greičiausiai buvo pagrindinis užsiėmimas.

Grįžęs į namus, kur buvo patiekti gedulingieji pietūs, Džedas suvokė, jog pirmą kartą dalyvauja tikrose laidotuvėse, *senoviškose* laidotuvėse, kuriose jokiu būdu nebuvo stengiamasi nuslėpti mirties akivaizdumo. Daugelį kartų jam teko dalyvauti Paryžiuje kremavimo apeigose, pastarąjį kartą taip jis atsisveikino su draugu iš Meno mokyklos, kuris žuvo aviakatastrofoje per atostogas Lomboke; Džedas buvo sukrėstas, kad kai kurie dalyvavusieji kremavimo metu net nebuvo išsijungę mobiliųjų telefonų.

Tėvas išvyko iškart po gedulingųjų pietų, jau kitą dieną Paryžiuje jo laukė dalykinis susitikimas. Džedas išėjo į sodą. Saulė leidosi, užpakalinės mersedeso šviesos tolo automagistralės link, ir jis prisiminė Ženevjevą. Keletą metų, studijuodami Meno mokykloje, jie buvo meilužiai, būtent su ja Džedas prarado nekaltybę. Ženevjeva buvo malgašė*, ir jam buvo pasakojusi apie keistus jos šalyje praktikuojamus laidojimo papročius. Praėjus savaitei po laidotuvių lavonas iškasamas, išvyniojamas iš audeklo, į kurį buvo įsuptas, ir jo akivaizdoje valgoma šeimos valgomajame, paskui jis vėl užkasamas. Visas ritualas vėl atliekamas po mėnesio, paskui po trijų, jis labai gerai neprisiminė, bet, rodos, buvo atliekamos mažiausiai septynios tokios ekshumacijos, paskutinioji – praėjus metams po mirties, tik po to numirėlis laikomas visiškai mirusiu ir pasiruošusiu amžinajam poilsiui. Toksai būdas susipažinti su mirtimi bei fizine lavono realybe visiškai priešingas šiuolaikinei vakarietiškai jausenai, pagalvojo Džedas ir tuo pat metu pasigailėjo, kad leido Ženevjevai išeiti

* Malgašai arba malagasiai – pagrindinė Madagaskaro etninė grupė.

iš jo gyvenimo. Ji buvo švelni ir romi, tuo metu jis siaubingai kentėjo nuo regos migrenos, o ji galėdavo ištisas valandas nepavargdama budėti šalia ligos patalo, ruošti maistą, nešioti vandenį ir vaistus. Savo temperamentu ji greičiau buvo *karšta*, tad seksualiniuose reikaliukuose visko jį išmokė. Džedui patiko jos piešiniai, kuriems šiokią tokią įtaką padarė grafičiai, bet išsiskiriantys vaikiškumu, žaismingais personažais, plastiškomis linijomis, taip pat spalvų gama – ji naudojo daug kadmio raudonos, indiškos geltonos bei ochros, natūralios ir degintos.

Norėdama susimokėti už mokslus, Ženevjeva *prekiaudavo savo žavesiu*, kaip sakydavo kadaise; Džedo manymu, toksai pasenęs pasakymas kur kas labiau jai pritiko nei anglosaksiškas terminas *eskortas*. Už valandą ji imdavo du šimtus penkiasdešimt eurų, papildomai šimtą eurų už analinį seksą. Džedas nerado kaip papriekaištauti dėl ano užsiėmimo, netgi pasiūlė padaryti erotinių fotografijų, kad šiomis papuoštų jos internetinę svetainę. Vyrai dažnai būna pavydūs, kartais siaubingai pavydūs *buvusiems* jų moterų meilužiams, tada jie ištisus metus, kartais netgi iki pat mirties, skausmingai savęs klausinėja, ar joms nebuvo *geriau* su kitais, galbūt kiti jas *geriau patenkindavo*, ir lygiai taip pat lengvai, be didžiausių pastangų, tie patys vyrai susitaiko su viskuo, ką moteris išdarinėjo praeityje užsiiminėdama prostitucija. Nuo tada, kai įsigalioja finansinis sandėris, bet kokia seksualinė veikla tampa atleistina, nukenksminta ir tam tikra prasme pašventinta darbu tarsi senuoju prakeiksmu. Per mėnesį Ženevjeva uždirbdavo nuo penkių iki dešimties tūkstančių eurų, nors per daug nesivargindavo, paskirdama tam vos kelias valandas per savaitę. Ji kurstė tuo naudotis, ragindama dėl to „nekelti vėjo“, ir daugelį kartų jie drauge buvo išvykę žiemos atostogų į Mauricijų ar Maldyvus vien už jos pinigus. Ji būdavo tiek natūrali ir smagi, kad jis niekada nesijautė nepatogiai, nė akimirksnį nepasijuto *Alfonso* kailyje.

Priešingai, jam buvo baisiai liūdna, kai Ženevjeva pareiškė ketinanti persikelti gyventi su nuolatiniu savo klientu – trisdešimt penkerių

metų verslo teisininku, kurio gyvenimas, iš jos pasakojimų, labai panėšėjo į verslo teisininkų gyvenimus, vaizduojamus verslo teisininkų trileriuose – daugiausia amerikietiškuose. Jis žinojo, kad ji ištesės žodį ir liks ištikima savo vyrui, ir tą akimirksnį, kai paskutinįkart užvėrė Ženevjevos buto duris, žinojo, jog daugiau niekada jos nebepamatys. Nuo tada praėjo penkiolika metų, jos vyras greičiausiai buvo visokeriopai patenkintas, o ji tapo laimingos šeimos motina; jos vaikai, nors jų Džedas nepažinojo, bet neabejojo, – buvo mandagūs, gražiai išauklėti ir puikiausiai mokėsi. Ar jos vyras, verslo teisininkas, dabar uždirba daugiau nei jis, Džedas, menininkas? Į šį klausimą buvo sunku atsakyti, bet, matyt, tai buvo vienintelis klausimas, kurį vertėjo užduoti. „Turi menininko pašaukimą, tu daug pasieksi... – sakė ji jiems besimatant paskutinį kartą. – Tu toks mažutis, švelnutis, gležnutis, užtai turi valią, tavo ambicijos begalinės, iškart tai pamačiau tavo žvilgsny. O aš tai darau tiesiog... (ji atsainiu ir plačiu rutulišku gestu parodė į ant sienų kabančius anglimi pieštus darbus), aš tai darau tiesiog dėl malonumo".

Džedas išsaugojo keletą Ženevjevos paveikslų ir lig šiol laikė juos tikrai vertingais kūriniais. Galbūt išties menas turėtų būti panašus į šį, kartais pagalvodavo jis, – nekaltas, žaismingas, beveik gyvuliškas, matyt, ne veltui sakoma „kvailas kaip menininkas" arba „jis piešia lyg paukštis gieda" ir taip toliau, galbūt menas toks taps, kai žmogus aplenks klausimą apie mirtį, o gal jis toks jau buvo atitinkamais laikotarpiais; pavyzdžiui, Fra Anželiko toks artimas rojui, toks įsitikinęs, kad jo buvimas žemėje tėra laikinas ir miglotas ruošimasis amžinajai viešnagei pas jo Viešpatį Jėzų. *Aš su jumis visomis dienomis iki pat pasaulio pabaigos.*

Rytojaus dieną po laidotuvių jį aplankė notaras. Jie su tėvu net nespėjo pakalbėti apie namą, jis susivokė, jog tos temos jie net nepalietė, – nors pagrindinis jo viešnagės tikslas buvo kaip tik palikimo reikalai, – bet jam tuojau pat tapo aišku, kad apie namo pardavimą negali būti nė kalbos, jis netgi nesiteikė skambinti tėvui apie tai pasišnekėti.

Šiame name jam buvo gera, jam iš karto jame tapo gera, čia buvo galima gyventi. Jam patiko, kaip negrabiai buvo sujungta atnaujinta namo dalis su senąja, baltos spalvos tinku padengtos sienos su senosiomis, sumūrytomis iš nelygiai sudėliotų akmenų. Jam patiko niekada dorai neužsidarančios dvivėrės durys, vedančios kelio į Gerė link, ir milžiniška virtuvės krosnis, kurią buvo galima pakurti malkomis, anglimis ar bet kokia kita degia medžiaga. Jis ne sykį buvo gundomas šiame name patikėti tokiais dalykais kaip meilė, abipusė dviejų žmonių meilė, užliejusi sienas neblėstančia šiluma, tokia jaukia šiluma, kuri persiduos būsimiems šeimininkams ir jiems suteiks dvasinę ramybę. Dar šiek tiek, ir jis jau būtų galėjęs tikėti vaiduokliais ar dar velniai žino kuo.

Kaip bebūtų, notaras visai nebuvo nusiteikęs jį drąsinti namą parduoti; vyrukas prisipažino, kad visai kitaip būtų elgęsis bent prieš porą trejetą metų. Tada britų brokeriai, jauni seni pensininkai, užkariavę Dordonę, plėtėsi užimdami dideles teritorijas Bordo bei Centrinio masyvo kryptimi, greitai žengė pirmyn įsitverdami į užimtas pozicijas ir jau buvo užkariavę centrinį Limuzeną; artimiausiu laiku reikėjo laukti jų atėjimo į Krezą bei neišvengiamo kainų kilimo. Deja, Londono biržos kritimas, rizikos grupei priskirtinos hipotekos krizė bei vertybinių popierių nuvertėjimas sumaišė visas kortas: dabar jauni senieji brokeriai toli gražu nebesvajojo apie galimybę įsigyti išskirtinių namų, nes vargais negalais galėjo išsimokėti už į kreditą įsigytus namus Kensingtone, priešingai, jie vis dažniau svajodavo apie galimybę savo turtą *perparduoti*, vienu žodžiu, kainos siaubingai krito. Dabar gi, atsižvelgus į notaro įžvalgą, reikėtų palaukti, kol ateis naujoji piniguočių karta, turinti kur kas solidesnio turto iš pramoninės gamybos; galbūt tai bus kinai ar vietnamiečiai, kas ten žino, bet kuriuo atveju dabar reikėtų neskubėti, pabandyti išsaugoti namą geros būklės, esant progai jį vis atnaujinti, žinoma, visada laikantis vietinių amatininkystės tradicijų. Kita vertus, būtų visiškai nenaudinga imtis statinio įvaizdį gerinančių darbų, pavyzdžiui, įrengti baseiną, sūkurinę vonią ar įdiegti spartųjį

internetą; įsigiję namą, naujieji turčiai mėgsta viską įsirengti pagal savo skonį, – notaras tuo buvo visiškai tikras, – šitai kalbėjo patirtis, visgi už nugaros – keturiasdešimties metų darbo stažas.

Kai tėvas atvyko jo pasiimti kitą savaitgalį, viskas buvo sutvarkyta: daiktai surūšiuoti ir sudėlioti, o testamentu kaimynams perleidžiamos smulkmenos išdalintos paveldėtojams. Jie pajuto, kad jų motina ir senelė dabar galės, kaip sakoma, *ilsėtis ramybėje*. Džedas išsitiesė ant napos oda trauktos sėdynės tuo tarpu, kai S klasės automobilis, burgzdamas iš mechaninio pasitenkinimo, suko į greitkelį. Dvi valandas jie neskubėdami važiavo rudeniškais tonais pasidabinusiais peizažais, beveik nesikalbėjo, bet Džedui susidarė įspūdis, kad tarp jų įsivyravo kažkoks tarpusavio supratimas bei sutarimas dėl pagrindinių gyvenimo klausimų. Tuo akimirksniu, kai jie privažiavo kelią į Meleno centrą, jis suprato, jog visą savaitę gyveno romiame atotrūky.

III

Paprastai Džedo Marteno darbai pristatomi kaip kūriniai, kilę iš šaltų, abejingų apmąstymų apie pasaulio būvį, jis net laikomas savotišku didžiųjų praeito amžiaus konceptualistų įpėdiniu. Bet grįžęs į Paryžių jis su didžiausiu įkarščiu, kaip pakvaišėlis, susipirko visus po ranka pasitaikiusius „Michelin“ leistus žemėlapius – daugiau nei šimtą penkiasdešimt. Greitai Džedas suprato, kad patys įdomiausi – žemėlapiai iš ciklo „*Michelin.* Regionai“, atspindintys didžiąją dalį Europos, o ypač – „*Michelin.* Departamentai“, apsiribojantys Prancūzija. Atsukęs nugarą klasikinei analoginei fotografijai, kurią iki tol išimtinai praktikavo, jis įsigijo skaitmeninį kopijavimo aparatą „Betterlight 6000-HC“, galintį išgauti 48 bitų RGB rinkmenas 6 000 x 8 000 taškų formatu.

Beveik pusmetį Džedas labai retai išeidavo iš namų, neskaitant kasdienių pasivaikščiojimų iki „Casino“ prekybos centro Vincento Oriolio bulvare. Dar studijuodamas Meno mokykloje mažai bendraudavo su bendramoksliais, paskui susitikinėdavo su jais vis rečiau, kol galop visi ryšiai visiškai nutrūko, todėl labai nustebo, kai kovo mėnesio pradžioje sulaukė elektroninio laiško su pasiūlymu dalyvauti kolektyvinėje parodoje „Likime mandagūs“, kurią organizavo „Ricard“ įmonės fondas, ketindamas ją atidaryti gegužės mėnesį. Džedas visgi išsiuntė teigiamą atsakymą, iki galo neįsisąmoninęs, kad būtent kone demonstratyvus jo atsiribojimas nuo pasaulio sukūrė aplink jį paslaptingą atmosferą ir kad daugeliui studijų bičiulių buvo tiesiog smalsu sužinoti, *kur jis dabar.*

Dailės parodos atidarymo dienos rytą jis susivokė, kad beveik visą mėnesį nepratarė nė vieno žodelio, išskyrus „ne“, kurį kasdien kartodavo kasininkei (tiesa, dažniausiai vis kitai), kai šioji klausdavo, ar jis neturįs „Club Casino“ kortelės; visgi reikiamą valandą jis patraukė Buasi d'Anglas gatvės kryptimi. Ten buvo koks šimtas žmonių, galop tokiomis aplinkybėmis jis niekada nemokėjo tiksliai įvertinti skaičiaus, bet kuriuo atveju svečių buvo ne viena dešimtis, ir jis iš pradžių sunerimo, kad nė vieno iš jų nepažįsta. Vienu akimirksniu Džedas net išsigando, pamanęs, jog apsigavo dėl dienos ar parodos vietos, tačiau jo fotografijos, puikiausiai apšviestos, kabėjo čia, ant sienos, salės gilumoje. Pasiėmęs viskio taurę jis daug kartų elipsės trajektorija apėjo salę, kiek apsimesdamas, jog visas paskendęs apmąstymuose, nors jo smegeninėje nesirutuliojo nė viena mintis, išskyrus nuostabą, kad jo senųjų bičiulių veidai visiškai, negrįžtamai išsitrynė iš atminties, taip siaubingai išsitrynė, jog ėmė abejoti, ar pats bepriklausąs žmonių padermei. Džedas bent jau manėsi atpažinsiąs Ženevjevą, tikrai atpažintų savo buvusią meilužę, – ir įsitvėrė šio įsitikinimo.

Baigdamas trečiąjį ratą aplink salę Džedas pastebėjo vieną jauną moterį, kuri labai įdėmiai apžiūrinėjo jo fotografijas. Jos nepastebėti išties buvo neįmanoma: tai buvo ne tik pati gražiausia ano vakarėlio moteris, be abejonės, tai buvo pati gražiausia kada nors jo gyvenime matyta moteris. Labai blyškus, beveik permatomas veidas, platininio baltumo plaukai, ryškūs skruostikauliai – ji tobulai perteikė slaviško grožio etaloną, kurį žlugus Sovietų Sąjungai populiarino modelių agentūros bei įvairiausi žurnalai.

Jam besukant kitą ratą gražuolės tenai jau nebuvo, Džedas ją vėl pastebėjo šeštojo rato pusiaukelėje: besišypsanti moteris stoviniavo

nedidelės grupės apsupta su šampano taure rankoje. Vyrai ją tiesiog rijo akimis su didžiausiu geiduliu, kurio nė neketino slėpti, vienam iš jų net atvipo žandikaulis. Kai Džedas eilinį kartą praėjo pro savo fotografijas, ji vėl viena stovėjo prie jų. Jis sekundę susvyravo, tada mikliai apsisuko ir sustingo priešais savo darbus, kuriuos apžiūrinėjo kinkuodamas galva.

Ji atsisuko į jį, keletą sekundžių mąsliai pažiūrėjo, o tada paklausė:

– Čia jūsų menas?

– Taip.

Ji vėl į jį pažvelgė, šįkart dar atidžiau, stebeilydama mažiausiai penkias sekundes, ir tarė:

– Man labai gražu.

Moteris tai pasakė visiškai paprastai, tyliai, tačiau su tvirtu įsitikinimu. Nesugebėdamas pateikti pritinkančio atsakymo, Džedas nusuko žvilgsnį į fotografiją. Vyrukas turėjo prisipažinti, kad savimi jis išties patenkintas. Parodai Džedas atrinko tą dalį „Michelin" leisto Krezo žemėlapio, kuriame buvo jo senelės miestelis. Norėdamas išgauti labai platų regos lauką fotografuodamas jis labai stipriai pakreipė optinę ašį – trisdešimt laipsnių nuo horizontalės, ir didžiausiu kampu palenkė kameros kasetę. Tada, panaudodamas „Photoshop" ruošinius, atitolusioms erdvėms suteikė miglotumo įspūdį, o horizontui – žydrynės efektą. Pirmame plane matėsi Brejo tvenkinys ir Šateliu le Maršė kaimas. Toliau mišku tarp Sen Guso, Lorjė ir Žabrej le Bordo kaimų vinguriavo keliukai, kurie, rodėsi, keliauja per nepasiekiamą svajų ir stebuklų kraštą. Reginio gilumoje, kairiajame krašte, tarsi baltos ir raudonos spalvos kaspinas, išnyrantis iš miglų skraistės, aiškiai matėsi greitkelis A20.

– Jūs dažnai fotografuojate kelių žemėlapius?

– Taip... Taip, gana dažnai.

– Ar visada „Michelin" leidybos?

– Taip.

Ji keletą sekundžių pamąstė ir vėl paklausė:

– Esate daug padaręs tokių nuotraukų?

– Šiek tiek daugiau nei aštuonis šimtus.

Šįkart ji, akivaizdžiai išmušta iš vėžių, gręžėsi akimis į jį kokias dvidešimt sekundžių, tada tęsė:

– Mums reikia pasikalbėti. Mums reikia susitikti ir viską aptarti. Galbūt jums bus netikėta, bet... aš dirbu „Michelin".

Iš mažutės „Prada" rankinės ji ištraukė vizitinę kortelę, – užuot paėmęs ir pasidėjęs, jis kvailai į ją įsistebeilijo: Olga Šeremejeva, Ryšių su visuomene skyrius, „Michelin", Prancūzija.

Džedas jai paskambino kitos dienos rytą, Olga jam pasiūlė susitikti jau tą patį vakarą.

– Paprastai aš nevakarieniauju, – nukirto jis. – Tai yra... noriu pasakyti, paprastai nevakarieniauju restorane. Man rodos, kad Paryžiuje nežinau nė vieno restorano.

– O aš jų žinau begales, – ryžtingai atsakė ji. – Netgi galėčiau pasakyti, kad tai... mano profesijos dalis.

Jie susitiko „Pas Entonį ir Žoržą", nedidukame restoranėly su dvylika staliukų Araso gatvėje. Viskas viduje – tiek indai, tiek baldai – buvo sugraibyti iš antikvarinių parduotuvių, tad kūrė koketišką ir nesuderintą aplinką, kurioje prancūziškų XVIII amžiaus baldų kopijos maišėsi su *art nouveau* niekučiais, angliškais indais ir porcelianu. Prie visų staliukų sėdėjo turistai, daugiausia amerikiečiai ir kinai, bet prie vieno jų sėdėjo ir rusai. Olgą kaip tikrą nuolatinę lankytoją pasitiko Žoržas – liesas, plikas, neaiškiai sunerimęs tipas, šiek tiek panėšintis į senąjį „odinį" pediką. Virtuvėje šeimininkaujantis Entonis buvo tikras *meškinas*, bet išlaikęs kūno formas, – greičiausiai vyrutis prisižiūrėjo, nors valgiaraštis išdavė jo didžiulę silpnybę kepenų paštetui. Džedas sau juos įvardijo kaip pusiau modernius pedikus, vengiančius kraštutinumų ir beskonybės, kurie tradiciškai veši jų terpėje, ir visgi kartais

toms ydoms pasiduodančius, – kai tik atėjo Olga, Žoržas tuoj jos paklausė: „Galiu paimti paltą, mano brangute?“ – ypač raiškiai Mišu* maniera tardamas *mano brangute*. Ji vilkėjo kailinius – keistas apdaras turint galvoje metų laiką – užtai po jais Džedas pastebėjo labai trumpą sijonėlį ir balto satino palaidinę, papuoštą Svarovskio kristalais; ji išties buvo nuostabi.

– Kaip laikaisi, mieloji mano? – aplink jų stalą sukiojosi Entonis su virtuvine prijuoste, parišta ties juosmeniu. – Tu mėgsti viščiuką su vėžiais? Mes gavome vėžių iš Limuzeno, puikių, išties puikių vėžių. Laba diena, pone, – pridūrė, pažvelgęs į Džedą.

– Čia jums patinka? – paklausė Olga Džedo, kai Entonis nuėjo.

– Man... taip. Tipiškas restoranėlis. Na, susidaro įspūdis, kad tipiškas, tik gerai nesupranti kuo. Jis įtrauktas į jūsų vadovą? – Džedas pagalvojo, kad tokį klausimą padoru užduoti.

– Kol kas ne. Ketiname jį įtraukti į kitų metų leidinį. Apie jį jau rašė *Condé Nast Traveller* bei kiniškame *Elle*.

Nors Olga šiuo momentu darbavosi „Michelin“ atstovybėje Paryžiuje, ją čion atsiuntė Šveicarijoje įsikūrusi įmonių grupė „Compagnie Financière Michelin“. Norėdama išplėsti veiklos sritį, įmonė neseniai ėmėsi didelių investicijų į viešbučių tinklą „Relais et Château“, ypač daug dėmesio skirdama „French Touch“ grupei, kurios pelnas pastaraisiais metais ryškiai išaugo, bet šioji dėl profesinės etikos visiškai atsiribojo nuo įvairiausių kelionių vadovų leidėjų. Įmonė greit įsitikino, kad daugelis prancūzų nebeišgali susimokėti už atostogas savo šalyje, bent jau jei apsistoja tinklo siūlomuose viešbučiuose. Praeitais metais „French Touch“ viešbučiuose išdalintos anketos parodė, kad 75 procentai klientų atvyksta iš trijų šalių: Kinijos, Indijos ir Rusijos, o turistų, apsistojančių „išskirtinėse pilaitėse“, pačios prabangiausios kategorijos

* Michou (tikr. Michel Georges Alfred Catty, g. 1931) – to paties pavadinimo kabareto Paryžiuje direktorius.

buveinėse, santykis atitinkamai sudaro net 90 procentų. Olga buvo įdarbinta komunikacijos reorganizavimo tikslu, kad būtų patenkinti naujosios klientūros lūkesčiai.

Tradiciškai „Michelin" neužsiima šiuolaikinio meno mecenavimu, tęsė ji. Būdama daugianacionaline įmone, nuo pat pirmųjų įsteigimo dienų įsikūrusia Klermone-Ferane, kurios komiteto veikloje beveik visada dalyvauja vienas iš įsteigėjų palikuonių, turi gana konservatyvios, netgi paternalistinės įmonės reputaciją. Jos projektas Paryžiuje atidaryti šiuolaikiniam menui skirtą erdvę vos prasprūdo pro valdybos rankas, bet ji buvo tikra, jog tai labai stipriai pakels kompanijos prestižą Rusijoje bei Kinijoje.

– Ar jums nuobodu? – staiga jinai pertraukė pasakojimą. – Atsiprašau, aš vis kalbu apie verslą, o jūs juk menininkas...

– Jokiu būdu, – nuoširdžiai atsakė Džedas. – Jokiu būdu, aš apžavėtas. Matot, net neprisiliečiau prie kepenėlių pašteto.

Jis iš tiesų buvo apžavėtas, labiausiai jos akių ir kalbant judančių lūpų – šių šviesiai raudoni dažai su vos pastebimu perlamutriniu atspalviu puikiausiai derėjo prie akių.

Jie tylomis keletą sekundžių žvelgė vienas į kitą, ir Džedui nebeliko abejonių, kad jos žvilgsnis, paniręs į jo akis, – *aistringas*. O ji, spręsdama iš jo išraiškos, tuojau pat suprato, ką jis žino.

– Taigi... – tęsė šiek tiek sutrikusi Olga, – taigi, man neįtikėtina, kad sutikau menininką, kuris savo kūriniams naudoja „Michelin" žemėlapius.

– Bet suprantat, man tie žemėlapiai išties gražūs.

– Tai matyti. Tai matyti iš jūsų nuotraukų.

Dabar jau nieko nebuvo lengviau, kaip ją pakviesti į svečius parodyti daugiau nuotraukų. Tuo akimirksniu, kai taksi įsuko į Gobelenų aveniu, jis pasijuto susivaržęs.

– Bijau, kad namuose nebūtų netvarka, – tarė jis.

Žinoma, ji atsakė: „Nieko tokio", bet kylant laiptais jo sutrikimas augo, o atidaręs duris jis akimirksnį į ją žvilgtelėjo: mergina nežymiai suruko. *Netvarka* iš tiesų tebuvo eufemizmas. Visos grindys aplink stalą, ant kurio gulėjo fotokamera „Linhof", buvo nuklotos nuotraukomis, vietomis keliais sluoksniais, – greičiausiai jų ten buvo tūkstančiai. Nuo stalo iki čiužinio, patiesto ant tų pačių grindų, tebuvo paliktas siauras takelis. Viešpatavo ne tik netvarka, butas dar buvo ir *purvinas*, o patalynė, sutepta organinės kilmės dėmėmis, spėjo įgauti rusvą atspalvį.

– Taip... tikro vienišiaus butas... – nesivaržydama tarė Olga, tada žengė į kambarį ir pritūpė pasižiūrėti nuotraukų, jos mini sijonėlis pasislinko ir visu grožiu atsivėrė šlaunys, jos kojos buvo neįtikėtinai ilgos ir dailios, – ar dar kuri nors moteris galėjo turėti tokias ilgas ir dailias kojas? Džedas niekada nebuvo patyręs panašios erekcijos, jam net skaudėjo, vyrutis visas drebėjo ir, rodės, tuoj neteks sąmonės.

– Aš... – prabilo jis neatpažįstamu kranksinčiu balsu.

Olga atsisuko ir suprato visą padėties rimtumą, ji tuoj pat pastebėjo panišką, apkvaitusį aistra degančio vyro žvilgsnį, žengė jo link keletą žingsnių, apsivijo jį geidulingu kūnu ir pabučiavo tiesiai į lūpas.

IV

Visgi būtų buvę šauniau vykti pas ją. Žinoma, tai buvo visai kas kita: žavus dviejų kambarių butas Ginemė gatvėje su langais, atsiveriančiais į Liuksemburgo sodą. Olga buvo iš tų jautrių rusų, kurie per mokymosi metus priprato žavėtis atitinkamu Prancūzijos paveikslu – jos galantiškumu, gastronomija, literatūra ir taip toliau, – o susidūrę su realia šalimi sielvartauja, kad šioji taip prastai atitinka jų lūkesčius. Paprastai manoma, kad rusai įvykdė didelę revoliuciją, padėjusią jiems atsikratyti komunizmo dėl vienintelio tikslo – mėgautis „McDonald's" gaminiais bei filmais su Tomu Kruzu; čia nemažai tiesos, bet daliai jų taip pat norisi paskanauti *Puji Fisė* vynuogyno vyno ar aplankyti Šventąją koplyčią. Pagal išsilavinimo lygį ir erudiciją Olga priklausė šiam elitui. Jos tėvas, Maskvos universiteto biologijos profesorius, buvo vabzdžių specialistas – netgi vienas Sibiro drugelis buvo pavadintas jo vardu. Nei jis, nei jo šeima imperijos griuvimo metu nepateko į didžiųjų dalybų puotą, bet ir varge jie neliko, nes universitetas, kuriame dėstė tėvas, lig šiol buvo pakankamai remiamas, po keleto miglotų metų padėtis stabilizavosi, ir jie pagal išgales įgavo *viduriniosios klasės* statusą, bet už tai, kad Olga galėjo sau leisti plačiai gyventi Paryžiuje, nuomotis dviejų kambarių butą ir rengtis firminiais drabužiais, turėjo būti dėkinga savo uždarbiui „Michelin" firmoje.

Jiems tapus meilužiais, greitai radosi atitinkamas ritmas. Rytais Džedas iš Olgos buto išeidavo kartu su ja. Tada ji sėsdavo į savo „Mini Park

Lane" ir važiuodavo į darbą Didžiosios Armijos aveniu, tuo tarpu jis sėsdavo į metro ir vykdavo į savo studiją Ligoninės bulvare. Grįždavo gi vakarais, paprastai šiek tiek anksčiau nei ji.

Jie dažnai eidavo į vakarėlius. Atvykusi į Paryžių vos prieš dvejus metus, Olga be jokio vargo jau buvo spėjusi nupinti tankų pažinčių tinklą. Dėl profesinių paskatų jai nemažai tekdavo bendrauti su žiniasklaidos – tiesą sakant, dažniausiai ne itin *glamūrinės*, – turizmo ir gastronomijos skyriaus atstovais. Bet kuriuo atveju, tokiai gražuolei visos durys buvo praviros, ji būtų priimta į bet kurią draugiją. Tik be galo keista, kad tuo metu, kai sutiko Džedą, ji neturėjo jokio etatinio meilužio, o dar keisčiau, kad pasirinko būtent jį. Žinoma, Džedas buvo pakankamai *gražus berniukas*, bet tokie kaip jis – nedidukai ir smulkaus sudėjimo vyrukai – paprastai moterų ne itin puolami, – prieš keletą metų vėl išpopuliarėjo *brutalaus žvėries* su *didžiuliu mietu* įvaizdis, ir tai nebuvo vien eilinis mados posūkis, tai reiškė grįžimą prie prigimtinių *ištakų*, prie primityvaus ir gyvuliško seksualumo, – anoreksikių manekenių era irgi akivaizdžiai baigėsi, o perdėtai išpūstos moterys tedomino afrikiečius ir vieną kitą iškrypėlį. Taigi, prasidėjęs trečiasis tūkstantmetis po įvairiausių gana nedidelės amplitudės svyravimų visokeriopai atsigręžė į laiko patikrintą ir natūralų modelį: vėl garbinama moters grožio pilnatvė ir fizinė vyro galia. Tokia situacija Džedui nebuvo palanki. Juo labiau kad jo, kaip menininko, karjera nežibėjo – tiesą sakant, jis netgi nebuvo *menininkas*: niekada nerengė savo parodų, niekas apie jo kūrinius nerašė, neaiškino jų svarbos šiuolaikiniam pasauliui, tuo metu jis buvo beveik niekam nežinomas. Išties Olgos pasirinkimas buvo keistas, ir Džedas būtų dėl to tikrai nustebęs, jei tik jo paties natūra būtų leidusi dėl tokių dalykų stebėtis ar bent juos pastebėti.

Kaip bebūtų, per keletą savaičių jis daugiau kartų buvo pakviestas į parodų atidarymus, generalines repeticijas ar literatūrinius pobūvius nei per visus studijų metus Meno mokykloje. Jis greitai suprato, kaip reikia elgtis. Visai nereikėjo tviskėti sąmoju, dažniausiai geriau buvo netgi

visai nepraverti burnos, užtai būtina klausytis pašnekovo, klausytis jo atidžiai ir kaip reikiant įsijautus, retkarčiais į pokalbį įterpiant „Tikrai?“, nusakantį susidomėjimą bei nuostabą, arba „Na žinoma...“, išreiškiantį supratingą pritarimą. Be to, nedidelis Džedo ūgis jam suteikė galimybę be pastangų išgauti nuolankumo pozą, taip mėgstamą veik visuose kultūros sluoksniuose, tiesą sakant, – kaip ir bet kur kitur. Iš esmės toji draugija, kaip, beje, visos kitos, buvo lengvai prieinama, o tai, kad Džedas mandagiai laikėsi nuošaliai, nekalbėjo apie savo kūrinius, smarkiai sustiprino įspūdį, tarp kita ko, teisingą, jog bendraujama su rimtu menininku, su menininku, kuris *tikrai dirba*. Sukiodamasis vakarėliuose su mandagaus abejingumo išraiška Džedas, pats to nesuvokdamas, iš dalies prisiėmė *groove* laikyseną, kažkada atnešusią sėkmę Endžiui Vorholui, tik Džedas jai suteikė rimtumo atspalvį, dėl ko iškart būdavo palaikomas susidomėjusiu rimtuoliu, rimtu *piliečiu*, – kas tapo būtina sulaukus penkiasdešimties metų. Vieną lapkričio vakarą kažkokios literatūrinės premijos teikimo proga jis netgi buvo pristatytas garsiajam Frederikui Beigbederiui, kuris kaip tik tuo metu buvo žiniasklaidos sukurtos šlovės viršūnėje. Rašytojas ir publicistas, ilgokai užsižaidęs su bučkiais Olgai (tačiau tai daręs pabrėžtinai, taip teatrališkai, kad bučiniai dėl pernelyg aiškių *ketinimų pažaisti* išrodė nekalti), atsuko kupiną intrigos žvilgsnį į Džedą, kol jo staiga nepermušė viena pornoaktorė, ką tik išleidusi pokalbių su tibetiečiu vienuoliu knygą. Kinkuodamas galva pagal buvusios pornoaktorės žodžių ritmą, Beigbederis slapta žvilgčiojo į Džedą, tarsi iš jo reikalaudamas neprapulti minioje, kuriai tirštėjant vis greičiau buvo šluojami pyragaičiai. Stipriai sulysęs *Gelbėkit, atsiprašau* autorius tuo metu buvo užsiauginęs retą barzdelę, akivaizdžiai siekdamas būti panašus į rusiško romano herojų. Galop merginos dėmesį užkariavo augalotas, šiek tiek paglebęs, pusiau storas tipas pusilgiais plaukais, pusiau protingu, pusiau kvailu žvilgsniu, greičiausiai dirbantis redaktoriumi leidykloje „Grasset“, ir Beigbederis galėjo būti laisvas. Už keleto metrų stovėjusi Olga buvo apsupta viso pulko vyriškos giminės gerbėjų.

– Vadinas, tai jūs? – pagaliau paklausė Džedo Beigbederis, su giliausiu susirūpinimu žvelgdamas jam į akis.

„O jis išties panašus į rusų herojų, maždaug „Razumichiną, buvusį studentą“, tik jo akys blizga greičiau nuo kokaino nei iš religinio įkarščio, galop koks skirtumas“, – pagalvojo Džedas.

– Tai ji atiteko jums? – vėl paklausė Beigbederis su vis kylančiu įkarščiu.

Nežinodamas, ką atsakyti, Džedas patylėjo.

– Ar žinot, kad turit vieną iš penkių pačių gražiausių Paryžiaus moterų? – dabar jis kalbėjo rimtu profesionalo tonu, akivaizdu, kad Beigbederis likusias keturias taip pat pažinojo. Į tai Džedas irgi neturėjo ką atsakyti. Ką gi apskritai galima atsakyti į žmonių klausimus?

Beigbederis atsiduso, akimirksniu pasirodė, kad jis labai išvargo, ir Džedas pagalvojo, kad pokalbis taps lengvas, kad jis, kaip įprastai, klausysis patylomis pritardamas savojo pašnekovo išvedžiojimų bei gyveniniškų istorijų, tačiau nieko panašaus neįvyko, – Beigbederis susidomėjo būtent Džedu, norėjo kuo daugiau apie jį sužinoti, kas jau savaime buvo labai keista. Beigbederis buvo vienas didžiausių Paryžiaus meilikautojų, tad žmonės su nuostaba kreipė žvilgsnius į juodu, aiškiai iš to darydami atitinkamas išvadas. Džedui lyg ir pavyko išsisukti pasakius, kad užsiima fotografija, bet Beigbederiui to nepakako, jis norėjo sužinoti, *kokios rūšies* fotografija? Atsakymas rašytoją apstulbino: taip, jis pažįstąs reklamos, mados pasaulio fotografų, netgi keletą karo fotoreporterių (nors su šiais jis susipažinęs greičiau kaip su *paparacais*, kurie šią veiklą nuo viešumos daugiau ar mažiau slepia, mat *profesiškai* buvo laikoma, kad fotografuoti libaniečio savižudžio kūno likučius po susisprogdinimo kur kas garbingiau nei Pamelos Anderson papus, kaip bebūtų, abiem atvejais naudojami iš esmės tokie patys objektyvai, techniniai reikalavai irgi daugmaž esą panašūs – tik labai sudėtinga spaudžiant mygtuką nesudrebinti rankos, o maksimalus diafragmos atvėrimas pasiteisinąs esant tik pačiam geriausiam apšvietimui – tokie štai sunkumai dirbant su labai didelio židinio nuotolio teleobjektyvais), tačiau žmogus,

fotografuojantis kelių žemėlapius, – tai jam esą kažkas nauja. Šiek tiek sumišęs Džedas galop leido pripažinti, jog tam tikra prasme jį galima būtų pavadinti *menininku*.

– Cha cha cha... – perdėtai garsiai pratrūko kvatotis rašytojas, į kurį tuojau pat atsisuko kokie dešimt žmonių, tarp jų ir Olga. – Na, taip, žinoma, reikia būti *menininku*! Literatūra kaip žanras visiškai išsisėmė! Šiomis dienomis norint miegoti su pačiomis gražiausiomis moterimis reikia būti menininku! Aš irgi noriu tapti *me-ni-nin-ku*!

Ir nieko nelaukęs, plačiai išskėtęs rankas, jis garsiai ir beveik taikliai ėmė dainuoti šį „Blues du businessman"* kupletą:

O kaip norėčiau menininkas būti,
Kad visą pasaulį galėčiau pakeist,
Ir susikūręs anarchisto būtį,
Kaip turčius gyventi galėčiau sau leist...

Jo stikliukas su degtine virpėjo rankoje. Dabar jau į rašytoją atsisuko pusė salės. Jis nuleido rankas ir sumišusiai pridūrė:

– Žodžiai Luko Plamondono, muzika Mišelio Beržė, – ir puolė raudoti.

– Su Frederiku viskas praėjo gerai... – tarė Olga, jiems grįžtant pėsčiomis Sen Žermeno bulvaru.

– Taip, – atitarė sumišęs Džedas. Paauglystėje, besimokant Jėzuitų koledže, jam į rankas papuldavo devyniolikto amžiaus prancūzų realistinių romanų, kuriuose jauni ambicingi vyrukai prasimušdavo *moterų dėka*; dėl to Džedas labai nustebo atsidūręs panašioje situacijoje, tiesą sakant, jis jau buvo primiršęs visus tuos devyniolikto amžiaus prancūzų

* „Verslininko bliuzo" (pranc.).

realizmo romanus, keletą pastarųjų metų jis tenkinosi Agata Kristi, netgi, tiksliau pasakius, Agatos Kristi romanais su Erkiuliu Puaro, bet šitai esamoje situacijoje jam niekuo negalėjo padėti.

Galiausiai ir pats Džedas jau buvo *suvystytas* – be didelio vargo Olgai pavyko įtikinti savo direktorių suorganizuoti pirmąją personalinę Džedo parodą firmos patalpose Bretėjaus aveniu. Jis apžiūrėjo patalpą, erdvią, tačiau gana niūrią, – sienos ir grindys buvo iš pilko betono; tokia skurdi aplinka jam netgi labai tiko. Jis nepareikalavo jokių pakeitimų, tiesiog paprašė ties įėjimu pastatyti vieną instaliaciją. Užtai davė labai tikslius nurodymus dėl apšvietimo ir kiekvieną savaitę lankėsi, norėdamas patikrinti, ar viskas kruopščiai vykdoma.

Paroda turėjo būti atidaryta sausio 28 dieną, – gana geras sumanymas, – mat buvo palikta pakankamai laiko kritikams sugrįžti po žiemos atostogų bei susidėlioti savuosius planus. Banketui skirta pinigų suma irgi buvo labai padori. Pirmasis tikras siurprizas Džedui buvo atstovė spaudai: tvirtai įsikibęs išankstinių nuostatų, Džedas visą laiką atstoves spaudai vaizdavosi kaip *topines gražuoles* ir baisiai nustebo, kai šalia jo išdygo sirguliuojanti, išdžiūvusi ir šiek tiek sukumpusi būtybė, kuri tarsi per nesusipratimą gavo vardą Merilin, be to, buvo tikras nervų kamuolys – visą laiką nuo pat pirmojo jų pasimatymo mergina įnirtingai sukdavo savo ilgus juodus ir lygius plaukus, kolei šie susiraizgydavo į neišnarpliojamus mazgus, ir staigiu judesiu išraudavo jų visą kuokštą. Iš jos nosies visą laiką bėgo, tad baisinio dydžio rankinėje, labiau panėšinčioje į parduotuvės krepšį, ji nešiodavosi kokias penkiolika pakuočių nosinaičių – maždaug tiek jai užtekdavo vienai dienai. Jie susitikinėdavo Olgos kabinete, tad būdavo labai nesmagu matyti šį didingą nepaprastai gundančių formų sutvėrimą ir šalia jos – aną vargšę susisukusią būtybę su niekam neįdomia vagina; Džedas netgi vieną akimirksnį pagalvojo, ar tik nebus Olga pasirinkusi jos dėl bjaurumo, kad išvengtų moteriškos konkurencijos. Na ne, žinoma, ne, ji kuo puikiausiai suvokė savo pačios grožį, galėdama objektyviai įvertinti situaciją rungtyniavimo ar

konkurencijos atžvilgiu, jokia juk konkurencija jos tobulybei negrėsė – to nieku gyvu negalėjo būti, nepaisant to, kad retkarčiais jinai pavydėdavo Keitei Mos skruostikaulių ar Naomei Kembel pasturgalio, bet tai nutikdavo probrėkšmiais, žiūrint nuolatines mados laidas per M6. Olga pasirinko Marilin, nes šioji turėjo pačios geriausios atstovės spaudai reputaciją, bent jau buvo pati geriausia šiuolaikinio meno srityje, – prancūzų rinkoje tai tikrai.

– Aš labai laiminga galėdama dirbti prie šio projekto... – pareiškė Marilin verkšlenančiu balsu. – Be galo laiminga.

Olga pasilenkė bandydama susilyginti su ja ūgiu, galiausiai jausdamasi baisiai nejaukiai juos palydėjo iki nedidelio derybų kambarėlio šalia jos kabineto. „Palieku jus ramiai darbuotis...“ – tarė ir su palengvėjimu pradingo. Marilin išsitraukė didžiulę 21x29,7 formato užrašų knygutę bei du pakelius popierinių nosinaičių ir tarė:

– Pirmiausia studijavau geografiją. Paskui pasukau žmogaus geografijos studijų keliu. O dabar tiesiog apsistojau ties pačiu žmogumi. Jei, žinoma, tai galima vadinti žmonėmis... – sušvelnintu tonu baigė ji.

Ji iš pradžių norėjo sužinoti, ar Džedas turi kurią nors „garbinamą informavimo priemonę“ iš spaudos pasaulio. Tai buvo ne tas atvejis; iš tiesų Džedas nė neprisiminė, kada savo gyvenime buvo pirkęs laikraštį ar žurnalą. Jam patiko spoksoti televiziją, ypač rytais, perjunginėjant kanalus iš vieno į kitą, peršokant iš multiplikacinių filmų į biržų kronikas; kartais, kai sudomindavo kokia tema, šią atidžiau pasinagrinėdavo internete, o spausdintinės informavimo priemonės, kurioms buvo visiškai abejingas, jam atrodė keista atgyvena, greičiausiai pasmerkta netrukus visai išnykti.

– Gerai, – ramiai pareiškė Marilin – Vadinas, jei tik gerai suprantu, turiu visišką veikimo laisvę.

V

Veikimo laisvę išties ji turėjo ir ją išnaudojo kaip tinkama. Kai jie įžengė į parodos salę Bretėjaus aveniu atidarymo vakarą, Olga buvo šokiruota. „Na ir žmonių“, – galiausiai tarė ji susižavėjusi. „Taip, žmonių atėjo“, – patvirtino Marilin su užslėptu pasitenkinimu, kuris, rodės, keistai atmiežtas kažkuo panašiu į pagiežą. Buvo maždaug šimtas žmonių, bet ji norėjo pabrėžti, kad atėjo svarbių žmonių, tik kaip juos atpažinti? Vienintelis asmuo, kurį Džedas pažinojo, buvo Patrikas Forestjė, tiesioginis Olgos viršininkas, „Michelin France“ komunikacijos direktorius, eilinis aukštosios politechnikos mokyklos absolventas, tris valandas praleidęs tam, kad *meniškai* apsirengtų, atidžiai peržvelgęs visą savo garderobą ir galiausiai išsirinkęs eilinį pilką kostiumą, tik šįkart be kaklaraiščio.

Įėjimas į salę buvo užbarikaduotas dideliu stendu, iš kurio abiejų pusių buvo paliktas dviejų metrų plotas laisvai praeiti; tame stende Džedas demonstravo vieną šalia kitos sudėtas dvi nuotraukas, vienoje jų – iš palydovo nufotografuotas Gebvilero kalnas, vadinamas Didžiuoju Kupolu, su apylinkėmis, kitoje – „*Michelin.* Departamentai“ žemėlapyje pavaizduotos tos pačios vietovės išdidintas variantas. Kontrastas buvo pribloškiantis: satelitinėje nuotraukoje tebuvo matyti daugiau mažiau tolygiai žalsva marmalynė su blankiomis išsibarsčiusiomis mėlynomis dėmėmis, tuo tarpu žemėlapyje vėrėsi užburiantis gražių kelių ir keliukų tinklas, nepaprasta *apžvalgos aikštelių*, miškų, ežerų ir kalvų visuma.

Viršum abiejų didžiulių nuotraukų puikavosi parodos pavadinimas juodomis didžiosiomis raidėmis: „ŽEMĖLAPIS ĮDOMESNIS NEI TERITORIJA“.

Pačioje ekspozicijos salėje ant didelių mobilių stovų Džedas buvo pakabinęs trisdešimt išdidintų fotografijų, – visos jos žemėlapių *„Michelin. Departamentai“*, tačiau buvo parinktos pačios įvairiausios vietovės – nuo kalnuotų vietovių iki bretoniško pajūrio, nuo miškingų Lamanšo zonų iki grūdinėmis kultūromis apsėtų Eros ir Luaros departamento lygumų. Visą laiką laikydamasi tarp Olgos ir Džedo, Marilin stabtelėjo prie įėjimo ir įdėmiai nužvelginėjo atplūstančius žurnalistus, kritikus bei garbingus svečius – taip plėšrūnas nužvelginėja atsigerti atskubančias antilopes.

– Atėjo Pepita Burginjon, – galop su sausa pašaipa tarė ji.

– Burginjon? – sukluso Džedas.

– Meno kritikė iš *Le Monde.*

Jis vos kvailai nepakartojo: „Iš kokio dar *Le Monde?*“, bet prisiminė, kad kalba eina apie vakarinį laikraštį, ir nutarė patylėti, kiek tik įmanoma ilgiau, galbūt iki pat vakarėlio pabaigos. Galop, atsiskyręs nuo Marilin, jis be jokio vargo kuo ramiausiai ėmė vaikštinėti priešais savo fotografijas, kad nė vienas nė nepastebėjo, jog čia *menininkas*, o jis pats net nesistengė nugirsti svečių komentarų. Džedui pasirodė, kad visas bruzdesys salėje kiek mažesnis nei įprastai parodų atidarymo metu; žmonės susikaupę, netgi labai susikaupę apžiūrinėjo nuotraukas – greičiausiai tai buvo geras ženklas. Vienintelis iš svečių emocijomis tryško Patrikas Forestjė: su šampano taure rankoje vyrukas sukosi aplinkui, stengdamas patraukti kuo daugiau auditorijos, ir garsiai džiaugėsi, kad pagaliau „tarp „Michelin“ ir meno pasaulio griuvo nesutarimų siena“.

Po trijų dienų Marilin įrūko į šalia Olgos kabineto esantį susirinkimų kambarėlį, kuriame lūkuriuodamas naujienų sėdėjo Džedas. Iš

krepšio išsitraukė dėžutę popierinių nosinaičių ir šviežiausią *Le Monde* numerį.

– Jūs ką, neskaitėt? – šūktelėjo su tokia emocija, kurią jos atveju būtų galima pavadinti perdėtu susijaudinimu. – Vadinas, ne veltui atėjau.

Viso puslapio dydžio Patriko Kešišjano straipsnis drauge su labai gražia spalvota Dordonės ir Lo apylinkių žemėlapio fotografijos reprodukcija buvo ištisas ditirambas. Nuo pat pirmųjų eilučių žemėlapio, arba satelito, nuotraukos žiūros tašką prilygino Dievo žiūros perspektyvai. „Su gilia rimtimi, būdinga didiesiems revoliucionieriams, – rašė jis, – dar visiškai jaunas menininkas nuo pat pirmosios personalinės parodos, atvėrusios duris į jo pasaulį, atsitolina nuo natūralistinės ir neopagoniškos vizijos, kuria aiškiai užsižaidė mūsų amžininkai, siekdami perteikti Nebūties vaizdinį. Lig Dievo – žmogaus bendrininko (per)tvarkant pasaulį žiūros perspektyvos jis pakyla nestokodamas tikrosios drąsos." Paskui autorius ilgai nagrinėja Džedo darbus, nuolat kalbėdamas apie nepaprastą menininko fotografavimo technikos išmanymą, kol galop prieina prie išvados: „Džedas Martenas pasirinko kelią, einantį tarp mistinio sąlyčio su pasauliu bei racionaliosios teologijos. Turbūt pirmą kartą Vakarų mene – po didžiųjų Renesanso meistrų – jis pirmenybę teikė ne naktiniams Hildegardos Bingenietės* gundymams, o sudėtingoms ir skaidrioms „nebylaus jaučio", kaip Kelno universiteto bendramokslių buvo vadinamas Akvinatas, nuostatoms. Jei pasirinkimas ir stipriai ginčytinas, tai jo suteiktas minties aukštis yra akivaizdus. Taigi, naujieji meno metai pasitaikė daug žadantys."

– Visai nekvailai parašyta, – pakomentavo Džedas.

Ji pažvelgė į jį su pasipiktinimu.

– Šitas straipsnis fantastiškas! – griežtai atkirto ji. – Tik gana keista, kad jį parašė Kešišjanas, paprastai jis rašo tik apie knygas. Visgi buvo atėjusi Pepita Burginjon, – keletą sekundžių ji sėdėjo sutrikusi ir tylėjo,

* Hildegarda Bingenietė (1098–1179) – vokiečių benediktinė mistikė, kompozitorė ir rašytoja.

paskui pridūrė: – Galop man labiau patinka visas puslapis Kešišjano teksto nei trumpas Burginjon rašinėlis.

– Ir kas gi dabar bus?

– Grius dangus. Vienas po kito pasipils straipsniai, vis daugiau ir daugiau.

Tą patį vakarą jie atšventė įvykį restorane „Pas Entonį ir Žoržą“.

– O apie jus daug kalba, – sušnabždėjo Džedui Žoržas, padėdamas Olgai nusirengti paltą. Restoranai mėgsta įžymybes, jie su pačiu didžiausiu susidomėjimu seka kultūrinius ir pasaulio įvykius, jie puikiausiai žino, kad jų patalpose esanti įžymybė gali tapti tikru traukos objektu visokiausiems pasiturintiems balvonams, kurie tampa pačiais geidžiamiausiais klientais; įžymybės, beje, paprastai irgi mėgsta restoranus, tai savotiška simbiozė, visiškai natūraliai susikurianti tarp restoranų ir įžymybių. Būdamas visai jauna mini įžymybe Džedas be vargo prisiėmė kuklaus abejingumo povyzą, pritinkančią jo naujam statusui, kurį Žoržas, tikras pradedančiųjų įžymybių ekspertas, pasveikino vertintojo žvilgsniu. Tą vakarą restorane žmonių beveik nebuvo, vien korėjiečių porelė, kuri greitai išėjo. Olga užsisakė ispanišką trintinę su gražgarsčių salotomis bei apvirtą omarą su batatų piurė, Džedas – keptuvėlę *lengvai pakepintų* didžiųjų jūros šukučių ir jaunų plekšnių suflė su kmynais ir didžiųjų kriaušių putėsiais. Deserto metu, kaip visada, dėvėdamas virtuvės prijuostę, prie jų prisijungė Entonis, nešinas 1905 metų armanjako „Castarède“ buteliu. „Mūsų restorano dovana...“ – tarė uždusęs ir pripildė stikliukus. Kaip pateikiama žinynuose „Rothenstein“ ir „Bowles“, anų metų gėrimas žavėjo rafinuotumu, prabanga ir įvairiaspalviškumu. Pabaigoje išryškėjantis džiovintų slyvų ir gerai išlaikyto vyno skonis – solidaus spiritinio gėrimo požymis, gėrimo, kurio skonis ilgai išlieka burnoje, o galiausiai aplanko senos odos poskonis. Nuo pastarojo jų apsilankymo Entonis truputėlį papilnėjo, žinoma, tai buvo neišvengiama,

juk testosterono gamyba su amžiumi silpsta, riebalinis sluoksnis auga, o jis pats jau prie pat kritinio amžiaus ribos.

Olga neskubėdama, su pasimėgavimu uostinėjo alkoholio aromatą, tada sudrėkino lūpas – Prancūzijoje ji jautėsi kuo puikiausiai, net sunku patikėti, kad vaikystę pragyveno daugiaaukščiame name Maskvos pakrašty.

– Kaipgi čia nutiko, kad naujosios kartos kulinarai, – paklausė ji nurijusi pirmąjį gurkšnį, – noriu pasakyti, beveik visi populiarūs kulinarai – gėjai?

– Chaaa! – gašliai pasirangė savo kėdėje Entonis, su pasitenkinimu nužvelgdamas restoraną. – Štai tau ir *visa* paslaptis, mano brangute, – gėjai visą laiką, nuo atmenamų laikų *die-vi-no* virtuvę, bet *niekas* apie tai nekalba, absoliučiai *niekas*. Didžiulę rolę, mano galva, suvaidino trys Franko Pišono žvaigždės. Tai, kad kulinaras transseksualas galėjo nukabinti tris „Michelino" žvaigždes, rimtas ženklas! – jis gurkštelėjo ir, rodės, pasinėrė į prisiminimus. – O paskui, taip, žinoma! – tęsė su didžiausiu įkarščiu, – žinoma, viską išjudino atominė bomba, kurią susprogdino viešas Žano Pjero Perno* demaskavimas!

– O taip, žinoma, Žano Pjero Perno demaskavimas buvo kažkas siaubinga... – nenoriai pripažino Žoržas. – Bet žinai, Toni, – tęsė jis šnypščiančiu ir nepatenkintu balsu, – iš esmės tai ne visuomenė atsisakė taikstytis su kulinarais gėjais, o gėjai atsakė taikstytis su tuo, kad jie kulinarai. Tik pažiūrėk, apie mus nieko neparašė *Têtu*, visai nieko, pirmasis apie mūsų restoraną parašė *Le Parisien*. Tradiciniuose gėjų sluoksniuose sukiotis virtuvėje visai nelaikoma glamūriška. Pagal juos, tai tiesiog *terlionė*, būtent – *terlionė*!

Džedą staiga aplankė nuojauta, kad toji akivaizdi Žoržo pagieža taikoma taip pat augančiam Entonio riebaliniam sluoksniui, kad jis ir pats apverkia miglotą savo praeitį su *oda ir grandinėm* dar prieš užsiimant kulinarija, žodžiu, laikas buvo keisti temą. Tad Džedas apsukriai

* Jean Pierre Pernaut (g. 1950) – prancūzų televizijos laidų vedėjas.

sugrąžino kalbą prie Žano Pjero Perno demaskavimo – išties be galo ryškaus ir neįtikėtino įvykio, jį, kaip televizijos žiūrovą, tada baisingai sujaudinusi to vyruko frazė: „Taip, tiesa, aš myliu Davidą“, frazė, kurią jis pasakęs tiesioginiam etery priešais kanalo „France 2“ kameras, tai Džedui likusi kaip viena įsimintiniausių 2010 metų akimirkų televizijoje – visi tuojau pat tam pritarė, ir Entonis eilinį kartą pripildė taureles armanjako.

– Save pirmiausia įvardiju kaip televizijos žiūrovą! – su aistringu polėkiu šūktelėjo Džedas, atkreipdamas į save nuostabos kupiną Olgos žvilgsnį.

VI

Po mėnesio į kabinetą įžygiavo Marilin, nešina dar labiau prikrautu nei įprasta krepšiu. Tris kartus nusišnypštusi nosį, ji priešais Džedą paguldė gumytėmis apspaustą storą aplanką.

– Čia visa spauda... – patikslino ji, nesulaukusi jokios Džedo reakcijos.

Jis tuščiu žvilgsniu pažvelgė į kartoninį aplanką, bet neatvėrė.

– Na ir kaip? – paklausė jis.

– Tiesiog nuostabu. Mes užkariavom visą pasaulį, – bet, rodos, tai jos pernelyg nedžiugino. Nepaisant nuolat užsikimšusios nosies, toji nedidukė moteris buvo tikras taranas, puikiai parengtų *karinių desantinių operacijų* specialistė: ją iki pašaknų jaudindavo jos užkurto veiksmo pradžia ir pirmasis į rankas pakliuvęs stambus straipsnis, paskui, kai visi reikalai imdavo suktis savaime, ji panirdavo į pasibjaurėtiną apatiją. Marilin kalbėjo vis tyliau ir tyliau, ir Džedas vos išgirdo ją priduriant:

– Tik Pepita Burginjon nieko neparašė.

– Ką gi, – liūdnai užbaigė ji, – buvo smagu su jumis darbuotis. – Ar mes nebesusitiksim?

– Jei jums manęs prireiks, žinoma, susitiksim. Jūs juk turite mano mobilų.

Ir ji atsisveikino, iškeliaudama į nežinomybę – susidarė įspūdis, kad Marilin tuojau pat puls į patalus ir gers žolelių arbatą. Peržengusi durų slenkstį, ji paskutinį kartą atsisuko ir prigesusiu balsu tarė:

– Man rodos, tai buvo viena didžiausių sėkmių mano gyvenime.

Peržiūrėjęs straipsnių ištraukas Džedas įsitikino, kad kritikai išties vieningai jam dalija vien pagyras. Nepaisant visų įnirtingų žurnalistų pastangų persekioti ir apčiuopti besiužsimezgančias mados tendencijas, jau nekalbant apie galimybes jas sukurti, šiuolaikinėse visuomenėse taip jau nutinka, kad tam tikros mados vystosi anarchiškai, savaime ir suveši dar prieš joms primetant etiketę – tai nutinka vis dažniau ir dažniau nuo pat to laiko, kai masiškai paplito internetas, pasmerkęs pražūčiai visas spausdintines žiniasklaidos priemones. Vis didesnį pagreitį visoje Prancūzijoje įgaunantys kulinarijos kursai; neseniai pasirodę vietinės reikšmės konkursai, skatinantys rastis naujiems gaminiams iš mėsos ir sūrio; masiškai ir nesustabdomai išplitę turistiniai žygiai; galiausiai Žano Pjero Perno viešas demaskavimas – viskas tarnauja naujajam sociologiniam faktui: pirmą kartą Prancūzijos istorijoje nuo pat Žano Žako Ruso laikų į *madą* sugrįžo kaimas. Rodės, kad šį faktą iš pagrindinių laikraščių ir žurnalų prancūzų visuomenė staiga suvokė praėjus keletui savaičių nuo Džedo parodos atidarymo. O „Michelin“ žemėlapis, tas utilitarinis, visiškai iki tol nepastebėtas objektas, per tas pačias kelias savaites tapo išskirtine priemone susipažnti su tuo, ką *Libération* pavadino „kaimo vietovės magija“.

Patriko Forestjė darbo kabinetas, pro kurio langus galėjai grožėtis į Triumfo arką atsiveriančiu vaizdu, buvo labai sumaniai įrengtas: perstačius vos kelis baldus čia buvo galima drąsiai organizuoti konferencijas, filmų peržiūras ar valgyti, pavyzdžiui, vėlyvuosius pusryčius, – visa tai buvo galima atlikti vos septyniasdešimties kvadratinių metrų patalpoje; mikrobangų krosnelėje galėjai pasišildyti maistą, čia netgi buvo tinkamos sąlygos miegoti. Norėdamas priimti Džedą, Forestjė užsakė valgių, pavadintų „dalykiniais pusryčiais“: ant žemo staliuko jų laukė vaisių sultys, įvairiausios bandelės ir kava.

Pasitikdamas Džedą jis plačiai išskėtė rankas, Patrikas švytėjo, ir taip dar per mažai pasakyta.

– Aš jumis tikėjau... Aš jumis visada tikėjau! – sušuko jis, tačiau tai, pasak Olgos, davusios Džedui trumpą instruktažą dėl būsimo susitikimo, tebuvo aiškiai perdėtos emocijos. – Dabar... lieka mūsų bandymui suteikti naują statusą, – jis rankomis padarė staigius horizontalius judesius, kuriais, Džedas iškart tai suprato, buvo mėgdžiojamas kamuolio perdavimas žaidžiant regbį. – Sėskitės.

Jie įsitaisė ant žemą staliuką supusių kanapų, Džedas įsipylė kavos.

– *We are a team*, – pridūrė Forestjė aiškiai nereikalingą frazę. – Mūsų žemėlapių pardavimas per pastarąjį mėnesį išaugo 17 procentų. Mes galėtumėm, kaip tai padarytų kiti, nežymiai pakelti kainas, bet to nedarysim.

Jis suteikė Džedui laiko įvertinti minties polėkį, susietą su ką tik išsakytu komerciniu apsisprendimu, tada pridūrė:

– Labiausiai neįtikėtina tai, kad atsirado žmonių, perkančių senuosius „Michelin“ žemėlapius, mes tai sužinojom patikrinę interneto aukcionų duomenis. O juk dar prieš keletą savaičių visus tuos senuosius žemėlapius mes grūsdavom į smulkintuvus... – pridūrė jis susisielojęs. – Taip iššvaistėm ištisą paveldą, apie kurio vertę nė vienas iš mūsų nė nesusimąstė... kol nepasirodė jūsų fotografijos, – rodės, jis paniro į liūdnus apmąstymus dėl prarastų pinigų, o gal apskritai apie sunaikintas vertybes, tačiau tuojau pat vyrukas atkuto. – O kalbant apie jūsų... – jis ieškojo tinkamo žodžio, – apie jūsų *darbus*, turim suduoti labai stiprų smūgį! – staiga jis, sėdėdamas ant savo kanapos, įsitempė, Džedas net akimirksnį pagalvojo, jog vyrukas tuoj abiem kojom užšoks ant staliuko ir tarsi Tarzanas ims muštis kumščiais į krūtinę; norėdamas atsikratyti vizijos, Džedas sumirksėjo.

– Aš ilgai kalbėjausi su panele Šeremejeva, su kuria jūs, kaip suprantu... – jis vėl ieškojo žodžių (su Politechnikos mokyklos auklėtiniais visada tos pačios bėdos, šie atsieina pigiau nei Nacionalinės administracijos mokyklos absolventai, užtai sugaišta daugiau laiko ieškodami

tinkamo žodžio), galiausiai susivokė, kad krypsta nuo temos. – Žodžiu, mes sutarėm, kad pardavinėti tiesiogiai per mūsų tinklus būtų neteisinga. Jokiu būdu negalim atimti jūsų kūrybinės laisvės. Kiek žinau, – tęsė jis neužtikrintai, – meno kūriniai pardavinėjami tarpininkaujant meno *galerijoms*...

– Aš neturiu tokios galerijos...

– Aš taip ir supratau. Todėl pagalvojau apie kitą variantą. Mes galėtumėm finansuoti internetinės svetainės sukūrimą, ten jūs galėtumėt rodyti savo darbus ir tiesiogiai juos pardavinėti. Žinoma, svetainę registruotumėt savo vardu, apie „Michelin" įmonę ten nebūtų nė užuominos. Manau, bus geriau, jei jūs pats seksite, kiek nuperkama jūsų darbų. Tačiau mes galime laisvai prisidėti logistikos ir pristatymo paslaugomis.

– Aš sutinku.

– Puiku, tiesiog puiku. Manau, šįkart mes pasiekėm abiem pusėms naudingą sutarimą, kaip sakant, *win-win*! – entuziastingai šūktelėjo Patrikas, – aš viską įtraukiau į sutarties projektą, kurį jums duodu ramiai paanalizuoti.

Džedas išėjo į ilgą, labai šviesų koridorių, didžiulis langas jo gilumoje vėrėsi į Defanso arkas, žiemos dangus buvo ryškiai mėlynas, rodėsi, veik dirbtinis; ftalocianino mėlynoji, akimirksnį pagalvojo Džedas. Jis ėjo lėtai, nepatikliai, tarsi žingsniuotų per vatą; Džedas žinojo, kad ką tik priėjo naują gyvenimo vingį. Olgos kabineto durys buvo praviros, ji jam nusišypsojo.

– Na štai. Viskas vyko taip, kaip ir buvai sakiusi, – pareiškė jis.

VII

Džedas studijavo vien menus bei literatūrą, tad niekada nebuvo pasitaikiusi proga pasukti galvą dėl pačios mįslingiausios tikrojo kapitalizmo užduoties – *kainodaros*. Jis buvo pasirinkęs ryškinimo popierių „Hahnemühle Canvas Fine Art", kuris puikiausiai atkurdavo spalvas bei ilgą laiką išsaugodavo nuotraukų kokybę. Tačiau naudojant šį popierių spalvų kalibravimo procedūra buvo sudėtinga ir itin nestabili, spausdintuvo „Epson" tvarkyklė prastai su tuo dorojosi, tad Džedas nusprendė apsiriboti dvidešimčia kiekvienos fotografijos atspaudų. Vienos fotografijos spausdinimas jam atsiėjo trisdešimt eurų, internetu jis nusprendė jas pardavinėti po du šimtus.

Kai jis į internetą įkėlė savo pirmąją nuotrauką – išdidintą Hazbruko regiono atvaizdą – visas jų ciklas išdulkėjo greičiau nei per tris valandas. Tapo akivaizdu, kad kaina – neteisinga. Svarstydamas ir persvarstydamas padėtį po kelių savaičių jis galiausiai apsistojo prie dviejų tūkstančių eurų sumos už 40x60 dydžio nuotrauką. Na štai dabar buvo tvarka: Džedas žinojo savo *kainą rinkoje*.

Į Paryžių ir jo apylinkes atėjo pavasaris, o Džedas, visai to nesitikėdamas, kone galima sakyti, tapo pasiturinčiu žmogumi. Balandžio mėnesį porelei su nuostaba teko konstatuoti, kad Džedo mėnesio pajamos viršijo Olgos atlyginimą. Tais metais gegužės mėnesį pasitaikė kaip niekad daug ilgųjų savaitgalių: Gegužės pirmoji buvo ketvirtadienis, taip pat

Gegužės aštuntoji, paskui, kaip įprasta, ėjo Kristaus į dangų žengimo šventė, ir visa tai užsibaigė ilguoju Sekminių savaitgaliu. Ką tik buvo išėjęs „French Touch" katalogas. Olga jį redagavo: taisė viešbučių atstovų siūlomus tekstus, o daugiausia atrinkinėjo atitinkamų įstaigų atsiųstas nuotraukas arba jas iš naujo užsakinėjo, jei šios jai pasirodydavo ne itin žavios.

Liuksemburgo sodus apgaubė vakaro sutemos, jie sėdėjo balkone, buvo šilta; tolumoje tilo paskutinieji vaikų šūkavimai, jau ruošėsi nakčiai uždaryti vartus. Iš visos Prancūzijos Olga giliau tepažįsta Paryžių, pagalvojo Džedas vartydamas „French Touch" vadovą, o ir jis pats nelabai ką daugiau. Žvelgiant į leidinį Prancūzija atrodė kaip pasakų šalis, ištisa nuostabių vietovių mozaika, nusėta pilių ir *pilaičių*, pribloškiančiai įvairus kraštas, kuriame visur, bet kur norėjosi *pagyventi.*

– Gal norėtum savaitgalį kur nors išvykti? – pasiūlė Džedas, žvelgdamas į leidinį. – Pavyzdžiui, apsistotume viename iš tavo vadove nurodytų viešbučių...

– O, puiki mintis, – ji keletą sekundžių susimąstė. – Bet tik *inkognito.* Niekam nesakysim, kad aš dirbu „Michelin".

Netgi tokiu atveju, pagalvojo Džedas, iš viešbučio darbuotojų jie galėjo tikėtis neeilinio sutikimo: jauna pasiturinti miestiečių porelė be vaikų, estetiniu požiūriu tikrai ištaiginga, išgyvenanti pirmąjį meilės tarpsnį, dėl to pasiryžusi viskuo džiaugtis ir žavėtis, kupina gražių vilčių kaupti *gražių prisiminimų* fondą, labai praversiantį išgyvenant sunkų metą, galbūt netgi padėsiantį išbristi iš būsimosios *meilės santykių krizės*, – kaip bebūtų, kiekvienam viešbučių ir restoranų verslo profesionalui jie buvo idealių klientų prototipas.

– Kur labiausiai norėtum važiuoti?

Džedas, akimirksnį pamąstęs, suvokė, kad klausimas toli gražu nėra lengvas. Kiek jis žinojo, daugelis regionų buvo tikrai verti dėmesio.

Matyt, iš tiesų, pagalvojo jis, Prancūzija tikras stebuklų kraštas – bent jau turizmo požiūriu.

– Pradėkim nuo Centrinio masyvo, – galų gale atsakė jis. – Tau jis kaip tik. Turbūt tai nėra pati gražiausia vietovė, užtai, mano galva, labai prancūziška; galiausiai, ji nepanaši į nieką, išskyrus Prancūziją.

Olga pavartė turizmo vadovą ir išrinko viešbutį. Džedas suraukė antakius:

– Kažkokios nevykusios langinės... Prie pilko akmens priderinčiau rudas ar raudonas, na, blogiausiu atveju, žalias langines, tik ne mėlynas, – jis akimis įsisiurbė į reklaminį tekstą ir dar labiau suglumo. – O kas čia per nesąmonė? „Pietinės Kantalio provincijos šerdyje, kur tradicijų ir pramogų gausybė rimuojasi su dvasios ramybe, o laisvė – su pagarba..." – Laisvė ir pagarba visai nesirimuoja!

Olga paėmė iš jo rankų vadovą ir pati ėmė skaityti.

– Ak, taip, viskas aišku! „Martina ir Omaras jums padės susipažinti su tradiciniais patiekalais ir vynu", – ji ištekėjo už arabo, štai iš kur toji pagarba.

– Turėtų būti visai neblogai, ypač jei jis marokietis. Juk marokietiška virtuvė – puiki! Galbūt jie suliejo marokietiškas virtuvės tradicijas su prancūziškom, pavyzdžiui, tiekia marokietišką pyragą su žąsies kepenėlių paštetu.

– Taip, – atitarė ne itin įtikinta Olga. – Bet aš turistė ir noriu grynai prancūziškos virtuvės. Prancūzų ir marokiečių ar prancūzų ir vietnamiečių patiekalai galbūt puikiausiai tiktų novatoriškame restorane prie Sen Marteno kanalo, tik ne žavingos gamtos prieglobsty įsikūrusiam viešbuty Kantalio departamente. Matyt, teks jį išbraukti iš vadovo...

Olga to, aišku, nepadarė, bet tasai pokalbis jai suteikė progą susimąstyti ir po keleto dienų savo viršininkams pasiūlyti suorganizuoti statistinį tyrimą norint sužinoti, kurių patiekalų daugiausia užsisakoma minėtojo

tinklo restoranuose. Rezultatai paaiškėjo tik po pusmečio, užtai kuo geriausiai patvirtino jos pirmuosius nuogąstavimus. Kūrybiškos, beje, kaip ir azijietiškos virtuvės, lankytojai vieningai vengė. Šiaurės Afrikos patiekalai buvo vertinami tik Prancūzijos pietuose bei Korsikoje. Kad ir koks būtų regionas, restoranai, besipuikuojantys „tradicine" virtuve ar gaminantys „senoviškai", išrašinėjo 63 procentais didesnes sąskaitas nei vidutinės. Patiekalai iš kiaulienos bei sūriai turėjo neginčijamą vertę, tačiau ypač populiarus buvo maistas iš neįprastų gyvūnų, sietinų ne tiek su Prancūzija, kiek su atskiru regionu, – tai uoliniai karveliai, sraigės ar nėgės, – šių užsakinėjo ypač daug. „Food luxe" bei tiekimo skyriaus vadovas, rašydamas komentarą šalia tarnybinės ataskaitos, be išsisukinėjimų pareiškė:

Panašu, kad klydome, orientuodamiesi į klientų anglosaksų skonį, kuriam būdingas nekaloringo maisto bei įvairių skonių derinimo su sanitariniais reikalavimais poreikis, įskaitant rūpinimąsi pasterizavimu bei pagarbą šaltųjų patiekalų specializacijai. Iš tiesų tokios klientūros nėra: turistų iš Amerikos niekada Prancūzijoje nebuvo daug, o britų klientų skaičius nuolat mažėja, apskritai turistai iš anglosaksų kraštų suteikia ne daugiau kaip 4,3 procentus apyvartos. Mūsų naujieji klientai, tikrieji klientai, kilę iš naujesnių ir atšiauresnių pagal gyvenimo sąlygas šalių, kur tik neseniai imta paisyti sanitarinių normų ar išvis jų nelabai paisoma, priešingai, lankydamiesi Prancūzijoje, pirmiausia trokšta tradicinių, netgi senoviškų patiekalų; tad į mūsų vadovą ateityje vertės įtraukti vien tuos restoranus, kurie sugebės prisitaikyti prie šių naujųjų aplinkybių.

VIII

Jie pragyveno daugybę laimės savaičių (tai nebuvo ir nebegalėjo būti pernelyg karštligiška *jaunuolių* laimė, jie jau neužsimanydavo savaitgaliais *nusirauti galvų* ar *visiškai atsijungti*; visą tą laiką – nors jie dar tebebuvo jauni dūkti – buvo galima pavadinti ruošimusi epikūrinei, romiai, rafinuotai, tačiau ne snobiškai laimei, kurią vakariečių visuomenė siūlo iškiliausioms viduriniosios klasės vidutinio amžiaus asmenybėms). Jie priprato prie teatrališko tono, kuriuo kalba patarnautojai daugiausia žvaigždučių turinčiose įstaigose, norėdami išvardinti užkandėlės bei kitų „virtuvės šefo skanėstų“ sudėtį; taip pat prie jų elegantiškos šnekėjimo manieros, kuria, paduodami naują patiekalą, šūktelėjimu išdeklamuoja frazę: „Linkiu maloniai pratęsti, ponai ir ponios!“, kuri kiekvieną kartą Džedui primena vieno jauno putlaus kunigo, greičiausiai socialisto, mestelėtą linkėjimą „gražių pamaldų“, kai jiedu su Ženevjeva visiškai netikėto impulso pagauti užbėgo į Dievo Motinos bažnyčią prieš pat prasidedant rytinėms sekmadienio mišioms, vos pasimylėję tuometėje jos studijoje Monparnaso bulvare. Jis daug kartų prisimindavo tą kunigą, fiziškai panašų į Fransua Olandą, bet, skirtingai nei politinis lyderis, pasirinkusį *Dievui patarnaujančio eunucho* kelią. Po daugelio metų, kai Džedas jau buvo pradėjęs ciklą „Įprastinės profesijos“, ne vieną kartą norėjo nutapyti vieną iš tų skaisčių ir tarnystei atsidavusių vyrų portretą, vyrų, kurių vis mažiau buvo galima pamatyti bruzdant sostinėse,

idant jose savo tikėjimu skleistų paguodą. Tačiau Džedui nieko neišėjo, jam netgi dorai nepavyko tos temos apmąstyti. Šių daugelio žmonių nebesuprantamos tūkstantmetės dvasinės tradicijos paveldėtojų, kažkadaise stovėjusių pirmosiose visuomenės gretose, šiandien vis mažiau: po siaubingai ilgų ir sudėtingų studijų, kurioms reikia lotynų kalbos, bažnytinės teisės, racionaliosios teologijos ir kitų sunkiai suprantamų dalykų išmanymo, jie turi atsiduoti vargingai egzistencijai, grūstis metro drauge su kitais žmonėmis, važinėti iš Evangelijos studijų būrelio į kovos su neraštingumu dirbtuves, kiekvieną rytą laikyti mišias senstantiems ir negausėjantiems tikintiesiems, – jiems uždraustas bet koks kūniškos meilės malonumas, netgi įprastiniai šeimyninio gyvenimo džiaugsmai, ir nepaisant visko tie žmonės diena iš dienos turi skleisti neblėstantį optimizmą. Beveik visuose Džedo Marteno paveiksluose, kaip turėjo pabrėžti meno istorikai, buvo vaizduojami vyrai ir moterys, atliekantys savo darbą *geros valios* dvasioje, tačiau ten reiškėsi racionali geroji valia, kai mainais už atliekamus tarnybinius įsipareigojimus skirtingomis proporcijomis buvo užtikrinamos galimybės patenkinti ir finansinius poreikius, ir savimeilę. O kuklūs, grašio kišenėje neturintys ir visų niekinami jauni miesto kunigėliai, pasinėrę į miestietiško gyvenimo rūpesčius, negali patirti nė vieno iš šių malonumų, tuo tarpu žmonėms, abejingiems jų skelbiamam tikėjimui, kunigėlių gyvenimas išrodo gluminantis ir nesuprantamas.

„French Touch“ vadovas, priešingai, siūlė daugybę malonumų, gal kiek ribotų, užtai patikrintų. Mums suteikiamos visos galimybės drauge su „La Marmotte Rieuse“ savininkais pasidžiaugti jų teikiamais malonumais, savo reklaminę anotaciją jiems užbaigiant linksmai nuteikiančia ir tvirta fraze: „Erdvūs kambariai su terasomis (bei sūkurinėmis voniomis), viliojantis meniu, dešimties rūšių naminė uogienė pusryčiams – jūs neabejotinai esate nuostabiame viešbuty.“ Arba galime leistis įtraukiami į poetinės prozos pasaulį, kurį pateikia „Carpe Diem“ valdytojas, aprašydamas viešnagę jo viešbuty tokiais žodžiais: „Šypsodamiesi išeisite

iš sodo (su Viduržemio jūros augmenija) ir pakliūsite į savo kambarį, kuris sužadins visus jūsų pojūčius. Tada pakaks užmerkti akis, ir jūsų atmintyje liks tikro rojaus vaizdas, balto marmuro hamame čiurlenančio vandens srovelės – jums liks tik aiškiai pripažinti: „Gyvenimas čia gražus“.“ Milžiniškoje Burbon Biusė pilyje, kurios paveldėtojai perėmė iškilias apgyvendinimo meno tradicijas, galime pasigrožėti jaudinančiais suvenyrais (greičiausiai jaudinančiais pačiai Burbon Biusė šeimai), siekiančiais dar Kryžiaus žygių laikus, kai kurie kambariai – su vandens čiužiniais. Toks *senosios Prancūzijos* ar *krašto* elementų derinimas su šiuolaikiniu hedonistiniu aprūpinimu kartais sudarydavo keistą įspūdį, galima sakyti, atsiduodavo beskonybe; tačiau tokio neįtikėtino mišinio, pagalvojo Džedas, kaip tik greičiausiai ir norėjosi minėto viešbučių tinklo klientams ar bent jau *tikslinės auditorijos branduoliui*. Visi reklaminiuose tekstuose išvardyti pažadai, kad ir kokie jie būtų, buvo išpildomi. *Aukštutinio Sezaljė tarpeklių masyvo pilies* parke neva ganėsi elnės, stirnos ir asiliukas; šis bent jau tikrai buvo. O štai vaikštinėjant viešbučio „Vertikalė“ sodais atseit buvo galima pamatyti Migelį Santamajorą, *intuityviosios virtuvės* įkūrėją, kuris mokėjo „neįtikėtinai šauniai suderinti tradiciją su futurizmu“; ir išties buvo galima pamatyti kažkokį po virtuvę besisukiojantį neaiškios guru išvaizdos tipą, vyruką, kuris, sugrojęs savo „daržovių ir metų laikų simfoniją“, ateina jums pasiūlyti vieną iš savųjų *aistros cigarų*.

Savo paskutinį, tai yra Sekminių, savaitgalį jie praleido Vol de Liunji pilyje, *išskirtinės prabangos rezidencijoje*, kurios prašmatnių kambarių langai vėrėsi į keturių hektarų plotą užimantį parką, o šio planą, kaip manoma, sukūrė pats Lenotras. Kaip teigė vadovas, virtuvė „išsiskiria neapsakomu vietinių patiekalų turtingumu“; mūsų akivaizdoje „vienas pačių gražiausių vienoje vietoje susitelkusių Prancūzijos tradicijų lobių“. Būtent toje pilyje Sekminių pirmadienį Olga Džedui ir pasakė, jog mėnesio pabaigoje ketina grįžti į Rusiją. Tą akimirką ji mėgavosi žemuogių uogiene, o parke, sukurtame pagal originalų Lenotro piešinį, čiauškėjo

žmogiškoms dramoms abejingi paukščiai. Už keleto metrų nuo jų vaflius bei dešreles rijo kinų šeimynėlė. Dešrelės Vol de Liunji pilyje buvo subtiliai įtrauktos į valgiaraštį norint patenkinti tradicinį anglosaksų poreikį riebiems pusryčiams su proteinu; dėl dešrelių buvo kilusi trumpa, visgi rezultatyvi diskusija per įmonės susirinkimą; kol kas neaiškus, sunkiai apibrėžiamas, tačiau akivaizdžiai prie dešrelių linkstantis naujųjų klientų – kinų – skonis padėjo išsaugoti šio maisto produkto tiekimo liniją. Kiti aukštosios klasės Burgundijos viešbučiai tais pačiais metais irgi priėmė tokį patį sprendimą, dėl to dar 1927 metais regione įsikūrusi įmonė „Dešrelės ir Marteno sūdiniai“ išvengė bankroto bei reportažo socialinėje rubrikoje per FR3 kanalą.

Olga buvo nusistačiusi *prieš proteinus*, tad pirmenybę teikė žemuogių uogienei, be to, ji iš tiesų nervinosi, suvokdama, kad dabar pat, vos už kelių minučių, spręsis jos gyvenimas, juk vyrai šiais laikais vis sunkiau nuspėjami, iš pradžių dar mini sijonėlis atlieka savo darbelį, bet paskui kuo toliau, tuo jie darosi keistesni. „Michelin“ norėjo įtvirtinti pozicijas Rusijoje, ši šalis tapo viena pagrindinių įmonės vystymosi ašių ir Olgai buvo numatytas triskart didesnis atlyginimas, ji turėsianti vadovauti penkiasdešimčiai žmonių, tokio pasiūlymo ji nieku gyvu negalėtų atsisakyti, nes generalinės valdybos požiūriu toks atsisakymas būtų palaikytas ne tik nesusipratimu, bet ir nusikaltimu: atitinkamo lygio kadrinis darbuotojas tiek įsipareigoja įmonei ir sau pačiam, kad privalo rūpintis ir pasiaukoti karjerai kaip Kristus aukojosi Bažnyčiai, kaip sutuoktinė aukojasi sutuoktiniui, jis bent jau privalo atsiliepti į karjeros šauksmą, šiai skirdamas nors minimalų dėmesį, antraip apviltų viršininkus ir parodytų, kad niekada nebuvo vertas pakilti aukščiau eilinio pavaldinio pareigų.

Džedas užsispyrusiai tylėjo, sukiodamas į minkštai virtą kiaušinį įkištą šaukštelį, ir iš padilbų, tarsi nubaustas vaikas, žvilgčiojo į Olgą.

– Tu juk galėsi atvykti į Rusiją, – tarė ji. – Galėsi atvykti, kada tik panorėsi.

Ji buvo jauna, tiksliau pasakius, *dar jauna*, tad įsivaizdavo, jog gyvenimas gali pasiūlyti įvairiausių galimybių, o žmonių santykiai – patirti neregėtą nematytą evoliuciją.

Nuo vėjo gūsio subangavo įstiklintų durų, vedančių į parką, užuolaidos. Staiga garsiai sučiulbo paukščiai ir akimirksniu visai nutilo. Kinai be jokio garso dingo nuo savo staliuko, tarsi būtų ištirpę. Džedas visą laiką tylėjo, tada paguldė šaukštelį ant stalo.

– Matau, neskubi atsakyti... – tarė ji. – Ak tu, prancūziuk... – pridūrė ji su švelniu priekaištu. – Ak tu, prancūziuk svyruojantis...

IX

Birželio 28-ąją, sekmadienį, įpusėjus popietei, Džedas atlydėjo Olgą į Ruasi oro uostą. Jam buvo liūdna, širdies gilumoje jis suvokė, kokį nepakeliamą liūdesį jie abu išgyvena šiomis akimirkomis. Gražus ir tykus oras niekaip negebėjo sukurti atitinkamai jaukių emocijų. Džedas būtų galėjęs išblaškyti slogią išsiskyrimo nuotaiką, pulti jai po kojom, maldauti nelipti į lėktuvą, ir greičiausiai Olga būtų jo paklausiusi. Bet ką daryti paskui? Ieškoti naujo buto (nuomos Ginemė gatvėje sutartis baigiasi mėnesio pabaigoje)? Atidėti rytojui numatytą kraustymąsi? Viskas buvo įmanoma, techninės problemos juk išsprendžiamos.

Džedas nebuvo jaunas, tiesą sakant, jis niekada toks ir nebuvo, jam tiesiog trūko patirties. Žmogaus pažinimo prasme jis tepažinojo savo tėvą, ir tai ne per daugiausiai. Kalbant apskritai apie žmogiškus santykius, tasai ryšys su tėvu didelio optimizmo neteikė. Džedas tespėjo pastebėti, kad žmogiškoji egzistencija kuriasi aplinkui *darbą*, kuris užima didžiausią gyvenimo dalį, ir reiškiasi įvairiausio dydžio organizacijose. Paskui, išsekus darbingo gyvenimo metams, prasideda trumpesnis gyvenimo tarpsnis, suteikiantis sąlygas vešėti įvairiausių rūšių patologijai. Beje, kai kurios žmogiškosios būtybės pačiu aktyviausiu savo gyvenimo periodu bando susiburti į nedideles grupeles, vadinamas *šeimomis*, siekdamos pratęsti savo giminę; tačiau tokios grupelės dažniausiai būna labai trumpalaikės, „šiais laikais" taip jau yra, nelinksmai mąstė Džedas,

gerdamas espreso kavą su mylimąja (jie vieni sėdėjo prie bufeto „Segafredo“ bare, ir apskritai bruzdėjimo oro uoste buvo mažai, neišvengiamas pokalbių šurmulys grimzdo į tylos vatą, dėl jos viskas, rodės, vyksta kažkurioje privačioje medicinos klinikoje). Išties tai buvo iliuzija, visas žmonių gabenimo mechanizmas, kuris šiais laikais atlieka tokį svarbų vaidmenį kuriant individų likimus, tiesiog trumpam pristojo prieš įjungdamas maksimalų pajėgumą, – juk didžiųjų kelionių metas jau visai čia pat. Vis dėlto toji aplinkybė masino įžvelgti pagarbą, santūrią viso to socialinio mechanizmo pagarbą taip greitai nutrauktai jų meilei.

Kai Olga paskutinįkart jį pabučiavo ir nužingsniavo pasų kontrolės posto link, Džedas neparodė jokios reakcijos ir, tik pėdindamas Ligoninės bulvaru į savo namus, jis susiprato, kad ką tik kone nejučiom peržengė naujo gyvenimo slenkstį. Jis tai suvokė, pajutęs, kad viskas, kas dar neseniai užpildė jo pasaulį, netikėtai tapo tuštuma. Šimtai ant grindų besivoliojančių kelių žemėlapių bei fotografijų prarado bet kokią prasmę. Nuolankiai jis išėjo iš namų, Vincento Oriolio bulvare, „Casino“ prekybos centre, nusipirko du ritinėlius statybinėms šiukšlėms skirtų maišų, tada grįžo namo ir pradėjo juos kimšti. O popierius sunkus, pagalvojo jis, atrodo, prisieis suvaikščioti daugybę kartų, kad išneščiau visus krepšius. Jis ėmėsi naikinti mėnesių, greičiau ištisų metų, darbą ir nė sekundę nesusvyravo. Po daugelio metų, kai Džedas taps žymus, netgi, galima sakyti – labai žymus, jo daugybę kartų klausinės, ką reiškia, jo požiūriu, būti *menininku*. Nieko labai įdomaus ar originalaus taip ir negalėjęs pasakyti, jis visgi išsakys vieną išskirtinę mintį, kurią nuolat kartos beveik kiekviename interviu: būti menininku, jo požiūriu, pirmiausia reiškia būti *paklusniam*. Tai yra paklusti mįslingiems, nenuspėjamiems ženklams, kuriuos, nieko geriau nesant bei neatsiduodant jokiam religiniam tikėjimui, turėtume vertinti kaip *intuicijos proveržius*; tie ženklai, kad ir kaip būtų, įsakinėja valdingai ir kategoriškai, nepalikdami

nė mažiausios galimybės nuo jų išsivaduoti, – išskyrus tuos atvejus, kai prarandamas bet koks vientisumo pojūtis bei savigarba. Tie ženklai gali priversti menininką sunaikinti savo kūrinį, netgi ištisą eilę kūrinių, tam, kad jis pasuktų visiškai nauju keliu, o kartais eitų nežinia kur, neturėdamas jokio aiškesnio orientyro nei vilties dėl kūrybinės veiklos tąsos. Dėl to, vien dėl to menininko dalia gali būti laikoma *sunkia*. Dėl to, vien dėl to menininko veikla skiriasi nuo visų kitų profesijų ar *užsiėmimų*, kuriems Džedas paskyrė antrąją savo karjeros pusę, užtikrinusią jam pasaulinį pripažinimą.

Kitą dieną jis išnešė pirmuosius šiukšlių maišus, paskui iš lėto kruopščiai išmontavo savo dumplinę fotokamerą, tada dumples, matinius stiklus, objektyvus, skaitmeninę nugarėlę bei aparato korpusą sudėliojo į portatyvinius lagaminėlius. Paryžiuje bei jo apylinkėse tebetvyrojo gražus oras. Įpusėjus popietei Džedas įsijungė televizorių, norėdamas pasižiūrėti įžanginę „Tour de France“ atkarpą, kurią laimėjo mažai žinomas dviratininkas iš Ukrainos. Išjungęs televizorių, jis pagalvojo, kad visai neblogai būtų paskambinti Patrikui Forestjė.

„Michelin France“ įmonių grupės viešųjų ryšių skyriaus direktorius sutiko žinią be ypatingų emocijų. Jei jau Džedas apsisprendęs nebedaryti „Michelin“ žemėlapių nuotraukų, niekas negalįs jo versti tai daryti; jis turįs teisę nustoti tai daryti bet kurią sekundę, tai parašyta juodu ant balto bendradarbiavimo sutartyje. Susidarė įspūdis, kad direktoriui į tai nusispjaut, tad Džedas nusistebėjo, jog vyrukas kitos dienos ryte jam paskyrė susitikimą.

Vos peržengęs kabineto slenkstį Didžiosios Armijos aveniu, Džedas suprato, kad Forestjė tiesiog nori išsilieti bei pasidalyti savo profesiniais rūpesčiais su maloniu pašnekovu. Išvykus Olgai jis netekęs protingos, ištikimos bendradarbės, kalbančios ne viena užsienio kalba; be to, visiškai neįtikėtinas dalykas, kol kas niekas nesiteikiąs jam siūlyti žmogaus,

galinčio ją pakeisti. Kaip jis išsireiškė su giliu kartėliu, generalinė valdyba jį „kaip reikiant išdūrė". Žinoma, jinai išvykusi į Rusiją, suprantama, tai jos gimtoji šalis, aišku, tie supisti rusai perka milijardus padangų, nes jų keliai supisti ir klimatas visiškai supistas, nepaisant visko, „Michelin" – prancūziška įmonė, ir kas gi prieš keletą metų galėjo pagalvoti, kad taip viskas pasisuks. Dar visai neseniai prancūzų vadovų pageidavimai buvę tolygūs įsakymams, na, bent jau jie būdavo išklausomi su ypatingu dėmesiu, bet vos didžiąją dalį akcijų perėmė užsienio investuotojai, viskas baigėsi. Taip, laikai stipriai pasikeitė, pakartojo jis su niūriu pasitenkinimu, akivaizdu, kad „Michelin France" interesai palyginti su Rusija, jau nekalbant apie Kiniją, per daug nieko nereiškia, tačiau jei viskas tęsis taip ir toliau, ar tik nereiks jam pasvarstyti galimybės sugrįžti dirbti į „Bridgestone" ar net į „Goodyear". Galiausiai tai tegu lieka tarp mūsų, tarė jis staiga prisigandęs.

Džedas patikino, kad jokiu būdu niekam neprasitarsiąs, ir pabandė pasukti pokalbį savojo reikalo linkme.

– O taip, internetinė svetainė... – atrodė, kad Forestjė apie ją tik dabar prisiminė. – Na gerai, pridėsime pranešimą, nurodantį, kad jūs šį kūrinių ciklą laikote baigtiniu. Likusios nuotraukos lai būna pardavinėjamos iki galo, jūs nieko prieš?

Džedas neprieštaravo.

– Beje, nuotraukų mažai telikę, jas labai gerai pirko... – tęsė Džedas balsu, kuriame pasigirdo truputėlis optimizmo.

– Reklaminėje medžiagoje toliau nurodinėsime, kad „Michelin" žemėlapiai tapo pagrindu kuriant meno darbus, kuriuos vienbalsiai išgyrė meno kritikai, tai jūsų netrikdys?

Ne, Džedo tai jokiu būdu netrikdė.

Palydėjęs Džedą iki kabineto durų, Forestjė aiškiai tapo žvalesnis, jis šiltai paspaudė ranką ir užbaigė visą kalbą:

– Man buvo labai malonu su jumis susipažinti. Mums abiem pavyko pasiekti *win-win*, tikrą *win-win*.

X

Per daugybę kitų savaičių nieko neįvyko arba beveik nieko neįvyko, o paskui, vieną rytą grįžęs iš prekybos centro, Džedas pamatė vieną maždaug penkiasdešimties metų tipą su džinsais ir patrinta odine striuke, lūkuriuojantį prie namo, kuriame gyveno Džedas; panašu, kad tas tipas čia trypčiojo nemažai laiko.

– Laba diena, – tarė jis. – Atsiprašau, kad jus šnekinu čia, bet kito būdo tai padaryti neradau. Aš daug kartų jus mačiau mūsų kvartale. Jūs juk esate Džedas Martenas?

Džedas pritarė. Sprendžiant iš balso, jį užkalbino išsimokslinęs, kalbą įvaldęs žmogus, jis buvo panašus į belgų situacionistą ar proletarą intelektualą, nors ir apsirengęs „Arrow" marškinius, vis dėlto, sprendžiant iš stiprių ir atgrubusių rankų, jis turėjo dirbti fizinį darbą.

– Aš puikiausiai žinau jūsų darbus, atliktus remiantis kelių žemėlapiais, juos sekiau beveik nuo pat pradžių. Aš irgi gyvenu šitame rajone, – vyras ištiesė ranką. – Esu Francas Teleris. Galerijos savininkas.

Pakeliui į galeriją Domremi gatvėje (jis nusipirko patalpas vos prieš rajonui tampant populiariam; tai buvo, kaip jis sakė, viena iš nedaugelio gerų idėjų jo gyvenime) jie stabtelėjo Šato de Rantjė gatvėje išgerti „Pas Klodą", – šioji kavinė vėliau taps jų nuolatinių susitikimų vieta ir įkvėps

Džedą nutapyti antrąjį paveikslą iš ciklo „Įprastinės profesijos". Įstaiga užsispyrusiai tiekė raudonąjį vyną kamuolio formos taurėse bei sumuštinius su paštetu ir agurkėliais paskutiniesiems XIII apygardos pensininkams iš „liaudies sluoksnių". Šie klientai vienas po kito tvarkingai mirė, o į jų gretas niekas nebestojo.

– Vienam straipsny skaičiau, kad nuo to laiko, kai baigėsi Antrasis pasaulinis karas, Prancūzijoje išnyko 80 procentų kavinių, – pažymėjo Francas, nužvelgdamas kavinę. Netoli jų keturi pensininkai tylėdami ant laminuoto staliuko pliekė kortomis pagal kažkokias neaiškias taisykles, rodos, atkeliavusias dar iš priešistorinių laikų („Belota"? „*Piketas*"?). Toleliau stora moteriškė raudonomis dėmėmis išmėtytu veidu vienu mauku išgėrė aperityvo taurę. – Dabar žmonės papietauja per pusvalandį, vis mažiau ir mažiau gerdami alkoholio, o paskui viską pribaigė draudimas rūkyti kavinių viduje.

– Manau, kad viskas pamažu sugrįš, tik kitokiomis formomis. Ilgą laiką tęsėsi produktyvumo augimo laikotarpis, kuris šiuo metu eina į pabaigą, bent jau Vakaruose.

– Jūs išties gana keistai žvelgiat į pasaulį... – ilgokai užsižiūrėjęs į Džedą tarė Francas. – Mane labai sudomino jūsų darbas su „Michelin" žemėlapiais, tikrai labai sudomino, tačiau niekaip negalėjau jūsų pakviesti į savo galeriją. Jūs buvot, pasakyčiau, pernelyg savimi pasitikintis – man pasirodė, kad tokiam jaunam žmogui tai ne visai normalu. Bet paskui, kai internete pamačiau, kad nusprendėt nutraukti fotografijų ciklą, nutariau jus susirasti, norėdamas pasiūlyti tapti vienu iš menininkų, kurį galėčiau pristatyti.

– Bet aš neturiu nė žalio supratimo, ką toliau darysiu. Netgi nežinau, ar apskritai ateity užsiimsiu menu.

– Jūs nesupratot, – ramiai tarė Francas, – mane iš esmės domina ne kažkokia ypatinga meno forma ar *maniera*, o asmenybė, jos požiūris į meno aktą, meno padėtį visuomenėje. Jei rytoj ateitumėt su popieriaus lapu, išplėštu iš spirale įrišto sąsiuvinio, ant kurio būtų užrašyta „*netgi*

nežinau, ar apskritai ateity užsiimsiu menu", net nesuabejojęs tą lapą eksponuočiau. Be to, aš nesu intelektualas, tačiau jūs mane sudominot. Taip, taip, aš jokiu būdu ne intelektualas, – akcentavo jis, – aš tik daugių daugiausiai bandau dėtis intelektualu iš prabangaus rajono, nes be to mano aplinkoje neapsieisi, bet toks išties nesu, aš netgi nesimokiau aukštojoj mokykloj. Viską pradėjau ruošdamas ir išrinkdamas parodas, o paskui nusipirkau tą nedidelę patalpą, ir jau keletą kartų su menininkais man pasisekė. Bet visą laiką vadovaujuosi vien intuicija.

Paskui jie nuėjo į galeriją, kuri pasirodė didesnė nei Džedas tikėjosi, – buvo aukštomis lubomis, betoninėmis sienomis, kurias prilaikė metalinės sijos.

– Anksčiau čia buvo mechaninių įrenginių gamykla, – tarė Francas. – Aštuoniasdešimtųjų metų vidury ji bankrutavo, paskui ilgą laiką stovėjo tuščia, kol galų gale šią patalpą nupirkau. Valant reikėjo kaip reikiant paplušėti, bet vertėjo. Manau, tai graži erdvė.

Džedas linktelėjo. Kilnojamosios pertvaros buvo išdėstytos kraštuose, tad ekspozicijų salės plotas buvo išnaudojamas maksimaliai – trisdešimt metrų išilgai ir dvidešimt metrų skersai. Šįkart ji buvo užgriozdinta masyviomis tamsaus metalo skulptūromis, kurios, matyt, buvo įkvėptos tradicinio afrikiečių meno, užtai jomis perteikiami motyvai neabejotinai siejosi su šiuolaikinės Afrikos kasdienybe: vieni personažai merdėjo, kiti žudė vienas kitą mačetėmis arba Kalašnikovo automatais. Visa šioji prievartinių veiksmų ir sustingusių figūrų samplaika kūrė siaubingai niūrią atmosferą.

– Norėdamas sandėliuoti, – tęsė Francas, – įsigijau angarą Eros ir Luaros departamente. Drėgmės lygis tikrai ne tragiškas, apsaugos tenai nėra, žodžiu, sąlygos ne pačios geriausios, bet iki šiol problemų neturėjau.

Po kelių minučių jie išskyrė, Džedas liko baisiai sujaudintas. Neskubėdamas grįžti namo, jis ilgai klaidžiojo po Paryžių, netgi du kartus

sugebėjo pasiklysti. Ateinančias savaites gyveno tokiu pat ritmu: išeidavo, vaikštinėdavo be jokio tikslo po miestą, kurį visgi prastai pažinojo, tad dažniausiai vadovaudavosi miesto planu, retkarčiais stabtelėdavo kuriam nors restorane.

Vieną spalio popietę Džedui kylant Kankinių gatve, jį staiga užklupo dviprasmiškas intymumo pojūtis. Jis prisiminė, kad tolėliau driekiasi Kliši bulvaras su seksualinių reikmenų bei erotinių drabužių parduotuvėmis. Tiek Ženevjeva, tiek Olga mėgo kartais jo draugijoje įsigyti erotinių apdarų, bet paprastai jie eidavo pas Rebeką Ribs, įsikūrusią kur kas žemiau bulvaro, tačiau šįkart kažkas buvo ne taip.

Jis stabtelėjo ties Triudeno aveniu kampu, žvilgtelėjo į dešinę ir viską suprato: už keliasdešimt metrų buvo įkurti biurai, kur paskutiniais metais dirbo jo tėvas. Jis tenai lankėsi vienintelį kartą, beveik iškart po senelės mirties. Tėvo kabinetas tose patalpose buvo šviežiai įrengtas. Po sutarties, įgalinančios statyti Por Ambonos kultūros centrą, įmonė pajuto būtinybę *sustiprinti savo statusą*, – dabar gi būstinė turėjo būti įkurta *išskirtiniame pastate*, pageidautina *akmenimis grįstame kieme*, blogiausiu atveju – *medžiais apsodintoje aveniu*. Todėl plati, galima sakyti, provincijos ramybe dvelkianti Triudeno aveniu su besidriekiančia platanų eile kuo puikiausiai tiko atitinkamą statusą įgijusiai architektų kompanijai.

– Žanas Pjeras Martenas visą popietę dalyvauja susirinkime, – tada paaiškino jam sekretorė.

– Aš jo sūnus, – švelniai paspaudė ją Džedas. Ji akimirką sudvejojo, tada nukėlė telefono ragelį.

Po keleto minučių į laukiamąjį įsiveržė tėvas – vienmarškinis, atsirišusiu kaklaraiščiu, su nedideliu aplanku rankoje. Jis siautulingai kvėpavo, užkluptas baisinių emocijų.

– Kas nutiko? Kažkas rimta?

– Ne, nieko. Tiesiog ėjau pro šalį.

– Aš gana užimtas, bet... lukterk. Eisim išgerti kavos.

Tėvo įmonė tuo metu išgyveno labai nelengvą laiką. Naujasis biuras brangiai atsiėjo, be to, jiems iš rankų išslydo svarbus kontraktas dėl vienos kurortinės zonos renovacijos prie Juodosios jūros, tėvas ką tik žiauriai išsiplūdo su vienu iš partnerių. Bet pamažu atgavo kvapą ir nurimo.

– Kodėl tau visko nemetus? – paklausė Džedas. Tėvas tylėjo ir visiškai jo nesuprasdamas pažvelgė į sūnų. – Noriu pasakyti, kad esi pakankamai užsidirbęs. Juk išties galėtum pasitraukti ir pasimėgauti gyvenimu.

Tėvas visą laiką žiūrėjo į sūnų, tarsi šio žodžiai jo būtų nepasiekę ar tėvas jiems nebūtų teikęs reikšmės. Galų gale maždaug po minutės jis paklausė:

– O ką gi aš veikčiau? – jo balsas skambėjo kaip pasimetusio vaiko.

Pavasaris Paryžiuje paprastai – lyg užsitęsusi žiema – lietingas, šaltas, klampus ir purvinas. Vasara dažniausiai nemaloni: miestas pilnas triukšmo ir dulkių, karštos dienos niekada ilgai neužsibūna, po dviejų ar trijų dienų jos baigiasi audra, o paskui – bjauriu atšalimu. Paryžiuje išties nuostabus tik ruduo, kada visus malonina saulėtos ir trumpos dienos, kada sausas ir vaiskus oras atgaivina jaukia vėsa. Visą spalio mėnesį Džedas tęsė pasivaikščiojimus, jei tik pasivaikščiojimu galėtum pavadinti veik automatinį žirgliojimą, kai į sąmonę neįsibrauna joks išorinio pasaulio pavidalas, kai į galvą neateina nė viena mintis ar užmanymas, o vieninteliu tikslu tampa bandymas iki vakaro save nuvarginti.

Vieną lapkričio pradžios vakarą, apie penktą valandą, jis atsidūrė priešais namą Ginemė gatvėje, kur gyveno Olga. Tai turėjo nutikti, pagalvojo Džedas: kaustomas savo automatizmo, maždaug tuo pačiu laiku jis kulniavo ištisus mėnesius minamu keliu. Baisingai dusdamas, jis nusliūkino iki Liuksemburgo sodo, kur sudribo ant pirmojo pasitaikiusio

suoliuko. Jis sėdėjo visai priešais tą keistą mozaikomis išpuoštą, iš raudonų plytų pastatytą namą, stūksantį viename parko pakraščių, Ginmero ir d'Asaso gatvių sandūroje. Tolumoje besileidžianti saulė užliejo kaštonus ypatinga oranžine šviesa – beveik indiška geltona, pagalvojo Džedas, ir nejučiomis jo galvoje suskambo žodžiai iš „Jardin du Luxembourg"*:

Dar viena diena
Be meilės
Dar viena diena
Gyvenimo mano

Liuksemburgo sodas
Paseno
Ar tai jis?
Gal tai aš?
Nežinau.

Kaip ir daugelis rusų, Olga dievino Džo Daseną, ypač dainas iš jo paskutiniosios plokštelės, jo šviesią nuolankią melancholiją. Džedas visas suvirpėjo, jusdamas, kaip jį užklumpa nenumaldomas jausmų priepuolis, o kai atminty atgimė žodžiai iš *Salut les amoureux***, jis pratrūko raudoti.

Mylėjom vienas kitą, o dabar štai skirtis
Sumanėme, apie rytojų negalvodami visai,
Kad šis užklups mus skaudžiai, tartum kirtis,
O lengvabūdiškas sudie *graudins mus ištisai.*

---

* „Liuksemburgo sodo" (pranc.).

** „Sveikinimo mylintiesiems" (pranc.).

Vienoje kavinėje Vava gatvės kampe užsisakė taurelę burbono, bet greitai susivokė padaręs klaidą. Po deginančios viskio paguodos jis vėlei pasinėrė į liūdesį, jo veidu liejosi ašaros. Džedas sunerimęs apsižvalgė aplinkui, laimei, niekas į jį nekreipė dėmesio, visi staliukai buvo nusėsti teisės studentų, kurie kalbėjosi apie baliukus ir „fuksus", galop tik šitai juos ir domina, tad Džedas galėjo verkti kiek įmanydamas.

Išėjęs iš kavinės jis pasuko kitu keliu, keletą minučių klaidžiojo pusiau be sąmonės, kaip apkvaišęs, kol atsidūrė priešais parduotuvę „Broliai Seneljė" Grand Šomjer gatvėje. Vitrinoje puikavosi teptukai, standartinio formato drobės, pastelės ir dažų tūbelės. Jis įėjo ir nė negalvodamas nusipirko dėžutę su pagrindinių tapybos reikmenų rinkiniu. Stačiakampėje skroblo dėžutėje, padalintoje į skyriukus, gulėjo dvylika aukščiausios kokybės „Sennelier" aliejinių dažų tūbelių, teptukų rinkinys ir buteliukas skiediklio.

Štai tokiomis aplinkybėmis jis „grįžo prie tapybos", ir šitai vėliau pasitarnaus visai galybei kalbų.

XI

Vėliau Džedui teko sulaužyti ištikimybę „Sennelier“, tad beveik visos jo brandžiosios drobės buvo nutapytos „Mussini Schmincke“ aliejiniais dažais. Aišku, buvo ir išimčių: kai kurios žalios cinoberio spalvos, suteikiančios magišką šviesos įspūdį Kalifornijos pušynams, plytintiems prie jūros paveiksle „Bilas Geitsas ir Stivas Džobsas kalbasi apie informatikos ateitį“, buvo pasirinktos iš „Rembrandt“ dažų ciklo, kurią gamino firma „Royal Talents“. Na, o kalbant apie baltą spalvą jis beveik visąlaik naudojo „Old Holland“ dažus, sukuriančius jam patikusį matinį paviršių.

Pirmieji Džedo paveikslai, kaip pabrėžė meno kritikai, laisvai galėjo paklaidinti. Pirmąsias drobes „Ferdinandas Derošas, mėsininkas, prekiaujantis arkliena“ bei „Klodas Vorijonas, baro su tabako skyriumi savininkas“ paskyręs akyse nykstančioms profesijoms, Martenas galėjo sudaryti įspūdį, kad giliai viduje išgyvena dramą, tikrą ar įsivaizduojamą, dėl Prancūzijos praeities. Bet nieko panašaus nebuvo, tokią išvadą buvo galima padaryti pasižiūrėjus į visus jo darbus; jei Martenas pirmiausia ir pasidavė norui nutapyti nykstančias profesijas, tai nereiškia, kad troško mus sugraudinti dėl jų tikėtino išnykimo: jos iš tiesų greitu metu galėjo išnykti, tad dailininkui buvo svarbu spėti jas užfiksuoti drobėje, kol nevėlu. Pradedant jau trečiuoju paveikslu „Maja Diubua, nuotolinės

techninės priežiūros asistentė", Martenas kreipia savo dėmesį į visiškai nemirštančią, nieku gyvu ne *pasenusią* profesiją, priešingai, į embleminę *intensyvios apyvartos* politikos profesiją, politikos, kuri orientuojasi į ekonominių išteklių pertvarkymo visumą Vakarų Europoje trečiojo tūkstantmečio pradžioje.

Pirmojoje monografijoje apie Marteną Vong Fu Ksinas veda įdomią paralelę, pagrįstą kolorimetrija. Išorinio pasaulio spalvos gali būti išgaunamos tam tikru skaičiumi pirminių spalvų, norint išgauti atitinkamą tikroviškumą reikia mažiausiai trijų spalvų. Bet galima sukurti tobulą kolorimetrinę skalę iš keturių, penkių, šešių, netgi daugiau pirminių spalvų, dėl to perteikimo spektras bus tik platesnis ir subtilesnis.

Tokiu pat būdu, tvirtina kinų eseistas, pateikiamos visuomenės kūrimo sąlygos gali būti nusakomos pasitelkus tam tikrą skaičių tipinių profesijų, kurių skaičius, anot eseisto (to pateikto skaičiaus jis niekuo neparemia), gali svyruoti nuo dešimties iki dvidešimties. Gausiausioje ir pačioje svarbiausioje užsiėmimų ciklo dalyje, kurią paprastai meno istorikai vadina „Įprastinių profesijų ciklu", Džedas Martenas pristato mažiausiai keturiasdešimt dvi tipines profesijas, taip atverdamas galimybes studijuoti savojo laikmečio visuomenės gamybines sąlygas, pateikdamas labai plačią ir turiningą medžiagą. Kiti dvidešimt du paveikslai, paskirti akistatoms ir susitikimams, tradiciškai vadinami ciklu „Įmonių kompozicijos", siekia per žmonių tarpusavio santykių ir polemikos prizmę atskleisti ekonominio proceso visumą.

„Įprastinių profesijų" ciklo paveikslams sukurti prisireikė šiek tiek daugiau nei septynerių metų. Per šiuos metus jis beveik niekur neišeidavo, neužmezgė nė vieno naujo ryšio, kuris būtų pagrįstas jausmais ar tiesiog draugyste. Tiesa, būta jutiminės laimės akimirksnių: orgija su itališkais makaronais užklydus į „Casino" prekybos centrą Vincento Oriolio bulvare; vienas kitas vakarėlis su libaniete palydove, kurios seksualinės

paslaugos buvo apibertos ditirambais plačios auditorijos, siuntusios atsiliepimus į internetinį puslapį *Niamodel.com*. „Laila, aš tave myliu, tu mano saulė darbo kabinete, mano rytinė žvaigždutė", – rašė nelaimingi penkiasdešimtmečiai, o Laila savo ruožtu svajojo apie raumeningus, vyriškus, vargšiškus ir stiprius vyrukus, – toks jau tas gyvenimas. Džedas, lengvai identifikuotas kaip „keistokas, bet malonus, jokiu būdu nepavojingas tipas", santykiuose su Laila naudojosi privilegijuota *išimtinio ekstrateritorialumo* teise, kurią *merguželės* seniausiai suteikdavo menininkams. Matyt, šiek tiek Laila, bet greičiau Ženevjeva, jo senoji drauguže malgašė, įkvėpė sukurti vieną iš labiausiai jaudinančių paveikslų „Emė, palydovė", nutapytą išskirtinai šiltais tonais, naudojant umbrą, indišką oranžinę bei Neapolio geltoną. Skirtingai nei Tulūz-Lotrekas, vaizdavęs išsidažiusias, kenčiančias nuo chlorozės ir nešvarias prostitutes, Džedas Martenas nutapė jauną, švytinčią beigi jausmingą ir protingą moterį moderniame šviesos užlietame bute. Nugara į langą, atsiveriantį į parką, – galime atpažinti Batinjolio skverą, – vien su baltu aptempiančiu mini sijonėliu Emė, bebaigianti apsirengti mažutę gelsvai oranžinę palaidinukę, dengiančią vos nedidelę dalį jos nuostabios krūtinės.

Tai buvo vienintelis erotinis Marteno paveikslas, be to, pirmasis darbas, kuriame išryškėjo aiškiai autobiografiniai motyvai. Kitas tokio pobūdžio paveikslas – „Architektas Žanas Pjeras Martenas palieka įmonės vadovo postą" – buvo nutapytas po dvejų metų ir žymėjo pradžią entuziastingo kūrybinio laikotarpio, besitęsusio pusantrų metų ir pasibaigusio darbu „Bilas Geitsas ir Stivas Džobsas kalbasi apie informatikos ateitį" su paantrašte „Pokalbis Palo Alte" – darbu, kurį daugelis kritikų vertina kaip šedevrą. Tikrai pribloškia tai, kad dvidešimt du paveikslai iš ciklo „Įmonių kompozicijos", paprastai sudėtingi ir didelio formato, buvo nutapyti vos per aštuoniolika mėnesių. Taip pat stebina, kad Džedas Martenas galiausiai suklupo prie drobės „Damienas Hirstas ir Džefas Kunsas dalijasi meno rinką", kuris būtų galėjęs daugeliu atvejų pratęsti Džobso ir Geitso poros kompoziciją. Analizuodamas šią nesėkmę,

Vong Fu Ksinas įžvelgė, kad būtent dėl šiosios menininkas grįžo prie ciklo „Įprastinės profesijos“, po metų nutapęs šešiasdešimt penktąjį ir paskutinį savo paveikslą. Aiškios kinų eseisto įžvalgos skamba įtikinamai: trokšdamas pateikti išsamų savo laiko visuomeninės gamybos sektoriaus vaizdą, Džedas Martenas, žinoma, anksčiau ar vėliau turėjo pavaizduoti ir menininką.

Antra dalis

I

Gruodžio 25 dieną Džedas staiga nubudo apie aštuntą valandą ryto, Alpių aikštėje švito. Virtuvėje susiradęs skudurą, išvalė vėmalus, tada atidžiai pažvelgė į lipnius paveikslo „Damienas Hirstas ir Džedas Kunsas dalijasi meno rinką" likučius. Francas buvo teisus – laikas surengti parodą, jis jau keletą mėnesių sukasi vietoje, tai jau pradėjo gluminti. Galima ištisus metus dirbti vienatvėje, tiesą sakant, tik taip ir įmanoma dirbti, tačiau ateina laikas bei poreikis parodyti savo darbą pasauliui, norint ne tiek susilaukti vertinimų, kiek save nuraminti, kad toks darbas tikrai egzistuoja, galiausiai egzistuoji pats, nes šioje visuomenėje individas kaip socialinė rūšis, galima sakyti, tampa trumpalaike fikcija.

Svarstydamas Franco įkalbinėjimus jis parašė priminimo laišką Huelbekui, tada užsikaitė kavos. Po kelių minučių jis su pasibjaurėjimu perskaitė, ką parašęs. „Šiuo švenčių laikotarpiu, kai, mano manymu, leisite laiką su šeima..." Koks gi velnias jam šovė į galvą rašyti tokias nesąmones? Visi juk žino, kad Huelbekas – visiškas vienišius, su labai stipriai išreikštu polinkiu į mizantropiją, jei jis ir persimeta kokiu žodžiu, tai tik su savo šuniu. „Žinau, kad į jus labai dažnai kreipiamasi su prašymais, todėl labai prašau priimti mano atsiprašymus, kad ir aš sau leidžiu į jus kreiptis, nes aš ir galerijos savininkas puikiausiai suvokiame, kokį didelį vaidmenį atliktumėte parašydamas tekstą mano būsimosios parodos katalogui." Taip, tai jau buvo geriau, tam tikra dozė pagyrų niekada nekenkia. „Prisegu keletą

savo naujausių paveikslų nuotraukų, žinoma, pasilikdamas galimybę juos pristatyti žymiai plačiau kur ir kada jūs panorėsite. Kiek žinau, gyvenate Airijoje, galėčiau laisvai pas jus atvykti, jei tik jums būtų patogu." Ech, bus gerai, pagalvojo Džedas, ir paspaudė ties laukeliu „Siųsti".

Aikštė priešais komercijos centrą „Olympiades" buvo visiškai tuščia, tad visi iškilūs stačiakampiai pastatai panėšėjo į negyvus ledynus. Įžengęs į „Omegos" bokšto metamą šaltą šešėlį, Džedas prisiminė Frederiką Beigbederį. Šis rašytojas artimai bendravo su Huelbeku, bent jau taip buvo manoma; galbūt jis galėtų padėti. Bet Džedas teturėjo seną Beigbederio mobiliojo telefono numerį, be to, šis, aišku, per Kalėdas neatsilieps.

Visgi Beigbederis atsiliepė.

– Dabar aš su dukra, – piktai tarė rašytojas. – Bet greitu metu ją vešiu pas jos motiną, – pridūrė, norėdamas sušvelninti savo priekaištą.

– Norėčiau jūsų paprašyti paslaugos.

– Cha cha cha! – pratrūko kvatotis Beigbederis priverstinai džiaugdamasis. – O jūs – nepaprastas tipas, žinot tai? Man neskambinot ištisus dešimt metų, o dabar štai paskambinat per Kalėdas ir prašot paslaugos. Esat tikras genijus. Tik genijai gali būti tokie egocentriški ir užsidarę... Gerai, susitinkam septintą valandą „Floroje", – netikėtai užbaigė *Prancūziško romano* autorius.

Džedas atėjo pavėlavęs penkias minutes ir iškart pamatė gilumoje prie stalelio sėdintį rašytoją. Aplinkui jį visi staliukai buvo neužimti, taigi sudarė kažką panašaus į dviejų metrų apsauginę zoną. Į kavinę įsmukę provincialai ar netgi kai kurie turistai baksnojo vieni kitiems alkūnėmis ir susižavėję rodė pirštais į rašytoją. Kartais koks pažįstamas, įžengęs į zoną, jį pabučiuodavo ir dingdavo iš akių. Buvo akivaizdu, kad kavinė dirbo ne itin pelningai (beje, žymusis rašytojas Filipas Solersas turėjo

„Alyvų sodyboje“ tik jam rezervuotą staliuką, prie kurio niekas neturėjo teisės sėstis, nepriklausomai nuo to, rašytojas ateis pietauti ar neateis). Užtai tą nedidelį pajamų nuostolį kaip reikiant atpirko tai, kad kavinėje nuolatos besilankantis *99 frankų* autorius buvo tikras turistų traukos objektas; beje, rašytojo buvimas čia visiškai derėjo prie istorinės kavinės misijos. Dėl drąsių pasisakymų už narkotikų legalizavimą ir abiejų lyčių prostitucijos statuso apibrėžimą bei dėl kiek banalesnio požiūrio į nelegalių emigrantų ir kalinių gyvenimo sąlygas Frederikas Beigbederis visuotinei bei jo paties nuostabai pamažu tapo kažkuo panašiu į pirmojo dešimtmečio Sartrą, nors praeitis greičiau jam ruošė atlikti Žano Derno Halljė*, netgi Gonzago Sen Briso** vaidmenį. Reiklusis Olivjė Bezansonas, *Naujosios antikapitalistinės partijos* bendrakeleivis, neseniai *Spiegel* duotame interviu aną apkaltino sukant antisemitizmo kryptimi, o pačiam rašytojui pavyko visus užmaršinti apie jo šeimos pusiau buržuazinę, pusiau aristokratinę kilmę, netgi tą faktą, kad jo brolis priklauso vadovaujančiam prancūzų įmonių vadovų susivienijimo flangui. Beje, ir pats Sartras, tikra tiesa, toli gražu negimė skurdžių šeimoje.

Sėdėdamas priešais moreskos stiklinę, garsusis autorius melancholiškai stebeilijo į tuščią metalinę piliulių dėžutę, kurioje buvo telikę kokaino miltelių likučiai. Pastebėjęs Džedą, pamojo sėstis prie jo staliuko. Prie jų greitai prisistatė užsakymą priimti pasiruošęs padavėjas.

– Ak, net nežinau, gal viandokso***? Ar jo dar būna?

---

* Jean Edern Hallier (1936–1997) – prancūzų rašytojas, polemistas, pamfletų autorius, žurnalistas, literatūros kritikas ir televizijos laidų vedėjas. Protestuodamas prieš Gonkūrų premijos skyrimo užkulisius įsteigė Antigonkūrų premiją, teikiamą tą pačią dieną.

** Gonzague Saint-Bris (g. 1948) – prancūzų rašytojas, žurnalistas, radijo laidų vedėjas, kultūros aktyvistas.

*** „Viandox“ – koncentruotas mėsos buljonas, anksčiau tiektas kaip šiltas gėrimas. Dabar daugiausia vartojamas kaip padažas ar pagardas.

– Viandoksas... – mąsliai pakartojo Beigbederis. – Na jūs tikrai keistas tipas.

– Nustebau, kad mane prisiminėte.

– O kaipgi... – keistai graudžiu balsu atsakė rašytojas. – Kaipgi jūsų neprisiminsi...

Džedas išklojo visą reikalą. Jis pastebėjo, kaip išgirdęs Huelbeko pavardę Beigbederis prisiraukė.

– Aš neprašau jo telefono numerio, – greitai pridūrė Džedas, – aš tiesiog norėčiau paklausti, gal galėtumėt jam paskambinti ir pasikalbėti dėl mano prašymo.

Padavėjas atnešė viandoksą. Beigbederis susimąstęs tylėjo.

– Gerai, – pagaliau tarė. – Gerai, aš jam paskambinsiu. Tik niekada nežinai, kaip jis sureaguos; bet šiuo atveju gal būtų naudos ir jam pačiam.

– Manot, jis sutiks?

– Dėl to nieko negali žinot.

– O kas galėtų jį įtikinti, jūsų galva?

– Na... Galbūt nustebsite, nes jis visai į tokį nepanašus, bet tai galėtų būti... pinigai. Iš esmės jam nusispjaut į pinigus, vyrukas gali gyvent kone šventa dvasia, bet skyrybos jį visiškai išsunkė. Be to, buvo prisipirkęs butų Ispanijos pajūry, bet visą tą turtą žada nusavinti neatlyginant nuostolių, nes išėjo atgalinį galiojimą turintis pajūrio zonos apsaugos įstatymas, žodžiu, visiška nesąmonė. Man rodos, vyrukui šiuo metu išties su pinigais striuka, keista ar ne, galvojant, kiek jis realiai uždirba? Taigi, jei jam pasiūlysit neblogą sumelę, manau, šansų turėsit.

Rašytojas nutilo, mauku pabaigė savo moreską, užsisakė dar vieną ir pažvelgė į Džedą su kiek smerkiančia melancholija.

– O žinot, – tarė galiausiai, – Olga. Jinai jus mylėjo.

Džedas susimuistė kėdėje.

– Noriu pasakyti... – tęsė Beigbederis, – ji jus *iš tiesų* mylėjo, – rašytojas

nutilo ir kinkuodamas galva nepatikliai pažvelgė į Džedą. – O jūs leidot jai išvykti į Rusiją... Ir visą tą laiką nedavėt apie save jokių žinių... Meilė... Meilė – *retas* paukštis. Ar to nežinojot? Niekas jums to nesakė? Žinoma, tai manęs neliečia, bet apie tai kalbu todėl, kad ji greitu metu grįš į Prancūziją. Aš dar tebeturiu draugų televizijoje ir žinau, kad „Michelin" ketina sukurti naują programą TNT televizijoje, tai bus „Michelin TV", skirta gastronomijai, vietos koloritui, kultūros paveldui, prancūziškiems peizažams ir taip toliau. Ir tai programai vadovaus Olga. Pagal dokumentus generalinis direktorius bus Žanas Pjeras Perno, bet realiai visa valdžia programų atžvilgiu bus jos rankose. Ta štai... – užbaigė rašytojas tonu, reiškusiu, jog pokalbis baigtas. – Jūs atėjot manęs paprašyti mažytės paslaugos, o aš jums suteikiau didelę.

Jis kandžiai pažvelgė į bekylantį eiti Džedą.

– Negi jums svarbu vien paties paroda... – jis vėl pakinkavo galva ir beveik negirdimai su pasibjaurėjimu suburbuliavo: „Suknisti menininkai..."

II

„Suchi Warehouse“ Ruasi 2E oro uosto terminale siūlė rinktis ypatingą norvegišką mineralinį vandenį. Džedas apsisprendė užsisakyti „Husqvarna“ – kukliai šnypščiančio vandens iš centrinės Norvegijos. Jis buvo be galo grynas, nors, tiesą sakant, ne ką grynesnis už kitus. Visos tos vandens rūšys skyrėsi tik šnypštimo laipsniu bei vos kitokiu skoniu burnoje, tačiau nė vienoje jų nebuvo nė pėdsako druskos ar geležies – bendras visų norvegiškų vandens rūšių bruožas buvo santūrumas. Ak, kokie subtilūs hedonistai tie norvegai, pagalvojo Džedas mokėdamas už „Husqvarną“. Tiesiog nuostabu, vėl pagalvojo, kad gali būti tiek daug skirtingų tyrumo formų.

Keleiviai greitai pasiekė debesis, o drauge su jais atkeliavo ir nebūties pojūtis, užklumpantis skrendant virš debesų. Trumpai tariant, kelionės viduryje jis išvydo milžinišką jūros plotą, susiraukšlėjusį tarsi bemirštančio senio oda.

Šenono oro uostas, priešingai, Džedą sužavėjo tiksliomis stačiakampėmis formomis, aukštomis lubomis, pritrenkiančiai erdviais koridoriais – šis oro uostas mažėjant apsukoms daugiausia tetarnavo *low cost* kompanijoms ir perkeliant amerikiečių armijos būrius, tačiau iš pažiūros jis buvo skirtas penkis kartus didesniam srautui. Sprendžiant iš

metalinių atramų bei trumpaplaukės kiliminės dangos jis greičiausiai buvo pastatytas septintojo dešimtmečio pradžioje ar net šeštojo dešimtmečio pabaigoje. Gražiau atrodantis nei Orli oro uostas, jis liudijo tuos technologinio entuziazmo laikus, kai oro transportas buvo viena naujoviškiausių bei prestižiškiausių transporto šakų. Nuo 1970 metų drauge su pirmaisiais palestiniečių teroro aktais, kurių estafetę vėliau perėmė „Al-Qaida", sugebėjusi juos profesionaliau suorganizuoti ir pateikti kaip spektaklį, kelionė lėktuvu tapo kvailinančia bei koncentracijos stovyklą primenančia patirtimi, kada žmonės ėmė trokšti kuo greičiau ištrūkti iš lėktuvo. Bet tuo metu, mąstė Džedas milžiniškoje atvykimo salėje laukdamas lagamino, – kvadratiniai ir masyvūs metaliniai bagažo vežimėliai greičiausiai irgi buvo ano meto palikimas – tuo žavingu „Šlovingojo trisdešimtmečio" laiku kelionė oro transportu, modernios technologinės avantiūros simbolis, reiškė kur kas daugiau. Iš pradžių skirta vien inžinieriams ir *vadovams*, ateities pasaulio statytojams, tačiau, triumfuojant socialdemokratijai, ji turėjo būti prieinama, niekas tuo nė neabejojo, ir plačiosioms masėms, kurių *perkamoji galia* turėjo išaugti bei atsirasti daugiau *laisvo laiko* (taip viskas galiausiai ir atsitiko, bet dėl posūkio į kraštutinį liberalizmą, kurį simbolizavo atsiradusios *low cost* kompanijos, bei dėl prarasto oro transporto prestižo, tokio tvirto ankstesniu laiku).

Po kelių minučių Džedo spėjimai dėl oro uosto amžiaus pasitvirtino. Ilgas koridorius, vedantis išėjimo link, buvo nukabinėtas nuotraukomis iškilių asmenybių, kurios pagerbė oro uostą savo vizitu, – daugiausia tai buvo Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentai bei popiežiai. Jonas Paulius II, Džimis Karteris, Jonas XXIII, Džordžas Bušas I ir II, Paulius IV, Ronaldas Reiganas... – nė vienas neatsisakė atvykti. Pasiekęs koridoriaus galą, Džedas su nuostaba pamatė, kad pirmasis žymusis lankytojas buvo įamžintas ne fotografija, o *paveikslu*.

Jame Džonas Ficdžeraldas Kenedis stovi betonuotoje aikštėje priešais angarą, kiek atokiau nuo vyriausybinės grupelės, kurioje – ir du dvasininkai; antrame plane – gabardino lietpalčius dėvintys vyrukai, greičiausiai iš amerikiečių apsaugos tarnybų. Mestelėjęs ranką pirmyn ir į viršų – galime įsivaizduoti, už aptvaro susibūrusiai miniai, – Kenedis šypsosi su tokiu kretinišku entuziazmu ir optimizmu, kokių veik negali perteikti ne amerikiečiai. Jo veidas – tarsi pripildytas botulino. Grįžęs atgal Džedas atidžiai apžiūrėjo visą iškilias asmenybes vaizduojančią kolekciją. Bilas Klintonas buvo toks pat pilnutis ir glotnutis kaip ir jo žymesnysis pirmtakas, visi lig vieno amerikiečių prezidentai demokratai, reikia pripažinti, panėšėjo į botulino prifarširuotus gašlūnus.

Sugrįžęs prie Kenedžio portreto, Džedas visgi padarė kitą išvadą. Tuo metu botulino dar nebuvo, tad riebalų bei raukšlių pabrinkimai, šiomis dienomis panaikinami poodinėmis injekcijomis, tais laikais būdavo paslepiami darbuojantis paslaugiu menininko teptuku. Taigi šeštojo dešimtmečio pabaigoje, netgi septintojo dešimtmečio pradžioje perteikti iškiliausias viešpatystės akimirkas buvo priimtina patikėti dailininkams – netgi visiškai vidutiniškiems. Žiūrint į Kenedžio portretą buvo akivaizdu, kad tai eilinė teplionė, užteko vien įsivaizduoti, kaip dangų būtų perteikęs Terneris ar Konsteblis, – jį geriau būtų nutapęs netgi koks nors antraeilis britų akvarelininkas. Visgi, kalbant apie Džoną Ficdžeraldą Kenedį, šiame paveiksle viešpatavo kažkokia žmogiška tikrovė, kuria negalėjo puikuotis nė vienas galerijoje kabėjęs darbas – netgi gražiai perteiktas Jono Pauliaus II portretas, kur popiežius stovėjo ant lėktuvo laiptelių ir plačiai išskėtęs rankas sveikinosi su viena iš paskutinių Europos katalikų tauta.

Viešbutis „Oakwood Arms" irgi buvo papuoštas ano meto komercinę aviaciją liudijančiais tuometiniais „Air France" reklaminiais plakatais,

nespalvotomis vaiskią padangę skrodžiančių orlaivių „Douglas DC-8" bei „Caravelle" fotografijomis bei išdidžiai lakūnų kabinoje pozuojančių lėktuvo vadų, dėvinčių paradines uniformas, nuotraukomis. Šanono miestas, kaip Džedas sužinojo internete, užgimė pirmiausia atsiradus oro uostui. Miestas buvo pastatytas septintajame dešimtmety plynoje vietovėje, kurioje nebuvo jokios gyvenvietės, jokio miestelio. Airiška architektūra, kiek spėjo pastebėti Džedas, niekuo neišsiskyrė: raudonų plytų nameliai, panašūs į stovinčiuosius angliškuose priemiesčiuose, pūpsojo pramaišiui su erdviomis baltomis vilomis, kurias supo asfaltuotos ir veja apsėtos zonos, – viskas išrodė labai amerikietiškai.

Jis jau buvo pasiruošęs, kad žinią teks palikti Huelbeko autoatsakiklyje, iki šiol jie bendravo vien elektroniniais laiškais, paskiausiai – sms žinutėmis; vis dėlto po kelių signalų rašytojas pakėlė ragelį.

– Jūs lengvai atpažinsite mano namą, veja prasčiausiai sutvarkyta visoje apylinkėje, – tarė jam Huelbekas, – o gal ir visoje Airijoje, – pridūrė rašytojas.

Akimirksnį Džedas pagalvojo, kad rašytojas perdeda, tačiau žolė iš tiesų siekė fenomenalų aukštį. Jis pasekė plokštėmis nuklotu takučiu, vinguriuojančiu dešimtį metrų tarp išsikerojusių dagių ir gervuogių krūmų ir atvedusiu Džedą iki asfaltuotos aikštelės, kurioje stovėjo visureigis „Lexus RX 350". Kaip jis ir tikėjosi, Huelbekas buvo pasirinkęs užmiesčio vilos tipo namą – tai buvo didelis baltas statinys skalūno stogu, visiškai įprastinis namas, neskaitant, žinoma, siaubingai atrodančios vejos.

Džedas nuspaudė skambutį, ir maždaug po pusės minutės *Elementariųjų dalelių* autorius atvėrė duris; jis avėjo šlepetes, dėvėjo velvetines kelnes ir jaukų naminį švarkelį iš natūralios vilnos. Rašytojas ilgai ir mąsliai žiūrėjo į Džedą, paskui pasuko akis į veją ir paniro į niūrius apmąstymus, kurie, pasirodo, jam buvo visiškai įprasti.

– Aš nemoku naudotis žoliapjove, – pripažino jis. – Bijau, kad peiliai nukirs pirštus, sako, taip dažnai nutinka. Galėčiau nusipirkti aviną, bet aš jų nemėgstu. Nėra kvailesnio padaro už aviną.

Džedas nukiūtino paskui jį plytelėmis nuklotais kambariais, kuriuose nebuvo jokių baldų, ten tekiurksojo keletas po persikraustymo paliktų kartoninių dėžių. Sienas dengė vienspalviai, veik balti, tapetai, grindis – plonas dulkių sluoksnis. Namas buvo labai erdvus, jame mažiausiai turėjo būti penki kambariai; šilta juose nebuvo, vos šešiolika laipsnių temperatūros. Intuicija Džedui kuždėjo, kad visi kambariai, išskyrus Huelbeko miegamąjį, buvo tušti.

– Jūs neseniai persikraustėt?

– Taip. Na, prieš trejus metus.

Galiausiai jie atžingsniavo į šiek tiek šiltesnį kambarį, panėšėjantį į kvadratinį šiltnamį, trys kambario sienos buvo įstiklintos – tikra *conservatory*, kaip pavadintų anglai. Patalpoje stovėjo kanapa, žemas staliukas ir fotelis, grindis puošė pigus rytietiškas kilimas. Džedas ištraukė du A3 formato segtuvus; pirmajame buvo maždaug keturiasdešimt nuotraukų, liudijančių jo ankstesnįjį karjeros tarpsnį, – daugiausia fotografijos iš ciklų „Metalo dirbiniai" bei „Kelių žemėlapiai". Kitame segtuve buvo sudėtos šešiasdešimt keturios nuotraukos, pristatančios jo tapybos darbus nuo paveikslo „Ferdinandas Derošas, mėsininkas, prekiaujantis arkliena" iki „Bilas Geitsas ir Stivas Džobsas kalbasi apie informatikos ateitį".

– Jums patinka mėsos gaminiai? – paklausė rašytojas.

– Taip... Galima sakyti, aš nieko prieš.

– Einu išvirsiu kavos.

Jis energingai pašoko ir po dešimties minučių grįžo nešinas dviem puodeliais ir itališku kavinuku.

– Neturiu nei pieno, nei cukraus, – pranešė rašytojas.

– Nieko tokio. Aš geriu be jų.

Kava buvo skani. Maždaug dvi tris minutes viešpatavo mirtina tyla.

– Anksčiau man labai patiko mėsa, – galiausiai prabilo Huelbekas, – bet nusprendžiau apsieiti be jos. Suprantat, nemanau, kad žmogui turi būti leista žudyti kiaules. Jau spėjau pasakyti, ką galvoju apie avinus, bet savo sprendimo neišsižadu. Netgi karvė, – šiuo požiūriu nesutinku su savo draugo Benua Diutertro* nuomone, – man rodos, aiškiai pervertinama. Užtai kiaulė – žavus, protingas ir jautrus gyvulys, galintis išreikšti ypač nuoširdžius jausmus savo šeimininkui. O jos intelektas – tiesiog pritrenkiantis, mes netgi nežinom tikslių jo ribų. Ar žinote, kad kiaules išmokė atlikti paprastas matematines operacijas? Na bent jau sudėties veiksmą, o kai kurias, pačias gabiausias, man rodos, išmokė netgi atimti. Negi žmogus turi teisę žudyti gyvūną, galintį perprasti aritmetikos pagrindus? Sakau atvirai – neturi.

Nelaukęs atsakymo rašytojas ėmė įdėmiai tyrinėti pirmojo segtuvo turinį. Greitai peržvelgęs varžtų ir veržlių nuotraukas, jis ilgam, Džedui pasirodė amžiams, apmirė prie kelių žemėlapių iliustracijų; peržvelgęs vieną jis nenuspėjamai ilgai apžiūrinėjo kitą. Džedas pašnairavo į savo laikrodį: nuo jo pasirodymo buvo praėjusi šiek tiek daugiau nei valanda. Viešpatavo mirtina tyla, paskui iš tolumos ataidėjo šaldytuvo kompresoriaus burzgimas.

– Tai seni darbai, – galiausiai įsidrąsino Džedas. – Juos atsivežiau tiesiog norėdamas plačiau pailiustruoti, kuo užsiimu. Parodoje... bus rodomi tik antrosios grupės darbai.

Huelbekas pakėlė tuščias akis į Džedą, tarsi būtų pamiršęs, ką šis apskritai pas jį veikia; vis dėlto paklusniai atsivertė antrąjį segtuvą. Praslinko dar pusvalandis, kol rašytojas gruboku judesiu užvertė segtuvą ir prisidegė cigaretę. Tik tada Džedas pastebėjo, kad per visą tą laiką, kol žiūrėjo fotografijas, rašytojas neužsirūkė.

* Benoît Duteurtre (g. 1960) – prancūzų romanistas, eseistas, muzikos kritikas, prodiuseris ir muzikinių radijo laidų vedėjas.

– Aš sutinku, – tarė jis. – Bet žinote, aš niekada to nedariau. Nors žinojau, kad vėliau ar anksčiau tai mano gyvenime nutiks. Juk daugybė rašytojų, užtenka atkreipti dėmesį, yra rašę apie dailininkus, ir taip tęsiasi amžių amžius. Įdomu. Bet visą laiką, žiūrėdamas jūsų darbus, savęs klausinėjau, kodėl metėte fotografiją ir grįžote prie tapybos?

Prieš atsakymas Džedas ilgai mąstė.

– Kodėl taip nutiko, gerai net nežinau, – galiausiai prisipažino jis. – Bet man rodos, problema ta, kad... – abejodamas tęsė jis, – plastiniai menai pasižymi temų pertekliumi. Pavyzdžiui, šį jūsų radiatorių galėčiau vertinti kaip puikiausiai tinkamą objektą mano paveikslui.

Huelbekas staiga pasisuko radiatoriaus link ir metė įtartiną žvilgsnį, tarsi radiatorius būtų sugurgęs iš laimės, kad bus nutapytas; bet nieko panašaus neįvyko.

– Nežinau, ar, pavyzdžiui, jūs galėtumėt kažką nuveikti su radiatoriumi literatūrine prasme, – užsispyrusiai tęsė Džedas. – Na, Robas Grijė* jį tiesiog aprašė, bet man tai nelabai įdomu...

Džedas susigūžė, jautėsi sumišęs ir netaktiškai pasielgęs, – iš kur jam buvo žinoti, Huelbekas mėgsta Grijė ar ne, bet svarbiausia, ėmė svarstyti, kodėl gi pasidavė į tapybą, kuri netgi dabar, praėjus daugybei metų, kelia daugybę neišsprendžiamų techninių problemų, tuo tarpu kai buvo puikiausiai perpratęs fotografijos ir aparatūros veikimo principus.

– Pamirškim tą Robą Grijė, – nukirto pašnekovas, ir Džedui iškart atlėgo. – Nors su radiatorium, tiesą sakant, būtų galima ką nors sugalvoti... Pavyzdžiui, rodos, internete skaičiau, kad jūsų tėvas – architektas...

– Taip, tikra tiesa, viename savo paveikslų pavaizdavau jį – paliekantį įmonės vadovo postą.

– Žmonės retai perka tokio tipo radiatorius asmeninėms reikmėms. Pagrindiniais klientais tampa statybinės įmonės, tokios, kokiai vadovavo jūsų tėvas, o radiatorius jos perka dešimtimis, netgi šimtais vienetų

* Alain Robbe Grillet (1922–2008) – prancūzų romanistas ir kino kūrėjas, laikomas naujojo prancūzų romano tėvu.

vienu kartu. Būtų galima laisviausiai sukurti trilerį, kur kalba suktųsi apie svarbią milijonų radiatorių partiją, skirtą, pavyzdžiui, visiems šalies aukštos klasės butams, – taip prasideda kyšininkavimas, ima kištis politikai, pasirodo žiauriai seksuali radiatorius gaminančios rumunų firmos rinkodaros direktorė. Vadinasi, galėtume puikiausiai įsivaizduoti ilgą, per daugelį puslapių besitęsiantį šio radiatoriaus ir konkurencinių modelių aprašinėjimą.

Dabar jis kalbėjo kaip patrakęs, degėsi cigaretę po cigaretės, atrodė, taip norėdamas šiek tiek nurimti, sulėtinti smegenų veiklą. Džedui šmėstelėjo mintis, kad turint omeny tėvo įmonės veiklos kryptį, jis greičiausiai būtų užpirkęs visą partiją kondicionierių. Matyt, taip ir buvo padaręs.

– Tie radiatoriai gaminami iš ketaus, – gyvastingai tęsė Huelbekas. – Greičiausiai iš pilko ketaus, su didesniu kiekiu karbonito, kurio kenksmingumas buvo daugelį kartų patvirtintas ekspertų ataskaitose. Galėtume skandalingu laikyti ir tą faktą, kad šiame gana naujame name pastatyti gana seni radiatoriai, pirkti su didele nuolaida, taigi, avarijos atveju, pavyzdžiui, radiatoriui sprogus, žinoma, kreipčiausi į statybininkus montuotojus. Manau, tokiu atveju visa atsakomybė kristų jūsų tėvui, ar ne taip?

– Taip, be jokios abejonės.

– Štai jums ir puikus, netgi velniškai įdomus, siužetas, *tikra žmogiška drama*! – entuziastingai šūktelėjo *Platformos* autorius. – *A priori* ketus mums atveria dalelytę XIX amžiaus, primindamas apie darbininkų aristokratiją prie aukštakrosnių, iš esmės visiškai nebemadingų, o ketų, kaip bebūtų, vis dar gamina, žinoma, ne Prancūzijoje, o maždaug tokiose šalyse kaip Lenkija ar Malaizija. Šiandien laisviausiai galėtumėm romane aprašyti geležies rūdos kelią, paprastai nupasakoti, kaip išgaunamas geležies lydinys bei metalurgijos koksas, kaip toji medžiaga pagaminama, o galiausiai prieinama prie pardavimo, – tai galėtų būti pateikiama knygos pradžioje kaip radiatoriaus atsiradimo istorija.

– Bet kuriuo atveju, man rodos, jums reikalingi personažai...

– Taip, tiesa. Net jei visas mano siužetas suktųsi apie gamybos procesą, be personažų nieko negalėčiau padaryti.

– Čia, manau, ir slypi esminis skirtumas. Kol norėjau vaizduoti vien objektus, man puikiausiai tiko fotografija. Bet kai tik nusprendžiau imti vaizduoti žmones, pajutau, kad reikia grįžti prie tapybos, net tiksliai nepasakysiu kodėl. Tačiau natiurmortai manęs ėmė visiškai nebedominti, nuo to laiko, kai buvo išrasta fotografija, manau, jie nebeteko jokios prasmės. Galų gale tai tik mano asmeninė nuomonė... – baigė jis atsiprašinėjimo gaidele.

Artėjo vakaras. Pro pietinį langą vėrėsi pievos, besileidžiančios Šeno žiočių link; tolumoje, virš upės vandenų, sklendė baltas rūkas, kuriame švelniai skaidėsi besileidžiančios saulės spinduliai.

– Na kad ir šis peizažas... – tęsė Džedas. – Taip, aš puikiausiai žinau, kad XIX amžiuje buvo sukurta nuostabių impresionistinių akvarelių, vis dėlto, norėdamas šiandien perteikti šį peizažą, aš paprasčiausiai pasiimčiau fotoaparatą. Ir priešingai, jeigu šiame fone atsirastų žmogiška būtybė, tarkim, tvorą taisantis valstietis, tada imčiausi tapybos. Suprantu, galbūt skamba absurdiškai; kai kurie jums pasakys, kad siužetas neturi jokios reikšmės, kad netgi būtų kvaila rinktis perteikimo manierą priklausomai nuo vaizduojamo siužeto, kad vienintelis svarbus dalykas telieka, kokiu būdu sąveikauja paveikslo ar fotografijos figūros, linijos ir spalvos.

– Taip, tai formalistinis požiūrio taškas... būdingas ir rašytojams, man rodos, tai net labiau paplitęs reiškinys nei plastiniuose menuose.

Huelbekas nutilo, nuleido galvą, tada pakėlė akis į Džedą. Rodės, jog rašytojas paskendo be galo liūdnuose apmąstymuose. Jis atsistojo ir nukulniavo virtuvės link; grįžo po kelių minučių, nešinas buteliu raudono argentinietiško vyno ir dviem taurėmis.

– Jei norit, galim nueiti drauge pavakarieniauti. Yra toks visai neblogas restoranas „Oakwood Arms". Ten gamina tradicinius airiškus patiekalus – rūkytą lašišą, airišką troškinį, – iš tiesų jie visi gana beskoniai ir primityvūs, bet galima gauti ir kebabų, ir tanduri, mat jų virėjas – pakistanietis.

– Bet dar nėra net šeštos valandos, – nustebo Džedas.

– Taip, man rodos, jie atidaro pusę septynių. Žinot, čia žmonės vakarieniauja gana anksti. O man niekada nebūna per anksti. Man labiausiai patinka gruodžio pabaiga, kai temsta jau ketvirtą valandą. Tada sau ramiausiai apsirengiu pižamą, išgeriu migdomųjų ir su buteliu vyno bei knyga einu į lovą. Aš taip gyvenu jau daugelį metų. Saulė pakyla devintą valandą; kol nusiprausiu, išgeriu vieną kitą puodelį kavos, jau beveik ir vidurdienis, man lieka pratempti keturias valandas dienos, o su tuo susitvarkau be didesnio vargo. Bet pavasaris Airijoj – nepakenčiamas, saulėlydžiai čia nuostabūs ir nesibaigiantys tarsi kokioj prakeiktoj operoj, jie nuolat žvilga naujomis spalvomis, nauju spindesiu; pabandžiau vieną kartą čia pasilikti visą pavasarį ir vasarą, maniau, padvėsiu, kiekvieną vakarą norėjosi pasidaryt galą, nes naktis niekaip neskubėjo ateiti. Nuo to laiko balandžio pradžioje traukiu į Tailandą ir pabūnu iki pat rugpjūčio pabaigos, diena ten prasideda šeštą, baigiasi irgi šeštą, tad viskas paprasta, dalykiška, tikras pusiaujas, karštis, žinoma, nežmoniškas, bet kondicionierius veikia kaip reikiant, turistų tuo metu nėra, viešnamių apsukos sumažėjusios, visgi jie atidaryti, ir man to pakanka, paslaugos, kaip bebūtų, išlieka nuostabios ar bent jau labai geros.

– Susidaro įspūdis, kad dabar galite vaidinti savo paties rolę...

– Taip, jūs teisus, – neįtikėtinai lengvai sutiko Huelbekas, – visi tie dalykėliai manęs beveik nebedomina. Bet kuriuo atveju su visu tuo greitai bus baigta, aš sugrįšiu į Luarė, mano vaikystė prabėgo Luarė, miškuose statydavau visokiausias pašiūres, galėčiau ir dabar daryti kažką panašaus. Kodėl gi nepamedžiojus nutrijų?

Jis mikliai ir lengvai vairavo savo leksusą su aiškiai pastebimu malonumu.

– O jos čiulpia be gumytės, štai kas puiku... – miglotai, tarsi prisiminęs išsisklaidžiusį sapną, sumurmėjo *Elementariųjų dalelių* autorius prieš pastatydamas automobilį viešbučio stovėjimo aikštelėje, tada jie

įžengė į erdvią ir gerai apšviestą restorano salę. Užkandžiui Huelbekas užsisakė kokteilį iš krevečių, Džedas pasirinko rūkytą lašišą. Padavėjas lenkas priešais juos pastatė butelį šilto šabli.

– Na, jiems nekaip nepavyksta, – sudejavo romanistas. – Jiems niekaip nepavyksta atnešti baltojo vyno reikiamos temperatūros.

– Jūs domitės vynu?

– Man tai suteikia tvirtą formą, juk tai prancūziška. Galiausiai gyvenime juk reikia kažkuo domėtis, tai gali praversti.

– Esu šiek tiek nustebęs...– prisipažino Džedas. – Prieš jus sutikdamas tikėjausi iš jūsų kažko kito... na, kažko sudėtingo. Daugelis mano, jog esat depresyvus žmogus. Pavyzdžiui, aš maniau, kad jūs kur kas daugiau geriat.

– Taip... – romanistas dar kartą atidžiai skaitė vyno meniu. – Jei užsisakysit avienos kepsnį, reikės pakeisti vyną: gal vėl argentinietiško? Žinot, tai žurnalistai mane pavertė alkoholiku; įdomu, kad nė vienam neatėjo į galvą, jog jų akivaizdoje daug geriu vien todėl, kad galėčiau lengviau juos pakęsti. Kaipgi pakęsti pokalbį su tokiu pirdžium kaip Žanas Polas Marsuinas, jei ne kaip reikiant priliuobus? O kaipgi nenorėti tuojau pat apsivemti duodant interviu kažkam, kas dirba leidiniuose *Marianne* ar *Le Parisien libéré*? Kaip bebūtų, spaudos darbuotojai neįmanomi kvailiai ir prisitaikėliai, taip nemanot?

– Nežinau, tiesą sakant, aš neskaitau spaudos.

– Niekad nesat atsivertęs laikraščio?

– Na, kažkada lyg ir buvo taip... – geranoriškai atitarė Džedas, nors iš tiesų dorai to negalėjo prisiminti; jam tepavyko atkurti vaizdą su gulinčiais ant staliuko *Figaro magazine* numeriais laukiamajame pas dantų gydytoją, bet dantis jis gydėsi taip seniai. Be to, jis niekada *nejautė poreikio* nusipirkti laikraštį. Paryžiuje oras ir taip prisotintas informacijos, nori nenori, vis viena spaudos kioske pamatai straipsnių antraštes, išgirsti pokalbių nuotrupas eilėse prekybos centruose. Kai Džedas vyko į Krezą laidoti senelės, pajuto, kaip atmosferoje tvyrantis informacijos tankis

tolstant nuo sostinės akivaizdžiai mažėja, o žmogiški reikalai tampa nebe tokie svarbūs, kol galop išnyksta ir aplink pasilieka vien augalų pasaulis.

– Aš parašysiu jūsų parodos katalogui, – tęsė Huelbekas. – Tik ar esat tikras, kad tai gera mintis? Turbūt žinot, kad visos prancūzų žiniasklaidos priemonės manęs žvėriškai nekenčia, nepraeina nė savaitė, jau žiūrėk, vienoj ar kitoj publikacijoj mane apdergė.

– Žinau, prieš atvykdamas užmečiau akį į internetą.

– Susidėdamas su manim nebijot nusvilt?

– Aš kalbėjausi su galerijos savininku, jis sakė, tai neturi jokios reikšmės. Ši paroda skirta ne visai prancūzų rinkai. Šiomis dienomis beveik nėra prancūzų, kurie pirktų šiuolaikinį meną.

– O kas perka?

– Amerikiečiai. Šie pradėjo vėl pirkti prieš dvejus trejus metus, dar šiek tiek perka anglai. Bet didžiausi pirkėjai – kinai ir rusai.

Huelbekas žiūrėjo į jį tarsi svarstydamas už ar prieš.

– Na jei jau tai kinai ar rusai, turbūt esate teisus... – tarė jis. – Atsiprašau, – pridūrė staiga pakilęs iš vietos, – man reikia cigaretės, kitaip negaliu mąstyti.

Jis nuėjo į stovėjimo aikštelę ir po penkių minučių sugrįžo, kaip tik tą akimirką padavėjas atnešė patiekalus. Rašytojas iškart puolė ryti savo plovą su ėriena, užtai įtariai nužvelgė Džedo patiekalą.

– Esu tikras, kad avienos kepsnį jie patiekė jums su mėtų padažu, – pakomentavo jis. – Nieko nepadarysi, britų įtaka. Kad ir kaip būtų, anglai buvo kolonizavę ir Pakistaną. Bet čia viskas dar blogiau, jie susimaišė su vietiniais, – cigaretė akivaizdžiai jam padėjo. – Šita paroda jums turbūt daug reiškia, ar ne?

– O taip, baisiai. Man susidaro įspūdis, kad nuo to laiko, kai pradėjau profesijų ciklą, niekas nebesupranta, ko siekiu. Turėdami galvoje, kad tapau ant drobės, ypač tai, kad tapau atgyvenusiais laikomais aliejiniais

dažais, mane visą laiką priskiria prie judėjimo, pasisakančio už grįžimą prie tapybos, tuo tarpu kai pats tų žmonių nei pažįstu, nei su jais mane sieja dvasinė giminystė.

– Šiuo metu tikrai grįžtama prie tapybos?

– Daugmaž taip, galų gale tai viena iš tendencijų. Grįžti prie tapybos ar skulptūros, vadinas, grįžti prie apčiuopiamo daikto. Tačiau, mano galva, visa tai vyksta komerciniais tikslais. Daiktą paprasčiau sandėliuoti ar perparduoti nei instaliaciją ar performansą. Tiesą sakant, aš pats niekada nesu daręs performanso, bet jaučiu, kad su juo turiu sąlyčio taškų. Visuose savo darbuose stengiuosi sukurti dirbtinę simbolinę erdvę, kurioje galėčiau perteikti situacijas, įprasminančias grupinius žmonių santykius.

– Kažką panašaus bando daryti ir teatras. Tik jūs nesate apsėstas kūno... Prisipažinsiu, tai skamba paguodžiančiai.

– Na ne, šis kūno apsėdimas jau bepraeinantis reiškinys. Teatre greičiausiai dar ne, bet vizualiuose menuose – tai tikrai. Bet kuriuo atveju esu visiškai panirę̨s į socialinę problematiką.

– Aišku, aš jau žinau... Daugmaž žinau, ką galėčiau parašyti. Jums kada reikia teksto?

– Parodos atidarymas numatytas gegužės mėnesį, tekstą katalogui reikėtų gauti kovo pabaigoje. Vadinas, jūs turite du mėnesius.

– Ne taip ir daug.

– Labai ilgo nereikia. Penkių dešimties puslapių būtų per akis. Jei norėtumėt parašyti daugiau, žinoma, galit ir daugiau.

– Pabandysiu... Galiausiai pats kaltas, galėjau ir anksčiau atsakyti į jūsų elektroninius laiškus.

– Kaip atlygį, tai jums jau sakiau, esame numatę dešimt tūkstančių eurų. Francas, galerijos savininkas, sakė, kad vietoj pinigų galėčiau jums pasiūlyti paveikslą, bet man atrodo, jums būtų nepatogu atsisakyti. Taigi, *a priori* mes siūlom dešimt tūkstančių eurų, bet jei norėtumėt ir paveikslo, aš sutinku.

– Paveikslo... – mąsliai tarė Huelbekas. – Na bent jau sienų jam pakabinti tikrai turiu. Viena, ką gyvenime tikrai turiu, – tai sienos.

III

Vidurdienį Džedas turėjo atlaisvinti kambarį, o jo skrydis į Paryžių buvo numatytas tik 19 valandų 10 minučių. Nors buvo sekmadienis, kaimynystėje esantis prekybos centras veikė, jis nusipirko vietinio viskio butelį, kasininkė, vardu Magda, Džedo paklausė, ar jis neturįs „Dunes Stores" nuolaidų kortelės. Kelias minutes Džedas pasitrynė po spindinčius švara pasažus, prasilenkdamas su grupėmis jaunuolių, kurie iš greito maisto užkandinių lėkė į videožaidimų salę. Kavinėje „Ronnies Rocket" išgėręs apelsinų, kivių ir braškių sulčių, jis nusprendė, kad jau pakankamai susipažino su „Skycourt Shopping Center", ir išsikvietė taksi į oro uostą, buvo šiek tiek po 13 valandos.

Kavinė „Estuary", kaip jis spėjo pastebėti, buvo lygiai tokia pat santūri ir erdvi kaip ir visas pastatas: stačiakampiai stalai iš tamsaus medžio stovėjo labai toli vienas nuo kito, kur kas toliau nei šiuolaikiniuose prabangiuose restoranuose; jie buvo tokio dydžio, kad prie jų laisvai galėtų susėsti šeši asmenys. Džedas prisiminė, kad 6-asis dešimtmetis taip pat buvo *baby boom* laikotarpis.

Jis atsisėdo prie vieno iš stalų ir užsisakė vištienos pagal „Korma" receptą bei nekaloringų šviežių daržovių salotų, savo patiekalą valgė užgerdamas viskiu ir studijuodamas skrydžių iš Šenono oro uosto tvarkaraštį. Į jokias kitas Vakarų Europos sostines, išskyrus Paryžių ir

Londoną, skrydžių nebuvo – šiuos atitinkamai vykdė kompanijos „Air France" bei „British Airways". Tuo tarpu į Ispaniją ir Kanarų salas, priešingai, driekėsi mažiausiai šešios linijos: į Alikantę, Žeroną, Fuerteventūrą, Malagą, Reusą ir Tenerifę. Visus šiuos skrydžius vykdė „Ryanair". Ši pigių skrydžių kompanija taip pat skraidino į šešis Lenkijos miestus: Krokuvą, Gdanską, Katovicus, Lodzę, Varšuvą bei Vroclavą. Išvakarėse, per vakarienę, Huelbekas jam buvo sakęs, kad Airijoje – gausybė lenkų imigrantų, kurie šiai šaliai teikia akivaizdžią pirmenybę bet kurios kitos šalies atžvilgiu dėl jos reputacijos, – beje, perdėtos, – laikydami ją katalikybės židiniu. Taip liberalizmas perbraižė pasaulio žemėlapį, atsižvelgdamas į klientų lūkesčius, – nesvarbu, ar šie keliauja turistiniais sumetimais, ar norėdami užsidirbti. Lygioje vietoje pasaulio žemėlapio izometriją pakeitė iškreipta topografija, pagal kurią Šenonas buvo arčiau Katovicų nei Briuselio, arčiau Fuerteventuros nei Madrido. Kalbant apie Prancūziją, kompanija „Ryanair" buvo pasirinkusi Bovė bei Karkasonos oro uostus. Ar tai reiškė, kad tos vietos buvo smarkiai lankomos turistų? Ar tokios tapo vien dėl to, kad jas pasirinko „Ryanair"? Taip svarstydamas apie galią ir pasaulio tipologiją, Džedas pradėjo snūduriuoti.

Jis atsidūrė baltoje, atrodo, begalinėje erdvėje, kur horizonto linija buvo ištirpusi, – matinis baltas žemės plotas tolybėse liejosi su tokiu pat dangaus baltumu. Vietomis žemės paviršiuje nevienodais tarpais buvo pamėtyti iš juodų raidžių sudaryti teksto fragmentai, formuojantys šiokį tokį reljefą, kiekviename iš fragmentų buvo maždaug po penkiasdešimt raidžių. Tada Džedas suprato, kad atsidūrė knygoje, ir ėmė svarstyti, ar kartais toji knyga nepasakoja jo istorijos. Atidžiau pažvelgus į kelyje pasitaikiusius fragmentus, jam iš pradžių susidarė įspūdis, jog taip ir yra: Džedas pamatė vardus Olga ir Ženevjeva, deja, daugiau jokios konkretesnės informacijos aptikti nepavyko, daugelis žodžių buvo ištrinti arba grubiai užbraukti, jie buvo neįskaitomi; ten dar radosi ir naujų vardų, kurie, deja, jam nieko nesakė. Nusakyti laiko krypties irgi buvo neįmanoma: judėdamas tiesiai jis daugelį kartų pamatė Ženevjevos vardą,

pasirodantį po Olgos vardo, – taip Džedas buvo tikras, visiškai tikras, kad Ženevjevos jis niekada nebesutiksiąs, o Olga, galimas daiktas, dar apsireikš ateityje.

Jį pažadino garsiakalbiai, skelbiantys keleivių, skrendančių į Paryžių, laipinimo laiką. Atsidūręs Ligoninės bulvare, jis paskambino Huelbekui, kuris ir vėl tuojau pat atsiliepė.

– Tai štai, – tarė Džedas. – Aš pagalvojau: užuot dovanojęs paveikslą, aš norėčiau nutapyti jūsų portretą ir jį jums padovanoti.

Tada jis laukė, kitapus linijos Huelbekas tylėjo. Džedas primerkė akis – į dirbtuves veržėsi aštri šviesa. Kambario viduryje tebesivoliojo paveikslo „Damienas Hirstas ir Džefas Kunsas dalijasi meno rinką“ atplaišos. Kadangi tyla tęsėsi, Džedas pridūrė:

– Tačiau atlygis jums niekur nedingsta, jūs tai gausite drauge su dešimtim tūkstančių eurų. Aš išties labai noriu nutapyti jūsų portretą. Aš niekada nevaizdavau rašytojo ir jaučiu, kad turiu tai padaryti.

Huelbekas tylėjo toliau, ir Džedas ėmė nerimauti, galop, po mažiausiai trijų minučių tylos, siaubingai valkšniu nuo alkoholio balsu tasai atsakė:

– Nežinau. Nemanau, kad sugebėsiu ištisas valandas pozuoti.

– Ak, bet to visai nereikia! Šiais laikais niekas nebepozuoja, niekas to nebenori, visi žmonės baisiai užimti arba tokius vaizduoja, apsimetinėja, aš nežinau, tačiau nepažįstu nė vieno, kuris sutiktų pasėdėti bent vieną valandą. Ne, jei tapyčiau jūsų portretą, atvykčiau pas jus ir nufotografuočiau. Padaryčiau daug jūsų nuotraukų: ne tik bendrų, bet ir jūsų darbo aplinkos, jūsų darbo instrumentų nuotraukų. Taip pat reiktų detalių jūsų rankų bei odos fotografijų. Tada jau su visu tuo tvarkyčiausi.

– Gerai, – be jokio entuziazmo atsakė rašytojas. – Sutarta.

– Ar rastumėt kurią laisvą dieną ar savaitę?

– Laisvą? Tai kad aš didžiąją laiko dalį nieko neveikiu. Paskambinkit man, kai tik sumanysite atvykti. Viso gero.

Anksti ryte Džedas paskambino Francui, šis jį sutiko pakilia nuotaika ir pasiūlė tuojau pat užsukti į galeriją. Jis labai džiūgavo, tiesiog trynė iš laimės rankas, Džedas retai jį matydavo tokį susijaudinusį.

– Dabar tai tikrai padarysim kažką tokio... Pamatysi, bus daug triukšmo. Jau galima pradėti ieškoti atstovo spaudai. Aš pagalvojau apie Marilin Prižan.

– Marilin?

– Pažįsti ją?

– Taip, kaip tik ji užsiėmė mano pirmąja paroda, aš ją prisimenu kuo puikiausiai.

Keista, bet su amžiumi Marilin atrodė gražesnė. Ji šiek tiek sulyso, atsižvelgusi į moterų žurnaluose duodamus patarimus trumpai nusikirpo plaukus, – ką gi su tokiais lygiais ir blankiais plaukais daugiau padarysi, sakė ji, – dėvėjo aptempiančias kelnes ir odinę striukę, dėl to apgaulingai panėšėjo į lesbietę intelektualę, galinčią visai atsitiktinai imti ir sugundyti pasyvaus temperamento berniukus. Iš tiesų ji šiek tiek panėšėjo į Kristiną Ango* – tik buvo simpatiškesnė. Be to, – o tai buvo svarbiausia, – jai pavyko atsikratyti nuolatos ją persekiojusio šnarpštimo per nosį.

– Tam paskyriau ne vienerius metus, – tarė ji. – Visas atostogas leisdavau gydymo kursuose įvairiausiuose balneologijos kurortuose, užtai galiausiai rado man tinkamą gydymo būdą. Vieną kartą per savaitę aš atlieku inhaliacijas su siera, ir tai padeda, galiausiai lig šiolei neturiu problemų.

Jos balsas buvo stipresnis ir skaidresnis, dabar ji kuo laisviausiai ėmė pasakoti apie savo seksualinius nuotykius – tai Džedą pribloškė. Francui ją pagyrus dėl gražaus įdegio, Marilin atsakė, kad grįžo iš žiemos atostogų, kurias praleido Jamaikoje.

* Christine Angot (g. 1959) – prancūzų romanistė ir dramaturgė.

– Žiauriai smagiai pasidulkinau, – pridūrė ji. – Po velniais, tie vyručiai tiesiog fantastiški.

Jis iš nuostabos net kilstelėjo antakius, tačiau Marilin, iškart pakeitusi pokalbio temą, iš savo rankinės – šįkart elegantiškos rusvos odos „Hermes“ rankinės – ištraukė didelį sąsiuvinį, įrištą mėlyna spirale.

– Na, kai kas nepasikeitė, – tarė ji Džedui su šypsena. – Aš lig šiol neturiu skaitmeninės užrašų knygutės. Bet, kad ir kaip būtų, tapau modernesnė, – iš vidinės striukės kišenės ji išsitraukė USB raktą, – jame sudėti visi nuskenuoti straipsniai apie tavo parodą su „Michelin“. Jie mums labai pravers.

Francas palinkčiojo galva, mesdamas jos link gyvą, bet nepatiklų žvilgsnį. Marilin atsilošė kėdėje ir išsitiesė.

– O aš po truputį sekiau, ką veiki... – tarė ji Džedui. Šįkart jinai tujino, o tai irgi buvo nauja. – Manau, gerai padarei, kad nesieksponavai per anksti, nes daugelis meno kritikų būtų sunkiai supratę tavo viražą, ką jau kalbėti apie Pepitą Burginjon – toji tai išvis nieko nesuprato apie tavo darbus.

Ji prisidegė cigarilę – štai ir dar viena naujovė, – o tada tęsė:

– Kai nėra parodos, jie neturi progos išsikalbėti. Jei norės parašyti teigiamą kritiką, jiems nesusidarys įspūdis, jog sau prieštarauja. Bet su jumis sutinku, kad visais įmanomais būdais reikia orientuotis į anglosaksų žurnalus, ir Huelbeko vardas šiuo atveju turėtų labai praversti. Kokiu tiražu žadat leisti katalogą?

– Penkis šimtus egzempliorių, – tarė Francas.

– Mažoka, leiskit tūkstantį. Vien trijų šimtų man reikia ryšių su visuomene reikmėms. Mes leisim leidiniams perspausdinti ištraukas iš teksto, netgi didelės apimties ištraukas, reikės susitarti su Huelbeku ar jo agentu Samuelsonu, kad mums nesudarytų kliūčių. Francas man pasakė dėl Huelbeko portreto. Tai išties šauni mintis. Be to, parodoje jis bus paskutinis tavo sukurtas darbas, nuostabu. Jis parodai suteiks papildomos jėgos, esu tuo tikra.

– Puiki mergina... – tarė Francas, jai išėjus. – Apie ją žinojau iš nuogirdų, bet niekada su ja nesu dirbęs.

– O ji kaip reikiant pasikeitė, – tarė Džedas. – Turiu galvoje kaip persona. Užtai profesiniu požiūriu, priešingai, nė kiek. Visgi mane stebina, kaip žmonės sugeba padalyti savo gyvenimą į dvi atskiras, nesusieinančias dalis, kurios viena kitos visai neveikia. Negaliu atsistebėti, kaip jie taip sugeba.

– Tu išties labai daug dėmesio paskyrei darbui... žmonių profesijoms, – tęsė Francas jiems sėdint „Pas Klodą“. – Žymiai daugiau nei bet kuris kitas man žinomas menininkas.

– Kas gi apibrėžia žmogų? Kokį pirmąjį klausimą užduodam, norėdami sužinoti apie jo padėtį visuomenėje? Tam tikrose visuomenėse klausiama, ar jis susituokęs, ar turi vaikų, mūsų gi visuomenėje visi pirmiausia domisi profesija. Vakarų žmogui svarbi jo padėtis gamybiniame procese, o ne reprodukcinė galia.

Francas susimąstęs mažais gurkšneliais išgėrė vyno taurę.

– Tikiuosi, kad Huelbekas parašys gerą tekstą... – tarė jis galiausiai. – Mes žaidžiam labai svarbią partiją, supranti. Bus labai sunku priversti juos susitaikyti su tokiu radikaliu posūkiu kaip tavasis. Nors, manau, plastiniuose menuose visa tai dar pakenčiama. O štai literatūroj ar muzikoj pakeisti kryptį būtų neįmanoma – būsi, be jokios abejonės, nulinčiuotas. Kita vertus, jei eini vis tuo pačiu keliu, pradeda priekaištauti, kad kartojies ar esi išsisėmęs, bet vos tik pakeiti kryptį, ima priekaištauti, kad metiesi kur papuola, esi nenuoseklus. Žinau, tavo atveju grįžimas prie tapybos, kaip ir prie žmonių vaizdavimo, turi prasmę. Negalėčiau nusakyti, kokią prasmę, tu greičiausiai – taip pat, bet žinau, kad šitai ne veltui. Tik bėda ta, kad intuicijos, norint susilaukti straipsnių spaudoje, nepakanka, reikia sukurti kažkokią teorinę prielaidą. Bet to aš negaliu padaryti, tu – irgi.

Kitomis dienomis jie pabandė nubrėžti parodos trajektoriją, darbų eksponavimo tvarką, bet galiausiai nusprendė laikytis grynai chronologinės eilės. Taip paskutinysis liko paveikslas „Bilas Geitsas ir Stivas Džobsas kalbasi apie informatikos ateitį“, palikus laisvą vietą būsimajam Huelbeko portretui. Savaitės pabaigoje Džedas pabandė susisiekti su rašytoju, tačiau šįkart pastarasis pakelti telefono ragelio nesiteikė, o atsakiklio jis neturėjo. Keletą kartų dar pabandęs paskambinti skirtingu laiku, Džedas galiausiai parašė elektroninį laišką, paskui antrą, po keleto dienų – trečią, tačiau nesulaukė jokio atsakymo.

Praėjus dviem savaitėms Džedas, nuolat siuntęs žinutes mobiliuoju telefonu bei elektroninius laiškus, ėmė rimtai nerimauti. Galiausiai Huelbekas pats jam paskambino. Jo balsas buvo nusilpęs, vos gyvas.

– Atsiprašau, – tarė jis, – turėjau asmeninių problemų. Bet dabar jau galit atvykti ir mane nufotografuoti.

IV

Bilietą į skrydį kitą dieną 13 valandą 25 minutės iš Bovė į Šenoną buvo galima įsigyti internetinėje svetainėje *Ryanair.com* už 4,99 euro, Džedas netgi pagalvojo, kad tai klaida. Tačiau pereidamas iš vieno rezervacijos lango į kitą, pamatė, jog atsiranda papildomų mokesčių bei išlaidų, galutinė kaina išaugo iki 28,01 euro, bet ir tai buvo visai nedidelė sumelė.

Autobusas į Bovė oro uostą kursavo iš Port Majo. Įlipęs į autobusą, Džedas pastebėjo, kad keleiviai – daugiausia jauni žmonės, greičiausiai į kelionę besileidžiantys ar iš jos grįžtantys studentai, tąsyk kaip tik buvo vasario mėnesio atostogos. Taip pat važiavo keli pensininkai bei moterys arabės su vaikais. Žodžiu, susibūrė įvairiausio plauko žmonės, išskyrus aktyviuosius, produktyviuosius visuomenės narius. Džedas taip pat susivokė, kad šiame maršrutiniame autobuse jaučiasi gerai, net pasijuto taip, tarsi *išvyksta atostogauti*, tuo tarpu pastarąjįkart jam buvo susidaręs įspūdis, kad *vyksta į komandiruotę*.

Pravažiavęs negrabius šiaurinius Paryžiaus priemiesčius bei gyvenamuosius kvartalus autobusas ėmė lėkti beveik tuščiu greitkeliu, besidriekiančiu rugių ir runkelių laukais. Pilkame ore nardė vieniši didžiuliai varnai. Autobuse niekas nekalbėjo, netgi vaikai buvo tylūs, pamažu Džedas pajuto, kaip jį apglėbia ramybė.

Dešimt metų, pagalvojo Džedas, jau dešimt metų jis darbuojasi nuošalumoje, visiškoje vienatvėje. Dirba vienas ir niekam nerodo savo darbų, išskyrus Francą, kuris savo ruožtu – Džedas tai žinojo – rengia uždarus pristatymus ir niekada jam nepraneša apie rezultatus, – nesilankydamas jokiuose pristatymuose, beveik jokiose parodose, vengdamas diskusijų, per paskutiniuosius metus jis pamažu išėjo iš profesionalių menininkų rato. Po truputėlį kitų žmonių ir tam tikra prasme netgi savo akimis jis pavirto *laisvalaikio tapytoju*. Būsimoji paroda turėjo jį staiga grąžinti į meno aplinką, į dailininkų būrį, tik jis mąstė, ar to išties nori. Be abejo, ne daugiau nei mes norėtumėm kur nors Bretanėje pasinerti į šaltą audringą jūrą, žinodami, kad visgi keletą kartų sumosavus rankomis bangų vėsa ims tonizuoti ir taps maloni.

Sėdėdamas mažame oro uoste ant suolo ir laukdamas skrydžio Džedas atsivertė fotoaparato, pirkto vakar dieną FNAC prekybos centre, naudojimosi instrukciją. „Nikon D3x", įprastai naudojamas paruošiamosioms nuotraukoms daryti prieš tapant portretus, jam pasirodė pernelyg impozantiškas ir profesionalus. Kiek Džedas žinojo, Huelbekas siaubingai neapkentė fotografų, todėl manė, kad mėgėjiškesnis šeimyninis fotoaparatas bus tinkamesnis.

Pirmose eilutėse firma „Samsung" ne be didesnės pompastikos jį pasveikino išsirinkus modelį ZRT-AV2. Nei „Sony", nei „Nikon" jo sveikinti nė nesiteiktų: šios firmos pernelyg arogantiškos, pernelyg gerai suvokiančios savo profesionalumo lygį. Kodėl gi nepasakius, kad japonams apskritai būdinga arogancija; šios gerai įsitvirtinusios firmos, kaip bebūtų, visai nepakenčiamos. Vokiečiai savo instrukcijose bando palaikyti kliento racionalaus pasirinkimo iliuziją, tad skaityti „Mercedes" naudojimosi instrukciją – tikras malonumas, bet kalbant apie kainos

ir kokybės santykį, ta nuostabioji iliuzija, ta gremlinų socialdemokratija akivaizdžiai neturi jokio sąryšio. Dar yra šveicarai su ribinių kainų politika, kuri kai kuriuos stebėtinai tebeįtikina. Džedas ne vieną sykį norėjo nusipirkti kokį nors šveicarišką gaminį, pirmiausia fotoaparatą „Alpa“, kitą kartą – laikrodį, bet penkis kartus palyginti su vidutinėmis šoktelėjusios kainos jam greitai atmušė bet kokį norą. Akivaizdu, kad šiam, antrajam, dešimtmety geriausia išeitis norint *pasimėgauti* pirkiniu – atsigręžti į korėjietišką prekę: „Kia“ ir „Hyundai“ automobilį, LG ir „Samsung“ elektrotechniką.

Modelis „Samsung ZRT-AV2“, kaip rašoma instrukcijos įvadinėje dalyje, pasižymi tiek pačiomis išmaniausiomis technologinėmis inovacijomis, tokioms kaip automatinis šypsenos susekimas, tiek legendiniu naudojimosi paprastumu, tapusiu skiriamuoju markės ženklu.

Po šios lyrinės įžangos tolimesnė knygelės dalis buvo kur kas konkretesnė, Džedas ją greitai pravertė, ieškodamas tik pačios svarbiausios informacijos. Buvo akivaizdu, kad visas gaminio sumanymas buvo neatsiejamas nuo visa apimančio ir sumaniai apgalvoto optimizmo. Šioji dažnai sutinkama tendencija, kalbant apie modernią elektroninę techniką, vis dėlto nebuvo jau tokia nepažeidžiama. Pavyzdžiui, vietoje siūlomų programų, *reginio režimų* FEJERVERKAI, PLIAŽAS, VAIKAS 1 ir VAIKAS 2, galėjome laisviausiai susidurti su režimais LAIDOTUVĖS, LIETINGA DIENA, SENIS 1 ir SENIS 2.

„Kuriems galams VAIKAS 1 ir VAIKAS 2?“ – pagalvojo Džedas. Atsivertęs 37 instrukcijos puslapį jis suprato, kad šioji funkcija suteikia galimybę nustatyti dviejų vaikų gimimo datą, norint elektroniniuose parametruose užfiksuoti jų amžių fotografavimo metu. Papildoma informacija buvo pateikiama 38 puslapyje: šios programos, kaip buvo teigiama instrukcijoje, sumanytos tam, kad būtų atkurta „sveika ir gyva“ vaikų veido spalva. Išties, greičiausiai tėvai labai nusimintų, jei jų VAIKAS 1 ir VAIKAS 2 gimimo dienos nuotraukose išeitų susiraukšlėjusiais ir pablyškusiais veidais. Tačiau Džedas asmeniškai jokių vaikų nepažinojo,

juo labiau jis neturės progų panaudoti programą NAMINIAI GYVŪNAI, kaip ir ŠVENTĖ, žodžiu, šis fotoaparatas buvo skirtas ne jam.

Šenone nepaliaujamai lijo, o taksistas pasitaikė įkyrus idiotas:

– *Gone for holidays?* – paklausė jis, tarsi iš anksto mėgindamas pasidžiaugti Džedo nesėkme.

– *No, working,* – atsakė Džedas, nesiteikdamas jam padovanoti to džiaugsmo, tačiau taksistas, matyt, jo žodžiais nepatikėjo.

– *What kind of job you're doing?* – paklausė intonacija, kuri aiškiai slėpė abejonę: kas gi apskritai galėtų tokiam tipui patikėti kokį nors darbą.

– *Photography,* – atsakė Džedas.

Taksistas, pripažindamas savo pralaimėjimą, sušnarpštė.

Mažiausiai dvi minutes Džedas beldėsi į Huelbeko duris pliaupiant lietui, kol galiausiai rašytojas jas atvėrė. *Elementariųjų dalelių* autorius vilkėjo pilką dryžuotą pižamą, šiek tiek primindamas katorgininką iš televizijos serialo, jo riebaluoti plaukai buvo susitaršę, raudonas veidas kone violetinis, negana to, jis šiek tiek dvokė. Nenoras rūpintis higiena – vienas rimčiausių depresijos ženklų, prisiminė Džedas.

– Atsiprašau, kad laužiuosi per jūsų duris, suprantu, kad dabar ne pats geriausias laikas. Bet aš taip nekantrauju nutapyti jūsų portretą... – tarė jis, ir nutaisė, kaip pats tikėjosi, *nuginkluojančią* šypseną. Posakis *nuginkluojanti šypsena* aptinkamas kai kuriuose romanuose, vadinasi, privalo turėti kažkokį realų pagrindą. Deja, Džedas savo ruožtu nebuvo toks jau naivuolis, kad būtų *nuginkluotas* šypsenos, beje, įtarė, kad Huelbekas juo labiau. *Kovos prasmės* autorius, visai neskubėdamas jo įleisti, atsitraukė vos per metrą, tik tiek, kad Džedas galėtų pasislėpti nuo lietaus.

– Atsinešiau butelį vyno. Gero vyno! – šūktelėjo jis su šiek tiek dirbtiniu entuziazmu, – panašiai siūlom karameles vaikams, – ir ištraukė butelį iš savo kelioninio krepšio. Tai buvo 1986 metų „Château Ausone“, kuris jam, kaip bebūtų, atsiėjo 400 eurų – tiek kainavo tuzinas skrydžių Paryžius–Šenonas skrendant su „Ryanair“ kompanija.

– Tik vieną butelį? – paklausė *Laimės persekiojimo* autorius, tiesdamas kaklą apžiūrėti etiketę. Nuo jo sklido dvokas, visa laimė, mažesnis nei nuo lavono, galų gale viskas galėjo būti ir blogiau. Tada, netaręs nė žodžio, rašytojas apsisuko su pasigriebtu buteliu rankoj – šį veiksmą Džedas suprato kaip kvietimą užeiti vidun.

Kai Džedas paskutinįkart lankėsi, svetainė, kiek jis prisiminė, buvo tuščia, dabar gi čia stovėjo lova ir televizorius.

– Taigi, – tarė Huelbekas, – po jūsų vizito aš supratau, kad buvote pirmasis žmogus, apsilankęs šiuose namuose, ir, matyt, paskutinis. Tada pagalvojau, kuriems galams čia kurti priimamojo iliuziją? Kodėl gi svetainės nepavertus miegamuoju? Galiausiai beveik visą dieną praleidžiu gulomis, dažniausiai valgau lovoje žiūrėdamas animacinius filmus per „Fox TV", toli gražu neorganizuoju jokių *vakarienių*.

Vynu sulaistyta ir kai kur pradeginta patalynė buvo nubarstyta džiūvėsių trupiniais ir mortadelos gabaliukais.

– Eime visgi į virtuvę, – pasiūlė *Atgimimo* autorius.

– Atvažiavau jūsų nufotografuoti.

– Ar jūsų fotoaparatas virtuvėse neveikia?

– Aš vėl įnikau... Kaip reikiant įnikau į mėsą... – niūriu balsu tęsė Huelbekas. Išties stalas buvo nukrautas čorizo, mortadelos ir kaimiško paštėto pakuotėmis. Jis ištiesė Džedui kamščiatraukį ir, vos šisai atkimšo butelį, rašytojas vienu mauku išgėrė pirmąją taurę, visai neketindamas mėgautis vyno aromatu, netgi nebandydamas suvaidinti degustavimo proceso. Džedas padarė tuziną kadrų stambiu planu, mėgindamas fotografuoti įvairiausiais rakursais.

– Labai norėčiau jus nufotografuoti darbo kabinete... ten, kur dirbate.

Rašytojas priekaištingai suniurnėjo, bet pakilo ir pirmas nužingsniavo koridoriumi. Nuo persikraustymo laikų prie sienų sustatytos

kartoninės dėžės taip ir liko neatidarytos. Nuo praeito susitikimo rašytojas užsiaugino pilvą, tačiau kaklas, rankos taip ir liko liesi – jis panėšėjo į seną sergantį vėžlį.

Kabinetas buvo didelis stačiakampis kambarys plikomis sienomis, galima sakyti, tuščias, jei neskaitysime trijų prie sienos sustatytų sodo staliukų iš žalio butelio spalvos plastiko. Ant vidurinio stalo stovėjo 24 colių „iMac" ir lazerinis spausdintuvas „Samsung", ant kitų tiesiog mėtėsi popieriaus lapai su spausdintinėmis ar ranka rašytomis raidėmis. Vienintelis prabangus daiktas čia buvo juodos odos biuro krėslas su aukštu atlošu ir ratukais.

Džedas padarė keletą bendro plano nuotraukų. Pamatęs, kad vyrukas priartėjo prie stalų, Huelbekas nervingai sudrebėjo.

– Nesijaudinkit, aš tikrai nesirengiu žiūrinėti jūsų rankraščių. Žinau, kad to labai nemėgstat. Visgi... – jis sekundėlę pamąstė, – norėčiau pamatyti, kaip atrodo jūsų pastabos ir pataisymai.

– Geriau nereikia.

– Aš jokiu būdu nežiūrėsiu į turinį. Man tiesiog rūpi teksto visumos geometrija. Pažadu, paveiksle niekas jokių žodžių neįskaitys.

Huelbekas neryžtingai ištraukė keletą lapų. Pataisymų buvo labai nedaug, užtai teksto vidury buvo pripiešta daugybė žvaigždučių su rodyklėmis, kurios vedė prie kitų teksto gabalų, primargintų paraštėse arba kituose lapuose. Šių teksto gabalų, sudarančių negrabų stačiakampį, vidury kitos žvaigždutės vedė prie naujų teksto fragmentų – taip formavosi kažkas panašaus į išsišakojusį augalą. Rašysena buvo pasvira, beveik neįskaitoma. Džedui fotografuojant Huelbekas nenuleido nuo jo akių, o atsitraukus nuo stalo su palengvėjimu atsiduso. Išėjus iš kambario, rašytojas atidžiai uždarė duris.

– Tas tekstas buvo ne apie jus, kol kas jo nepradėjau, – tarė jis virtuvėje. – Tai įžanga naujam Žano Luji Kiurtiso* *Omnibuse* leidimui, turiu

* Jean Louis Curtis (tikr. Louis Laffitte, 1917–1995) – prancūzų romanistas, eseistas, Shakespeare'o kūrybos specialistas.

greitai jį atiduoti. Norit vyno? – dabar jis kalbėjo su perdėtu pagyvėjimu, be abejo, norėdamas kuo greičiau į užmarštį nustumti šaltą svečio sutikimą. „Château Ausone" buvo beveik baigtas. Plačiu mostu rašytojas atvėrė sieninę spintą, pademonstruodamas kokius keturiasdešimt butelių.

– Argentinietiško ar iš Čilės?

– Iš Čilės, dėl įvairumo.

– Žanas Luji Kiurtisas šiandien visiškai užmirštas. Jis išleido penkiolika romanų ir apsakymų knygų, vieną nuostabų parodijų rinkinį... Knygoje *Prancūzija mane vargina* sudėtos, mano galva, pačios geriausios prancūzų literatūrinės parodijos: jo Sen Simono ir Šatobriano sekimai – tiesiog tobuli, puikiausiai jis tvarkosi ir su Stendaliu bei Balzaku. Kaip bebūtų, visi jį pamiršo, niekas jo neskaito. Taip neteisinga, juk jis ganėtinai geras autorius, šiek tiek konservatyvus ir akademiškas, užtai savo darbą stengėsi atlikti garbingai, bent jau tai, ką manėsi esant jo darbu. Pavyzdžiui, *Karantinas*, mano galva, – labai vykusi knyga. Joje itin aiškiai perteikiama nostalgija ir skausmas dėl tradicinių vertybių praradimo Prancūzijai žengiant į modernų pasaulį, – skaitydamas knygą gali puikiausiai pajusti aprašytą laikotarpį, rašytojas retai imasi karikatūros, nebent aprašinėdamas kairiųjų pažiūrų šventikus. O *Jaunavedžiai* – tai jau išties žavi knyga. Jis imasi tos pačios temos kaip Žoržas Perekas* *Daiktuose*, ir jam, palyginti su pastaruoju, pavyksta nebūti juokingam, o tai jau didelis pasiekimas. Aišku, Pereko virtuoziškumo jis nepasiekia, bet kas tuo laiku tai padarė? Taip pat stebina tai, kad jis visokeriopai yra jaunimo pusėje, pasisako už hipius, kurių ištisi būriai, man regis, tuo metu ant pečių užsikabinę kuprines klaidžiojo po Europą, protestuodami prieš „vartotojų visuomenę", kaip tais laikais vadino; beje, jo paties atsiskyrimas nuo vartotojų visuomenės lygiai toks pat tvirtas kaip ir jųjų, be to, turi dar tvirtesnį pagrindą, kaip tai akivaizdžiai parodė

---

* Georges Perec (1936–1982) – žydų kilmės prancūzų rašytojas, filmų kūrėjas, eseistas, matematikų ir rašytojų kūrybinės grupės „Oulipo" narys. Mėgdavo eksperimentuoti, pavyzdžiui, romaną *Daiktai* parašė be raidės „e".

vėlesni jo gyvenimo metai. Žoržas Perekas, atvirkščiai, priima vartotojų visuomenę, vertindamas šią kaip vienintelę galimą perspektyvą, o jo pamąstymai apie laimę, suteikiamą Orli oro uoste, skamba visai įtikinamai. Tuo tarpu Žanas Luji Kiurtisas visiškai be reikalo buvo priskirtas prie *reakcionierių*, tai tiesiog geras, šiek tiek liūdnas autorius, įsitikinęs, jog žmonija negali pasikeisti – nei į vieną, nei į kitą pusę. Įsimylėjęs Italiją, puikiausiai suvokė, koks žiaurus lotynų požiūris į pasaulį. Oi, net nežinau, kodėl apie tai pasakoju, jums turbūt nusispjaut į Žaną Liuji Kiurtisą, o visai veltui, tai galėtų jus sudominti, jumyse aš taip pat nujaučiu kažkokią nostalgiją, bet šiuo atveju tai jau modernaus pasaulio ilgesys, to laiko, kai Prancūzija buvo industrinė šalis, ar aš klystu?

Jis iš šaldytuvo išėmė čorizo, dešros ir kaimiškos duonos.

– Taip, tai tiesa, – tarė Džedas po ilgesnių pamąstymų. – Man visą laiką patiko pramoniniai gaminiai. Man, pavyzdžiui, niekada nebūtų šovę į galvą imti ir nufotografuoti... dešrą, – jis ištiesė ranką į stalą ir tuojau pat atsiprašė. – Nors ji išties labai skani, aš ne tą norėjau pasakyti, galiu su malonumu ją valgyti... Bet tik ne fotografuoti. Ji pilna visų tų organinės kilmės nelygumų, skirtingo dydžio riebalinių gyslelių. Kažkaip visa tai... neįkvepia.

Huelbekas palinkčiojo galva, staiga išskėtė rankas tarsi pultų į tantrinį transą, nors greičiausiai jis tai padarė iš girtumo, norėdamas išsilaikyti ir nenukristi nuo virtuvinės taburetės, ant kurios buvo įsitaisęs. Kai vėl prakalbo, jo balsas buvo švelnus, gilus ir kupinas nuoširdžios emocijos.

– Savo vartotojiškame gyvenime, – tarė jis, – susidūriau su trimis tobulais gaminiais: „Paraboot Marche“ kelnėmis, nešiojamuoju kompiuteriu „Canon Libris“ su įmontuotu spausdintuvu ir striuke „Camel Legend“. Aš juos taip aistringai pamėgau, kad visą gyvenimą būčiau pragyvenęs su jais, nuolat pirkdamas tuos pačius modelius, šiems natūraliai su laiku susidėvėjus. Tarp mūsų susikūrė tobulas ištikimybe pagrįstas ryšys, kuris mane pavertė laimingu vartotoju. Daugeliu požiūrių gyvenime nebuvau laimingas, užtai galėjau leisti sau bent jau retsy-

kiais nusipirkti mėgstamiausių batų porą. Mažmožis, bet brangus, ypač, kai asmeninis gyvenimas gana pilkas. Bet net šį džiaugsmą, šį mažą džiaugsmą iš manęs atėmė. Po keleto metų mano mėgstamiausių gaminių parduotuvėse nebeliko, jų gamyba paprasčiausiai buvo sustabdyta, o mano vargšė striukė „Camel Legend“, be jokios abejonės, pati gražiausia kada nors siūta striukė, teišgyveno vos vieną sezoną... – rašytojas ėmė verkšlenti, iš akių lėtai riedant didelėms ašaroms, į taurę įsipylė vyno. – Tai taip žiauru, be galo žiauru. Netgi patys nereikšmingiausi gyvūnai išnyksta per tūkstančius, kartais milijonus metų, o štai manufaktūriniai gaminiai nušluojami nuo žemės paviršiaus vos per keletą dienų, ir jiems nebesuteikiamas antrasis šansas, tiems gaminiams lieka tik beviltiškai paklusti bjauriam fašistiniam rinkodaros specialistų diktatui – šie neva geriausiai už bet kurį kitą supranta vartotojo lūkesčius, dirgindami ir gaudydami jo *naujienų laukimo* pojūčius, iš tikrųjų pasmerkia jį siaubingoms beviltiškoms paieškoms, nesibaigiančiam klaidžiojimui tarp nuolatos atnaujinamos produkcijos lentynų.

– Suprantu, ką norite pasakyti, – įsiterpė Džedas. – Žinau, kad daugeliui buvo didelis smūgis, kai baigė gaminti dviejų objektyvų fotoaparatą „Rolleiflex“. Bet galbūt tokiu atveju... Tokiu atveju reikėtų pasitikėti ir mėgti išskirtinai prabangius gaminius, pelningus dėl to, kad jie tapę legenda. Pavyzdžiui, neįsivaizduoju, kad „Rolex“ sugalvotų nustoti gaminti „Oyster Perpetual Day-Date“.

– Jūs jaunas... Jūs baisiai jaunas... „Rolex“ pasielgs kaip ir visi kiti, – rašytojas pasigriebė tris griežinėlius čorizo, užsidėjo ant duonos riekelės ir greitai sučiaumojo, tada įsipylė vyno. – Man sakėt, kad ką tik nusipirkot naują fotoaparatą. Parodykit man jo instrukciją.

Per dvi minutes jis akimis permetė „Samsung ZRT-AV2“ naudojimosi instrukciją, linkčiodamas galva, tarsi kiekviena eilutė patvirtintų jo būgštavimus.

– Na taip, – galiausiai prašneko grąžindamas instrukciją, – tai geras, modernus gaminys. Jums turėtų patikti. Tačiau turit žinoti, kad po metų,

daugiausia po dvejų jį pakeis naujas neva pagerintų charakteristikų produktas. Mes irgi produktai, – tęsė jis, – kultūriniai produktai. Mes irgi susinešiosim. Mūsų funkcionavimas yra identiškas – skirtumas tik tas, kad iš esmės nepatirsim nei techninio, nei funkcinio patobulinimo, lieka tik reikalauti tikrų naujovių. Tačiau tai niekis, visiškas niekis... – tęsė jis ir tuojau pat ėmėsi pjauti antrąją dešrą, tada, rankoje tebelaikydamas peilį, nustojo pjauti ir garsiai suriko: – Mylėti, juoktis ir dainuoti! – plačiu mostu užkliudė vyno butelį ir šis, trinktelėjęs į keramines grindis, sudužo.

– Aš sutvarkysiu, – pašokęs iš vietos šūktelėjo Džedas.

– Ne, palikit ramybėj, nieko čia tokio.

– Betgi pilna šukių, galim įsipjauti. Ar turite grindų skudurą? – Džedas apsidairė. Huelbekas nieko neatsakydamas lingavo galva. Kampe Džedas pamatė šluotelę ir plastikinį semtuvėlį.

– Atidarysiu kitą butelį, – pranešė rašytojas, pakilo ir zigzagais prakiūtino pro šukes, kurias kuo kruopščiausiai rinko Džedas.

– Tai kad mes ir taip jau daug išgėrėm... Aš asmeniškai jau viską nufotografavau.

– Nagi, niekur juk dabar neisit! Linksmybės dar tik prasidėjo. Mylėti, juoktis ir dainuoti! – vėl uždainavo ir vienu mauku išgėrė taurę čilietiško vyno. – Fukra buldu! Bistrua, bistrua! – pridūrė įtikinamai. Jau kurį laiką žymųjį rašytoją apsėsdavo manija kalbėti kažkokius keistus žodžius, dažnai pasenusius ar atvirai iškraipytus, jei tik šie nevirsdavo vaikiškais neologizmais, išberiamais kapitono Hedoko stiliumi. Jo užsilikę keli draugai, tokie kaip leidėjai, jam atleisdavo šią silpnybę, panašiai kaip mes atleidžiame seniems nupušėliams. – Didinga mintis nutapyti mano portretą, tikrai didinga...

– Tikrai? – nustebo Džedas. Jis baigė rinkti stiklo šukes, kurias supylė į statybinėms atliekoms skirtą maišą (Huelbekas greičiausiai kitokių ir neturėjo), atsisėdo prie stalo ir pasiėmė griežinėlį dešros. – Žinote... – tęsė Džedas nesuglumdamas, – turiu užmojį nutapyti gerą paveikslą. Pastaruosius dešimt metų vaizdavau įvairiausio socialinio sluoksnio

žmones, pradedant prekiautoju arkliena, baigiant tarptautinės įmonės generaliniu direktoriumi. Vienintelį kartą patyriau fiasko ir nežinau dėl ko, kai pabandžiau pavaizduoti vieną menininką – Džefą Kunsą. A, dar patyriau nesėkmę tapydamas vieną šventiką, nes nežinojau, kaip jį apibrėžti, bet su Kunsu buvo blogiau – paveikslo taip ir nebaigiau, – turėjau jį sunaikinti. Prie šitos nesėkmės visai nenoriu sustoti, tikiuosi, jūsų portretas man pavyks. Jūsų žvilgsnyje kažkas tokio slypi, dabar nepasakyčiau kas, bet, tikiuosi, galiu tai perteikti...

Džedo galvoje šmėstelėjo mintis *aistra*, ir staiga jis nusikėlė į laikus prieš dešimt metų, į paskutinįjį savaitgalį su Olga. Aną Sekminių sekmadienį jie sėdėjo Vol de Liunji pilies terasoje. Priešais driekėsi milžiniškas parkas, kurio medžiai pamažu lingavo pučiant švelniam vėjeliui. Vakarėjo, oras buvo idealiai švelnus. Atrodė, kad Olga visa susitelkusi ties omarų paštetu, ji mažiausiai minutę tylėjo, tada pakėlė galvą, pažvelgė tiesiai į akis ir paklausė:

– Ar žinai, kodėl patinki moterims?

Jis sumurmėjo kažką nesuprantama.

– O tu patinki moterims, – patvirtino ji, – manau, turėjai progą tuo įsitikinti. Esi mielas, bet ne tai svarbiausia, grožis tėra detalė. Visai ne dėl to...

– Nagi, pasakyk.

– Viskas labai paprasta: turi skvarbų žvilgsnį. Aistringą žvilgsnį. Būtent jis moteris pirmiausia ir pavilioja. Jeigu jos vyro žvilgsnyje pamato energiją ir aistrą, tada vyras joms atrodo gundantis.

Leisdama jam apsvarstyti pateiktą išvadą, Olga gurkštelėjo „Meursault“, paragavo užkandos.

– Žinoma... – tarė ji su lengva liūdesio gaida, – tai, kad toji aistra gali būti nukreipiama ne į jas, o į meno kūrinį, moterys nesupranta. Bent jau iš pradžių.

Taigi, po dešimties metų įsižiūrėjęs į Huelbeką, Džedas suprato, kas slypi jo žvilgsnyje, – ogi toji pati aistra, kažkas netgi užburiančio.

Galimas daiktas, kad tas vyras moterims sukelia meilės aistras, galbūt netgi audringas. Taip, taip, sprendžiant iš to, ką Džedas žinojo apie moteris, buvo visai tikėtina, kad kai kurios iš jų visai galėtų įsimylėti šitą iškankintą griuveną, šiuo akimirksniu kraipantį galvą į šalis, ryjantį kaimišką paštetą ir nė velnio, rodos, nesirūpinantį nei jokiais meilės ryšiais, nei žmogiškaisiais santykiais apskritai.

– Tikrai, aš nejaučiu ypatingų sentimentų žmonių giminei... – tarė Huelbekas, tarsi būtų perskaitęs Džedo mintis. – Aš netgi sakyčiau, mano priklausomybės jausmas šiai giminei kasdien silpsta. Vis dėlto man patinka jūsų paskutinieji darbai, nesvarbu, kad juose vaizduojamos žmoniškosios būtybės. Juose kažkas yra... iš esmės tai, kas peržengia įprastinio pasakojimo ribas. Tačiau nenoriu galvoti apie būsimą tekstą, antraip nieko neparašysiu. Beje, per daug jūsų neišgąsdinsiu, jei kovo pabaigoje dar nebūsiu parašęs? Išties dabar nesu pačios geriausios formos.

– Jokia bėda. Mes atidėsim parodą vėlesniam laikui, lauksim tiek, kiek reikės. Žinot, jūs man tapot labai svarbiu žmogumi, tai taip greitai įvyko, nė vienas žmogus man nepadarė tokio įspūdžio kaip jūs! – su ypatingu pagyvėjimu šūktelėjo Džedas. – Žinot, įdomu tai, kad... – tęsė jis, – laikoma, jog portretistas turėtų parodyti modelio išskirtinumą, pademonstruoti asmenybės unikalumą. Tam tikra prasme aš tai ir stengiuosi padaryti, bet, kita vertus, man susidaro įspūdis, kad žmonės vieni į kitus labiau panašūs nei galvojam, ypač, kai tapau veido plokštumas, skruostus, man ima rodytis, jog iš naujo atlieku tą pačią dėlionę. Puikiausiai suprantu, kad žmogus yra romano, *great occidental novel*, ašis, taip pat viena iš pagrindinių tapybos temų, bet niekaip negaliu nustoti galvojęs, jog žmonės kur kas mažiau skirtingi nei visuotinai įprasta manyti. Visuomenė pernelyg viską komplikuoja, pateikdama per daug visokių atskirčių ir kategorijų...

– Na taip, visa tai šiek tiek *bizantiška*... – visiškai sutiko *Platformos* autorius. – Tik aš nemanau, jog jūs esat tikras portretistas. Kuriem velniam mums žiūrėt į Pikaso nutapytą Doros Mar portretą? Bet kuriuo atveju Pikaso tapyba bjauri, jis perteikia šlykščiai deformuotą pasaulį, nes jo paties siela šlykšti, ir tai viskas, ką galima pasakyti apie Pikasą, nėra jokios prasmės nuolat rengti jo darbų parodas, jis nieko naujo nedavė, tuose darbuose nėra jokios šviesos, jokio išradingumo derinant spalvas ar formas, galiausiai Pikaso darbuose visai nieko nėra, kas būtų verta dėmesio, vien išskirtinis kvailumas ir priapiška terlionė, kuri gali suvilioti tik kai kuriuos šešiasdešimtmečius su stambia sąskaita banke. Van Deiko nutapytas Šiknaveidžio, Pirklių gildijos nario, portretas – visai kas kita, nes van Deiką domina ne Šiknaveidis, o Pirklių gildija. Bent jau taip suprantu jūsų darbus, bet gal aš tiesiog kliedžiu, žodžiu, jei mano rašinys jums nepatiks, drąsiai meskit jį į šiukšlių dėžę. Atsiprašau, aš tampu agresyvus, tas prakeiktas grybelis...

Sumišusio Džedo akivaizdoje rašytojas ėmė taip smarkiai kasytis kojas, kad iš jų ėmė kapsėti kraujas.

– Mane užpuolė grybelis, bakterinė infekcija, išplitusi atopinė egzema, – baisinė infekcija, aš tiesiog pūvu, o visiems nusispjaut, niekas negali padėti, medicina mane begėdiškai apleido, tai kas man lieka? Kasytis, be atvangos kasytis, mano gyvenimas tapo nepertraukiamu kasymosi seansu...

Tada jis šiek tiek nurimęs atsitiesė ir tarė:

– Šiek tiek jaučiuosi pavargęs, tad eisiu pailsėti.

– Žinoma! – Džedas skubiai pakilo. – Esu jums labai dėkingas už visą šį man skirtą laiką, – tarė jausdamas, kad visai dar sėkmingai išsisuko.

Huelbekas jį palydėjo iki durų. Paskutinę akimirką, kai Džedas jau buvo pasiruošęs nerti į tamsą, rašytojas tarė:

– Žinot, aš imu suprasti, ką jūs veikiat, ir žinau, kas iš to bus. Nesiveldamas į detales galiu pasakyti, kad esat geras menininkas. Mane fotografavo tūkstančius kartų, bet jei per amžius ir išliks koks nors mano atvaizdas, tai bus jūsų paveikslas.

Jis staiga jaunatviškai nusišypsojo, ir šįkart tai išties buvo *nuginkluojanti* šypsena.

– Kaip matot, į tapybą aš žiūriu rimtai... – tarė jis ir greitai užvėrė duris.

V

Džedas, atsitrenkęs į vaikišką vežimėlį, vos neparkrito, bet spėjo atsiremti į metalinių daiktų detektoriaus rėmą, tada atsitraukė ir vėl atsistojo į eilę. Be jo, čia stovėjo vien šeimos su dviem ar trim vaikais. Priešais nežinia ko reikalaudamas verkšleno maždaug ketverių metų mažas blondinas, kuris staiga krito ant žemės ir visas drebėdamas iš pykčio ėmė klykti, jo motina pavargusiomis akimis pažvelgė į savo vyrą, šis pabandė mažąjį niekšelį pakelti nuo žemės. „Neįmanoma parašyti romano, – išvakarėse jam sakė Huelbekas, – dėl tos pačios priežasties, dėl kurios neįmanoma ir gyventi: dėl nuolat didėjančios apkrovos. Visos tos laisvės teorijos, nuo Žido iki Sartro, tėra imoralizmai, išsakyti vėjavaikiškų viengungių. Tokių kaip aš“, – pridūrė jis tada, griebdamas trečiąjį čilietiško vyno butelį.

Lėktuvo bilietuose nebuvo nurodytos vietos, tad įlaipinimo metu Džedas pabandė greičiau prasibrauti su paauglių grupele, bet buvo sulaikytas metalinių laiptų apačioje, – jo rankinis bagažas pasirodė esąs per didelis, todėl turėjo jį atiduoti lėktuvo personalui, – galiausiai jis atsidūrė tarp savo vietoje nenustygstančios penkiametės mergaitės, be perstojo reikalavusios saldainių, ir apkūnios moters blyškiais plaukais, ant kelių laikančios kūdikį, kuris pradėjo spiegti vos pakilus lėktuvui, po pusvalandžio jam reikėjo keisti sauskelnes.

Išėjęs iš Bovė Tijė oro uosto Džedas sustojo, padėjo ant žemės kelioninį krepšį ir, norėdamas atsigauti, lėtai įkvėpė oro. Šeimynos, apsikrovusios vežimėliais ir vaikais, susigrūdo į autobusą, vežantį Port Majo kryptimi. Visiškai šalia stovėjo nedidukas baltas automobilis dideliais langais, paženklintas Bovė miesto transporto emblema. Džedas priėjo, vairuotojas jam paaiškino, jog važiuoja į Bovė. Kelias kainavo du eurus. Džedas nusipirko bilietą, jis buvo vienintelis keleivis.

– Jus išleisti stoty? – kiek vėliau paklausė vairuotojas.

– Ne, centre.

Vairuotojas nustebęs žvilgtelėjo; akivaizdu, kad vietinis turizmas negalėjo pasigirti pelnu iš oro uosto klientų. Vis dėlto pastangos, kaip beveik kiekviename Prancūzijos mieste, buvo dedamos: centre buvo nutiesti pėsčiųjų takai, pastatyti informaciniai stendai, bylojantys apie miesto istoriją ir kultūrą. Pirmieji Bovė gyventojai apsistojo bene 65 000 metais prieš mūsų erą. Romėnams pastačius tvirtovę miestas vadinosi Cezaromagusu, paskui Belavakumu, galiausiai 275 metais miestą sugriovė barbarai.

Įsikūręs prekybinių kelių kryžkelėje, apsuptas turtingų derlingų žemių, Bovė XI amžiuje tapo klestinčiu miestu, labai stipriai išvysčiusiu tekstilės gamybą, – gelumbė iš Bovė buvo gabenama net iki Bizantijos. 1225 metais grafas ir vyskupas Milonas de Nantėjas pradėjo Šv. Petro katedros statybas („Michelin“ žymi trimis žvaigždutėmis, vien dėl jos *verta leistis kelionėn*), deja, šioji liko neužbaigta, nors šiandien puikuojasi pačiais aukščiausiais Europoje gotikiniais skliautais. Bovė miestas drauge su tekstilės industrija smuko XVIII amžiaus pabaigoje, ir tasai smukimo laikotarpis, atrodo, tęsiasi iki pat šių dienų, nes Džedas be jokio vargo gavo kambarį „Kyriad“ viešbuty. Iki pat vakarienės jis netgi manė esąs vienintelis klientas. Pradėjęs valgyti veršienos troškinį – pagrindinį dienos patiekalą – jis išvydo įeinant vienišą trisdešimtmetį japoną, kuris sumišęs dairėsi aplinkui, kol galop prisėdo prie gretimo staliuko.

Pasiūlymas valgyti veršienos troškinį japoną labai nuliūdino, jis užsisakė antrekotą, šis buvo atneštas jau po kelių minučių, tad japonas liūdnai ir neryžtingai bakstelėjo į jį šakute. Džedui pasirodė, kad jis ketina užmegzti pokalbį, kurį išties ir užmezgė anglų kalba suvalgęs keletą kepintų bulvyčių. Tasai vargšelis esąs stakles gaminančios įmonės „Komatsu“ darbuotojas, šiai pavykę vienintelei departamente likusiai gelumbės įmonei įtaisyti vieną iš savo paskutiniosios kartos tekstilės automatų. Šios mašinos programinė įranga sugedusi, tad vyrukas atvykęs ją sutaisyti. Anksčiau tokio pobūdžio darbui atlikti, pasiskundė jis, firma atsiųsdavusi tris ar keturis technikus, na, mažiausiai du, tačiau siaubingai sumažinus remonto išlaidas į Bovė jis atvykęs vienas, o čia priešais sugadintą agregatą akis į akį susidūręs su įtūžusiu klientu.

Jo situacija tikrai nepavydėtina, pripažino Džedas. Bet ar negalėtų jam padėti telefonu? „*Time difference...*“ – liūdnai atsakė japonas. Galbūt pirmą valandą nakties, kai atsidarys biurai, jam pavyksią susisiekti su kokiu nors japonu, bet lig šiol jis esąs vienas, o kambary netgi nėra japoniškų kanalų; vieną akimirksnį jis atidžiai pažvelgė į mėsai pjaustyti skirtą peilį, tarsi būtų pasiryžęs *sepuku*, bet visgi nusprendė sudoroti savo antrekotą.

Kambary be garso žiūrėdamas laidą „Thalassa“ Džedas įsijungė mobilųjį telefoną. Francas buvo parašęs tris žinutes. Jis atsiliepė iškart po pirmojo pyptelėjimo.

– Na ir kaip sekėsi?

– Gerai. Daugmaž gerai. Tačiau tekstą jis greičiausiai parašys pavėluotai.

– O ne, tai neįmanoma. Privalau jį turėti kovo pabaigoje, antraip negalėsiu jo išspausdinti kataloge.

– Jam pasakiau... – Džedas susvyravo, tada išpyškino, – jam pasakiau, kad nieko baisaus, lai parašo, kada galės.

Francas išleido garsą, panašų į nepatiklų niurzgėjimą, nutilo, o tada prabilo įtemptu balsu, vos nepratrūkdamas šaukti.

– Klausyk, mums reikia susitikti ir pasikalbėti. Gali dabar užbėgti į galeriją?

– Ne, dabar aš Bovė.

– *Bovė?* Ką gi tu palikai tam *Bovė?*

– Nusprendžiau truputėlį atsipūsti. Visai smagu atsipūsti Bovė.

Traukinys į Paryžių išvyko 8 valandą 47 minutės, iki Šiaurės stoties kelionė truko šiek tiek daugiau nei vieną valandą. Vienuoliktą valandą Džedas jau buvo galerijoje ir akis į akį susidūrė su prislėgtu Francu.

– Tu nesi vienintelis mano menininkas, supranti... – priekaištingai tarė jis. – Jei gegužės mėnesį paroda neįvyks, turėsiu ją perkelti į gruodį.

Po dešimties minučių pasirodžius Marilin, nuotaikos šiek tiek pasitaisė.

– O, gruodžio mėnuo man tinka, – iškart pareiškė ji, o paskui su grobuonišku pasitenkinimu pridūrė:

– Turėsiu daugiau laiko padirbėti su anglų žurnalais. Tuos anglų žurnalus pirmiausia reikia apeiti iš užnugario.

– Gerai, tada gruodį... – nusileido Francas, paniuręs ir nugalėtas.

– Aš esu... – pratarė Džedas, kilstelėdamas rankas, ir nutilo. Jis ketino pasakyti: „Aš esu menininkas“ ar kažką panašaus, neapsieidamas be juokingo jausmingumo, tačiau susitvardė ir pridūrė labai paprastai:

– Man irgi reikia laiko Huelbeko portretui nutapyti. Noriu, kad tai būtų puikus paveikslas. Pats geriausias mano paveikslas.

VI

Kūrinyje „Mišelis Huelbekas, rašytojas“, kaip pabrėžė daugelis meno kritikų, Džedas Martenas atsisako realistinio paveikslo fono, kuris buvęs būdingas visiems „Profesijų“ ciklo darbams. Jis to atsisako sunkiai, galima pajusti, jog tam pakeitimui jam reikia daug pastangų, dailininkas mėgina imtis įvairiausių gudrybių, kad tik sukurtų realistinio fono iliuziją. Paveiksle Huelbekas vaizduojamas stovintis prie savo darbo stalo, nukloto prirašytais ar pusiau prirašytais lapais. Už jo nugaros, galime spėti, maždaug už penkių metrų, plyti balta siena, visa nuklota vienas šalia kito be jokių tarpelių priklijuotais rankraščiais. Ironiška, bet Džedas Martenas, kaip pabrėžia meno kritikai, rodos, bando milžinišką svarbą suteikti tekstui, tuo pat metu jį vaizduodamas kuo labiau atitolusį nuo tikrovės. O juk kiekvienas literatūros istorikas mums patvirtins: nors Huelbekas atitinkamu darbo tarpsniu mėgstąs nukarstyti sienas įvairiausiais dokumentais, tačiau daugiausia tai būna nuotraukos, vaizduojančios vietoves, kuriose vyksta jo romanų veiksmas, labai retai tenai kabo užrašyti ar nebaigti aprašyti epizodai. Vaizduodamas rašytoją, supamą popieriaus pasaulio, Džedas Martenas greičiausiai nesistengęs užimti jokios pozicijos realizmo literatūroje klausimu, juo labiau, matyt, nebandęs priskirti Huelbeko formalistiniam judėjimui, nuo kurio šis griežčiausiai atsiribojęs. Dailininką paprasčiausiai bus

sužavėjęs visų tų iškerojusių ir susipynusių teksto fragmentų plastiškumas, šiems virstant kažkuo panašiu į gigantišką duobagyvį.

Bet kuriuo atveju nedaugelis, žvelgdami į paveikslą, atidžiau įsižiūri į kūrinio foną – jų dėmesį pirmiausia prikausto neįtikėtinai išraiškingas pagrindinis personažas. Šis nutapytas bepuoląs taisyti vieną klaidą, pamatytą viename iš priešais jį ant stalo gulinčių lapų, rašytojas atrodo apimtas transo, užvaldytas tikro siautulio, kurį daugelis nė nesuabejodami pavadintų demonišku; jo ranka, laikanti rašiklį, vaizduojama lengvu, judesį perteikiančiu potėpiu, puola ant popieriaus lapo „žaibiškai, tarsi kobra, pasiduodanti polėkiui, kad pasičiuptų auką", kaip vaizdingai rašo Vong Fu Sinas, kuris čia greičiausiai ironizuoja metaforomis persodrintas literatūrines klišes, tradiciškai sietinas su autoriais iš Tolimųjų Rytų (Vong Fu Sinas pirmiausia prisistatinėdavo poetu, tačiau jo eilėraščių beveik niekas nebeskaito, jų netgi beveik niekur nebegalima aptikti, užtat jo straipsniai apie Marteno darbus tarp meno istorikų tapo itin svarbia medžiaga). Dėl kontrastingesnės nei ankstesniuose Marteno darbuose šviesos didžioji rašytojo kūno dalis panyra į šešėlį, taip visas dėmesys sutelkiamas ties viršutiniąja veido dalimi bei rankomis su liesais, ilgais ir sulenktais pirštais, primenančiais plėšraus paukščio nagus. Žvilgsnio išraiška tokia keista, kad ji, anot meno kritikų, niekaip „neįsipaišo" į jokią vaizdavimo tradiciją, ją greičiau reikėtų prilyginti vudu ritualo vaizdams iš etnologijos archyvų.

Spalio 25 dieną Džedas paskambino Francui ir pranešė, kad paveikslas baigtas. Paskutiniuosius mėnesius jie matėsi labai retai – skirtingai nei anksčiau, Džedas nė karto nepakvietė jo pasižiūrėti eskizų; tuo tarpu Francas užsiiminėjo kitomis parodomis, kurių sėkmė, beje, buvo visai nemaža, jo galerija pastaruosius kelerius metus buvo pastebima, jos reitingai pamažu augo, nors darbų parduodavo ne tiek jau daug.

Francas atėjo apie aštuonioliktą valandą. Dirbtuvių vidury besipuikuojanti drobė, užtempta ant standartinio 116 x 89 centimetrų porėmio, buvo puikiai apšviesta halogeninės lempos. Jis atsisėdo ant sudedamosios drobinės kėdės tiesiai priešais darbą ir kokias dešimt minučių žiūrėjo į ją nepratardamas nė žodžio.

– Ką gi, – tarė galiausiai, – kartais esi bjaurus, užtai – geras menininkas. Turiu pripažinti, kad laukti tikrai vertėjo. Žinai, geras paveikslas, netgi labai geras. Tikrai nori jam dovanoti?

– Aš prižadėjau.

– O tekstas ar greitai bus?

– Mėnesio pabaigoje.

– Bet tu palaikai ryšį, ar nelabai?

– Ne visai. Tiesiog rugpjūtį man atsiuntė elektroninį laišką pranešdamas, kad keliasi gyventi į Prancūziją, mat Luarė jam pavyko nusipirkti vaikystės namą. Tačiau patikino, kad tai nieko nekeičia – spalio pabaigoje tekstą gausiu. Aš juo tikiu.

VII

Ir iš tiesų, spalio 31 dieną Džedas gavo elektroninį laišką su penkiasdešimties puslapių nepavadintu tekstu, kurį tuojau pat persiuntė Marilin ir Francui, susirūpinęs, ar tik nebus jis per ilgas. Marilin iškart patikino: atvirkščiai, „daug" visada gerai.

Net jei šis Huelbeko tekstas šiandien greičiau vertinamas kaip istorinė įdomybė, kaip pirmasis tokios svarbos rašinys apie Marteno kūrybą, vis dėlto jame galima aptikti įdomių pastebėjimų. Šalia temų ir technikų apžvalgos rašytojas pirmą kartą pabrėžia menininko darbo vientisumą ir atskleidžia gilias sąsajas tarp to, kad studijų metais menininkas stengėsi perprasti masinės gamybos produktų esmę ir to, kad antroje gyvenimo pusėje atsigręžė į tų produktų gamintojus.

Džedo Marteno žvilgsnis, nukreiptas į šiuolaikinę visuomenę, pabrėžia Huelbekas, kur kas artimesnis etnologui nei, tarkim, politikos komentatoriui. Martenas, tikina jis, neturįs nieko bendra su angažuotu menininku, nors jo darbas „Beate Uhse" akcijų pardavimo pradžia biržoje" su viena iš retų masinių scenų gali priminti ekspresionistinį periodą, visgi jis labai tolimas iššaukiančiai ir kandžiai Žoržo Grošo ar Oto Dikso vaizdavimo manierai. Tie *biržos verteivos*, vilkintys sportines kelnes ir medvilninius nertinius su gobtuvais, abejingai ir atsaniai sveikinantys vokiečių pornoindustrijos lyderį, esą tiesioginiai palikuonys frakuotos buržuazijos atstovų, kurie nuolat trinasi Frico Lango filmų

serijoje apie daktarą *Mabuzą*. Jie pavaizduoti taip pat objektyviai, netgi šaltai objektyviai. Marteno paveikslų pavadinimai, kaip ir pati tapyba, visada tiesūs ir paprasti: jis vaizduojąs pasaulį, tik retkarčiais jį poetizuodamas ar pateikdamas paantraštę kaip komentarą. Vis dėlto jis tai padaręs viename labiausiai vykusių darbų „Bilas Geitsas ir Stivas Džobsas kalbasi apie informatikos ateitį", kuriam parašė tokia paantraštę – „Pokalbis Palo Alte".

Iš karklo vytelių pintame krėsle įsitaisęs Bilas Geitsas plačiai išskėtęs rankas šypsosi savo pašnekovui. Jis dėvi drobines kelnes, chaki spalvos marškinėlius trumpomis rankovėmis, o basos kojos teapautos pliažinėmis basutėmis. Tai nebe tas Bilas Geitsas su jūros spalvos kostiumu, kai „Microsoft" įsiviešpatavo pasaulyje, kai jis, nuvainikavęs Brunėjaus sultoną, iškilo į pačių turtingiausių pasaulio žmonių viršūnę. Tai dar ne tas Bilas Geitsas, susirūpinęs ir sielvartingas, lankantis Šri Lankos našlaičius ar kviečiantis tarptautinę bendruomenę nebūti abejingą dėl raupų protrūkio Vakarų Afrikos šalyse. Tai nuoširdus ir atsipalaidavęs Bilas Geitsas, akivaizdžiai laimingas, kad paliko pirmaujančios pasaulyje pagal programinę įrangą įmonės *chairmeno* postą, žodžiu, tai atostogaujantis Bilas Geitsas. Vien akiniai su metaliniais rėmeliais ir storais stiklais primena jo kaip *kompiuterinės žiurkės* praeitį.

Priešais jį ant baltos odinės kanapos turkiška poza sėdintis Stivas Džobsas paradoksaliai atrodo esąs griežtumo bei *Sorge*, tradiciškai siejamu su protestantišku kapitalizmu, įsikūnijimas. Toji maniera, kaip jis dešine ranka laiko prispaustą žandikaulį, tarsi bandydamas sau padėti įveikti sunkias mintis, bei į pašnekovą nukreiptas netikrumo kupinas žvilgsnis neatspindi nieko kalifornietiška, netgi havajietiški marškinėliai, kuriais jį aprengė Martenas, negali išsklaidyti įspūdžio dėl visą žmogų persmelkusio liūdesio, perteikiamo jo nežymiu susikūprinimu bei sąmyšio išraiška, kurią galima įžvelgti jo veide.

Akivaizdu, kad susitikimas vyksta Džobso namuose. Išskirtinai baltos spalvos baldų dizaino derinys su gyvų spalvų etninių ornamentų sienų apmušalais perkelia į „Apple" įkūrėjo estetinį pasaulį, visiškai priešingą visokiausiais aukštos kokybės technikos mažmožiais perkrautai erdvei, priartėjusiai prie fantastikos pasaulio, būdingai, pasak gandų, namui, kurį „Microsoft" įkūrėjas pasistatė Sietlo priemiesty. Tarp dviejų vyrų ant žemo staliuko padėta šachmatų lenta su rankų darbo medinėmis figūromis: jie ką tik baigė partiją ir juodųjų figūrų, tai yra Džobso, padėtis labai prasta.

Kai kuriuose autobiografijos „Kelias į rytojų" puslapiuose Bilas Geitsas suteikia galimybę pajausti tai, ką mes vadiname visišku cinizmu, ypač ten, kur jis atvirai pripažįsta, jog įmonei nėra labai naudinga siūlyti tikrai novatoriškus gaminius. Paprastai pravarčiausia stebėti, ką gamina konkuruojančios įmonės (ir tuoj pat duoda neminėdamas konkretaus pavadinimo, aiškią užuominą apie „Apple"), palaukti, kol išleis savo gaminius, susidurs su bet kokiai inovacijai būdingais sunkumais, paragaus atitinkamų smūgių, o tada jau rinką užtvindyti konkurentų gaminių kopijomis už mažesnę kainą. Tačiau šis akivaizdus cinizmas, kaip savo tekste pabrėžia Huelbekas, nėra tikroji Geitso esmė, šioji išryškėja jo įspūdinguose, netgi jaudinančiuose apmąstymų pasažuose, kuriuose jis išsako tikėjimą kapitalizmu, paslaptingąja „nematoma ranka"; jis visiškai ir nepalaužiamai įsitikinęs: kad ir kokių būtų pasikeitimų ar neigiamų pavyzdžių, rinka galiausiai visada būsianti teisi, rinkos gerovė visada būsianti tapati visuotinei žmonių gerovei. Būtent čia Bilas Geitsas atsiveria visa esme kaip tikėjimo žmogus, – būtent šį tikėjimą, tą tikrą kapitalizmo atvirumą, Džedas Martenas ir sugebėjo perteikti, vaizduodamas tą žmogų plačiai išskėstomis rankomis, šiltą ir draugišką, su akiniais, žvilgančiais nuo besileidžiančios į Ramųjį vandenyną saulės spindulių. Sulysęs dėl ligos Džobsas, priešingai – susirūpinusiu veidu, apaugusiu reta barzdele, skausmingai prispausta dešine ranka primena vieną iš keliaujančių evangelistų tą akimirką, kai kokį dešimtąjį kartą

sakydamas pamokslą negausiam ir abejingam būriui žmonių staiga viskuo suabejoja.

Ir visgi susidaro įspūdis, kad būtent Džobsas, sustingęs ir nusilpęs, atsidūręs pralaimėtojo kailyje, yra padėties šeimininkas: toks, kaip savo tekste pabrėžia Huelbekas, ir tai esąs tikrasis šios drobės paradoksas. Jo žvilgsnyje tviska ugnis, būdinga ne tik pamokslininkams ir pranašams, bet ir išradėjams, apie kuriuos taip dažnai rašydavo Žiulis Vernas. Atidžiau įsižiūrėję į Marteno pavaizduotas šachmatų figūras įsitikinsime, kad tokia jų padėtis nebūtinai reiškia pralaimėjimą: paaukojęs karalienę Džobsas gali paskelbti priešininkui matą trimis bokšto ir žirgo ėjimais. Taip pat susidaro įspūdis, kad jis, žaibiškai sugalvojęs naują produktą, gali pradėti diktuoti rinkai naujas žaidimo taisykles. Pro platų langą už abiejų vyrų galime matyti plytinčias žalios smaragdinės, beveik nerealios spalvos pievas, nuotakiai besileidžiančias iki uolų ir ties jomis susiliejančias su spygliuočių mišku. Toliau savo paauksuotas bangas į beribes platumas gainioja Ramusis vandenynas. Tolumoje, ant pievelės, mažos mergytės svaido lėkšteles. Be galo gražiai vakarėja, saulėlydis Marteno noru tyška neįtikėtinai puošniais oranžiniais tonais Kalifornijos šiaurėje, taigi vakarėja labiausiai pažengusioje pasaulio dalyje, tai irgi perteikia begalinį išsiskyrimo liūdesį Džobso akyse.

Du įtikėję rinkos ekonomikos šalininkai, du aistringi Demokratų partijos rėmėjai visgi nusako dvi skirtingas kapitalizmo puses, tokias skirtingas, kokias galėtų išreikšti Balzako bankininkas ir Verno inžinierius. Paantraštė „Pokalbis Palo Alte“, kaip galiausiai pabrėžia Huelbekas, pernelyg kukli, Džedas Martenas laisvai galėjęs ją pavadinti „Trumpa kapitalizmo istorija“, nes taip iš tiesų ir esą.

VIII

Po šiokių tokių ginčų atidaryti parodą buvo numatyta gruodžio 11-ąją, trečiadienį, anot Marilin, tai ideali diena. Labai skubiai italų spaustuvėje išspausdinti katalogai pasirodė pačiu laiku. Elegantiškas, netgi prabangus leidinys, – nėra čia ko šykštauti, kaip kirviu nukirto Marilin, kurios Francas vis labiau klausė, – net keista, bet, kai toji skambindavo reikiamiems asmenims, jis sekiodavo paskui ją iš salės į salę, visur, kaip šuniukas.

Išdėliojus krūvelę katalogų prie įėjimo, patikrinus iškabintas drobes, iki parodos atidarymo, numatyto septintą valandą vakaro, jiems nebebuvo ką veikti, tad galerijos savininkas akivaizdžiai ėmė nervintis, ant juodų „Diesel" džinsų jis nuleido keistus marškinėlius su išsiuvinėtu slovakų valstiečiu. Užsivedusi Marilin, vaikštinėdama nuo vieno paveikslo prie kito, mobiliuoju telefonu aiškinosi paskutines detales, tuo tarpu Francas sekiojo jai iš paskos. *It's a game, it's a million dollar game.*

Apie pusę septynių Džedas pasijuto pavargęs nuo jo bendrų keliamo sąmyšio ir pareiškė ketinąs prasivaikščioti. „Tiesiog pasivaikščiosiu, nesijaudinkit, man tai išeis į naudą."

Tie žodžiai liudijo perdėtą optimizmą, šitai jis iškart suprato atsidūręs Vincento Oriolio bulvare. Prošal lekiantys automobiliai taškėsi purvais, buvo šalta, lijo kaip iš kibiro, – štai kaip jį tą vakarą pasitiko Vincento Oriolio bulvaras. Vien „Casino" prekybos centras ir „Shell" degalinė buvo ryškesni traukos objektai, galėję sudominti socialinio pobūdžio

pasiūlymais bei sužadinti troškimą, laimę ir džiaugsmą. Tas gyvastimi alsuojančias vietas Džedas žinojo jau seniai: ištisus metus jis buvo nuolatinis „Casino" prekybos centro klientas, paskui ėmė lankytis „Franprix" Ligoninės bulvare. „Shell" degalinę jis taip pat puikiausiai žinojo: sekmadieniais Džedas su didžiausiu malonumu čia apsirūpindavo bulvių traškučiais „Pringles" bei mineraliniu vandeniu „Hépar", bet tik ne šį vakarą – po parodos, žinoma, jo laukė kokteilis, ta proga jie netgi pakvietė kulinarą.

Kad ir kaip būtų, jis su dešimčia kitų klientų įžengė į plačią prekybos centro erdvę ir tuojau pat pastebėjo įvairiausių gerų pasikeitimų. Šalia knygų zonos spaudos skyriuje dabar buvo siūloma įvairiausių dienraščių ir žurnalų. Šviežių itališkų makaronų pasirinkimas buvo dar didesnis, rodos, niekas negalėjo sustabdyti šviežių itališkų makaronų invazijos, bet svarbiausia – maisto zona pasipildė naujutėliu savitarnos užkandžių baru, kuriame rikiavosi visa eilė patiekaliukų, o keletas jų atrodė išties apetitiškai. Dėl to jis užsimanė čion kada nors vėl sugrįžti, *velnioniškai* užsimanė sugrįžti, kaip pasakytų Huelbekas, – Džedui prie užkandžių baro staiga siaubingai suspaudė širdį, kad jo nėra drauge, – tuo tarpu keletas čia susispietusių vidutinio amžiaus moterų su nepatiklumu vertino siūlomų ingredientų kaloringumą. Džedas žinojo, kad rašytojui patinka didieji prekybos tinklai, *tikrieji* prekybos tinklai, kaip jis mėgsta sakyti, kad rašytojas, kaip ir Džedas, trokšta, jog utopinėje ateityje įvairūs parduotuvių tinklai susijungtų į visuotinį prekybos centrą, kuris patenkintų visų žmonių poreikius. Ak, kaip būtų smagu šį atnaujintą „Casino" prekybos centrą aplankyti drauge, baksnoti vienas kitą alkūnėmis, pamačius pasirodžiusius dar nematytus produktus ar pastebėjus naują maisto gaminių žymėjimo būdą – išsamų ir aiškų!

Ar tik jo neužplūdo *draugiški jausmai* Huelbekui? Taip sakyti būtų per drąsu, nes Džedas jokiu būdu nemanė galįs išgyventi tokio pobūdžio jausmą: jis pragyveno paauglystę bei pirmąją jaunystę taip ir netapęs karštos draugystės auka, nors būtent šie gyvenimo etapai laikomi ypač

palankiais tokiems jausmams sužydėti; buvo mažai tikėtina, kad draugystė jį užklupo būtent dabar, *vėlyvesniais metais*. Vis dėlto Džedas buvo laimingas dėl jų pažinties, o ypač jam patiko Huelbeko tekstas, jis netgi pamanė, kad tas tekstas kupinas stebėtinos intuicijos, nesvarbu, kad autorius akivaizdžiai stokoja žinių apie vizualųjį meną. Žinoma, Džedas jį pakvietė į parodos atidarymą: Huelbekas jam atsakė, jog „pasistengs užsukti", – tai reiškė, kad šansai jį pamatyti buvo beveik lygūs nuliui. Kai Džedas su juo kalbėjosi telefonu, rašytojas visas degė įkurtuvių naujajame name džiaugsmu: kai prieš du mėnesius, tarsi leidęsis į sentimentalią kelionę po šventąsias vietas, rašytojas apsilankė vaikystės miestelyje namas, kuriame jis užaugo, kaip tik buvo parduodamas. Šitai jis palaikęs „tikru stebuklu", likimo dovana, tad nieko nelaukęs jį nusipirkęs, netgi nesiderėjęs dėl kainos, ir persivežęs daiktus, – kurių dauguma, žinoma, taip ir liko gulėti kartoninėse dėžėse, – o dabar jame įsikursiąs. Žodžiu, jis kalbėjo vien apie tai, o Džedo paveikslas, rodos, jam kol kas mažiausiai terūpėjo, visgi Džedas pažadėjo jį atgabenti po parodos atidarymo praėjus keletui dienų, per kurias dar turėtų apsireikšti pavėlavę žurnalistai.

Septintą valandą dvidešimt minučių priėjęs galeriją Džedas per didžiulį langą pamatė, kad tarp jo drobių vaikštinėja koks pusšimtis žmonių. Jie susirinko laiku, o tai greičiausiai buvo geras ženklas. Marilin jį pastebėjo iš tolo ir jo linkui pamosavo kumščiu, perteikdama laimėjimo nuotaiką.

– Čia visi sunkiasvoriai, – tarė ji, kai Džedas priėjo. – Tikri sunkiasvoriai.

Iš tiesų už keleto metrų jis pamatė Francą, besišnekučiuojantį su Fransua Pino*, ir šalia vyruko stovinčia žavinga, greičiausiai iraniečių kilmės moterimi, padedančia jam vadovauti meno fondui. Galerijos savininkas, rodės, sunkiai pluša, be saiko mostaguodamas rankomis,

* François Pinault (g. 1936) – Prancūzijos verslininkas ir vienas įtakingiausių žmonių šiuolaikinio meno pasaulyje. Jis yra sukaupęs įspūdingą kolekciją, kurią eksponuoja paties įsteigtuose muziejuose Venecijoje.

Džedas net akimirksnį pagalvojo eiti jam į pagalbą, tačiau prisiminė tai, ką visą laiką žinojo, tai, ką Marilin prieš keletą dienų jam atvirai priminė: jis pats nuostabiausias, kai tyli.

– Tai dar ne viskas, – tęsė atstovė spaudai. – Matai, tą vyruką pilku kostiumu?

Ji parodė į trisdešimtmetį protingo veido vyruką, be to, labai gerai apsirengusį, jo kostiumas, kaklaraištis ir marškiniai kūrė skoningą pilkos spalvos derinį. Vyrukas stovėjo priešais paveikslą „Žurnalistas Žanas Pjeras Perno veda susirinkimą redakcijoje", sąlygiškai seną Džedo darbą, patį pirmąjį, kuriame jis pavaizdavo herojų, supamą savo kolegų. Džedas prisiminė, kaip jam be galo sunku buvo jį nutapyti, nes perteikti Žano Pjero Perno bendradarbių, klausančių savo charizmatinio lyderio nurodymų, veidus, kuriuose keistai mišo pagarba ir pasidygėjimas, buvo tikrai nelengva, tai Džedui kainavo kone pusę metų. Bet šis paveikslas jį išvadavo, iškart po jo Džedas nutapė „Architektas Žanas Pjeras Martenas palieka įmonės vadovo postą" ir visas kitas didžiąsias kompozicijas, kuriose vaizduojama darbo aplinka.

– Tas vyrukas – Romano Abramovičiaus pirkikas Europoje, – patikslino Marilin. – Mačiau jį Londone, Berlyne, bet niekad – Paryžiuj, tuo labiau – šiuolaikinio meno galerijoje. Jei po parodos atidarymo susidarys reali konkurencija, bus puiku. Tai siauras pasaulis, jie vienas kitą pažįsta, vyrukai tuoj viską įvertins, apgalvos kainas. Žinoma, tokiu atveju reikia bent jau dviejų žmonių. O čia... – jos veidą nutvieskė žavi, valiūkiška Džedą nustebinusi šypsena ir ji tapo panaši į jaunutę merginą. – O čia jų trys... Matai tą tipą prie paveikslo su „Bugatti"? – ji parodė į senį išsekusiu ir šiek tiek patinusiu veidu, žilais ūsiukais, dėvintį juodą prastai sukirptą kostiumą. – Tai Karlosas Slimas Elu. Libaniečių kilmės meksikietis. Suprantu, vyrukas atrodo šiaip sau, užtai iš telekomunikacijų jis uždirbo milžiniškus pinigus: pagal atitinkamus skaičiavimus jis užima trečią ar ketvirtą vietą pasaulio turtingiausiųjų sąraše. Be to, jis kolekcionierius...

Tai, ką Marilin pavadino „paveikslu su „Bugatti“, išties buvo „Inžinierius Ferdinandas Pichas lankosi gamybos dirbtuvėse Molseme“, kur iš tikrųjų buvo pagamintas „Bugatti Veyron 16.4“ – pats greičiausias ir brangiausias pasauly automobilis. Su įdiegtu „W“ tipo šešiolikos cilindrų, 1 001 arklio galios varikliu, turinčiu keturias turbinas, automobilis 100 km/val. greitį pasiekia per 2,5 sekundės, o didžiausias jo greitis siekia 407 km/val. Nė vienos rinkoje parduodamos padangos negali atlaikyti tokio greičio, tad „Michelin“ teko šiam automobiliui pagaminti specialią gumą.

Slimas Elu prie paveikslo prastovėjo mažiausiai penkias minutes beveik nejudėdamas, tik keletą centimetrų nuo jo atsitraukdamas ir vėl priartėdamas. Kaip pastebėjo Džedas, vyrukas pasirinko puikų atstumą, idealiai tinkantį tokio formato drobei, akivaizdu, kad čia buvo tikras kolekcionierius.

Tada meksikiečių milijardierius apsisuko ir patraukė prie išėjimo; jis su niekuo nei pasisveikino, nei pasikalbėjo. Meksikiečiui praeinant šio pusėn Fransua Pino metė kandų žvilgsnį, žinoma, tokio konkurento akivaizdoje bretonų verslininkas nelabai galėjo pasispardyti. Į šį nė nepažvelgęs Slimas Elu priėjo prie juodo šalia galerijos sustojusio „Mercedes“ limuzino ir įsitaisė ant galinės sėdynės.

Dabar gi prie *paveikslo su Bugatti* priėjo Romano Abramovičiaus pasiuntinys. Tasai kūrinys iš tiesų buvo įdomus. Keletą savaičių prieš imdamasis darbo Džedas Montrėjaus blusų turguje už juokingą kainą – tiek galėtų kainuoti makulatūra, tikrai ne daugiau – įsigijo visą šūsnį senųjų *Pékin-Information* ir *La Chine en construction* numerių, tad jo paveikslas įgavo erdvės ir polėkio, primenančio kinišką socrealizmą. Nedidelė grupelė inžinierių ir mechanikų, išsidėsčiusių plačia V forma ir sekančių dirbtuvėse besilankantį Ferdinandą Pichą, labai priminė, kaip vėliau pažymėjo vienas įnirtingas meno istorikas, susipažinęs su galybe medžiagos, grupę agronomų ir valstiečių vidutiniokų, lydinčių prezidentą Mao Dzeduną vienoje akvarelėje, išspausdintoje 122 *La Chine en*

construction numeryje, pavadinimu „Pirmyn už ryžių kultūrą, drėkinamą Chunanio provincijoje!“ Beje, kaip jau seniai pažymėjo kiti meno kritikai, Džedas čia vienintelį kartą išbandė akvarelės techniką. Inžinierius Ferdinandas Pichas, išsišovęs nuo grupės per porą metrų į priekį, atrodo, ne žingsniuoja, o plaukia, sakytum, levituoja keletą centimetrų pakibęs virš šviesiai epoksidinių grindų. Ant trijų skirtingų aliumininių stovų matyti skirtingų gamybos stadijų „Bugatti Veyron“ važiuoklė, antrajame plane per įstiklintas sienas veriasi Vogėzų panorama. Įdomus sutapimas, kaip pažymėjo Huelbekas katalogo tekste, kad šis Molsemo miestelis ir jį supantis Vogėzų peizažas tapo centrine ašimi jo „Michelin“ žemėlapių ir satelitinėse fotografijose, kuriomis prieš dešimt metų buvo vainikuota jo pirmoji personalinė paroda.

Šioji paprasta pastaba, kuria Huelbekas savo racionaliu, gal net ribotu protu tenorėjo parodyti įdomią, tačiau gana nereikšmingą sąsają, vėliau įkvėpė Patriką Kėšišianą parašyti uždegantį, labiau mistišką straipsnį nei bet kada: iš pradžių mums atskleidęs Dievą, veikiantį drauge su žmogumi kuriant pasaulį, rašė jis, menininkas, užbaigdamas savo kelią inkarnacijos link, dabar mums parodė Dievą, apsireiškusį žmonėse. Atitolęs nuo dangiškųjų sferų harmonijos Dievas sumanė „pamerkti rankas į naudotą tepalą“, norėdamas visa esybe atiduoti pagarbą šventajai žmogiško darbo didybei. Pats būdamas tikruoju Dievu ir tikruoju žmogumi, jis panoro įteikti darbščiajai žmonijai savo šventąją karštos meilės dovaną. Kaipgi kairėje pavaizduoto mechaniko, paliekančio savo darbo vietą dėl troškimo sekti paskui inžinierių Ferdinandą Pichą, asmenyje neatpažinsi Petro, primygtinai teigė jis, paliekančio savo tinklus dėl atsako į Kristaus kvietimą: „Ateik, ir aš padarysiu tave žmonių žveju.“ Ir netgi tą faktą, kad nėra pavaizduota galutinė „Bugatti Veyron 16.4“ gamybos stadija, autorius traktavo kaip užuominą apie naująją Jeruzalę.

Le Monde straipsnio atsisakė, rubrikai vadovaujanti Pepita Burginjon netgi pagrasino išeisianti iš darbo, jei bus publikuojamas tasai „klapčiuko skiedalas“, tačiau artimiausią mėnesį jį turėjo išspausdinti *Art Press*.

– Dabar mums ant spaudos visiškai nusišvilpt. Ne ji šiandien svarbiausia, – apibendrino Marilin, kai Džedas ėmė jaudintis, kad jo parodos vėl neaplankė Pepita Burginjon.

Apie dešimtą valandą, išėjus visiems svečiams, kai padavėjai ėmė lankstyti staltieses, visas nusibaigęs Francas sudribo plastikinėje prie įėjimo į galeriją stovėjusioje kėdėje.

– Po velniais, na ir nusivariau. Visai nusivariau, – tarė jis.

Francas plušo kiek įmanydamas, negailėdamas jėgų visiems besidomintiems pasakojo apie Džedo kūrybinį kelią bei apie savo galeriją – taip nesustodamas jis prakalbėjo visą vakarą, tuo tarpu Džedas pasitenkino keliais galvos linktelėjimais.

– Būk geras, atnešk alaus. Rasi šaldytuve sandėly.

Džedas sugrįžo nešinas pakuote „Stella Artois“. Francas vienu atokvėpiu išmaukė butelį ir tik tada vėl prakalbo.

– Puiku, dabar lieka laukti pasiūlymų... – apibendrino jis. – Po savaitės, manau, turėsim rezultatų.

IX

Kai Džedas įžengė į Stoties Dievo Motinos priebažnytį, staiga, tarsi norėdamas dėl kažko įspėti, prasidėjo šaltas lietutis, paskui po kelių sekundžių ėmė ir netikėtai nustojo. Jis palypėjo keletą laiptų, vedančių į bažnyčią, viršun. Dvivėrės bažnyčios durys, kaip visada, buvo plačiai atvertos; viduje buvo tuščia. Padvejojęs Džedas apsisuko. Žanos d'Ark gatvė leidosi iki Vincento Oriolio bulvaro, o virš šio driekėsi antžeminis metro, tolumoje matėsi Panteono kupolas. Dangus tapo pilkšvai niūrus ir pablyškęs. Iš esmės Džedas Dievui neturėjo ką pasakyti, bent jau dabar.

Nacionalinė aikštė buvo visiškai tuščia, o pro belapius medžius buvo galima nesunkiai įžvelgti vienas prie kito susigrūdusius Tolbiako universiteto centro stačiakampius. Džedas pasuko į Šato de Rantjė gatvę. Jis atėjo anksčiau laiko, tačiau Francas jau sėdėjo prie raudonojo alaus bokalo, kuris greičiausiai nebebuvo pirmas. Visas pasišiaušęs ir raudonomis dėmėmis nusėtu veidu vyrutis atrodė nemiegojęs ištisas savaites.

– Taigi, – tarė jis, kai Džedas prisėdo. – Sulaukiau pasiūlymų beveik dėl visų paveikslų. Aš pakėliau kainas, matyt, galėčiau dar pakelti, žodžiu, šiuo momentu kaina svyruoja ties penkiais šimtais tūkstančių eurų.

– Kiek?

– Girdėjai gi – penki šimtai tūkstančių eurų.

Francas nervingai suko susivėlusius žilus plaukus į kuokštus – šį įprotį Džedas pastebėjo pirmą kartą. Vyrukas ištuštino bokalą ir tuoj pat užsisakė kitą.

– Jei parduočiau dabar, – tęsė jis, – mes gautumėm trisdešimt milijonų eurų, na, maždaug tiek.

Kavinėje įsiviešpatavo tyla. Šalia jų priešais „Picon" alaus bokalą snaudė liesas senis pilku lietpalčiu. Prie jo kojų kaip ir pats šeimininkas snūduriavo baltas su rusvomis dėmėmis storulis šuniukas. Vėl pradėjo dulkti lietus.

– Tai ką? – po minutėlės paklausė Francas. – Ką man daryt? Parduot dabar?

– Kaip nori.

– Kaip tai – kaip nori, po velniais! Tu supranti, kokie tai pinigai? – Jis, galima sakyti, šaukė, tad šalimais sėdėjęs senis staiga nubudo, sunkiai atsistojęs šuo ėmė piktai urgzti.

– Penkiolika milijonų eurų... Kiekvienam po penkiolika milijonų eurų... – tęsė Francas kiek tylesniu, bet sudirgusiu balsu. – O susidaro įspūdis, kad tau nei šilta, nei šalta.

– O taip, taip, atleisk, – greitai atsakė Džedas. – Tarkim, man šokas. – pridūrė kiek vėliau.

Francas pažvelgė į jį žvilgsniu, kuriame mišo nepatiklumas ir nusiminimas.

– Gerai, OK, – tarė galiausiai, – aš ne Laris Gagosianas*, mano ne tie nervai. Imsiuos pardavinėt šiandien.

– Žinoma, tu teisus, – tarė Džedas po geros minutės. Ir vėl įsiviešpatavo tyla, kurią jaukė tik vėl prie šeimininko kojų prigulusio ir aprimusio žiurkėgaudžio knarkimas.

– Sakyk, kaip manai... – vėl prašneko Francas, – kaip manai, už kurį paveikslą siūlo daugiausia?

Džedas akimirksnį pamąstė.

---

* Larry (tikr. Lawrence Gilbert) Gagosian (g. 1945) – stambus amerikiečių meno prekeivis ir „Gagosian Gallery" tinklo savininkas.

– Matyt, „Bilas Geitsas ir Stivas Džobsas..." – tarė galiausiai.

– Būtent. Jo kaina pakilo iki pusantro milijono eurų. Ją pasiūlė kažkoks amerikietis kurtjė, kuris, rodos, dirba pačiam Džobsui. Jau seniai... – tęsė Francas įtemptu bei irzliu balsu, – jau seniai meno rinkoje viešpatauja patys turtingiausi pasaulio verslininkai. O dabar, pirkdami estetiniu požiūriu patį didžiausią avangardą, jie pirmą kartą turi progą nusipirkti paveikslą, kuriame vaizduojami jie patys. Aš tau dar nesakiau, kiek verslininkų ar pramonininkų kreipėsi į mane norėdami, kad tu nutapytum jų portretą. Mes grįžome į Senojo režimo laikus su dvaro dailininkais... Žodžiu, norėjau pasakyti, kad šiandien dėl tavęs vyksta baisinė kova. Tu tebenori padovanoti paveikslą Huelbekui?

– Žinoma, aš juk pažadėjau.

– Kaip nori. Tai bus graži dovana. Dovana už septynis šimtus penkiasdešimt eurų... Taip, jis jo nusipelnė. Jo tekstas suvaidino didelę rolę. Pabrėždamas darbų sistemiškumą ir teorinę seką, jis suteikė galimybę tave atriboti nuo naujojo figūratyvumo atstovų, nuo visokiausių nevykėlių... Žinoma, aš nepalikau paveikslų sandėly Ero ir Luaros departamente, o išsinuomojau seifus banke. Paruošiu tau dokumentą, su kuriuo galėsi eiti ir pasiimti Huelbeko portretą, kada tik panorėsi.

– Mane kai kas aplankė, – tarė Francas po šiokios tokios pauzės. – Viena jauna rusė, kaip suprantu, tu žinai, kas ji per viena, – Francas išsitraukė vizitinę kortelę ir ją ištiesė Džedui. – Labai graži rusė...

Pamažu ėmė temti. Džedas apsisiautė striuke, įsidėjo vizitinę kortelę į vidinę jos kišenę.

– Luktelk, – sustabdė jį Francas. – Prieš tau išeinant noriu įsitikinti, ar tikrai suvoki situaciją. Aš sulaukiau kokių penkiasdešimties pačių turtingiausių pasaulio vyrukų skambučių. Kartais jie kreipdavosi per asistentus, bet dažniausiai skambindavo patys. Ir visi trokšta, kad nutapytum jų portretus. Visi tau siūlo mažiausiai po vieną milijoną eurų.

Džedas galutinai apsirengė striukę ir ištraukė piniginę, norėdamas sumokėti.

– Aš moku... – tarė Francas su pašaipia šypsenėle. – Nieko nesakyk, nesivargink, aš puikiai žinau, ką norėsi pasakyti. Paprašysi duot laiko pamąstyti, o po kelių dienų man paskambinsi ir pasakysi, kad atsisakai. O tada visai nustosi tapyti. Pradedu tave pažinti, visada taip darydavai – jau nuo pat „Michelin“ žemėlapių laikų: iš pradžių dirbi, ištisus metus pluši kaip pamišėlis, o paskui, vos atidaroma tavo darbų paroda, vos susilauki pripažinimo, viską imi ir apleidi.

– Bet yra ir šioks toks skirtumas. Šįkart pradėjau buksuoti, kai mečiau „Damienas Hirstas ir Džefas Kunsas dalijasi meno rinką“.

– Taip, žinau, būtent tai mane ir pastūmėjo suorganizuoti parodą. Beje, džiaugiuosi, kad nebaigei to paveikslo. Visgi man ta idėja labai patiko, istoriškai ji labai pagrįsta, tai buvo gana tikslus liudijimas apie šiuolaikinio meno padėtį. Tikra tiesa, kad čia yra aiški perskyra: vienoje pusėje pokštas, seksas, kičas, naivumas, kitoje – atmatos, mirtis, cinizmas. Bet tavo atveju tasai darbas būtų įvertintas kaip kūrinys antrarūšio menininko, pavydinčio turtingiesiems kolegoms; kaip bebūtų, gyvename tokiu metu, kai sėkmė, kalbant rinkos terminais, pateisina bei įteisina bet ką, užgožia bet kokias teorijas, ir niekas nesugeba matyti toliau, visiškai niekas. Dabar jau galėtum sau leisti rodyti tą paveikslą, nes šiuo metu esi turtingiausias prancūzų menininkas, bet puikiai žinau, kad jo nebetapysi, verčiau pereisi prie kitų dalykų. Galimas daiktas, kad nustosi tapyti portretus, gal netgi mesi figūratyvinę tapybą, o gal apskritai liausiesi tapęs ir sugrįši prie fotografijos – kas ten tave žino...

Džedas patylėjo. Prie kaimyninio staliuko senis nubudo, pakirdo ir patraukė prie durų, paskui jį sunkiai vilkdamasis pasekė šuo, kurio storas kūnas krypavo ant mažų kojyčių.

– Bet kuriuo atveju, – tarė Francas, – noriu, kad žinotum, jog mano galerija tau visada atvira. Kad ir kas nutiktų.

Džedas pritarė. Iš saugyklos išėjo kavinės savininkas, uždegė neoninę lempą virš baro ir Džedui linktelėjo galva, Džedas atsakė tuo pačiu. Jie buvo nuolatiniai klientai, dabar jau netgi seni klientai, bet jokie šiltesni santykiai tarp vyrukų nebuvo užsimezgę. Įstaigos savininkas netgi užmiršo, kad maždaug prieš dešimt metų buvo leidęs Džedui nufotografuoti jį ir jo barą, kurie turėjo įkvėpti Džedą nutapyti paveikslą „Klodas Vorilonas, baro su tabako skyriumi savininkas", antrąjį darbą iš „Įprastinių profesijų" ciklo, beje, už kurį amerikietis biržos makleris ką tik pasiūlė tris šimtus penkiasdešimt tūkstančių eurų. Savininkas visą laiką manė juos esant netipiniais klientais, besiskiriančiais nuo likusiųjų ir amžiumi, ir priklausymu kitai socialinei aplinkai, žodžiu, šie du vyrukai niekada jam nebuvo *tikslinė auditorija*.

Džedas atsistojo, galvodamas, kada gi vėl pamatys Francą, tuo pat metu jis staiga susivokė, kad tapo *turtingu žmogumi*, ir, jam beišeinant, Francas paklausė:

– Ką veiki per Kalėdas?

– Nieko.

X

Kaip visada, o gal ir ne, pagalvojo Džedas kildamas Žanos d'Ark aikštės kryptimi. Kalbantis telefonu tėvas atrodė visiškai prislėgtas, jis netgi pasiūlė atšaukti jų kasmetę vakarienę: „Nenoriu niekam būti našta..." Dėl staiga paūmėjusio tiesiosios žarnos vėžio dabar jis kenčiąs dėl *medžiagų nelaikymo*, kaip pareiškė su mazochistiniu pasitenkinimu, todėl jam teksią įsodinti dirbtinę išangę. Džedui neatlyžus jis galiausiai sutiko pasimatyti, bet su sąlyga, jei sūnus jį priimsiąs savo namuose. „Negaliu daugiau matyti žmogiškų snukių..."

Priėjęs Stoties Dievo Motinos priebažnytį Džedas susvyravo, tada įėjo bažnyčios vidun. Iš pradžių jam pasirodė, kad bažnyčioje nė gyvos dvasios, bet priartėjęs prie altoriaus pastebėjo juodaodę apie aštuoniolikos metų merginą, kuri klūpėjo salėje sudėjusi rankas priešais šv. Mergelės statulą ir šnabždėjo maldelę. Maldoje susikaupusi mergina į jį nekreipė nė menkiausio dėmesio. Nuo klūpojimo išsirietęs jos pasturgalis buvo labai gražiai aptemptas plonos baltos medžiagos kelnėmis, nevalingai pagalvojo Džedas. Ar ji meldėsi už nuodėmių atleidimą? Ar dėl savo tėvų? Greičiausiai ir dėl to, ir dėl to. Jos tikėjimas rodėsi tvirtas. Kad ir kaip būtų, tasai Dievo tikėjimas – greičiausiai visai praktiškas reikalas: kai niekuo kitiems negalim padėti, o taip gyvenime dažnai nutinka, iš esmės taip nutinka beveik visuomet, – štai kad ir jo tėvo vėžio atvejis, – telieka vienintelis kelias – *melstis už kitus*.

Džedas blogai pasijuto ir išėjo. Žanos d'Ark gatvėje jau buvo tamsu, raudonos automobilių švieselės lėtai judėjo Vincento Oriolio bulvaro link. Tolumoje Panteono kupolas skendėjo nepaaiškinamoje žalsvoje šviesoje, tarsi ateiviai iš kosmoso rengėsi galingai Paryžiaus regiono atakai. Žinoma, tą pačią minutę šen ar ten mieste mirė žmonės.

Vis dėlto rytojaus vakarą įprastą valandą Džedas ėmėsi uždeginėti dekoratyvines žvakes ir ant stalo su statramsčiu dėlioti *kriauklėse lašišų užkepėles*, tuo tarpu Alpių aikštėje kaupėsi sutemos. Tėvas buvo pažadėjęs atvykti šeštą valandą vakaro.

Jis paskambino iš apačios viena minutė po šeštos valandos. Džedas paspaudęs telefonspynės mygtuką atidarė duris ir liftui kylant į viršų lėtai bei giliai kelis kartus įkvėpė oro.

Jis greitomis prisilietė prie šiurkščių tėvo skruostų, o šis sustingo vidury kambario.

– Prisėsk, prisėsk, – pasiūlė Džedas.

Tuoj pat paklusęs tėvas prisėdo ant paties kėdės kraštelio ir nedrąsiai apsidairė aplinkui. Jis niekada čia nebuvo, staiga susiprato Džedas, jis niekada nesilankė mano bute. Džedui taip pat teko pasiūlyti jam nusirengti lietpaltį. Tėvas mėgino šypsotis, panėšėdamas į žmogų, kuris nori parodyti, kaip šauniai moka ištverti amputaciją. Džedas suskato atkimšti šampano butelį, jam šiek tiek virpėjo rankos, tad vos neišmetė iš šaldiklio ištraukto baltojo vyno butelio, jį siaubingai mušė prakaitas. Tėvas visą laiką šypsojosi šiek tiek sustingusia šypsena. Priešaky sėdėjo vyras, kuris su didžiule energija, kartais visus suėmęs į nagą, vadovavo penkiasdešimties žmonių įmonei, vienus priimdamas, kitus atleisdamas; tas, kuris pasirašinėdavo dešimčių tūkstančių, kartais milijonų eurų sutartis. Tačiau artėjanti mirtis žmogų paverčia nuolankiu, ir tėvas, atrodo, tenorėjo, kad viskas šį vakarą praeitų kiek įmanoma sklandžiau, o dar labiau, matyt, norėjo nesukelti jokių nepatogumų, – greičiausiai šitai

tapo jo vienintele užgaida šioje žemėje. Džedui visgi pavyko atkimšti šampano butelį, jis šiek tiek atsipalaidavo.

– Girdėjau apie tavo sėkmę, – tarė tėvas pakėlęs taurę. – Išgerkim už tavo sėkmę.

Esam geram kely, pagalvojo Džedas, visai gera pokalbio pradžia, ir jis ėmėsi kalbėti apie savo paveikslus, apie darbą, kurį dirbąs jau dešimt metų, apie tai, kaip jis visą laiką norėjęs perteikti skirtingus visuomenės gyvenimo sraigtelius, dėl kurių šioji egzistuoja. Jo kalba liejosi laisvai, nuolat papildant taures šampanu, paskui vynu, jiems valgant išvakarėse iš kulinarų pirktus patiekalus, Džedas prakalbėjo kone visą valandą ir pasakė tai, kaip netikėtai pastebėjo rytojaus dieną, ko niekam nebuvo sakęs. Tėvas jo atidžiai klausėsi, kartais užduodamas kokį klausimėlį, jo veidas buvo kupinas vaikiškos nuostabos ir smalsumo, žodžiu, viskas ėjosi kuo puikiausiai iki pereinant prie sūrio, kada Džedo įkvėpimas išblėso, o tėvas, tarsi būtų paveiktas sunkio jėgos, vėl pasidavė sekinusiam nuovargiui. Ir vis dėlto vakarienė jį šiek tiek išjudino, tad be didesnio liūdesio, greičiau iš nepatiklumo kinkuodamas galva sušnabždėjo: „Sumauta... dirbtinė išangė.“

– Žinai, – tarė jis balsu, išduodančiu lengvą apgirtimą, – tam tikra prasme aš džiaugiuosi, kad tavo motinos nebėra su mumis. Ji buvo tokia rafinuota, tokia elegantiška... ir fizinio nuosmukio būtų nepakėlusi.

Džedas apmirė. Na štai, pagalvojo. Na štai, *mes ir atėjom*. Po tiekos metų jis pagaliau prabils. Tačiau tėvas pastebėjo jo pasimainiusią veido išraišką.

– Visai neketinu tau šį vakarą pasakyti, kodėl tavo motina nusižudė, – pabrėžtinai skanduodamas ištarė jis kone piktu balsu. – Neketinu to apsakyti, nes nieko pats apie tai nežinau! – jis tuojau pat nurimo ir paniro į save.

Džedą mušė prakaitas. Matyt, kambary buvo per karšta, bet šildytuvo buvo geriau nereguliuoti, Džedas bijojo, kad jis bet kurią akimirką vėl gali sugesti, tačiau dabar, tapęs turtingas, jis galės išsikelti kitur, juk taip elgiasi

žmonės, kai tik praturtėja, – jie paprasčiausiai stengiasi pagerinti gyvenimo sąlygas, – tik kur kraustytis? Džedas dėl nekilnojamojo turto neturėjo jokių ypatingų norų. Jis visgi pasiliks čia, galbūt atliks remontą ar bent jau pakeis šildytuvą. Jis pakilo ir pabandė bent šiek tiek pakeisti reguliatoriaus nustatymus. Tėvas siūbavo galva į šalis ir kažką pusiau šnabždom burbuliavo. Džedas sugrįžo prie jo. Reikėjo paimti jam už rankų, paliesti petį ar kažką panašaus, bet kaip tai padaryti? Džedas niekada taip nesielgė. „Velnias, ta dirbtinė išangė..." – vėl jis sumurmėjo svajingu balsu.

– Žinau, kad ji buvo nepatenkinta mūsų bendru gyvenimu, – vėl prašneko tėvas, – bet ar vien dėl to reikėjo žudytis? Aš irgi nebuvau patenkintas savo gyvenimu, prisipažinsiu, iš savo, kaip architekto, karjeros tikėjausi kitų dalykų, o ne statyti idiotiškus kurortinius kompleksus kažkokiems debilams turistams, prižiūrint nesąžiningiems ir be galo vulgariems rangovams, bet ką jau padarysi, toks buvo darbas, tokie įpročiai... Greičiausiai ji tiesiog nemylėjo gyvenimo, ir tiek. Mane labiausiai šokiravo tai, ką man papasakojo su ja prieš pat mirtį susidūrusi viena kaimynė. Ši ją susitiko grįžtančią iš parduotuvės, gali būti, kad jai pavyko pasirūpinti nuodų, – beje, kaip jai tai pavyko, mes taip ir nesužinojom. Taigi, toji moteris man sakė, kad ji atrodė laiminga, visa entuziastingai švytinti ir laiminga. Ji be galo panėšėjo į žmogų, kaip sakė, pasiruošusį vykti atostogų. Ji nusinuodijo kalio cianidu ir, panašu, mirė akimirksniu, esu visiškai tikras, kad kančių nepatyrė.

Tėvas užtilo, ir ilgam įsiviešpatavo tyla, Džedas galiausiai vos neprarado sąmonės. Jis išvydo regėjimą su bekraštėmis pievomis, kurių žolę kedeno švelnus vėjelis, o šviesa priminė amžiną pavasarį. Staiga Džedas atsitokėjo, tuo tarpu tėvas toliau lingavo galva ir murmėdamas tebetęsė skausmingą vidinį ginčą. Džedas susvyravo, mat buvo numatęs patiekti desertą: šaldytuve gulėjo šokoladu glaistyti plikyti pyragaičiai su kremu. Ar juos išimti? O gal, atvirkščiai, palaukti ir pabandyti sužinoti daugiau

apie motinos savižudybę? Juk jis motinos beveik neprisiminė. O tėvui greičiausiai tai buvo labai skausmingas įvykis. Visgi Džedas nusprendė su pyragaičiais neskubėti.

– Aš neturėjau jokios kitos moters, – tarė tėvas nusilpusiu balsu, – jokios kitos, nė vienos. Kitoms aš netgi nejaučiau jokios aistros.

Tada jis vėl ėmė burbuliuoti ir linguoti galva. Galiausiai Džedas nusprendė išimti pyragaičius. Tėvas juos sutiko su didžiausia nuostaba, tarsi jie būtų niekad nematyti daiktai, kuriuos išvysti jo gyvenime niekas nebuvo ruošęs. Jis paėmė vieną jų, pasukiojo tarp pirštų, stebeilydamas į jį su tokiu pat domesiu, lyg žvelgtų į šuns kaką, bet galiausiai įsidėjo į burną.

O tada dvi ar tris minutes tęsėsi nekalbus kvaitulys: jie įnirtingai be žodžių graibstė vieną pyragaitį po kito iš konditerio dekoruotos dėžutės ir iškart kimšo į burną. Tai beprotybei nurimus Džedas pasiūlė kavos. Tėvas nė nemirktelėdamas sutiko.

– Norėčiau surūkyti cigaretę, – tarė tėvas, – gal turi?

– Aš nerūkau, – net šoktelėjo Džedas. – Bet galiu nueiti nupirkti. Italijos aikštėje žinau vieną ilgai dirbančią tabako krautuvėlę. Galop... – jis nepatikliai pažvelgė į laikrodį, – dar tik aštuonios valandos.

– Galvoji, kad bus atidaryta net Kalėdų vakarą?

– Galiu pabandyti.

Džedas apsivilko lietpaltį. Lauke jį netikėtai užklupo smarkus vėjo šuoras, lediniame ore sūkuriavo snaigės, panašu, kad buvo dešimt laipsnių šalčio. Italijos aikštėje barą su tabako skyriumi kaip tik uždarinėjo. Širstantis šeimininkas vėl stojo prie prekystalio.

– Ko norit?

– Cigarečių.

– Kokių?

– Nežinau. Gerų.

Vyrukas į Džedą metė nervingą žvilgsnį.

– „Dunhill“! „Dunhill“ ir „Gitanes“! Ir žiebtuvėlį!

Tėvas drybsojo ant kėdės ir net nesujudėjo, net nekrustelėjo išgirdęs atsiveriančias duris. Visgi jis iš pakelio ištraukė vieną „Gitanes" cigaretę, ją su didžiausiu smalsumu apžiūrėjo ir prisidegė.

– Jau dvidešimt metų nerūkiau, – pareiškė jis. – O dabar, koks skirtumas? – jis įtraukė, paskui dar kartą. – Stiprios, – tarė, – tai man patinka. Mano jaunystės metais visi rūkė. Rūkydavo per darbo susirinkimus, diskutuodami kavinėse, visą laiką. Keista, kaip viskas keičiasi...

Jis gurkštelėjo konjako, kurio sūnus buvo padėjęs priešais jį, ir užtilo. Tyloje Džedas išgirdo vis smarkėjantį vėjo švilpimą. Jis pažvelgė pro langą: sūkuriuojant tirštiems sniego tumulams įsismarkavo tikra audra.

– Man rodos, aš visą laiką norėjau būti architektas... – vėl prašneko tėvas. – Būdamas mažas labai domėjausi gyvūnais, turbūt kaip ir visi vaikai, todėl kai manęs klausdavo, kuo noriu būti, atsakydavau, jog noriu tapti veterinaru, bet širdies gilumoje jaučiau, kad mane traukia architektūra. Pamenu, dešimties metų pabandžiau suregzti lizdą kregždėms, kurios vasaras leisdavo daržinėje. Enciklopedijoje perskaičiau, kad jos lizdus lipdo iš molio ir savo seilių, ir aš ištisas savaites...

Tėvo balsas virpėjo ir vėl nutilo, Džedas nerimastingai į jį pažvelgė, nurijęs nemažą gurkšnį konjako tėvas vėl tęsė:

– Bet jos taip ir nepanoro apsigyventi mano lizde. Niekada. Jos netgi nustojo kurtis daržinėje.

Staiga senis pratrūko verkti, per jo veidą ritosi ašaros, tai buvo siaubinga.

– Tėti, – prašneko visiškai sutrikęs Džedas, – tėti... – rodės, tėvas niekada nesiliaus verkęs. – Kregždės niekada nesinaudoja žmonių sulipdytais lizdais, – staigiai išpyškino Džedas, – tai neįmanoma. Netgi tada, kai prie jų pačių lizdo prisiliečia žmogus, jos jį apleidžia ir susilipdo naują.

– Iš kur žinai?

– Perskaičiau prieš keletą metų vienoje knygoje apie gyvūnų elgesį, kai rinkau medžiagą vienam paveikslui.

Tai buvo melas, nieko panašaus jis neskaitė, tačiau tėvas akimirksniu atsipalaidavo ir nurimo. Nieko sau, pagalvojo Džedas, vadinas, tą akmenį ant širdies jis nešiojo ištisus šešiasdešimt metų!.. Ir tas akmuo jį slėgė per visą architekto karjerą!..

– Po licėjaus įstojau į Paryžiaus aukštąją meno mokyklą. Mano motina dėl to sunerimo, jai norėjosi, kad baigčiau inžinierių mokslus, tačiau mane labai palaikė tavo senelis. Man rodos, kaip fotografas jis turėjo rimtų meninių ambicijų, deja, jis neturėjo jokių kitų galimybių, kaip tik fotografuoti vestuves ir pirmąsias komunijas...

Džedui niekada nepasitaikė proga matyti tėvo, užsiimančio kitais reikalais nei techninės, o pastaruoju metu – finansinės problemos, tai, kad jo tėvas irgi baigė Aukštąją meno mokyklą, kad architektūra buvo meno disciplina, Džedą pribloškė ir suglumino.

– Taip, aš irgi norėjau būti *menininkas*... – irzliai, kone piktai tarė tėvas. – Bet nebuvo lemta. Mano jaunystės metais vyraujanti kryptis buvo funkcionalizmas, tiesą sakant, jis dominavo jau keletą dešimtmečių, – nuo Le Korbiuzjė* ir Van der Rohe** laikų architektūroje niekas nebuvo pasikeitę. Visi naujieji miestai, visi priemiesčių rajonai, statyti šeštame ir septintame dešimtmetyje, buvo pažymėti jų įtaka. Keletas mūsų meno mokykloje turėjom ambicijų daryti kažką kitaip. Mes iš tiesų neatmetėm nei funkcijos pirmenybės, nei „apgyvendinimo mašinos“ įvardijimo, tačiau užginčijom patį gyvenamosios patalpos suvokimą. Kaip visi marksistai ir liberalai, Le Korbiuzjė buvo gamybininkas. Jis įsivaizdavo, kad įstaigų pastatai turi būti kvadratiniai, utilitariniai, be jokių dekoro

---

* Le Corbusier (tikr. Charles Edouard Jeanneret, 1887–1965) – šveicarų kilmės prancūzų architektas, moderniosios architektūros pionierius, taip pat tapytojas, skulptorius, socialistinių pažiūrų rašytojas ir baldų dizaineris.

** Ludwig Mies van der Rohe (1886–1969) – vokiečių architektas, baldų dizaineris, vienas moderniosios architektūros pradininkų. Savo pastatus jis vadino „odos ir kaulų“ architektūra.

elementų, gyvenamieji namai turėjo būti iš esmės tokie patys, tik dar turintys kai kurių papildomų funkcijų – vaikų darželį, sporto salę, baseiną; tarp biurų ir gyvenamųjų namų – greitkeliai. Gyvenvietėje žmogus privalo mėgautis tyru oru ir šviesa – jo akimis, tai buvo labai svarbu. Tarp darbo ir gyvenamųjų zonų turi plytėti laukinė gamta: miškai, upės, – pagal jį, kaip suprantu, ten sekmadieniais turėjo vaikštinėti šeimos, – kaip bebūtų, jis troško tokias erdves išsaugoti, taip tapdamas *pirmeiviu ekologu*, pasak jo, žmonės privalo apsiriboti gyvenamaisiais moduliais, kurie pritaikomi prie gamtos ir jokiu būdu jos nepaveikia. Bet kai susimąstai, tai juk siaubingai primityvu, tai juk žiaurus regresas palyginti su natūraliu peizažu – subtilia, sudėtinga ir permaininga pievų, laukų, miškų ir kaimų visuma. Toji vizija – brutalaus, totalitarinio mąstymo išdava. Le Korbiuzjė mums atrodė esąs totalitarizmo persisunkęs brutalus žmogus su baisiniu polinkiu į bjaurastį, bet būtent jo vizija dominavo visą XX amžių. Mums gi daugiau įtakos padarė Šarlis Furjė*... – pastebėjęs sūnaus nuostabą, tėvas nusišypsojo: – Mums labiausiai įsiminė Furjė seksualinės teorijos, tiesą sakant, šiek tiek juokingos. Furjė su visais tais pasakojimais apie sūkurius, Reino armijos fakyres ir fėjas negalima priimti tiesmukai, todėl buvom didžiai nustebę, kad Furjė turėjo pasekėjų, kurie jį priėmė rimtais veidais ir pagal jo knygas iš tiesų ketino sukurti naują visuomenės modelį. Tai kažkas nesuvokiama, jei tik bandysim jį vertinti kaip *mąstytoją*, nes jo mąstymas visiškai nesuprantamas, bet iš esmės Furjė – ne mąstytojas, jis – *guru*, pirmasis iš savo giminės, tad, kaip ir visus guru, sėkmė jį ištiko ne dėl kitų intelektinio jo teorijos palaikymo, o dėl visiško nesusivokimo, sietino su amžinu optimizmu, ypač seksualine prasme, juk nerealaus seksualinio optimizmo žmonėms labai reikia. Vis dėlto pagrindinė Furjė dominusi tema – ne seksas, o gamybos organizavimas. Jis užduoda sau didį klausimą: kodėl žmogus dirba? Kodėl, užimdamas atitinkamą vietą socialinėje sistemoje,

* François Marie Charles Fourier (1772–1837) – prancūzų filosofas, kritinio utopinio socializmo atstovas.

jis sutinka jos laikytis bei atlikinėti pavedamas užduotis? Į šį klausimą liberalai atsakytų paprastai: jį masina uždarbis. Mums atrodė, jog tai nepakankamas atsakymas. Marksistai gi į šį klausimą visai neatsakė, tai jų netgi nedomino, štai dėl ko komunizmas patyrė pralaimėjimą: kai tik nebeliko stimulo užsidirbti, žmonės paprasčiausiai nustojo dirbti, į savo užduotį ėmė žiūrėti pro pirštus, o pravaikštos pasiekė milžinišką mastą. Niekada komunizmui taip ir nepavyko užtikrinti pačių elementariausių gamybos bei paskirstymo priemonių. Furjė buvo susipažinęs su Senojo režimo realijomis, tad puikiausiai žinojo, kad dar žymiai anksčiau, prieš atsirandant kapitalizmui, buvo akivaizdūs ir moksliniai ieškojimai, ir techninis progresas, o žmonės dirbo sunkiai, kartais labai sunkiai, ir tai darė ne dėl uždarbio, o dėl kažkokių kitų, šiuolaikinio žmogaus akimis žiūrint, kur kas labiau miglotų priežasčių – meilės Dievui, tarkim, vienuolių atveju, arba tiesiog dėl garbės kodekso.

Džedo tėvas nutilo, bet pamatė, kad sūnus jo labai atidžiai klausosi.

– Taip, – tęsė jis, – be abejonės, visa tai siejasi su tuo, ką pabandei perteikti savo paveiksluose. Furjė mintyse daug sapaliojimo, daug kas jo knygose tiesiog nepaskaitoma, vis dėlto ten galima atrasti kai ką gero. Bent jau taip mes tada manėm...

Jis vėl nutilo, panašu, kad nugrimzdo į prisiminimus. Pūga aprimo, užleisdamas vietą tykiai žvaigždėtai nakčiai, stogus buvo nuklojęs storas sniego sluoksnis.

– Buvau jaunas, – galop prašneko su kažkokiu minkštu nepatiklumu. – Greičiausiai to negali įsivaizduoti, nes gimei jau pasiturinčioje šeimoje. Taigi, buvau jaunas, ketinau tapti architektu, atsidūriau Paryžiuje, ir viskas man rodės įmanoma. Nebuvau vienišas, tuo metu Paryžius buvo linksmas miestas, ir mums atrodė, jog galim pakeisti pasaulį. Būtent šiame mieste aš ir sutikau tavo motiną, ji mokėsi konservatorijoje, smuiko klasėje. Mūsų buvo visa menininkų šutvė. Tai išvirto į

keturis ar penkis kolektyvinius straipsnius viename architektūros žurnale. Daugiausia tai buvo politiniai straipsniai, kuriuose mes skleidėme idėją, kad sudėtingai, įvairiapusei sudėtingai organizuojamai visuomenei turėtų būti taikytina, kaip ir siūlė Furjė, lygiai tokia pat sudėtinga, įvairiapusė ir daugiasluoksnė architektūra, atsiverianti individualiam kūrybiškumui. Tuose straipsniuose mes įnirtingai puolėme Van der Rohę, pasiūliusį tuščias moduliuojamas erdves, kurios vėliau pasitarnavo kaip įmonių *open space* modelis, o ypač Le Korbiuzjė, nenuilstamai stačiusį koncentracijos stovykloms būdingas erdves, suskirstytas į visiškai vienodas kameras, puikiausiai pritinkančias, kaip rašėme, kalėjimo modeliui. Tie straipsniai sulaukė nemažo atgarsio, man rodos, vieną jų paminėjo netgi Deliozas, bet visiems reikėjo dirbti, tad įsidarbinom stambiose projektavimo įmonėse, ir tuojau pat mūsų gyvenimas tapo kur kas mažiau linksmas. Mano finansinė padėtis pagerėjo – tuo metu buvo daug darbo, nes Prancūzija dideliu greičiu kūrėsi. Tada nusipirkau namą Rensi, maniau, kad tai geras sumanymas, nes Rensi tuo metu buvo gražus miestelis. Be to, jį įsigijau už labai gerą kainą, tą namą man parodė vienas statybos rangovas – mūsų klientas. Jo savininkas buvo senas tipas, iš pažiūros intelektualas, visą laiką dėvintis trijų dalių pilką kostiumą su gėlele butonjerėje, kiekvieną kartą gėlelė būdavo vis kita. Jis atrodė taip tarsi būtų atkeliavęs iš *Belle Époque*, bent jau iš ketvirtojo dešimtmečio, su esama aplinka jis man niekaip nesiderino. Jį greičiau buvo galima sutikti, na nežinau, tarkim, Voltero krantinėje, bet tikrai ne Rensi. Buvęs universiteto dėstytojas, ezoterikos ir religijų istorijos specialistas, kiek pamenu, buvo pamišęs dėl kabalos ir gnosticizmo, tačiau į visa tai jis gilinosi labai savotiškai, pavyzdžiui, nekęsdamas René Genono*. „Tas kvailys Genonas“, – štai kaip jį vadino, man rodos, tas

* René Guénon (1886–1951) – prancūzų rašytojas, filosofas, metafizikas. Gilinosi į okultizmą, gnosticizmą, induizmą, kitas religijas. 1912 m. priėmė islamą. Kritikavo Vakarų civilizaciją už dvasingumo išsižadėjimą ir melu paremtą vystymosi kelią. Rašė prancūzų, vėliau arabų kalbomis.

senis apie jo knygas parašė nemažai kandžių kritikos straipsnių. Jis niekada nebuvo susituokęs, tad *gyveno dėl savo darbo*, kaip sakoma. Viename mokslo populiarinimo žurnale perskaičiau vieną ilgą jo straipsnį, kuriame jis leidosi į gana įdomius svarstymus apie Likimą, apie galimybę sukurti naują religiją, pagrįstą sinchroniškumo principu. Vien jo biblioteka buvo verta visos namo kainos, man rodos, joje buvo penki tūkstančiai tomų prancūzų, anglų ir vokiečių kalbomis. Būtent joje aš atradau Viljamo Moriso* veikalus.

Pastebėjęs, kad pasikeitė Džedo veido išraiška, jis trumpam nutilo.

– O tu žinai Viljamą Morisą?

– Ne, tėti. Bet aš irgi gyvenau tame name ir puikiausiai atsimenu biblioteką, – Džedas atsiduso. – Nesuprantu, kodėl tiek metų laukei, kad visa tai man papasakotum.

– Turbūt dėl to, kad greitai mirsiu, – paprasčiausiai atsakė tėvas. – Na, ne tuojau pat, ne ryt poryt, tačiau ilgai neištversiu, tai aišku kaip dieną... – tėvas apsižvalgė aplink ir kone džiugiai nusišypsojo. – Ar galiu dar konjako?

Džedas nieko nelaukęs jam įpylė. Tėvas prisidegė „Gitanes" ir su pasimėgavimu išpūtė dūmą.

– O paskui tavo motina pastojo. Nėštumo pabaigoje kilo komplikacijų, teko daryti cezario pjūvį. Gydytojas jai pareiškė, kad ji nebegalėsianti turėti vaikų, be to, ant jos kūno liko gana bjaurių randų. Jai tai buvo labai sunku pakelti, tu juk žinai, ji buvo graži moteris... Drauge mes nebuvom nelaimingi, tarp mūsų nekildavo jokių didesnių konfliktų, bet tiesa ta, kad su ja per mažai kalbėdavausi. O smuiko, man rodos, jai mesti nereikėjo. Prisimenu, vieną vakarą pro Banjolė vartus važiavau mersedesu į namus, buvo jau devynios valandos, tačiau vis tebesilaikė mašinų kamštis, nežinau, kas mane paveikė, galbūt „Mercuriales" dangoraižiai, mat tuo metu darbavausi ties labai panašiu architektūriniu projektu, kuris

* William Morris (1834–1896) – britų tekstilės dizaineris, spaustuvininkas, rašytojas, poetas, tapytojas, architektas.

man buvo nuobodus ir bjaurus, bet tada save išvydau sėdintį automobilyje greitkelių šurmulio apsupty, priešais tuos nykius pastatus, ir staiga pagalvojau, kad daugiau taip gyventi negaliu. Man buvo beveik keturiasdešimt metų, profesiniame gyvenime sulaukiau sėkmės, bet supratau, kad daugiau taip tęstis negali. Jau po keleto minučių nusprendžiau įkurti savo firmą ir kurti tokią architektūrą, kuri man būtų artima. Žinojau, jog bus sunku, tačiau nenorėjau mirti to bent jau nepabandęs. Paskambinau savo seniesiems bičiuliams iš Menų mokyklos, tačiau visi jie jau buvo susikūrę gyvenimus – jiems irgi šypsojosi sėkmė, tad niekam per daug nesinorėjo rizikuoti. Tada puoliau viską daryti vienas. Susisiekiau su Bernaru Lamarš-Vadeliu, su šiuo vyruku buvome susitikę prieš keletą metų ir vienas kitam patikom, tada jis mane pristatė laisvojo figūratyvumo atstovams – Kombai, Di Rozai... Nepamenu, ar esu tau sakęs apie Viljamą Morisą?

– Taip, tėti, apie jį buvai užsiminęs ką tik, prieš penkias minutes.

– Tikrai? – jis nutilo, veidą persmelkė pasimetimo išraiška. – Pabandysiu „Dunhill", – jis keletą kartų patraukė. – Šita irgi gera, kitokia nei „Gitanes", bet irgi gera. Nesuprantu, kodėl visi staiga nustojo rūkyti.

Jis vėl nutilo ir su malonumu baigė rūkyti cigaretę. Džedas laukė. Kažkur labai toli lauke vienišas klaksonas bandė perteikti: „Jis gimė, dieviškas vaikelis gimė", bet nepataikydamas į natą, vis bandė iš naujo; vėl įsiviešpatavo tyla, klaksonų koncertas taip ir neįvyko. Paryžiaus namų stogus dengė storas romus sniego sluoksnis. Šioje tyloje slypi kažkas nepajudinamo, pagalvojo Džedas.

– Viljamas Morisas buvo artimas prerafaelitams, – prakalbo tėvas, – pradžioje Gabrieliui Dantei Rosečiui, paskui – Barnui Džonsui, šiam liko ištikimas iki pat pabaigos. Esminė prerafaelitų idėja buvo ta, kad menas iškart po viduramžių ėmė išsigimti, kad jau Renesanso pradžioje jis prarado sąryšį su bet kokiu dvasingumu, bet kokiu autentiškumu ir tapo grynai gamybine bei komercine veikla, o vadinamieji *didieji Renesanso meistrai* – Botičelis, Rembrantas ar Leonardas da Vinčis – iš tiesų

elgėsi kaip patys tikriausi komercinių įmonių vadovai, lygiai taip pat kaip šiomis dienomis elgiasi Džefas Kunsas ar Damienas Hirstas, taip vadinamieji *didieji Renesanso meistrai* geležine ranka vadovavo dirbtuvėms su penkiasdešimt ar netgi šimtu padėjėjų, kurie vieną po kito kūrė paveikslus, skulptūras ir freskas. Jie patys gi apsiribodavo bendra priežiūra, pasirašinėdavo ant pabaigtų paveikslų, o ypač daug dėmesio skirdavo viešiesiems ryšiams bendraudami su tuomečiais mecenatais – princais ar popiežiais. Pagal prerafaelitus, kaip ir pagal Viljamą Morisą, skirtis tarp meno ir amatininkystės, tarp sumanymo ir atlikimo turi būti panaikinta: kiekvienas žmogus, priklausomai nuo gabumų, gali būti grožio kūrėjas, nesvarbu, kas kuriama – paveikslas, drabužis ar baldas, ir kiekvienas žmogus turi teisę kasdieniame gyvenime save apsupti gražiais objektais. Šį įsitikinimą jis pritaikė aktyviai dalyvaudamas socialistinėje veikloje, kuri jį vis labiau įtraukė į judėjimą už proletariato išlaisvinimą, jis paprasčiausiai norėjo padaryti galą masinei gamybai. Keista tai, kad Gropiusas, kurdamas Bauhauzą, ėjo visiškai tuo pačiu minties keliu, – galbūt kiek mažiau politizuotu, daugiau dėmesio skirdamas dvasinėms reikmėms, – nors jis išties irgi buvo socialistas. *Bauhauzo manifeste* 1919 metais jis išsako norą ištrinti meno ir amatininkystės ribas, teigia teisę į grožį visiems – tiksliai kaip Viljamo Moriso programoje. Bet pamažu Bauhauzui artėjant prie masinės gamybos, jis tapo vis labiau funkcionalus ir skirtas masinei gamybai skatinti, Kandinskis ir Klė dėstytojų terpėje buvo nustumti į paraštes, o tuo metu, kai mokyklą uždarė Geringas, ji jau visomis išgalėmis tarnavo kapitalistinei gamybai.

Mes gi iš tiesų nebuvom paveikti politikos, užtai Viljamo Moriso mąstymas mums padėjo atsikratyti draudimo, kuriuo Le Korbiuzjė paženklino bet kokias ornamentavimo formas. Komba iš pradžių buvo gana skeptiškas – jam tapytojai prerafaelitai ne itin patiko, bet turėjo pripažinti, kad Viljamo Moriso piešiniai tapetams labai gražūs, o kai suprato, apie ką kalbama, vyrukas tapo aistringu gerbėju. Niekas Morisui neteikė tiek malonumo, kaip piešti motyvus baldų apmušalams, tapetams ar frizams,

kurie visi buvo pritaikyti nemažai eilei namų. Mūsų laikais laisvojo figūratyvizmo atstovų buvo labai nedaug, tuo metu tebedominavo minimalizmas, *grafičio* iš viso dar nebuvo – bent jau apie jį niekas nekalbėjo. Taigi mes paruošėm dokumentus, perteikiančius kiek įdomesnius sumanymus, kuriuos pristatėme konkursuose ir ėmėm laukti...

Tėvas vėl nutilo, tarsi pakibdamas ties prisiminimais, susimetė į krūvą, sumažėjo, susitraukė, ir tada Džedas suprato, su kokiu polėkiu ir entuziazmu jis kalbėjo pastarąsias minutes. Niekada nuo pat vaikystės Džedas nebuvo girdėjęs jo taip kalbant ir tuojau pat pagalvojo„ – niekada taip kalbant jo nebegirdės, šis vyras paskutinįkart taip stipriai išgyveno viltį ir pralaimėjimą, iš kurių kūrėsi jo gyvenimo istorija. Iš esmės tas žmogaus gyvenimas ne kaži kas, jį galima sutraukti į ribotą kiekį įvykių, o šįkart Džedas labai aiškiai suvokė tėvo kartėlį ir prarastus metus, vėžį ir stresą, galų gale – žmonos savižudybę.

– Funkcionalistai užėmė pagrindinius postus visose konkursų komisijose... – švelniai pareiškė tėvas. – Aš daužiau galvą į sieną, visi daužėm galvas į sieną. Koma ir Di Roza iš karto nepasidavė, jie man ištisus metus skambindavo ir klausdavo, gal kas nors pajudėjo į priekį... Vėliau, matydami, kad niekas nevyksta, susitelkė prie savo tapybos. O aš galiausiai turėjau priimti visai padorų užsakymą. Pirmasis buvo susijęs su Port Ambaresu, o paskui vienas užsakymas ėjo po kito – daugiausia kurortinių kompleksų planavimo. Visus savo brėžinius sudėliojau į dėžutes, visi jie guli spintoje mano darbo kambaryje Rensi, galėsi nuvažiuoti pasižiūrėti... – jis susilaikė pridurti: „kai būsiu miręs“, bet Džedas puikiausiai viską suprato.

– Jau vėlu, – tarė tėvas atsitiesdamas kėdėje.

Džedas metė žvilgsnį į laikrodį – buvo keturios valandos ryto. Tėvas pakilo, nupėdino į tualetą, tada sugrįžo apsivilkti palto. Per tas dvi

ar tris minutes Džedą aplankė trumpalaikis dviprasmis pojūtis – jie ką tik perėjo į naują tarpusavio santykių etapą arba, atvirkščiai, jie niekada nebepasimatys. Kai galiausiai tėvas atsistojo priešais jį ir stovėjo tarsi kažko lauktų, Džedas tarė:

– Iškviesiu taksi.

XI

Kai Džedas nubudo gruodžio 25 dienos rytą, Paryžius buvo užklotas sniegu, žingsniuodamas Vincento Oriolio bulvaru jis praėjo pro elgetą tankia susišiaušusia barzda ir beveik ruda nuo nešvaros oda. Į jo dubenėlį Džedas įmetė du eurus, paskui, grįždamas atgal, pridėjo dešimties eurų kupiūrą, elgeta iš nuostabos subambėjo. Džedas dabar buvo turtingas žmogus; virš romaus apmirusio peizažo kabojo metalinės antžeminio metro konstrukcijos. Aišku, dienos metu sniegas ims tirpti, aplinkui tvyros purvas ir purvinos balos, paskui viskas pamažu įsivažiuos, miestas atgis. Tarp dviejų gyvastingų laiko atkarpų bendravimo ir komercijos prasme, tai yra Kalėdų ir Naujųjų metų, driekiasi nesibaigianti savaitė, kuri iš esmės yra ne kas kita kaip ilgas negyvas laikotarpis, su žaibu ir trenksmu atgyjantis tik gruodžio 31-osios pavakariais.

Grįžęs namo jis atidžiai peržvelgė Olgos vizitinę kortelę: „Michelin TV“, Petro I Serbo aveniu, programų direktorė. Jai irgi pasisekė, be ypatingų, didžiulių pastangų pavyko sulaukti profesinės sėkmės, tačiau ji neištekėjusi, – nuo šios minties Džedas pasijuto nejaukiai. Per daug apie ją negalvodamas, Džedas visus tuos metus įsivaizdavo, kad ji sutiko meilę ar bent jau kažkur Rusijoje gyvena *šeimyninį gyvenimą*.

Kitą dieną prieš pietus jis paskambino jai, manydamas, kad visi šiuo metu atostogauja, bet klydo: po penkių minučių laukimo uždususi

sekretorė jam atsakė, kad Olga dabar susirinkime, tačiau apie skambutį būtinai ją informuos.

Minutės bėgo, jis budėjo prie telefono ir vis labiau nervinosi. Priešais jį ant molberto stovėjo Huelbeko portretas, kurį dar šį rytą Džedas pasiėmė iš banko. Pernelyg įdėmus rašytojo žvilgsnis dar labiau stiprino jo negalavimą. Jis pakilo ir apsuko paveikslą į rėmo pusę. Septyni šimtai penkiasdešimt tūkstančių eurų... pagalvojo jis. Kažkokia nesąmonė. Pikasas irgi nesąmonė, gal net didesnė, jei tik galima nustatyti nesąmonių dydį.

Tuo metu, kai Džedas pasuko į virtuvę, suskambo telefonas. Jis greitai puolė prie jo ir pakėlė ragelį. Olgos balsas buvo nepasikeitęs. Žmogaus balsas niekada nesikeičia, bent jau ne daugiau nei žvilgsnio išraiška. Visiško fizinio išsekimo laikotarpiu, vadinamu senatve, balsas ir žvilgsnis tampa neginčijamais ir skaudulingais mūsų charakterio atkaklumo, siekių ir troškimų liudytojais, perteikiančiais tai, kas sudaro žmogaus asmenybę.

– Buvai užėjusi į galeriją? – paklausė jis, tiesiog norėdamas pradėti pokalbį *neutralioje teritorijoje*, tada nustebo, kad jo paties tapyba tapo *neutralia teritorija*.

– Taip, man labai patiko. Tai... originalu. Nepanašu į nieką, ką esu mačiusi. Bet aš juk visada žinojau, kad tu talentingas.

Tada sekė vaiski tyla.

– Ak tu, prancūziuk... – tarė Olga, jos ironiškas tonas sunkiai slėpė tikrąjį jaudulį, ir Džedas vėl pasijuto nejaukiai, jis vos neverkė. – *Sėkmingasai* prancūziuk...

– Gal susitinkam, – nieko nelaukęs atitarė Džedas.

Kažkuris turėjo tai pasakyti pirmas, štai jis ir pasakė.

– Šią savaitę turiu siaubingai daug darbo.

– Tikrai? Kaip čia taip nutiko?

– Nuo sausio 2 dienos pradedam savo laidas. Reikia sutvarkyti labai daug reikalų, – keletą akimirkų ji pamąstė. – Mūsų kanalas organizuoja

Naujųjų metų sutikimo vakarienę. Galiu tave pakviesti, – kelioms sekundėms ji vėl nutilo. – Jei ateitum, man būtų malonu...

Vakare jis sulaukė elektroninio laiško su visomis jos išdėstytomis smulkmenomis. Vakarėlis turėjo vykti Žano Pjero Perno namuose Neji, Sablono bulvare. Vakarėlio tema buvo visai nebloga – „Prancūzijos provincijos“.

Džedas manė, jog apie Žaną Pjerą Perno žino viską; visgi aprašas „Wikipedijoje“ jam pažėrė keletą staigmenų. Taip jis sužinojo, kad populiarusis televizijos laidų vedėjas yra solidžių knygų autorius. Be knygų *Skonių Prancūzija*, *Prancūzija ir jos šventės* ir *Mūsų regionų šerdyje* jis buvo parašęs dviejų tomų veikalą *Nuostabieji amatai*. Visas šias knygas išleido „Michel Lafon“ leidykla.

Jį taip pat nustebino pagiriamasis, kone didžiais ditirambais dvelkiantis aprašo tonas. Kiek jis prisiminė, Žanas Pjeras Perno buvo tam tikros kritikos objektas, šiandien, rodos, kritika tarsi nušluota nuo žemės paviršiaus. Žano Pjero Perno genialumas, kaip buvo pabrėžiama pirmose teksto eilutėse, pasireiškė tuo, kad jis suprato, jog po aštuntojo dešimtmečio – „šlamančiųjų ir veidmainystės“ metų – žmonės buvo išalkę ekologijos, autentiškumo ir tikrųjų vertybių. Net jei Martenas Buigas nusipelno pagarbos už Žanui Pjerui Perno suteiktą pasitikėjimą, visgi Prancūzijos pirmojo kanalo (TF1) tryliktos valandos laida aiškiai paženklinta vizionieriškos asmenybės. Pradėdamas nuo neatidėliojamų naujienų – žiaurių, greitų, įnirtusių, beprotiškų – Žanas Pjeras Perno kiekvieną dieną vykdė savo didžią misiją, pamažu perkeldamas išgąsdintą ir sukrėstą žiūrovą į idiliškas saugomas kaimo vietoves, kur žmogus, pasiduodamas metų laikų ritmui, gyvena harmonijoje su gamta. Būdamas daugiau nei įprastinis televizijos žurnalas, TF1 tryliktos valandos laida mus kviečia keliauti su žvaigžde, o pasibaigia psalme. Straipsnio autorius, prisipažindamas esąs katalikas, visgi neslepia, kad Žano Pjero

Perno *Weltanschauung*, puikiausiai sutariantis su kaimiškąja Prancūzija ir „vyresniąja Bažnyčios dukterimi“, taip pat kuo geriausiai susilietų su panteizmu, netgi su epikūriška išmintimi.

Rytojaus dieną prekybos centre „Italie 2“ esančiame knygyne „France Loisir“ Džedas nusipirko pirmąjį *Nuostabiųjų amatų* tomą. Knyga buvo padalyta į paprastus skyrius, tiesiogiai susietus su apdirbama medžiaga: molis, akmuo, metalas, medis... Ją skaitant (tai sekėsi daryti greitai, mat beveik visą knygą sudarė fotografijos) nesusidarė įspūdis, kad autorius būtų linkęs garbinti praeitį. Sprendžiant iš to, kaip autorius sistemingai datuoja aprašomų amatų atsiradimą, įterpdamas jų ryškesnio vystymosi laikotarpius, Žanas Pjeras Perno, atrodo, greičiau buvo ne surambėjimo, o *lėto progreso* apologetas. Panašu, kad Žano Pjero Perno mąstymas turi daug bendra su Viljamu Morisu, pagalvojo Džedas, – žinoma, atmetant pastarojo socialistines pažiūras. Nors Žanas Pjeras Perno daugelio žiūrovų laikomas *greičiau dešiniuoju*, tačiau savo kasdienėse laidose jis laikėsi išskirtinio deontologinio atsargumo. Jis netgi stengėsi elgtis taip, kad niekas nė nebandytų jo susieti su judėjimu „Medžioklė, žūklė, gamta, tradicijos“, įkurtu 1989-aisiais, praėjus lygiai vieneriems metams po to, kai jis ėmė karaliauti TF1 tryliktos valandos laidoje. Devintojo dešimtmečio pabaigoje įvyko akivaizdus lūžis, pagalvojo Džedas; didelis istorinis lūžis, tuo metu netgi nepastebėtas, kaip dažniausiai ir nutinka tokiais atvejais. Tuo pat metu jis prisiminė Žako Segelos sugalvotą lozungą „Rami jėga“, suteikusį progą niekam nelaukiant 1988 metais perrinkti Fransua Miteraną. Džedas vėl prisiminė tuos matytus plakatus su sena petinistine mumija kaimo varpinių fone. Tada Džedas buvo trisdešimties metų ir pirmą kartą savo gyvenime atkreipė dėmesį į politinį lozungą ir prezidento kampaniją.

Būdamas pats ryškiausias ir ilgalaikis to didelio masto ideologinio lūžio elementas Žanas Pjeras Perno niekada nesinaudojo savo milžinišku autoritetu siekdamas padaryti politinę karjerą: jis visą laiką norėjo likti *pramogininkų* stovykloje. Priešingai nei Noelis Mameras, jis net

neužsiaugino ūsų. Ir, nors laikėsi tų pačių vertybių kaip ir Žanas Sen Žosas, pirmasis judėjimo „Medžioklė, žūklė, gamta, tradicijos“ prezidentas, niekada jo viešai nerėmė. Tuo labiau to nedarė šiojo įpėdinio Frederiko Niu atžvilgiu.

Frederikas Niu gimė 1967 metais Valansjeno mieste, o sulaukęs keturiolikos metų koledžo baigimo proga iš tėvo gavo savo pirmąją šautuvą. Turėdamas sustiprintų Tarptautinės ir europietiškos ekonominės teisės studijų diplomą, baigęs ir sustiprintas nacionalinės gynybos bei europinės saugos studijas jis dėstė administracinę teisę Kambrė fakultete, be to, tas vyras buvo balandžių bei Šiaurės departamento migruojančių paukščių medžiotojų asociacijos prezidentas. 1988 metais jis laimėjo Ero departamente organizuojamas žvejybos varžybas, sužvejojęs 7,256 kilogramo svėrusį karpį. Po dvidešimties metų, sudaręs nepagrįstą sąjungą su Filipu Viljė, jis sukėlė judėjimo, kuriam vadovavo, nuopuolį – to jam negalėjo atleisti pietvakarių medžiotojai, tradiciškai buvę antiklerikalais ir kur kas radikalesnio ar socialistinio judėjimo atstovais.

Gruodžio 30 dieną po pietų Džedas paskambino Huelbekui. Rašytojas jautėsi kuo puikiausiai; ką tik visą valandą pjovęs malkas, pranešė jis. Pjovė malkas? Taip, dabar savo name Luare jis turįs židinį. O dar jis turįs šunį – dvejų metų mišrūną, kurį Kalėdų proga pasiėmęs iš Montarži gyvūnų globos prieglaudos.

– Ką veikiat 31-osios vakare? – paklausė Džedas.

– Na nieko ypatingo, šiuo metu iš naujo skaitinėju Tokvilį. Žinot, kaime anksti einam miegoti, ypač žiemą.

Džedui akimirksnį buvo kilusi mintis jį pakviesti, bet laiku susizgribo, kad negali kažko kviesti į vakarėlį, kurį organizuoja ne jis pats, bet kuriuo atveju rašytojas vis viena greičiausiai būtų atsisakęs.

– Kaip ir esu žadėjęs, ketinu jums atvežti jūsų portretą. Pirmosiomis sausio dienomis.

– A, taip, portretą... Puiku, puiku, – panašu, kad jam buvo visiškai į tai nusispjaut.

Paskui jie dar keletą minučių smagiai pabendravo. *Elementariųjų dalelių* autoriaus balse slypėjo kažkas, ko Džedas niekada nebuvo girdėjęs ir niekada nesitikėjo išgirsti, ko negalėjo iš karto įvardinti, nes jau ne vienerius metus niekieno balse to negirdėjo: rašytojas buvo laimingas.

XII

Abipus dengto įėjimo, vedančio į Žano Pjero Perno vilą, sargybą ėjo šakėmis ginkluoti Vandėjos krašto valstiečiai. Džedas vienam jų ištiesė išspausdintą kvietimą, gautą elektroniniu paštu, o tada įžengė į didelį akmenimis grįstą kvadratinį kiemą, iš visų pusių apšviestą fakelais. Kokia dešimtis kviestinių svečių judėjo didelių plačiai atvertų durų link, o toliau – į priėmimo sales. Dėvėdamas velvetines kelnes ir „C&A“ striukę iš simpatekso, Džedas jautėsi siaubingai *underdressed*: moterys vilkėjo ilgas suknias, o daugelis vyrų – smokingus. Už poros metrų jis išvydo Žiuljeną Leperą* drauge su viena žavinga juodaode, kuri visa galva buvo už jį aukštesnė; šioji dama vilkėjo žėrinčią baltą suknią su paauksuota apdaila bei gilia iki pat sėdmenų iškirpte nugaroje, ant jos nuogos nugaros tviskėjo fakelų ugnies atšvaitai. Garbusis laidų vedėjas, dėvintis savo įprastinį smokingą, tą patį, kurį apsirengia per specialiąsias laidas, skirtas „aukštosioms mokykloms“, taigi, dėvintis tam tikra prasme darbinį smokingą, buvo pasinėręs, atrodo, į sudėtingas diskusijas su kažkokiu nedideliu atgrasios išvaizdos raudonveidžiu vyruku, kuris, kūrėsi įspūdis, ėjo atsakingas pareigas. Džedas pro juos praėjęs įžengė į pirmąją priėmimo salę, kur jį pasitiko diegiančios dešimties dūdmaišiais

* Julien Lepers (tikr. Ronan Gerval Lepers, g. 1949) – prancūzų televizijos ir radijo laidų vedėjas, kompozitorius ir dainų atlikėjas.

grojančių bretonų dejonės – šie ką tik buvo pasinėrę į kažkokią keltišką kankinančią ir, rodos, nesibaigsiančią melodiją, nuo kurios ima skaudėti ausis. Džedas pražygiavo pro juos į kitą salę, pasiėmė ementalio sūriu kvepiančią dešrelę ir taurę „vėlyvojo derliaus“ geviurstraminerio, pasiūlytus dviejų aplink svečius su padėklais zujančių elzasiečių patarnautojų su kykais bei baltos ir raudonos spalvos prijuostėmis, jos buvo tokios panašios, kad laisvai galėtum palaikyti dvynėmis.

Svečių priėmimo kambariai buvo keturios didelės viena paskui kitą nusidriekusios mažiausiai aštuonių metrų aukščio salės. Džedas niekada nebuvo matęs tokio didžiulio gyvenamojo būsto, jis net negalėjo įsivaizduoti, kad tokių būstų yra. Greičiausiai jis ne toks jau ir didžiulis, staiga susišvietė jam, palyginti su rezidencijomis tų, kurie šiandien perka jo paveikslus. Svečių čia buvo kokie du trys šimtai, jų pašnekesių klegesys pamažu ėmė gožti dūdmaišių gaudesį, ir Džedui pasirodė, kad jam tuoj apsvaigs galva, tad atsirėmęs į gaminių iš Overnės regiono stalą, pasiėmė iešmelį su „Jésus-Laguiole“ dešra ir taurę „Saint-Pourçain“ vyno. Stiprus žemiškas sūrio kvapas Džedui vėl suteikė jėgų, jis vienu mauku išgėrė „Saint-Pourçain“ taurę, paprašė dar vienos ir vėl nėrė į minią. Jam darėsi karšta, striukę reikėjo palikti rūbinėje, juo labiau kad ji visai nedera prie *dress code*, dar kartelį papriekaištavo sau Džedas, visi vyrukai, visi lig vieno, vilkėjo vakarinius kostiumus, pakartojo jis sau neviltingai ir kaip tik tą akimirką atsidūrė priešais Pjerą Belmarą, dėvintį žibalo atspalvio mėlyno tergalio kelnes ir riebalų dėmėmis nusėtus baltus marškinius su žabo, o kelnės laikėsi ant plačių Amerikos vėliavos spalvų petnešų. Džedas prancūzų televizijos pirkinių karaliui draugiškai ištiesė ranką, kurią šis, nustebęs, paspaudė, o Džedas, kiek nusiraminęs, tęsė savo pasivaikščiojimą.

Dar prisireikė daugiau nei dvidešimties minučių, kol Džedas pagaliau surado Olgą. Stovėdama prie lango, pusiau pridengto užuolaida, ji visa buvo pasinėrusi į pokalbį, matyt, profesinėmis temomis su Žanu Pjeru Perno, kuris kalbėjo daugiau ir pyškindamas žodžius nenuilsdamas

mosikavo dešine ranka; Olga, susitelkusi ir susikaupusi, kartkartėmis linkčiojo galvą, vis įterpdama pastabą ar paprieštaraudama. Džedas sustingo už keleto metrų nuo jos. Ant kaklo užrištos dvi kreminės spalvos medžiagos juostos, papuoštos nedidukais kristalais, dengė jos krūtis ir susegtos saulę vaizduojančia sage iš pasidabruoto metalo susiėjo ties bamba, krisdamos ant trumpo aptempiančio sijonėlio, taip pat nusagstyto kristalais, iš po kurio buvo matyti balto korsetėlio segtukas. Jos kojinaitės, irgi baltos, buvo be galo plonytės. Senėjimas, ypač išorinis senėjimas, jokiu būdu nėra nuolat besitęsiantis vyksmas, gyvenimą greičiau galim apibūdinti kaip staigaus nuolydžio skiriamų laiptų aikštelių seką. Kai sutinkam daugelį metų iš akių dingusį žmogų, mums kartais susidaro įspūdis, kad tasai žmogus *senstelėjo*, o kartais, priešingai, jis mums atrodo nė kiek nepasikeitęs. Bet įspūdis būna apgaulingas, juk tas nuosmukis slapčia skinasi kelią organizmo viduje, tik paskui išlenda į dienos šviesą. Per dešimt metų Olga taip ir nenulipo nuo savojo spindinčio grožio laiptų aikštelės, nors to visiškai nepakako, kad ji būtų laiminga. O jis irgi, pagalvojo Džedas, per tuos dešimt metų per daug nepasikeitė, tiesiog *dirbo savo darbą*, kaip sakoma, ne tik neieškodamas laimės, bet net ir negalvodamas apie ją.

Žanas Pjeras Perno užtilo, gurkštelėjo „Beaumes-de-Venise" vyno, Olga šiek tiek pasuko akis į šalį ir staiga išvydo Džedą, stovintį svečių minioje. Vien keleto sekundžių gali pakakti, kad išsispręstų visas gyvenimas, na, bent jau būtų nubrėžtas pagrindinis jo orientyras. Taigi, lengva ranka palietusi televizijos laidų vedėjo dilbį ji atsiprašė ir, po keleto šuoliukų atsidūrusi prie Džedo, pabučiavo šiam tiesiai į lūpas. Tada atsitraukė, paėmė jį už rankos, ir taip keletą sekundžių abu sustingo tyloje.

Vilkintis Arturo van Ašendoko fraką gerai nusiteikęs Žanas Pjeras Perno išvydo juos atžingsniuojančius jo link. Atvirai švytinčiu veidu tą akimirką jis kėlė įspūdį žmogaus, gerai pažįstančio gyvenimą ir netgi jaučiančio jam prielankumą. Olga juos supažindino.

– Aš jus pažįstu! – šūktelėjo laidų vedėjas, jo šypsena tapo dar platesnė. – Eime su manim!

Greitomis pražingsniuodamas paskutinę salę ir netyčiom užkliudęs Patriko Le Lė ranką (šis bandė tapti kanalo akcininku, deja, nesėkmingai), jis atvedė porelę į platų koridorių aukštomis skliautuotomis lubomis ir sienomis iš klinties. Žano Perno rezidencija labiau panėšėjo ne į vilą, o romanišką abatiją su koridoriais ir kriptomis. Jie sustojo prie masyvių ruda oda apmuštų durų.

– Čia mano darbo kabinetas, – tarė laidų vedėjas.

Jis stabtelėjo ties slenksčiu, leisdamas jiems ramiai apžiūrėti kambarį. Raudonmedžio knygų lentynose daugiausia rikiavosi įvairiausio pobūdžio kelionių vadovai – *Guide du Routard* glaudėsi prie *Guide Bleu*, o *Petit Futé* – prie *Lonely Planet*. Reprezentacinėje vitrinoje puikavosi paties Žano Pjero Perno knygos – nuo *Nuostabiųjų amatų* iki *Skonių Prancūzijos*. Įstiklintoje vitrinoje buvo saugomi penki „Auksiniai penketai“, jo gauti per karjeros metus, bei neaiškios kilmės sportinės taurės. Aplink ištaigingą darbo stalą iš mahagonio pūpsojo gilūs odiniai foteliai. Džedas atpažino ant sienos už stalo kukliai halogeninės lempos apšviestą kabančią savo fotografiją iš „Michelin“ kūrybinio laikotarpio. Keista, bet laidų vedėjas pasirinko toli gražu ne įspūdingo kraštovaizdžio nuotrauką tiesiog su gražiu vaizdeliu, kokį Džedas perteikė fotografijoje su vienu skardžiu iš Varo departamento ar Verdono tarpekliu. Fotografija, kurioje pagrindinis dėmesys tenka Gurnė an Brė, buvo perteikta kaip vienalytė plokštuma nenaudojant nei apšvietimo, nei siekiant perspektyvos, Džedas prisiminė, kad ją padarė fotografuodamas tiesiai iš viršaus. Tolygiai pasiskirsčiusios baltos, žalios ir rudos dėmės buvo išraižytos simetriško kelių tinklo. Čia neišsiskyrė nė viena apylinkė, visos jos, rodės, buvo vienodai svarbios, kone abstrakti visuma sudarė ramybės bei harmonijos įspūdį. Labai tikėtina, pagalvojo Džedas, kad virš šio

peizažo jam teko praskristi nedideliame aukštyje vos pakilus iš Bovė oro uosto, kai skrido į Airiją aplankyti Huelbeko. Tąkart išvydęs tikruosius tykiai vienas šalia kito besidriekiančius laukus, pievas ir kaimus jis patyrė tą patį vidinės pusiausvyros bei taikios harmonijos pojūtį.

– Žinau, kad pasukote į tapybą, – prakalbo Žanas Pjeras Perno, – ir esate nutapęs mano portretą. Tiesą sakant, netgi mėginau jį nusipirkti, deja, Fransua Pino užkėlė tokią kainą, kad nieko negalėjau padaryti.

– Fransua Pino? – nustebo Džedas.

„Žurnalistas Žanas Pjeras Perno veda susirinkimą redakcijoje" – gana įprastinis paveikslas, atliktas klasikine maniera, kuri jokiu būdu neatitinka įprastinio, kur kas labiau *wild* aferisto iš Bretanės skonio. Matyt, jis nusprendė paįvairinti savo kolekciją.

– Galbūt man reikėjo... – ištarė Džedas, – apgailestauju... Galbūt man reikėjo iškelti sąlygą, suteikiančią pirmenybę įsigyti darbą vaizduojamiems asmenims.

– Tokia jau ta rinka... – be jokios pagiežos plačiai ir jaukiai šypsodamasis tarė Perno, jis netgi patapšnojo Džedui per petį.

Laidų vedėjas vėl pirma jų žingsniavo skliautuotu koridorium, jam už nugaros lėtai plaikstėsi ilgi tarsi šarkos uodega frako skvernai. Džedas žvilgtelėjo į laikrodį: buvo beveik vidurnaktis. Jie vėl praėjo pro suveriamąsias duris ir atsidūrė priimamajame – triukšmas salėse buvo pasiekęs viršūnę, atvyko naujų svečių, dabar jų buvo kokie keturi ar penki šimtai. Mažos grupelės apsupty garsiai postringavo visiškai nusitašęs Patrikas Le Lė; nusitvėręs „Châteauneuf-du-Pape" butelį, šį tuštino tiesiog užsiversdamas. Akivaizdžiai sunerimusi Klera Šazal uždėjo ranką jam ant dilbio, norėdama jį sustabdyti, deja, kanalo prezidentas aiškiai jau buvo peržengęs atitinkamas etiketo ribas. „TF1 – mes patys kiečiausi! – baubė jis. – Žano Pjero kanalui neduodu daugiau nei šešių mėnesių! Tas pats bus ir „M6" – jie mat pabandė mus padaryt su savo „Loftu", o mes

padvigubinom savo populiarumą su „Ko Lanta“ ir juos iškrušom per visus galus! Per visus galus!“ – pakartojo jis ir šveitė butelį per petį. Vos neužkliudęs Žiuljeno Lepero makaulės, butelis sudužo po trijų brandaus amžiaus vyrukų, dėvinčių pilkus trijų dalių kostiumus, kojomis, visi trys griežtai į jį sužiuro.

Nė kiek nedvejodamas Žanas Pjeras Perno nužingsniavo prie savo buvusio prezidento ir prie jo sustojo.

– Tu per daug išgėrei, Patrikai, – tarė jis ramiu balsu, visi jo raumenys po frako medžiaga įsitempė, veidas sugriežtėjo, tarsi vyrukas būtų pasiruošęs kovai.

– OK, OK... – nurimdamas kartojo išglebęs Le Lė, – OK, OK...

Tuo akimirksniu iš antrosios salės ėmė aidėti nepaprastai stiprus vibruojantis tenoro balsas. Jam tuojau pat be žodžių, pagriebdami tą pačią temą, ėmė pritarti baritonai, paskui įsiliejo bosai, taigi, suskambo visas choras. Beveik visi svečiai atsisuko į jų pusę ir atpažino garsiąją korsikiečių polifoninės muzikos grupę. Dvylika įvairaus amžiaus juodas kelnes ir palaidines dėvinčių vyrų su beretėmis ilgiau nei dvi minutes atliko vokalinį numerį, kurį greičiau buvo galima pavadinti laukiniu kariniu rėkavimu nei dainavimu. Paskui staiga visi sutartinai nutilo. Šiek tiek praskėtęs rankas į šalis Žanas Žakas Perno išėjo priešais minią, palaukė, kol įsiviešpataus visiška tyla, o tada garsiai sušuko: „Visiems gerų Naujųjų metų!“ Į viršų išlėkė pirmieji šampano butelių kamščiai. Tada laidų vedėjas nužingsniavo prie trijų vyrų pilkais kostiumais ir vienam paskui kitą paspaudė rankas.

– Jie iš „Michelin“ direktorių tarybos, – sušnabždėjo Džedui Olga, kuri taip pat priėjo prie vyrų grupelės. – Finansų požiūriu TF1, palyginti su „Michelin“, – tuščia vieta. Panašu, kad Buigui įgriso dengti jų nuostolius... – spėjo pridurti, iki Žanas Pjeras Perno ją pristatė.

– Beveik neabejojau, kad Patrikas sukels skandalą... – tarė jis direktorių tarybos nariams, – jam siaubingai sunku susitaikyti su mano pasitraukimu.

– Tai įrodo, kad mūsų projektui abejingų nebuvo, – atsakė vyriausias iš direktorių.

Tą akimirką Džedas pamatė artinantis kažkokį keturiasdešimtmetį tipą sportinėmis kelnėmis, striuke su gobtuvu bei reperio kepuraite į nugarą nusuktu snapeliu ir baisiai nustebęs atpažino Patriką Forestjė – „Michelin France“ ryšių su visuomene direktorių.

– Ojo! – šūktelėjo jis direktorių trijulei ir tuojau pat su visais susidaužė delnais.

– Ojo! – taip pat atsakė jie ir tą akimirksnį vėl viskas įsismarkavo, pokalbių klegesys pakilo, kol galiausiai staiga vienu metu užgrojo baskų ir savojiečių orkestrai, Džedas visas prakaitavo, keletą minučių bandė sekti paskui Olgą, kuri plačiai šypsodamasi ir gerai nusiteikusi vieną paskui kitą su Naujaisiais metais sveikino svečius, iš šių draugiškų ir drauge santūrių veido išraiškų jis suprato, kad Olga sveikinasi su savo darbuotojais.

Pajutęs iš vidaus kylantį šleikštulį, Džedas greitai išbėgo į kiemą ir nusivėmė ant mažytės palmės. Naktis buvo neįtikėtinai šilta. Keletas svečių jau buvo beišeiną, tarp jų ir trys „Michelin“ direktorių tarybos nariai. Iš kur jie išvis atsirado? Ar jie visi apsistojo vienam viešbuty? Išsirikiavę trikampiu, netardami nė žodžio jie greitomis pražingsniavo pro Vandėjos krašto valstiečius, atvirai demonstruodami, kad tikroji valdžia šiame pasauly priklauso jiems. Visai gera tema paveikslui, pagalvojo Džedas: direktoriai kukliai palieka salę, tuo tarpu už jų nugarų kvatoja ir šūkauja prancūzų televizijos žvaigždės – vadovaujant Žiuljenui Leperui vyksta nešvankių dainuškų konkursas. Žavingai su tamsiai mėlynu kostiumu atrodantis Žanas Pjeras Perno bebaimiu žvilgsniu stebėjo visa, kas dedasi aplinkui, o nusitašęs ir nusiplūkęs Patrikas Le Lė, klupinėdamas ant akmenuoto grindinio, pavymui šūkaliojo „Michelin“ direktorių tarybos nariams, kurie nė nesiteikė į jį atsisukti ir žvilgsniu parodyti dėmesį. „Pokyčiai vakarietiškos televizijos istorijoje“ – šitaip galėtų vadintis paveikslas, kurio Džedas, žinoma, nenutapys;

jis vėl nusivėmė, skrandy dar buvo užsilikusios tulžies, matyt, veltui bus sumaišęs kreolišką punšą su absentu.

Prošal grindiniu praropojo Patrikas Le Lė – sukruvinta kakta, nebetekęs vilties prisijungti prie direktorių tarybos trijulės, kuri jau suko į Šarlio de Golio aveniu. Muzika nutilo, iš pokylių salių vilnijo lėta Savojos *groove* pulsacija. Džedas pakėlė akis į dangų, į šaltus abejingus žvaigždynus. Radosi naujo tipo dvasinės konfigūracijos, bet kuriuo atveju kažkas iš esmės keitėsi audiovizualiniame Prancūzijos peizaže – štai tokią išvadą Džedas padarė iš svečių pokalbių nuogirdų, tuo tarpu pastarieji atgavę paltus lėtu žingsniu ėjo vartų link. Jam pavyko pasigauti tokias frazes kaip „šviežias kraujas“ bei „pereinamasis išbandymas“ ir suprato, kad kalba daugiausia sukasi apie Olgą, kuri ir buvo toji naujovė prancūzų televizijos peizaže, ji „atėjo iš steigėjų“ – tai buvo dažniausiai skambantis komentaras jos atžvilgiu, neskaitant, žinoma, išreiškiančių jos grožį. Temperatūra lauke buvo sunkiai nusakoma, jį tai krėtė šaltis, tai mušė karštis. Džedą vėl sutąsė ir jis dar kartelį skausmingai vimtelėjo ant palmės. Atsitiesęs išvydo Olgą, dėvinčią snieginio leopardo kailinius ir žvelgiančią į jį su nedideliu nerimu.

– Eime namo...

– Namo... pas tave?

Nieko nesakydama ji paėmė jį už rankos ir nusivedė iki savo automobilio.

– Prancūziuk tu, gležnas... – tarė ji šypsodamasi ir užvedė variklį.

XIII

Pirmieji dienos spinduliai skverbėsi pro tankios dvigubos multino užuolaidos su raudonais ir geltonais ornamentais plyšelius. Šalia jo gulinti Olga tolygiai kvėpavo, jos trumpi naktiniai marškinėliai buvo pasikėlę iki pat talijos. Džedas švelniai, taip, kad ji nepabustų, paglostė jos baltus ir apvalainus sėdmenis. Per dešimt metų jos kūnas beveik nepasikeitė, gal tik kiek pasunkėjo krūtys. Ši nuostabi kūniška gėlė buvo pradėjusi pamažu vysti, dabar jau kūno senėjimas įgaus pagreitį. Ji buvo dvejais metais už jį vyresnė, Džedas greitai susivokė, kad kitą mėnesį jam sukaks keturiasdešimt. Dabar jie buvo maždaug gyvenimo pusiaukelėje; viskas taip greitai prabėgo. Jis atsikėlė, susirinko ant grindų išmėtytus drabužius. Džedas neprisiminė, kaip vakar nusirengė, žinoma, tai ji bus jį nurengusi; jam rodės, kad užmigo vos padėjęs galvą ant pagalvės. Ar jie mylėjosi? Greičiausiai ne, o tai jau negerai, juk po tiek metų išsiskyrimo jie turėjo, bent jau turėjo pabandyti, žinoma, visą kaltę dėl galimai neįvykusios erekcijos laisviausiai galima suversti per dideliam piktnaudžiavimui alkoholiu, bet ji juk galėjo pabandyti pačiulpti, tačiau to jis neprisiminė, o gal jam reikėjo paprašyti? Šios abejonės dėl seksualinių teisų, kurios, atrodo, jam visiškai natūraliai buvo suteiktos atsižvelgiant į jų santykius, irgi kėlė nerimą, o galbūt nusakė santykių pabaigą. Seksualiniai ryšiai – labai jau trapus reikalas: sunku juos užmegzti, kur kas lengviau nutraukti.

Išėjęs iš miegamojo ir uždaręs balta oda apmuštas duris, jis atsidūrė ilgame koridoriuje, kurio dešinėje vėrėsi kiti kambariai ir darbo kabinetas, o kairėje – priimamieji – nedidelės svetainės su Liudviko XVI laikų reljefiniais ornamentais bei eglute sudėtu parketu. Prietemoje, kur ne kur šviečiant didelėms lempoms su gaubtais, butas Džedui atrodė milžiniškas. Jis perėjo vieną iš salonų ir atitraukė užuolaidas: į begalybę driekėsi nenormaliai platus, lengvai apšerkšnijęs Fošo prospektas. Vieninteliu gyvybės ženklu čia buvo juodas „Jaguar XJ", stovėjęs įjungtu varikliu ties šaligatviu. Tuojau pat iš laiptinės išėjo moteris vakarine suknia ir lengvai nusvirduliavusi atsisėdo prie vairuotojo, automobilis pajudėjo ir nuvažiavo Triumfo Arkos kryptimi. Miesto peizaže įsivyravo mirtina tyla. Blyškiai žiemos saulei kylant tarp Defanso bokštų bei jos šviesoje mirguliuojant skaisčiam aveniu, Džedas viską regėjo neįprastai ryškiai. Iš koridoriaus galo jis atsidūrė erdvioje virtuvėje su matinėmis aliumininėmis spintomis, supančiomis centre stovintį darbastalį iš bazalto. Šaldytuve nieko nebuvo, išskyrus šokoladinių saldainių „Debauve et Gallais" dėžutę bei pradėtą apelsinų sulčių pakelį iš „Leader Price". Apsidairęs aplinkui pamatė kavos aparatą ir pasiruošė „Nespresso" kavos. Olga švelni, ji švelni ir mylinti, Olga mane myli, pakartojo jis su vis didesniu liūdesiu, suvokdamas, kad tarp jų nieko nebebus, tarp jų niekada nieko nebebus, taip, gyvenimas kartais suteikia šansą, pagalvojo jis, bet jei mes būnam pernelyg vangūs ir neryžtingi, jis susižeria visas kortas atgal; tam tikram žygiui atlikti ar laimei pagauti duodamas atitinkamas laikas, trunkantis keletą dienų, kartais keletą savaičių ar net mėnesių, tačiau toks laikas tebūna vieną kartą gyvenime ir į jį sugrįžti, kad ir kaip vėliau norėtume, paprasčiausiai būna nebeįmanoma – tikrąjį entuziazmą, tikėjimą ir pasitikėjimą pakeičia romus susitaikymas, abipusis ir sielvartingas gailestis bei bereikšmis ir drauge teisingas pojūtis, kad kai kas galėjo būti ir kitaip, deja, mes pasirodėme nesą verti tos mums

suteiktos dovanos. Jis išsivirė antrą puodelį kavos, visiškai išsklaidžiusį snaudulio miglas, tada nusprendė Olgai palikti raštelį. „Mums reikia pagalvoti", parašė, bet šią frazę nubraukė ir užrašė kitą: „Esi verta daugiau nei aš". Vėl užbraukė ir vietoj jos parašė: „Mano tėvas miršta", tada susivokė, kad niekada nėra jai kalbėjęs apie tėvą ir suglamžęs popieriaus lapelį įmetė jį į šiukšliadėžę. Greitai jam sukaks tiek metų, kiek buvo tėvui, kai jis gimė; turėti vaiką tėvui reiškė atsisveikinimą su bet kokiomis menininko ambicijomis, bendrąja prasme – susitaikymą su mirtimi, žinoma, kaip ir daugeliui žmonių, bet tėvui ypač. Džedas perėjo koridorių iki pat miegamojo, Olga, susirietusi į kamuoliuką, kuo ramiausiai tebemiegojo. Jis pastovėjo apie minutę atidžiai sekdamas jos kvėpavimą ir, niekaip negalėdamas prieiti emocinių apibendrinimų, galiausiai netikėtai prisiminė Huelbeką. Rašytojai juk gana šauniai pažįsta gyvenimą arba bent jau gražiai dumia akis. Kaip ten bebūtų, Huelbekas tikrai moka daryti emocinius apibendrinimus.

Jau buvo visiškai įsidienoję, bet Fošo prospekte lig šiol nebebuvo nė gyvos dvasios. Džedas niekada su Olga nesikalbėjo apie savo tėvą, nei Olga pasakojo apie savąjį, juo labiau jie nesikalbėjo nei apie Huelbeką, nei apie Francą, Džedas, žinoma, buvo šiek tiek susaistytas visuomeninio gyvenimo, bet šis niekuo nepriminė nei harmoningo organiško audinio, nei apskritai kažko gyvybingo, tai buvo elementarus, banalus neišsišakojęs darinys su paskirai styrančiomis sausomis atšakomis. Grįžęs namo Džedas įdėjo rašytojo portretą į titaninę dėžę ir paguldė ją ant savosios vienatūrės „Audi" bagažinės stogo. Ties Italijos vartais jis pasuko greitkelio A10 kryptimi.

Tik pravažiavęs paskutiniuosius priemiesčius ir sandėlius, Džedas pastebėjo, kad visa aplinkui tebėra nuklota sniegu. Lauke buvo trys laipsniai žemiau nulio, bet automobilio šildymo sistema veikė puikiai, tad salone tvyrojo tolygi šiluma. „Audi" markės automobiliai pasižymi

puikia apdaila; sprendžiant iš „Auto-Journal", su jais gali konkuruoti tik kai kurie „Lexus" automobiliai. Šis „Audi" tapo pirmuoju Džedo pirkiniu, kai tik jis įgijo naują finansinį statusą, jau pirmojo vizito pas platintoją metu Džedą apžavėjo metalinių detalių tikslumas, švelnus durelių pokštelėjimas jas uždarant – visa buvo atlikta lyg gaminant seifą. Pasukęs greičio reguliatoriaus ratuką jis nustatė automatinį 105 km/val. važiavimo greitį. Dėl subtilių žymių, išdėstytų kas 5 km/val., įrenginį buvo lengva reguliuoti, šis automobilis išties buvo tobulas. Plačias lygumas klojo nepaliestas sniego luobas, snaudžiančiame Bosos peizaže šauniai, kone linksmai švietė saulė. Prieš pat Orleaną jis įsuko į E60 kelią Kurtenė kryptimi. Keletą centimetrų po žeme pabudimo ir sudygimo valandos laukė sėklos. Ši kelionė būsianti pernelyg trumpa, pagalvojo Džedas, ji turėtų trukti ištisas valandas, gal net ištisas dienas, kad važiuojant greitkeliu nuolatiniu greičiu galų gale imtų šviestis aiški mintis. Vis dėlto prisivertė sustoti degalinėje, paskui pajudėjęs pagalvojo, kad reiktų paskambinti Huelbekui ir perspėti dėl atvykimo.

Jis išsuko į Montarži–Vakarai kelią, sustojo likus penkiasdešimt metrų iki mokėjimo terminalo, surinko rašytojo numerį ir sulaukęs dešimties pyptelėjimų išjungė skambutį. Saulė pasislėpė, dangus virš sniegu nukloto peizažo tapo pieniškai balzganas. Mokėjimo terminalo budėjimo būdelės pratęsė šią nuosaikią šviesių tonų simfoniją. Džedas išlipo iš automobilio ir kaip mat buvo užkluptas šalčio, kur kas nuožmesnio nei mieste, tada keletą minučių pavaikštinėjo po stovėjimo zoną. Pamatęs titano dėžę ant automobilio stogo, jis staiga vėl prisiminė savosios kelionės tikslą ir pagalvojo: dabar, kai viskas baigta, būtinai perskaitys Huelbeką. O *kas* gi dabar baigta? Vos uždavus šį klausimą iškart atėjo atsakymas ir Džedas suprato, kad Francas buvo teisus: „Mišelis Huelbekas, rašytojas" taps jo paskutiniuoju paveikslu. Žinoma, jam dar kils minčių nutapyti paveikslą, jis svajos apie paveikslus, bet niekada nebeturės nei tiek energijos, nei reikiamo užsidegimo juos įgyvendinti. Mes galim visą laiką, sakė jam Huelbekas, pasakodamas apie

rašytojo profesiją, rašytis pastabas, bandyti dėlioti frazes, tačiau norint rašyti romaną reikia palaukti, kol viskas susigulės, taps neginčytina, reikia palaukti, kol iškils pati tikriausia būtinybė. Mes niekada patys nesprendžiam dėl knygos rašymo, pridūrė jis tada; knyga, anot jo, kaip besiruošiantis stingti betonas, o autoriaus galios apsiriboja tuo, kad šis visada turi būti pasiruošęs laukti, atsidavęs kamuojančiam neveiklumui, vildamasis, jog visas procesas prasidės pats savaime. Tą akimirksnį Džedas suprato, kad neveiklumas jam niekada nebesukels kančios, ir jo atminty staiga tarsi neišsipildžiusios laimės vaiduoklis iškilo Olgos paveikslas, jei tik būtų mokėjęs, Džedas būtų už ją pasimeldęs. Jis įsėdo į automobilį ir iš lėto pajudėjo mokėjimo postų link, norėdamas susimokėti ištraukė kreditinę kortelę.

Miestelį, kuriame gyveno Huelbekas, jis pasiekė maždaug per pietus, bet gatvėse buvo tuščia. Ir apskritai, ar kas nors kada nors vaikštinėjo šio miestelio gatvėmis? Kalkakmenio namai senų čerpių stogais, greičiausiai tipiški šiam regionui, stovėjo pramaišiui su kalkėmis išbalintais medinių sienų karkasų pastatais, tokių namų labiau tikėtina rasti Normandijos kaime. Bažnyčia, kurios arkbutanai buvo apaugę gebenėmis, stovėjo su įnirtingos restauracijos pėdsakais; su kultūrinu paveldu čia akivaizdžiai nejuokavo. Iš visų pusių supo ornamentiški dekoratyviniai krūmai bei pievelės; rudi mediniai informaciniai stendai kvietė lankytoją leistis į ekskursiją po Pjuzė apylinkes. Daugiafunkcėje kultūros namų salėje veikė nuolatinė vietinių amatininkų dirbinių paroda. Greičiausiai jau ilgą laiką čia tebuvo vasaros rezidencijos.

Rašytojo namas stovėjo miestelio pakrašty, Džedui pavykus susisiekti telefonu, rašytojas labai tiksliai paaiškino, kaip jį surasti. Jis ką tik ilgai vaikščiojo su šuniu po apylinkes, tarė rašytojas, ilgai vaikščiojo po sniegu nuklotas kaimo apylinkes ir su džiaugsmu jį kviečia drauge papietauti.

Džedas pastatė automobilį prie vartų, priešais stūksojo platus, pailgas ir žemas L raidės formos namas išbaltintomis sienomis. Nuėmė dėžę su paveikslu ir patraukė skambučio rankenėlę. Namuose iškart pasigirdo šuns lojimas. Po kelių sekundžių atsivėrė durys, ir prie vartų lodamas puolė didelis gauruotas juodas šuo. Tuoj pat pasirodė ir *Elementariųjų dalelių* autorius kailine striuke ir aksominėmis kelnėmis. O jis pasikeitęs, iškart suvokė Džedas. Rodos, sveikesnis ir tvirtesnis, jis energingai ėjo prie Džedo maloniai šypsodamasis. Tuo pat metu rašytojas atrodė sulysęs, jo veidą vagojo smulkios mimikos raukšlelės, o labai trumpai kirpti plaukai buvo pražilę. Džedas pagalvojo, kad jis dabar tarsi gyvūnas su žieminiu apdaru.

Svetainės židiny liepsnojo didelė ugnis, jie prisėdo ant aksominių žalio butelio spalvos kanapų.

– Čia dar liko keletas tėvų baldų... – tarė Huelbekas, – kitus nusipirkau senienų turguj.

Ant svetainės staliuko gulėjo dešros riekelės ir alyvuogės, jis atidarė butelį „Chablis“ vyno. Džedas iš dėžės ištraukė rašytojo portretą ir priglaudė prie kanapos atlošo. Huelbekas metė jo pusėn išsiblaškiusį žvilgsnį, paskui apvedė akimis kambarį.

– O jis visai gerai tiktų virš židinio, taip nemanot? – paklausė galiausiai. Atrodė, kad šiuo momentu jį domina tik šitai.

Galbūt visai neblogai, pagalvojo Džedas, kas gi iš esmės yra paveikslas, ar tik ne prabangus puošmenos elementas? Jis mažais gurkšneliais gėrė savo vyną.

– Norite apsidairyti? – pasiūlė Huelbekas.

Žinoma, Džedas sutiko. Namas jam labai patiko, šiek tiek priminė jo senelių namus. Nors, tiesą sakant, visi tie kaimiški namai daugmaž vienodi. Už svetainės buvo didelė virtuvė su podėliu, atstojusiu ir rūsį, ir malkinę. Dešinėje vėrėsi durys į du kambarius. Pirmajame, negyvenamame,

per vidury stovėjo dvigulė aukšta lova, ir buvo siaubingai šalta. Antrajame stovėjo vienvietė lova, panašu, vaikiška, pristatyta prie kampinės lentynos, ir atlenkiamas sekreteras. Džedas spėjo sužiūrėti kai kurias lentynoje, prie galvūgalio, gulėjusias knygas: Šatobrianas, Vinji, Balzakas.

– Taip, aš ten miegu... – patvirtino Huelbekas, jiems sugrįžus į svetainę ir įsikūrus priešais židinį. – Savo vaikystės lovoje... Viskas sugrįžta į pradžią... – pridūrė su sunkiai įskaitoma veido išraiška (su pasitenkinimu? susitaikymu? kartėliu?). Džedas taip ir nepriėjo tinkamos išvados.

Po trečiosios „Chablis" taurės jis pajuto lengvą depresiją.

– Eime prie stalo... – tarė rašytojas. – Vakar paruošiau patiekalą iš virtos jautienos su daržovėmis, šiandien jis bus dar skanesnis. Tas daiktas labai smagiai pašyla.

Paskui jį į virtuvę atsekė šuo, susisuko į kamuolį didžiuliame medžiaginiame krepšy ir iš pasitenkinimo atsiduso. Jautienos ir daržovių patiekalas buvo skanus. Negarsiai tiksėjo sieninis laikrodis su švytuokle. Pro langą vėrėsi sniegu nuklotos pievos, įsirėžęs į horizontą tolumoje pūpsojo juodų medžių miškelis.

– Pasirinkote ramų gyvenimą... – tarė Džedas.

– Einu į pabaigą, galima ramiai sau senti.

– Daugiau nerašot?

– Gruodžio pradžioje pabandžiau parašyti eilėraštį apie paukščius – maždaug tuo metu, kai mane kvietėt į savo parodą. Nupirkau lesyklą, pridėjau lašinių gabaliukų; jau buvo šalta, žiema ankstyva. Jų atskrido labai daug: kikiliai, sniegenos, liepsnelės... Jiems baisiai patiko tie lašinukai, bet apie tai rašyti eilėraštį... Galiausiai parašiau apie savo šunį. Šiais metais vardai prasidėjo iš P, tad savo šunį pavadinau Platonu, ir eilėraštis pavyko... Tai vienas geriausių iš kada nors rašytų eilėraščių apie Platono filosofiją – ir apie šunį greičiausiai taip pat. Tai, matyt, bus vienas paskutinių mano kūrinių, galbūt paskutinis.

Tuo akimirksniu Platonas sujudėjo savo gulte, jo letenos sukadaravo ore, ir suurzgęs per sapnus vėl užtilo.

– Paukščiai – tikras menkniekis, – tęsė Huelbekas, – mažos gyvos spalvotos dėmelės, dedančios kiaušinius, tūkstančiais ryjančios vabzdžius ir patetiškai lekiojančios iš vieno galo į kitą; jų gyvenimas judrus ir kvailas, iš esmės paskirtas vabzdžiams ryti, – kartais pasmaguriauti lervomis, – bei tai pačiai giminei pratęsti. Šuo gi jau turi atskirą likimą ir kažkokį pasaulio įsivaizdavimą, nors jo dramoje ir slypi kažkas neryškaus, ji netampa nei istorija, nei tikruoju pasakojimu, o aš ir pats, manau, jau baigiau su *pasauliu kaip pasakojimu* – romanų ir filmų pasauliu, taip pat muzikos pasauliu. Dabar man tėra įdomus *pasaulis kaip sugretinimas* – tai yra, poezijos, dailės pasaulis. Dar norit truputį mano patiekalo?

Džedas atsisakė. Huelbekas iš šaldytuvo ištraukė senektero bei epuaso sūrius, papjaustė duonos ir atkimšo naują butelį „Chablis".

– Malonu, kad atvežėt mano portretą, – pridūrė po keleto sekundžių. – Pažvelgsiu į jį ir prisiminsiu, kad kažkada gyvenau intensyvų gyvenimą.

Jie sugrįžo į svetainę gerti kavos. Huelbekas į židinį įdėjo porą malkų ir nuėjo darbuotis į virtuvę. Džedas ėmė studijuoti jo biblioteką ir labai nustebo radęs labai nedaug romanų – daugiausia tai buvo klasika. Ir priešingai, ten stebėtinai daug buvo XIX amžiaus socialinių reformatorių veikalų, patys žymiausi autoriai – Marksas, Prudonas ir Kontas, taip pat ten buvo Furjė, Kabė, Sen Simonas, Pjeras Leru, Ovenas, Karlilas bei kiti, kurių pavardės jam nieko nereiškė. Rašytojas grįžo nešinas padėklu su kavinuku, migdoliniais pyragaičiais ir buteliu vyšnių trauktinės.

– Žinot, ką sako Kontas, – tarė jis, – kad žmoniją sudaro daugiau mirusiųjų nei gyvųjų. Aš gi taip pat, būdamas čia, daugiausia bendrauju su mirusiaisiais...

Džedas ir dabar neturėjo ką atsakyti. Ant staliuko gulėjo Tokvilio *Prisiminimai*.

– Stebėtinas atvejis, tasai Tokvilis, – tęsė rašytojas. – Jo *Apie demokratiją Amerikoje* – tikras šedevras, neregėtos vizionieriškos jėgos knyga, visiškai novatoriška visais požiūriais; tai, be jokios abejonės, pati protingiausia kada nors parašyta politinė knyga. Ir štai po tokio stulbinančio veikalo jis, užuot visa tai tęsęs, visą savo energiją atidavė kovai už galimybę būti išrinktam deputatu kukliame La Manšos departamente, vėliau vykdyti įsipareigojimus to meto vyriausybėse, taip tapdamas visiškai eiliniu politiku. Ir vis dėlto proto aštrumas ir įžvalgos galios jo neapleido. – Jis pavartė *Prisiminimus*, visą laiką glostydamas prie kojų išsitiesusio Platono nugarą. – Paklausykit, kaip jisai kalba apie Lamartiną! Ojojoj, kaip jis sudirbo tą Lamartiną!.. – ir maloningu bei iškiliu balsu perskaitė:

> Net nežinau, ar man teko šiame pasaulyje, kupiname egoistinių užmačių, kurių nuolatinėje apsupty gyvenau, sutikti tokį tuščiagarbį ir abejingą visuomeninėms reikmėms protą kaip Lamartino. Regėjau ištisas minias žmonių, kurie bandė iškilti keldami sąmyšį šalyje – tai tikras mūsų laikų iškrypimas; bet jis vienintelis, mano galva, visą laiką buvo pasiruošęs apversti aukštyn kojom pasaulį dėl savojo troškimo pasilinksminti.

– Tokvilis net negali atsitokėti, kad priešais jį toks egzempliorius. Pats gi buvo be galo kilnus žmogus, ketinęs padaryti viską, kad jo šaliai būtų geriau. Garbės troškimą ir gobšumą jis dar kažkaip galėjo pateisinti; užtai toks komedianto temperamentas, tokia neatsakingumo ir diletantiškumo samplaika jį tiesiog stulbino. Štai paklausykit, jis iškart po tų eilučių rašo toliau:

> Taip pat nepažinojau nė vieno mažiau nuoširdaus žmogaus, kuris taip baisiai niekintų tiesą. Kalbėdamas apie „niekinimą“, aš visgi klystu: jis tiek mažai jos paisė, kad apskritai negalėjo apie ją

žinoti. Savo kalbose ar rašiniuose jis tolsta nuo tiesos, paskui prie jos sugrįžta, šito nė nepastebėdamas, jam terūpėjo viena – esamą akimirką sukelti atitinkamą įspūdį, kurio jis trokšta...

Pamiršęs svečią Huelbekas toliau skaitė sau pačiam, versdamas puslapius su vis didėjančiu džiugesiu.

Džedas nesiryždamas jo pertraukti palaukė, tada vienu mauku ištuštino vyšnių trauktinę, atsikosėjo. Huelbekas pakėlė akis.

– Aš atvykau... – tarė Džedas, – norėdamas, žinoma, padovanoti šį paveikslą, bet taip pat iš jūsų laukiu žinios.

– Žinios? – rašytojo šypsena pamažu užgeso, jo veidą apgobė kažkoks stingdantis, žemiškas liūdesys. – Jums susidarė įspūdis... – galop tarė jis lėtai nutęsdamas balsą, – kad mano gyvenimas baigiasi ir aš nusivylęs, taip?

– Na... maždaug taip.

– Ką gi, jūs teisus: mano gyvenimas baigiasi ir aš nusivylęs. Niekas, ko tikėjausi būdamas jaunas, neišsipildė. Žinoma, buvo įdomių akimirkų, tačiau visą laiką jos būdavo kupinos sunkumų ir atimdavusios kone visas jėgas, niekas nebuvo suteikta kaip dovana, todėl man viso to jau pakanka, tesinori, kad viskas baigtųsi be ypatingo kentėjimo, sunkios ligos, be luošumo.

– Jūs kalbate kaip mano tėvas... – tyliai tarė Džedas.

Ties žodžiu *tėvas* Huelbekas šoktelėjo, tarsi Džedas būtų pasakęs kokią nešvankybę, paskui rašytojo veide atsirado skeptiška, mandagi, tačiau šaltoka šypsena. Džedas vieną po kito surijo tris migdolinius pyragaičius, išmaukė didelį stiklą vyšnių trauktinės ir tęsė.

– Mano tėvas... – galiausiai pakartojo jis, – man pasakojo apie Viljamą Morisą. Norėčiau žinoti, ar esat apie jį girdėjęs, ką pats apie jį manot.

– Viljamą Morisą... – rašytojo balsas vėl atsipalaidavo ir tapo ramus. – Įdomu, kad tėvas jums pasakojo apie jį, beveik niekas nežino Viljamo Moriso.

– Panašu, kad architektų ir menininkų draugijose, kuriose jis lankydavosi, apie Morisą žinojo.

Huelbekas pakilo ir mažiausiai penkias minutes pasiknisęs bibliotekoje galiausiai ištraukė nedidukę knygutę apiblukusiu gelsvu viršeliu, papuoštu išraitytais *art nouveau* ornamentais. Vėl prisėdo ir atsargiai ėmė vartyti dėmėmis nusėtus ir sukietėjusius puslapius, – panašu, kad knyga nebuvo atversta ne vienerius metus.

– Štai, – tarė jis galiausiai, – čia išsakytas apibendrintas jo požiūris. Tai ištrauka iš jo paskaitos, skaitytos Edinburge 1889 metais:

> Štai kokia, trumpai tariant, menininkų padėtis: esame paskutinieji atstovai amatininkystės, kuriai masinė gamyba sudavė mirtiną smūgį.

Gyvenimo pabaigoje jis susisaistė su marksistais, nors iš pradžių turėjo visai kitokių, originalių idėjų. Išeities tašku pasirinkdamas menininką, kuriantį kažkokį kūrinį, jis pabandė jį prišlieti prie gamybinio-industrinio ir žemdirbystės pasaulio visumos. Šiandien mums greičiausiai sunku įsivaizduoti ano meto politinės minties turtingumą. Čestertonas atidavė pagarbą Morisui *Don Kichoto sugrįžime.* Tai įdomus romanas, jame jis aprašo įsivaizduojamą revoliuciją, kilusią dėl noro grįžti prie amatininkystės ir viduramžių krikščionybės, pamažu plintančią Britų salose ir įtraukiančią vis naujus darbininkų, socialistų ir marksistų, judėjimus, ir vedančią prie masinės gamybos sistemos žlugimo bei amatininkų ir žemdirbių bendruomenių suklestėjimo. Šioji neįtikėtina fantastinio pobūdžio knyga primena *Tėvą Brauną*. Mano galva, joje pilna paties Čestertono įsitikinimų. Bet nereikia pamiršti, kad Viljamas Morisas, kiek apie jį žinoma, tikrai buvo neeilinė asmenybė.

Židiny smuko malka, sukeldama nuodegų dūmus.

– Reikėjo nusipirkti židinio užtvarą, – suburbėjo Huelbekas ir suvilgė lūpas alkoholiu.

Džedas, sustingęs ir susikaupęs, visą laiką jį atidžiai stebėjo su ypatinga, sunkai paaiškinama nervine įtampa. Huelbekas gi pažiūrėjo į Džedą su nuostaba, šis sumišęs tuoj pastebėjo, kad jo kairioji ranka konvulsyviai virpa.

– Atsiprašau, – tarė jis galiausiai staiga atsipalaidavęs. – Dabar išgyvenu... ypatingą metą.

– Viljamo Moriso gyvenimas nebuvo itin linksmas vertinant įprastiniais kriterijais, – tęsė Huelbekas. – Vis dėlto visi amžininkai jį vaizduoja kaip linksmą, kupiną optimizmo ir aktyvų žmogų. Dvidešimt trejų jis susipažino su Džein Burden, aštuoniolikmete mergina, dirbusia dailininkų modeliu. Po dvejų metų jis ją vedė, pats metėsi į tapybą, bet vėliau tapybos atsisakė, nesijausdamas pakankamai tam gabus, – tapybą jis vertino aukščiau visko. Pagal savo paties projektą Uptone, ant Temzės kranto, pasistatė namą, kurį pats dekoravo, ketindamas jame apsigyventi su žmona ir dviem mažomis mergaitėmis. Anot visų ją pažinojusiųjų, toji moteris buvusi tikra gražuolė, deja, jam nebuvusi ištikima. Ji turėjo romaną su Dante Gabrieliu Rosečiu, prerafaelitų judėjimo lyderiu. Viljamas Morisas juo žavėjosi kaip dailininku. Galiausiai Rosetis persikėlė pas juos gyventi ir tiesiog išstūmė Morisą iš santuokinės lovos. Tada Morisas leidosi į kelionę į Islandiją, išmoko islandų kalbą ir ėmėsi versti sagas. Po kelerių metų sugrįžo ir pareikalavo pasiaiškinti: Rosetis sutiko išsinešdinti, tačiau iš esmės viskas buvo subyrėję, ir Morisas daugiau niekada realiai šeimoje nepatyrė kūniškos artumos. Jau tada pasinėręs į keletą socialinių judėjimų, jis paliko pernelyg nuosaikių pažiūrų Socialdemokratų federaciją ir įkūrė Socialistų lygą, atvirai gynusią komunistų interesus, ir iki pat mirties tasai vyras be išskaičiavimo plušo dėl komunistinių idėjų, vieną po kito rašė straipsnius į laikraščius, dalyvaudavo konferencijose, mitinguose...

Huelbekas nutilo, liūdnai pakinkavo galva ir švelniai perbraukė ranka Platono nugarą, šis iš pasitenkinimo suurkštė.

– Taip pat iki gyvenimo galo, – lėtai pratarė jis, – Morisas kovojo su apsimestiniu Viktorijos epochos dorovingumu, pasisakė už laisvą meilę... O žinot, – pridūrė jis, – aš visą laiką niekinau tą bjaurią, nors tokią įtikinamą nuostatą, teigiančią, kad aktyvi nesavanaudiška visuomeninė veikla tėra bandymas kompensuoti asmenines problemas...

Džedas mažiausiai minutę tylėjo.

– Manot, kad jis buvo utopistas? – galiausiai paklausė. – Visiškas fantazuotojas?

– Be abejo, tam tikra prasme taip. Jis norėjo panaikinti mokyklas, manydamas, jog vaikai geriau išsimokslintų visiškos laisvės aplinkoje, taip pat norėjo panaikinti kalėjimus, tikėdamas, kad sąžinės graužatis bus pakankama bausmė nusikaltėliui. Sunku net skaityti visą tą absurdą be gailesčio, persipynusio su pasibjaurėjimu. Ir vis dėlto, ir vis dėlto... – Huelbekas susvyravo ieškodamas tinkamų žodžių. – Kad ir kaip būtų paradoksalu, praktiniu lygiu jis sulaukė ženklios sėkmės. Norėdamas praktiškai įgyvendinti grįžimo prie amatininkystės idėjas, jis labai anksti įkūrė dekoravimo bei baldų gamybos įmonę, kurioje darbininkai dirbo kur kas mažiau nei to laikmečio gamyklose, buvusiose, tiesą sakant, tikra katorga, bet svarbiausia, jie dirbo kaip laisvi samdiniai, nuo pradžių iki galo atsakantys už savo darbą. Esminis Viljamo Moriso principas buvo tas, kad sumanymas niekada neturi būti atskirtas nuo atlikimo, ne kitaip nei viduramžiais. Anot visų to meto liudytojų, darbo sąlygos išties buvo idiliškos: ant upės kranto stovėjusios dirbtuvės buvo šviesios, gerai vėdinamos. Visas pelnas būdavo išdalijamas darbininkams, išskyrus mažytę dalį, pasitarnaudavusią socialistinei propagandai. Ir štai, nepaisant bet kokių lūkesčių, sėkmė ištiko tuojau pat, įskaitant ir komercinę pusę. Nuo dailidystės jie perėjo prie juvelyrikos,

dirbinių iš odos, paskui prie vitražų, audinių, baldų apmušalų, ir visur juos lydėjo sėkmė: įmonė „Moris & Co“ visą laiką, lig pat gyvavimo pabaigos, buvo pelninga. Taigi, nė vienas iš darbininkų kooperatyvų, kurie per visą XIX amžių buvo steigiami vienas po kito, nepatyrė tokios sėkmės, nesvarbu, kokie jie būtų, – Furjė falansteris ar ikariškoji Kabė bendruomenė, – nė vienam iš jų nepavyko pasiekti tokios efektyvios materialinių vertybių ar maisto produktų gamybos, išskyrus Viljamo Moriso įkurtą įmonę, visi kiti susivienijimai vienas pakui kitą patyrė nesėkmes. Jau nekalbant apie vėliau susikūrusias komunistines bendruomenes...

Jis vėl nutilo. Kambaryje darėsi vis tamsiau. Huelbekas pakilo ir įjungė gaubto šviesą, į židinį įdėjo dar vieną malką ir vėl atsisėdo. Džedas visą laiką į jį atidžiai žiūrėjo rankas sudėjęs ant kelių, paskendęs savo tobuloje tyloje.

– Nežinau, – tarė Huelbekas, – esu per senas, neturiu nei noro, nei įpročio daryti išvadas, ypač jei kalbama apie paprastus dalykus. O žinot, yra išlikusių jo portretų, pieštų Bern-Džonso: Morisas arba vėl bando maišyti augalinius dažus, arba skaito savo dukterims. Susidaro įspūdis, kad tasai paveiksluose vaizduojamas kresnas, susivėlęs įraudusio gyvybingo veido vyrukas su mažais akinukais ir vešlia barzda yra kupinas pašėlusio aktyvumo, geros valios ir neišsenkančio nuoširdumo. Galima drąsiai teigti, kad Viljamo Moriso siūlytas visuomenės modelis visai nebūtų utopiškas, jei visi žmonės būtų panašūs į Viljamą Morisą.

Džedas dar ilgokai palaukė, nors lauke jau nusileido nakties sutemos.

– Dėkoju jums, – tarė galiausiai atsistojęs. – Atsiprašau, kad sujaukiau jūsų ramybę, bet jūsų nuomonė man buvo labai vertinga. Labai man padėjot.

Peržengus durų slenkstį juos iškart užklupo šaltis. Snyguriavo. Plikos juodos medžių šakos išryškėjo niūriai pilkame dangaus fone.

– Plikšala, – tarė Huelbekas, – vairuokite atsargiai.

Džedas dar pamatė, kaip rašytojas, sukdamasis namų pusėn, lėtai pamojavo atsisveikindamas iki pečių iškelta ranka. Šalia tupintis šuo, rodės, pakinkavo galva, tarsi duodamas sutikimą jam išvykti. Džedas norėjo kada nors vėl susitikti, tačiau juto, kad to nebebus, kad kažkas tam sutrukdys, atsiras nenumatytų aplinkybių. Šią akimirką jo visuomeninis gyvenimas akivaizdžiai tapo dar paprastesnis.

Vingiuotais ir tuščiais departamento keliais jis važiavo lėtai, neviršydamas 30 km/val. greičio, paskui įsuko į greitkelį A10. Riedėdamas įvažiavimo ruožu, apačioje pastebėjo nesibaigiančią žibintų juostą ir suprato, kad paklius į milžinišką kamštį. Lauko temperatūra nukrito iki minus dvylikos, užtai vidaus temperatūra tebesiekė devyniolika laipsnių šilumos, – šildymo sistema veikė kuo puikiausiai, be to, jis niekur neskubėjo.

Įsijungęs „France-Inter" jis kaip tyčia išgirdo laidą, kurioje smulkiai analizavo savaitės kultūros aktualijas, pranešėjai garsiai kvatojo, jų kiauksėjimai ir juokeliai buvo be galo vulgarūs. „France-Musique" transliavo itališką operą, kurios virtuoziškas, bet nenatūralus klykimas Džedą greitai suerzino ir jis visai išjungė radiją. Džedas niekada nemėgo muzikos, o šįkart jos nemėgo dar labiau nei bet kada, jo galvoje šmėstelėjo klausimas, kas gi jį pastūmėjo menine raiška perteikti pasaulį ar netgi imti galvoti, kad toks vaizdavimo būdas apskritai įmanomas, juk pasaulis gali būti bet kuo, tik ne dingstimi sužadinti menines aistras, pasaulis juk reiškiasi kaip visiškai racionalus tvarinys, stokojąs magijos, kaip ir ypatingo patrauklumo. Jis perjungė į „Autoroute FM", apsiribojantį konkrečiomis naujienomis: dėl avarijų prie Fontenblo ir Nemuro transporto srautas greičiausiai bus lėtas iki pat Paryžiaus.

Šiandien sausio pirmoji, sekmadienis, pagalvojo Džedas, vadinas, ne tik savaitgalio, bet ir atostogų pabaiga bei visų šių sliūkinančių namo ir greičiausiai visaip koneveikiančių tą lėtai judantį kamštį žmonių metų pradžia. Štai jie lūkuriuoja, kada gi pagaliau, – o tai bus tik už keleto valandų, – baigsis Paryžiaus priemiesčiai ir po trumpos nakties galės užimti savąsias vietas – pavaldinio ar viršininko – vakarietiškoje gamybos sistemoje. Ties posūkiu į kelią Melenas–Pietūs oras prisipildęs balzganos dūmų miglos, automobilių judėjimo greitis tapo dar lėtesnis, daugiau nei penkis kilometrus jie turėjo judėti vėžlio greičiu, kol kelias ties posūkiu Melenas–Centras pamažu tapo laisvesnis. Temperatūra lauke nukrito iki septyniolikos laipsnių šalčio. Na o patį Džedą maždaug prieš mėnesį *pasiūlos ir paklausos principas* išskyrė iš pilkos masės, turtas jį užklupo staiga, kaip kibirkščių lietus, išlaisvinęs nuo bet kokios finansinės naštos, ir dabar jis suvokė, jog pamažu išsiskirs su šiuo pasauliu, kuriam niekada dorai taip ir nepriklausė, o visi žmogiškieji ryšiai, ir taip negausūs, vienas paskui kitą nusilps, išnyks, ir jo gyvenimas panėšės į dabartinį buvimą tobulai sukurto „Audi Allroad A6" salone – romiame, melancholiškame ir be galo viskam abejingame.

Trečia dalis

I

Vos atidaręs „Renault Safrane“ duris Žaslenas suprato, kad jį ištiko viena blogiausių akimirkų per visą karjerą. Už keleto metrų nuo užtvaros rankomis susiėmęs už galvos ant žolės sėdėjo sugniuždytas ir sustingęs leitenantas Ferberas. Žaslenas pirmą kartą matė kolegą tokios būsenos – kriminalinėje policijoje darbuotojai galiausiai apsišarvuoja išoriniu nejautros sluoksniu, padedančiu kontroliuoti emocines reakcijas, kitu atveju tenka pasitraukti iš tarnybos, o Ferberas juk buvo įgijęs daugiau nei dešimties metų darbo patirtį. Už keleto metrų suakmenėję kiūksojo trys Montarži žandarmerijos atstovai: du iš jų tuščiai žvelgdami klūpojo ant žolės, trečiasis – panašu, jų vadas, Žaslenas pamanė atpažinęs kapralo ženklus – iš lėto svyravo pirmyn atgal ties alpulio riba. Iš namo sklido puvinio kvapas, gūsiais nešiojamas dvelkiančio vėjelio, kuriam papūtus ryškiai žalios spalvos pievelėje lingavo geltonos vėdrynų galvelės. Nė vienas iš ketveriukės nė nesureagavo į atvažiuojantį automobilį.

Jis priėjo prie sėdinčio sąstingio tebeapimto Ferbero. Trisdešimt dvejų metų Kristianas Ferberas buvo blyškiaveidis vyrukas ryškiai mėlynomis akimis, pusilgiais tamsiais plaukais, toks romantiškos išvaizdos melancholiškas ir jautrus gražuoliukas – gana retas paukštis policijoje, tačiau nepaisant visko jis buvo kompetentingas ir atkaklus policininkas, vienas iš tų vyrukų, su kuriuo Žaslenui patiko dirbti.

– Kristianai... – tykiai kreipėsi Žaslenas, paskui ėmė šnekėti vis garsiau. Lėtai, tarsi nubaustas vaikas, Ferberas pakėlė akis, kupinas graudaus apmaudo.

– Iki tokio lygio? – tykiai paklausė Žaslenas.

– Dar blogiau. Blogiau, nei galėtum įsivaizduot. Tas, kuris tai padarė... neturi teisės gyventi. Tokį reikėtų nušluot nuo žemės paviršiaus.

– Mes jį pričiupsim, Kristianai. Mes visada pričiumpam.

Ferberas pakinkavo galva ir pravirko. Tai buvo tikrai neįprasta.

Po tam tikro laiko, kuris Žaslenui labai užsitęsė, Ferberas galop atsistojo, nelabai jausdamas žemę po kojom, ir nusivedė jį prie žandarų.

– Mano vadas, komisaras Žaslenas... – tarė jis tyliu balsu.

Sulig šiais žodžiais vienas iš žandarų ėmė be perstojo vemti, vos atgavęs kvapą vėl vėmė sau po kojom, nekreipdamas dėmesio į aplinkinius, o tai irgi toli gražu nebuvo įprasta žandarmerijos atstovui.

– Kapralas Begodo, – automatiškai išlemeno jo vadas, toliau beprasmiškai sūpuodamasis, – taigi iš Montarži žandarmerijos nieko gero tikėtis nevertėjo.

– Byla iš jų bus atimta, – apibendrino Ferberas. – Mes juk pradėjom paieškas, Paryžiuj jis turėjo susitikimą, bet mums pranešė, kad neatvyko. Kadangi čia jis nuolat gyveno, paprašiau jų pasižiūrėti, ir jie jį surado.

– Bet jei jie rado kūną, gali pareikalauti, kad byla būtų patikėta jiems.

– Nemanau, kad jie tai padarys.

– Kodėl taip manai?

– Tikiuosi, ir tu taip imsi manyt, kai pamatysi... kaip atrodo auka, – Ferberas nutilo, jį vėl supurtė ir supykino, bet nebeturėjo ko vemti, nebent trupučiu tulžies.

Žaslenas žvilgtelėjo į plačiai atvertas namo duris. Šalia jų spietėsi visa galybė musių, zyzdamos jos čia pat suko ratus tarsi laukdamos

savo eilės. Musei lavonas tėra mėsa, pati paprasčiausia mėsa; juos vėl pasiekė iš namo sklindantis smarvė, kuri išties buvo siaubinga. Norėdamas pakelti nusikaltimo vietos vaizdą, Žaslenas privalėjo, – tai jis puikiausiai suprato, – kelioms minutėms perimti musės požiūrį, nepriekaištingą musės, *musca domestica*, nešališkumą. Kiekviena *musca domestica* patelė gali padėti iki penkių šimtų, o kartais visą tūkstantį baltų, maždaug 1,2 mm ilgio kiaušinėlių. Jau po dienos iš jų išsirita lervos (kirmėlaitės); šios gyvena ir maitinasi organinėje medžiagoje (paprastai negyvoje ir yrančioje, tokioje kaip lavonas, atliekos ar ekskrementai). Kirmėlaitės būna blyškiai baltos ir siekia nuo 3 iki 9 mm. Jos bekojės, ties burna plonesnio kūno. Po trijų nėrimųsi kirmėlaitės nušliaužia į vėsią ir sausą vietą, kur pavirsta rausvos spalvos *lėliukėmis*.

Suaugusios musės natūralioje aplinkoje gyvena nuo dviejų savaičių iki mėnesio, laboratorijos sąlygomis – ilgiau. Išsiritusios iš lėliukių musės nebeauga. Mažos muselės – ne jaunos musės, joms tiesiog pritrūko maistinių medžiagų lervos stadijos metu.

Išsiritusi iš lėliukės patelė po maždaug trisdešimt šešių valandų būna pasirengusi poruotis. Patinėlis jai užsilipa ant nugaros, kad įšvirkštų spermos. Paprastai patelė poruojasi vienintelį kartą, viduje ji išsaugo spermos atsargas, kurias panaudoja naujoms kiaušinėlių dėtims. Patinėliams būdinga teritorinio pobūdžio veikla: jie gina savo teritoriją nuo kitų į ją įsiveržusių patinėlių ir stengiasi užsilipti ant kiekvienos toje teritorijoje pasirodžiusios patelės.

– Be to, auka – žymus asmuo... – pridūrė Ferberas.

– Kas toks?

– Mišelis Huelbekas.

Nesulaukdamas jokios savo vado reakcijos paaiškino:

– Jis rašytojas. Tiksliau, buvęs rašytojas. Ir labai žymus.

Taigi, *žymus rašytojas* šiuo metu tapo maistine terpe daugeliui kirmėlaičių, pagalvojo Žaslenas, vyriškai stengdamasis išlaikyti savo *mind control*.

– Manai, privalau tenai eiti? – paklausė jis galiausiai savo pavaldinio. – Užeit vidun pasižiūrėti?

Prieš atsakydamas Ferberas ilgai tylėjo. Bylos tyrėjas visada turi asmeniškai apžiūrėti nusikaltimo vietą, tai Žaslenas primygtinai pabrėždavo skaitydamas paskaitas Sen Sir o Mon d'Oro policijos inspektorių rengimo institute. Nusikaltimas, ypač jei jis atliekamas ne siekiant užgrobti turtą ir nėra padaromas ūmiai, – labai intymus dalykas, taip žudikas perteikia kažką asmeniška, nusako savo santykį su auka. Tokiu atveju beveik visuomet nusikaltimo vietoje aptinkama kažkas individualaus ir unikalaus, tarsi tai būtų nusikaltėlio parašas. O tai ypač akivaizdu, pridurdavo jis, kalbant apie žiaurius ar ritualinius nužudymus, pagal kuriuos galima spręsti, kad verta pradėti psichopato paieškas.

– Tavo vietoje palaukčiau nusikaltimo vietos tyrėjų... – galiausiai atsakė Ferberas. – Jie turi sterilias kaukes, bent jau apsisaugosi nuo smarvės.

– O kada jie atvyksta?

– Už dviejų valandų.

Kapralas Begodo ir toliau svyravo, jau pereidamas prie kreiserinio tempo, ir, rodės, nedarė nieko, kas aplinkiniams keltų nerimą, – reikėjo tik jį paguldyti į lovą ligoninėje ar netgi namuose, davus stiprių raminamųjų, ir tiek. Du jo pavaldiniai, lig šiol klūpantys šalia vado, pradėjo linkčioti galvas ir nežymiai linguoti į šalis sekdami šefo pavyzdžiu. „Nieko nepadarysi, jie juk kaimo apylinkių žandarai, – geranoriškai pagalvojo Žaslenas. – Gebantys surašyti protokolą dėl greičio viršijimo ar menko sukčiavimo banko kortele."

– Tau leidus... – tarė jis Ferberui, – eisiu pasivaikščiosiu po miestelį, kol jie atvyks. Tiesiog apsižiūrėsiu, pakvėpuosiu aplinkiniu oru.

– Gerai, gerai... tu juk šefas... – Ferberas nusišypsojo pavargusia šypsena. – Aš viskuo pasirūpinsiu, užtikrinu, *pasitiksiu svečius* ir be tavęs.

Jis vėl prisėdo ant žolės, keletą kartų sušnarpštė nosim ir iš švarko kišenės išsitraukė knygelę – Žeraro de Nervalio *Aureliją*, pastebėjo Žaslenas. Tada šis apsigręžė ir nužingsniavo į miestelį, tiksliau pasakius, į kaimelį, kurio keletą apsnūdusių namų supo miško juosta.

II

Policijos komisarai sudaro koordinuojantį ir vadovaujantį Nacionalinės policijos korpusą, tuo tarpu pati Nacionalinė policija yra aukščiausiasis kvalifikacinis tarpžinybinis organas, pavaldus vidaus reikalų ministrui. Policijos komisarai atsakingi už tarnybinių nuostatų ir įvairių tarnybų valdymo sistemos parengimą bei praktinį pritaikymą, už visa tai jie prisiima operatyvinę bei organizacinę atsakomybę. Policijos komisarų valdžioje – tose tarnybose – dirbantis personalas. Jie dalyvauja koordinuojant, vykdant bei vertinant programas bei projektus, susijusius su saugumo stokos prevencija ir kova su nusikalstamumu. Pagal įstatymą jiems suteikiama galia vykdyti teismo pareigūnų nutartis. Jiems paskiriama atitinkama uniforma.

Tarnybos pradžioje jie gauna maždaug 2 898 eurų atlyginimą.

Žaslenas žingsniavo neskubėdamas keliu, vedančiu į neįprastai ryškiai žalios spalvos miškelį, kuriame greičiausiai veisėsi gyvatės beigi musės, netgi, visai tikėtina, skorpionai ir sparvos, – skorpionai nebuvo reti gyviai Jonos departamente, o kai kurie nusibastydavo netgi iki Luarė ribų, – šitai prieš atvykdamas čion jis buvo perskaitęs „Žandarmerijos žiniose“, puikioje svetainėje, kurioje pateikiama tik kruopščiai patikrinta

informacija. „Žodžiu, kaime, skirtingai nei atrodo, galima susidurti su bet kuo, o dažnai – su tuo, kas blogiausia", – liūdnai pagalvojo Žaslenas. Pats kaimas jam padarė labai prastą įspūdį: nepriekaištingai švarūs balti namai su juodais gontais, negailestingai restauruota bažnyčia, neva žaismingi informaciniai stendai – viskas atrodė pernelyg dekoratyvu, kaimo aplinka dirbtinė, tarsi būtų paruošta televizijos serialui filmuoti. Be to, jis nesutiko nė vieno gyventojo. Tokiomis aplinkybėmis jam susidarė įspūdis, kad niekas nieko nematė ir negirdėjo, tad surinkti liudytojų parodymus taps kone neįgyvendinama užduotimi.

Vis dėlto jis atsigręžė, greičiausiai iš neturėjimo ką veikti. „Jei sutiksiu bent vieną vienintelę žmogystą, – pagautas vaikiškos žaismės pagalvojo jis, – man pavyks išnarplioti šią žmogžudystę." Akimirksniu jis patikėjo sėkme išvydęs kavinę „Pas Liusę" – jos durys, išeinančios į pagrindinę gatvę, buvo atvertos. Žaslenas paspartino žingsnį kavinės kryptimi, bet kai tik pamėgino pereiti gatvę, kažkieno ranka (moters ranka, gal pačios Liusės ranka?) išlindo pro durų angą ir jas stipriai užtrenkė. Jis išgirdo, kaip dviem sūkiais užrakino spyną. Jis būtų galėjęs tą moterį priversti vėl atidaryti kavinę ir pareikalauti duoti parodymus, juk jis turėjo visus reikiamus policininko įgaliojimus, tačiau jam pasirodė, kad to imtis per anksti. Bet kuriuo atveju tuo galės užsiimti bet kas iš Ferbero būrio. Pačiam Ferberui rinkti liudytojų parodymus sekėsi kuo puikiausiai, nė vienas jį sutikęs žmogus negalvodavo turįs reikalų su policininku, netgi jam parodžius pažymėjimą, visi tuojau pat apie jį užmiršdavo (Ferberas greičiau buvo panašus į psichologą ar etnologijos mokslinį asistentą) ir viską stebėtinai patikliai išpyškindavo.

Visai šalia kavinės „Pas Liusę" besidriekiančia Martino Heidegerio gatve jis nužingsniavo į kol kas visai neištyrinėtą kaimo dalį. Eidamas jis mąstė apie bene absoliučią merams suteiktą galią pavadinti gatves jų gyvenvietėse. Ties Leibnico akligatvio kampu jis stabtelėjo prie vieno groteskinio, itin ryškiomis spalvomis perteikto paveikslo, nutapyto akriliniais dažais ant skardos, jame buvo pavaizduotas vyras anties

galva ir milžinišku peniu, jo torsas ir kojos buvo apaugusios storu rudu kailiu. Iš informacinio stendo jis sužinojo stovįs priešais „Muzeretiką", skirtą *art brut* ir Montarži psichiatrinės ligoninės pacientų tapybos darbams. Jo susižavėjimas merijos išradingumu dar labiau išaugo, kai atėjęs į Parmenido aikštę pamatė naujutėlaitę automobilių stovėjimo aikštelę: baltos stovėjimo vietą žyminčios linijos buvo nubrėžtos ne anksčiau kaip prieš savaitę, o elektroninė atsiskaitymo sistema suteikė galimybę užsimokėti tiek europietiškomis, tiek japoniškomis kreditinėmis kortelėmis. Tuo metu stovėjo vienintelis automobilis – žalios jūros vandens spalvos „Maserati Gran Turismo", Žaslenas dėl šventos ramybės pasižymėjo jo registracijos numerį. Bylos tyrimo metu, kaip jis nuolat aiškindavo Sen Sir o Mon d'Oro studentams, tiesiog būtina viską žymėtis, ir iliustruodamas savo teiginį iš kišenės išsitraukdavo užrašų knygelę – įprastinio 105x148 mm formato „Rhodia" bloknotą. Negalima praleisti nė vienos dienos nepasirašius bent vienos pastabos, pabrėždavo jis, net jei pasižymėtas faktas jums pasirodys visiškai nereikšmingas. Bylos tyrimo eiga beveik visada patvirtins, kad tas faktas nereikšmingas, tačiau esmė slypi kitur: esmė ta, kad turime būti aktyvūs, visą laiką palaikyti bent minimalią intelektinę veiklą, nes visiškai pasyvus policininkas tampa apatiškas ir dėl to nebesugeba atitinkamai reaguoti ir veikti atsivėrus išties reikšmingiems faktams.

Keista, bet Žaslenas visa tai suformulavo visiškai nežinodamas apie kone tokias pačias rekomendacijas, kurias pateikė Huelbekas, kalbėdamas apie rašytojo profesiją, vienintelį kartą sutikęs 2011 metų balandžio mėnesį vesti *creative writing* seminarą Naujojo Liuveno universitete.

Pietų kryptimi kaimas baigėsi Imanuelio Kanto transporto žiedu, grynai urbanistiniu, didžiai nuosaikios estetikos kūriniu, paprasčiausia pilkų akmenų skalda nuklotu ratu, vedusiu į niekur, neleidžiančiu išvažiuoti į kitą kelią, o šalia jo nebuvo nė vieno gyvenamojo namo. Kiek toliau lėtai tekėjo upė. Ant pievų saulė žėrė vis intensyvesnius spindulius. O upė, apaugusi drebulėmis, siūlė šiokį tokį pavėsį. Pražingsniavus jos

tėkmės kryptimi daugiau nei du šimtus metrų, Žasleną sustabdė kliūtis: dėl plačios betoninės plokštės, kurios paviršius plytėjo upės vagos lygyje, vanduo nedideliu upeliuku galėjo nutekėti į šalį ir už keleto metrų, kaip jis pastebėjo, formavosi pailgas tvenkinys.

Prie to tvenkinio jis atsisėdo ant vešlios žolės. Žinoma, jis nežinojo, kad šis pasaulio kampelis, kuriame prisėdo pavargęs, iškankintas strėnų skausmo ir su metais smarkiai suprastėjusio virškinimo, buvo būtent toji vieta, toji vaikystės žaidimų aikštelė, kurioje dažniausiai vienišas žaisdavo Huelbekas. Žasleno sąmonėje Huelbekas tebuvo eilinė *byla* ir, kaip nujautė, sunki byla. Kai nužudoma *įžymybė*, žmonės ypač nekantriai laukia, kada byla išaiškinta, – jau po keletos dienų, kaip įprasta, ima visaip koneveikti policijos darbą bei šaipytis iš jo neefektyvumo. Blogiau gali būti tik tuo atveju, jei tenka susidurti su vaiko žmogžudyste, dar blogiau – su *kūdikio* žmogžudyste, šis atvejis – tikras siaubas, nes visuomenė reikalauja, kad kūdikio žudikas būtų sučiuptas tuojau pat, šiam net nespėjus pasukti už gatvės kampo, o jam sugauti skirtas keturiasdešimt aštuonių valandų terminas žmonėms rodosi nepateisinamas. Žaslenas pažvelgė į laikrodį, nuo jo pasivaikščiojimo pradžios buvo praėjusi daugiau nei valanda, jis pasigailėjo palikęs Ferberą vieną. Drumstos, nesveikos spalvos vandens paviršius buvo aptrauktas plūdenų.

III

Kai jis sugrįžo į nusikaltimo vietą, temperatūra lauke buvo šiek tiek nukritusi, jam taip pat pasirodė, kad musių debesis sumažėjo. Gulėdamas ant žolės susisukęs striukę, kuri atstojo pagalvę, Ferberas tebebuvo pasinėręs į *Aureliją*, atrodė, jog vyrukas atvyko į iškylą kaime. „O tas vaikinas kietas..." – pagalvojo Žaslenas kokį dvidešimtąjį kartą nuo to laiko, kai su juo susipažino.

– Ar žandarai išvyko? – nustebo jis.

– Kai kas juos išsivežė. Tai buvo žmonės iš Montarži ligoninės, iš psichologinės pagalbos skyriaus.

– Ar jau?

– Taip, man irgi keista. Pastaraisiais metais žandarmerijos darbas tapo sunkesnis, jų darbuotojų savižudybių skaičius beveik pasiekė mūsiškį, bet reikia pripažinti, kad ir psichologinė pagalba taip pat žymiai veiksmingesnė.

– Iš kur žinai? Remiesi savižudybių statistika?

– Niekada neskaitai *Viešojo saugumo pajėgų žinių*?

– Ne... – jis sunkiai prisėdo ant žolės šalia kolegos. – Aš apskritai nedaug skaitau.

Tarp liepų ėmė tįsti šešėliai. Žaslenas atgavo viltį, jis beveik užmiršo už keleto metrų esantį lavoną, tuo tarpu atlėkęs staigiai ties užtvaru sustojo

nusikaltimo vietos tyrėjų „Peugeot Partner“. Iš automobilio tuojau pat neįtikėtinai sinchroniškai iššoko du vyrukai juokingais baltais kombinezonais – rodės, atvyko likvidavimo iš branduolinės zonos komanda.

Žaslenas neapkentė nusikaltimo vietos tyrėjų iš Kriminalinių tyrimų biuro, neapkentė jų manierų veikiant poroje, naudojantis nedidukais specialiai įrengtais automobiliais, prigrūstais brangių ir velniai žino kam skirtų prietaisų, jų atviros paniekos kriminalistų hierachijai. Kita vertus, tie vyrukai iš Kriminalinių tyrimo biuro nė nesistengė patikti, priešingai, jie visais įmanomais būdais stengėsi išsiskirti iš eilinių policininkų, visomis aplinkybėmis profanų akivaizdoje demonstruodami įžeidžią ekspertų aroganciją, – žinoma, jiems kažkaip juk reikia pateisinti didėjantį savo metinį biudžetą. Jų tyrimo metodai, tikra tiesa, nepaprastai ištobulėjo, jau keletą metų jie moka paimti pirštų atspaudus ar išgauti DNR pavyzdžių neįtikėtinomis sąlygomis, bet kuo gi prie tokios pažangos prisidėjo jie patys? Jie juk negeba ne tik išrasti, bet ir patobulinti visų tų prietaisų, suteikiančių galimybę pasiekti reikiamų rezultatų, jie tik juos naudoja, o tam nereikia nei išskirtinės smegeninės, nei ypatingo talento, užtenka gauti atitinkamų techninių žinių, taigi geriausia jas būtų suteikti vietiniams kriminalinės policijos operatyvininkams, – bent jau tokios nekintamos nuostatos laikėsi ir ją išdėstydavo Žaslenas, deja, nesulaukdamas sėkmės, kiekvienų metų ataskaitoje savo viršenybei. Tiesą sakant, jis ir nesitikėjo būsiąs išgirstas, tarnybų pareigybės buvo paskirstytos pagal seną ir nepajudinamą tvarką, iš esmės visa tai jis darė norėdamas nuraminti sąžinę.

Visuomet elegantiškas ir malonus Ferberas pakilo, kad tiems vyrams paaiškintų esamą situaciją. Jie išskaičiuotinai taupiai linkčiojo galvomis rodydami nekantrumą ir profesionalumą. Vieną akimirksnį Ferberas jiems parodė į Žasleną, be abejo, įvardydamas jį kaip pagrindinį bylos tyrėją. Tie nieko neatsakė, net nežengė žingsnio jo linkui, tik užsimaukšlino kaukes. Žaslenas niekada neturėjo skrupulų dėl santykio su viršenybe pagal rangą, niekada griežtai nereikalaudavo formalių pagarbos

ženklų, kuriuos kiti privalo rodyti jam kaip komisarui, niekas jam to negalėjo prikišti, tačiau tie du juokdariai jį ėmė erzinti. Pabrėžtinai sunkia eisena, kaip senas beždžionės patinas, jis patraukė jų pusėn garsiai šnopuodamas, laukdamas jų pasveikinimo, o nesulaukęs nenuginčijamu tonu pareiškė: „Aš jus palydėsiu." Vienas iš jų šoktelėjo, akivaizdu, kad jie buvo įpratę savo reikaliukus tvarkytis vieni, užvaldydami visą nusikaltimo vietos plotą, niekam neleisdami prie tos zonos nė prisiartinti ir kuo ramiausiai žymėdamiesi kvailas pastabėles savo mobiliuosiuose duomenų rinkimo įrenginiuose. Bet ką jie galėjo dabar padaryti, paprieštarauti? Taigi, visiškai nieko, ir vienas jų Žaslenui ištiesė kaukę. Ją užsidėjęs komisaras iškart suvokė nusikaltimo tikroviškumą, dar stipriau tai pajuto prisiartinęs prie namo. Jis leido jiems eiti keletą žingsnių priekyje ir su pasitenkinimu pastebėjo, kaip tie du zombiai, vos įžengę į namą, apstulbo ir sustojo. Jis juos pasivijo ir nesivaržydamas paėjo į priekį, o patekęs į svetainę visgi pajuto vidinį nepasitikėjimą. „Aš juk gyvas įstatymo įsikūnijimas", pagalvojo jis. Apšvietimas ėmė silpti. Tos chirurginės kaukės buvo stebėtinos, smarvės beveik nesijuto. Žaslenas greičiau pajuto nei išgirdo, kaip du nusikaltimo vietos tyrėjai įsidrąsinę iš paskos žengė į svetainę, bet kone iškart sustojo ties durų slenksčiu. „Aš – įstatymo įsikūnijimas, netobulas moralinio įstatymo įsikūnijimas", – pakartojo sau tarsi mantrą, kol galiausiai išdrįso atvirai pažvelgti į tai, ką akys jau buvo užmačiusios.

Policininkas tyrinėja remdamasis *kūnu*, to reikalauja jo išsilavinimas; taigi, jis yra linkęs su išmanymu pažymėti ir aprašyti kūno padėtį, padarytas žaizdas, kūno išsilaikymo būklę, bet šįkart kūno, tiesą sakant, nebuvo. Žaslenas atsisuko ir pamatė, kaip du ekspertai iš Kriminalinių tyrimų biuro ima mindžikuoti vietoje bei švytuoti pirmyn atgal, lygiai kaip žandarai iš Montarži. Aukos galva, nepaliesta, nesugadinta, aiškiai atkirsta nuo kūno, gulėjo ant vieno iš fotelių priešais židinį, ant tamsiai žalio aksomo telkšojo nedidelė kraujo balutė. Priešais ant kanapos gulėjo didžiulio juodo šuns galva, irgi aiškiai atkirsta. Visa

kita žymėjo tikras pjautynes, beprotiškas skerdynes, ant žemės voliojosi išdarkyto kūno gabalai. Nei žmogaus veide, nei šuns snukyje nebuvo sustingusio siaubo, greičiau juose glūdėjo nepasitikėjimas ir pyktis. Tarp besivoliojančių žmogaus ir šuns kūno gabalų židinio link driekėsi aiškus maždaug pusmetrio pločio takas, o židinys buvo visas prigrūstas kaulų su tebeprilipusiais mėsos likučiais. Žaslenas atsargiai žengė taku, galvodamas, kad šį kelią greičiausiai bus padaręs žudikas, ir apsisuko; atsigręžęs nugara į židinį, jis atidžiai apžvelgė visą maždaug šešiasdešimties kvadratinių metrų pločio svetainę. Visas kiliminės dangos paviršius buvo nutaškytas krauju, jis kai kuriose vietose sudarė tikrus arabiško stiliaus ornamentus. O ir raudonos spalvos kūno gabalai, vietomis pajuodavę, atrodo, nebuvo išmėtyti kaip papuola, bet išdėlioti pagal sunkiai nusakomą piešinį, susidarė įspūdis, kad siūloma imtis dėlionės. Jokių žudiko pėdsakų nesimatė, jis padirbėjo metodiškai: iš pradžių kūno gabalus išdėliojo kambario pakraščiuose, paskui pamažu artėjo į centrą, palikdamas laisvą kelią išėjimo link. Reikėjo viską nufotografuoti ir pabandyti rekonstruoti visumos vaizdą. Žaslenas pažvelgė į abu Kriminalinių tyrimų biuro ekspertus, vienas jų ir toliau stovėdamas vietoje švytravo pirmyn atgal tarsi beprotis, kitas savikontrolės pastangomis iš dėklo išsitraukė fotoaparatą su skaitmenine nugarėle, bet laikydamas jį rankoje mosavo į šalis, atrodo, vis dar neturėdamas jėgų nuspausti. Žaslenas išsitraukė mobilųjį telefoną.

– Kristianai? Čia Žanas Pjeras. Noriu tavęs paprašyti vienos paslaugos.

– Klausau.

– Reikėtų, kad atvyktum ir pasiimtum vyrukus iš Kriminalinių tyrimų biuro – jie jau išėjo iš rikiuotės, be to, reikia padaryti specialias nuotraukas. Čia netiks įprastinės nuotraukos stambiu planu, kokias jie daro, man reikia viso ciklo atskirų kambario dalių vaizdų ir, jei įmanoma, viso kambario fotografijos. Bet kuriuo atveju mes negalim jų dabar įtraukti į reikalus, tegu pirmiausia atsigauna.

– Bus padaryta... Tiesą sakant, mūsų komanda tuoj atvažiuos. Jie man skambino ties posūkiu į Montarži, vadinas, už dešimties minučių bus.

Susimąstęs Žaslenas išjungė telefoną; tasai vyrukas jį tebestebino. Ferbero ekipažas atvyks praėjus vos kelioms valandoms po visų įvykių ir greičiausiai asmeniniais automobiliais; jo iškili, švelni išvaizda buvo akivaizdžiai apgaulinga, tas vyrukas ekipažui vadovavo kaip reikiant, jis be jokios abejonės buvo pats geriausias būrio vadas, kokį tik Žaslenas turėjo savo valdžioje. Po dviejų minučių komisaras jį išvydo tykiai įžingsniuojantį į kambarį, Ferberas patapšnojo per pečius abiem ekspertams iš Kriminalinių tyrimų biuro ir galantiškai nusivedė prie išėjimo. Žasleno karjera jau greitai turėjo baigtis – kiek daugiau nei po vienerių, ją galbūt dar galėjo pailginti iki dvejų ar trejų, daugiausia iki ketverių metų. Jis tylomis suvokė, o per susirinkimus, vykstančius kas du mėnesius, divizijos vadas kartais visai aiškiai duodavo suprasti, kad iš jo dabar labiausiai laukiama ne bylų *išaiškinimo*, bet greičiau nurodymo, kas bus jo įpėdiniu, kuris, užėmęs jo vietą, tas bylas ir išaiškins.

Ferberas ir toji nusikaltimo vietos tyrėjų pora išėjo, Žaslenas pasiliko kambary vienas. Sutemo dar labiau, bet uždegti šviesos jam nesinorėjo; komisaras jautė, nors to paaiškinti negalėjo, kad nusikaltimas buvo įvykdytas vidury dienos. Tvyrojo kone nereali tyla. Iš kurgi jam kilo mintis, kad šioji byla kažkaip ypatingai susijusi su juo asmeniškai? Jis dar kartą atidžiai apžvelgė piešinio visumą, kurią sudarė ant svetainės grindų gulintys kūno gabalai. Jis greičiau pajuto ne pasibjaurėjimą, o gailestį visai Žemei ir visai žmonijai, galinčiai pagimdyti tokį siaubą. Tiesą sakant, jis nustebo galįs ištverti tokį reginį, kuris taip sukrėtė net visokio siaubo mačiusius Kriminalinių tyrimų biuro ekspertus. Prieš metus, pajutęs nebegalįs daugiau tverti nusikaltimo scenų, jis nuvyko į Veneseno budizmo centrą, norėdamas sužinoti, ar būtų įmanoma pas juos praktikuoti *asubhā* – meditaciją sutelkus dėmesį į lavonus.

Budintis lama iš pradžių pabandė jį atkalbėti: toji meditacija, tikino jis, labai sunki ir netinkanti vakarietiškam protui. Tačiau Žaslenui pasakius savo profesiją, lama sukluso ir paprašė duoti laiko pamąstyti. Po kelių dienų jis paskambino ir pasakė, kad šiuo išskirtiniu atveju *asubhā* galėtų būti tinkama. Ši meditacija Europoje nepraktikuojama, mat čia ji laikoma prieštaraujanti vietinėms sanitarinėms normoms; tačiau jis galįs duoti adresą vienuolyno Šri Lankoje, kur kartais priimami vakariečiai. Šiam reikalui Žaslenas paaukojo dvi savaites atostogų, galiausiai susiradęs aviakompaniją (tai padaryti buvo sunkiausia), kuri sutiko skraidinti šunį. Kiekvieną rytą jo žmona eidavo į pliažą, o jis vykdavo į vietelę, kur guldė ir krovė neseniai mirusiuosius, nesiimandamas jokių atsargumo priemonių nuo grobuonių ar vabzdžių. Taigi, sukaupus visas įmanomas proto galias ir besistengiant sekti Budos pamoksle išsakytais dėmesio sukaupimo nurodymais, jam pavyko įdėmiai stebėti pamėlusį lavoną, įdėmiai stebėti pūliuojantį lavoną, įdėmiai stebėti yrantį lavoną, įdėmiai stebėti kirminų dorojamą lavoną. Kiekvieno etapo metu jis keturiasdešimt keturis kartus turėjo sau pakartoti: „Tai mano lemtis, tai kiekvieno žmogaus lemtis, negaliu jos išvengti."

Dabar jis suprato, kokią didžiulę naudą jam davė *asubhā*, kurią nė nedvejodamas galėtų rekomenduoti bet kuriam policininkui. Dėl jos Žaslenas netapo budistu ir, nors jo instinktyvūs pasibjaurėjimo pojūčiai regint lavoną ryškiai susilpnėjo, visgi jis tebejautė *neapykantą* žudikui, neapykantą ir baimę, ir troško, kad žudikas būtų sunaikintas, nušluotas nuo žemės paviršiaus. Išėjęs pro duris į lauką, kur jį pasitiko visą pievą nušvietę besileidžiančios saulės spinduliai, jis pasidžiaugė savo atkaklumu bei tąja neapykanta, tokia svarbia, pagalvojo jis, efektyviam policininko darbui. Racionalaus stimulo, tai yra motyvacijos ieškant tiesos, iš esmės nepakanka, nesvarbu, kad ji šiuo atveju buvo stebėtinai didelė. Jis juto susidūręs su sudėtinga, siaubinga, tačiau tikslinga, greičiausiai šizofreniko, sąmone. Grįžus į Paryžių teks peržiūrėti *serial killers* kartoteką ir galbūt nusiųsti užklausą į užsienio

kartotekas, – jis neprisiminė, kad kada nors Prancūzijoje būtų nagrinėta tokio pobūdžio byla.

Tik išėjęs iš namo jis pamatė Ferberą, apsuptą savo būrio, kuriam skirstė nurodymus; užsimąstęs Žaslenas net neišgirdo atvažiuojančių automobilių. Lauke taip pat stoviniavo aukštas tipas su kostiumu ir kaklaraiščiu, jo Žaslenas nepažinojo – matyt, jis buvo Montarži prokuroro padėjėjas. Žaslenas luktelėjo, kol Ferberas baigs išdalinti užduotis, ir dar kartą pakartojo savo norus: svarbiausia bendro pobūdžio, plataus kampo nusikaltimo vietos nuotraukos.

– Aš grįžtu į Paryžių, – iškart pareiškė jis. – Važiuosi su manim, Kristianai?

– Taip, manau, čia jau viskas savo vietose. Rytoj ryte renkamės?

– Tik ne per anksti. Siūlau vidurdienį, – jis žinojo, kad teks dirbti iki vėlumos, greičiausiai iki pat aušros.

IV

Kai jie išvažiavo į greitkelį A10, jau buvo tamsu. Ferberas nustatė greičio ribotuvą 130 km/val. režimu ir Žasleno paklausė, ar šio netrikdys, jei įjungs radiją; Žaslenas neprieštaravo.

Turbūt nėra kitos tokios muzikos kaip paskutinieji Ferenco Listo sukurti kameriniai opusai, kuri taip puikiai perteiktų tą gedulingą ir švelnų jausmą, išgyvenamą senio, kurio visi draugai jau mirę, kurio gyvenimas aiškiai eina į pabaigą, kuris pats tam tikra prasme priklauso praeičiai ir savo ruožtu jaučia artėjant mirtį, regimą kaip seserį ar draugę, kaip viltį grįžti į gimtuosius namus. „Maldos į angelus sargus“ opuso viduryje Žaslenas prisiminė savo jaunystę, savo studijų metus.

Gana ironiška, bet Žaslenas po pirmojo kurso nutraukė medicinos studijas, nes nebegalėjo apsikęsti skrodimų, netgi lavonų vaizdo. Jį iškart labai sudomino teisė ir kaip kone visi studentai Žaslenas svajojo apie advokato karjerą, bet po tėvų skyrybų nuomonę pakeitė. Tai buvo vėlyvos skyrybos, kai jam, vieninteliam vaikui, buvo dvidešimt treji metai. Kai skiriasi jauni žmonės, turintys vaikų, kuriuos, nepaisant visko, jie daugiau ar mažiau myli, o vaikų priežiūrą reikia dalintis, tada dažnai susipriešinimo įkarštis būna švelnesnis, bet skiriantis pagyvenusiems žmonėms, kai

susikerta vien finansiniai bei turtiniai interesai, siaubingi įsisiūbavusios kovos užmojai nebeturi ribų. Tada Žaslenas aiškiai suprato, ką reiškia būti advokatu, jis puikiausiai galėjo įvertinti tą suktybės ir nerūpestingumo mišinį, kuriuo pasižymi profesionalaus advokato veikla, ypač kai šis specializuojasi skyrybų srityje. Visa procedūra truko daugiau nei dvejus metus, daugiau nei dvejus metus nesibaigiančios kovos, kuri išaugo į tokią siaubingą tarpusavio neapykantą, kad tėvai nesusitiko, netgi nesikalbėjo telefonu iki pat mirties, ir visa tai vyko dėl to, kad būtų pateikta pasibjaurėtinai banali skyrybų sutartis, kurią per penkiolika minučių būtų galėjęs parašyti bet koks kvailys, perskaitęs knygą „Skyrybos vėploms". Tikrai stebėtina, daugelį kartų galvojo jis, kad sutuoktiniai skyrybų proceso metu vienas kito nenugalabija savo pačių rankomis ar neužsisako samdomo žudiko paslaugų. Baimė susidurti su policininku, galiausiai suprato jis, – štai kas iš tiesų yra žmonių visuomenės išgyvenimo pagrindas, ir tam tikra prasme vien dėl to jis padavė prašymą dalyvauti konkurse į policijos komisaro postą. Jis pakliuvo į geras gretas ir, kaip žmogus, kilęs iš Paryžiaus, stažavosi 13-osios apygardos komisariate. Paplušėti teko kaip reikiant. Nė viena iš kada nors vėliau nagrinėtų bylų sudėtingumu ir nenuspėjamumu neprilygo sąskaitų suvedinėjimams tarp kinų mafijos, su kuria jis susidūrė karjeros pradžioje.

Daugelis Sen Sir o Mon d'Oro policijos inspektorių rengimo instituto studentų neretai nuo pat vaikystės svajoja apie karjerą Orfevro krantinėje, kai kurie specialiai vien dėl to stoja į policijos mokslus, bet konkurencija buvo žiauri, todėl Žaslenas nustebo, kai jo prašymas perkelti į operatyvinę kriminalistų grupę buvo patenkintas, jam penkerius metus pratarnavus kvartalų komisariatuose. Tuo metu jis ką tik buvo pradėjęs *bendrą gyvenimą* su viena moterimi, kuri jų pažinties metu studijavo ekonomikos mokslus, siekė tapti dėstytoja ir neseniai buvo tapusi asistente Paryžiaus Dofino universitete, bet Žaslenas niekada neketino su ja tuoktis, netgi neketino sudaryti civilinės partnerystės sutarties, – tėvų skyrybos jam paliko neišdildomą pėdsaką.

– Pametėt iki namų? – tykiai paklausė Ferberas.

Jie buvo privažiavę Orleano vartus. Žaslenas staiga susiprato, kad visos kelionės metu jie nepersimetė nė vienu žodžiu; paskendęs mintyse jis netgi nepastebėjo stabtelėjimų prie mokėjimo už kelius punktų. Bet kuriuo atveju ką nors kalbėti apie bylą buvo anksti, per naktį viskas turėtų susigulėti, o patirtas šokas šiek tiek atlėgti. Bet tuo pat metu jis nekūrė jokių iliuzijų: turint galvoje nusikaltimo žiaurumą ir siaubą bei tą faktą, kad auka – įžymybė, viskas labai greitai įsibėgės, o visuomenės spaudimas bus milžiniškas. Spauda apie šį įvykį dar nebuvo informuota, bet šioji tyla tetruks vieną naktį: šį vakarą jam teks paskambinti divizijos vadui į mobilųjį. O šis, greičiausiai nieko nelaukęs, skambins policijos viršininkui.

Žaslenas gyveno Žofrua Sent Hilero gatvėje, kone ties Polivo gatvės kampu, per porą žingsnių nuo Botanikos sodo. Naktimis, vėlyvų pasivaikščiojimų su Elen metu, girdėdavosi dramblių trimitavimas, neįtikėtinas laukinių gyvių – liūtų, panterų, o gal pumų – riaumojimas, atpažinti iš balso buvo sunku. Taip pat girdėdavosi, ypač per pilnatį, sutartinis vilkų kaukimas, jų bolonei Mišu sukeldavęs neįveikiamo instinktyvaus siaubo protrūkius. Vaikų jie neturėjo, nors, kaip sakoma, abu „laisvai tenkino savo seksualinius poreikius“, o Elen „nesiėmė jokių apsisaugojimo priemonių“, todėl po keleto bendro gyvenimo metų jie nusprendė kreiptis į gydytojus. Kiek žeminantys, užtat greiti tyrimai parodė, kad jam *oligospermija*. Ligos pavadinimas tuo metu nuskambėjo beveik kaip koks eufemizmas: jo sėklos skystyje, tiesą sakant, buvusiame vidutinės kokybės, ne tik *nebuvo pakankamai spermatozoidų* – jo sėklos skystyje *spermatozoidų išvis nebuvo*. Oligospermija gali kilti dėl keleto priežasčių: sėklidžių venų išsiplėtimo, sėklidžių atrofijos, hormonų trūkumo, chroniško prostatos uždegimo, gripo bei kitų. Bet daugeliu atvejų su vyriška potencija ji niekaip nesusijusi. Kai kuriems vyrams, kurių organizmas mažai gamina ar visai negamina spermatozoidų, stovi kaip *eržilams*, tuo

tarpu kitų, kone impotentų, sėklos skystis turi tiek spermatozoidų, jie tokie vaisingi, kad galėtų užveisti visą Vakarų Europą; užtenka šioms dviem savybėms susilieti ir mums prieš akis išnyra pornografinių filmų iškeltas vyro idealas. Žaslenas gi negalėjo pasipuikuoti šiuo tobulu sąlyčiu: nors perkopęs penkiasdešimt metų jis dar sugebėjo padovanoti žmonai tvirtą ir ilgai trunkančią erekciją, jokiu būdu nebebūtų galėjęs jos pradžiuginti *spermos fontanu*, jei moteris, sakykim, to būtų užsigeidusi; jo ejakuliacijos kiekis, kaip ten bebūtų, neviršijo vieno arbatinio šaukštelio talpos.

Oligospermijos, dažniausiai nulemiančios vyro nevaisingumą, paprastai neįmanoma išgydyti. Telieka dvi išeitys: paduoti prašymą vyro donoro spermatozoidams gauti arba tiesiog pasirinkti įsivaikinimą. Po daugybės pokalbių jie visgi nusprendė viso to atsisakyti. Tiesą sakant, Elen vaikų ne itin ir tenorėjo, o po keleto metų būtent ji ir pasiūlė nusipirkti šunį. Aimanuodamas dėl prancūzų tautos nuopuolio ir sumažėjusio gimstamumo (tai buvo aktualu jau 1930 metais), rašytojas fašistas Drio La Rošelis viename kūrinyje, norėdamas pareikšti negailestingą tų apraiškų kritiką, maždaug taip mėgdžioja vienos prancūzų porelės pokalbį: „O be to, Kiki, iki visiškos laimės mums visiškai užtenka šuns..." Iš esmės Žasleno žmona laikėsi tokios pačios nuomonės, galiausiai ji savo vyrui prisipažino: šuo toks pat mielas, netgi žymiai mielesnis už vaiką, jei ji kažkada ir galvojo apie galimybę gimdyti, tai tik iš konformizmo, na galbūt dar iš noro pradžiuginti savo motiną, bet iš tiesų vaikų ji niekada nemylėjo; jis vaikų irgi nemylėjo, jei šiek tiek pasigilintume, nemylėjo jų dėl įgimto ir nuolat besireiškiančio egoizmo, visiško taisyklių nepripažinimo ir natūralaus amoralumo, kuriam suvaldyti buvo būtinas sekinantis ir dažnai bevaisis auklėjimas. Ne, vaikų, bent jau žmonių vaikų, jie tikrai nemylėjo.

Dešinėje Žaslenas išgirdo riktelėjimą ir staiga susivokė, jog jie stovi prie jo namų, ir greičiausiai jau senokai. Žibintų eilės apšviesta Polivo gatvė buvo tuščia.

– Atleisk, Kristianai... – tarė jis sutrikęs. – Užsigalvojau...

– Nieko tokio.

Dar tik devynios valandos, nustebo jis kopdamas laiptais, Elen turbūt jau užsilaukė su vakariene. Ji mėgo gaminti, kai kada sekmadieniais Žaslenas eidavo drauge su ja į Muftaro turgų apsipirkti, kiekvieną kart jį pakerėdavo tas Paryžiaus kampelis su nedideliu skveru ir Sen Medaro bažnyčia su gaidžiu varpinės viršūnėje kaip ant kaimo šventyklų.

Ir išties, atsidūrus trečiojo aukšto laiptų aikštelėje, jį pasitiko gerai pažįstamas triušienos su garstyčių padažu kvapas bei džiaugsmingas jo žingsnius atpažinusios Mišu lojimas. Žaslenas pasuko raktą spynoje. Sena sutuoktinių pora, pagalvojo jis, tradicinė pora, gana retas pavyzdys antrame šio amžiaus dešimtmetyje tarp jų kartos žmonių, tačiau sakoma, kad ji vėl tapo jaunų žmonių idealu, nors sunkiai pasiekiamu. Jis suvokė, kad gyvena neįtikėtinos palaimos ir ramybės oazėje, suvokė, kad jie susisuko jaukų, kone vaikišku švelnumu dvelkiantį lizdelį, tūnantį toli nuo išorinio triukšmo, suteikiantį absoliučią atsvarą barbariškumui ir prievartai, su kuriais Žaslenui teko kovoti kiekvieną dieną darbe. Drauge jie buvo laimingi, drauge jie tebebuvo laimingi, ir greičiausiai toji laimė tęsis, *kol mirtis juos išskirs.*

Jis paėmė į rankas šokinėjančią ir kiauksinčią iš džiaugsmo Mišu ir pakėlė ją iki pat veido, mažytis kūnelis apmirė sustingęs visiškoje ekstazėje. Nors bolonės žinomos jau nuo senųjų laikų (bolonių statulėlės buvo rastos Ramzio II kape), dėl to, kad šie šuniukai atsirado Pranciškaus I dvare, turime būti dėkingi hercogui Ferariečiui; šio dovana su dviem Koredžo miniatiūromis be galo patiko prancūzų valdovui, kuriam gyvūnėlis pasirodė esąs „mielesnis už šimtą skaistuolių“ ir kuris suteikė hercogui lemtingą karinę pagalbą, užkariaujant Mantujos kunigaikštystę. Bolonės iškart po to tapo mylimiausiu daugelio Prancūzijos karalių, tarp jų ir Henriko II, šunimis, kol galiausiai jas išstūmė mopsai ir pudeliai. Skirtingai nei tokie šunys kaip škotų aviganiai ar Tibeto terjerai, tik vėliau įgiję *šeimos draugo* statusą ir praeity apturėję sunkią *darbinio šuns*

dalią, bolonės, regis, nuo pat pradžių neturėjo jokios kitos paskirties, kaip tik žmonėms nešti džiaugsmą ir laimę. Šie šuniukai nuo seniausių laikų karta iš kartos kuo geriausiai vykdo savo pareigas: jie kantrūs vaikams, švelnūs senukams. Bolonės siaubingai kenčia nuo vienatvės, ir tai reiktų gerai žinoti prieš jas įsigyjant: šeimininkams bent trumpam išvykus iš namų, šuniukas pagalvos, kad jį pametė, taip jo visas pasaulis, sandara ir esmė subyrės per vieną akimirką, jį užklups negailestingi depresijos priepuoliai, šuniukas pradės nebeėsti, žodžiu, labai nepatartina bolonių palikti vienų, net ir kelioms valandoms. Galiausiai Paryžiaus universiteto administracijai teko su tuo susitaikyti, ir Elen imdavo Mišu į paskaitas, bent jau toks atsirado įprotis, nors formalaus sutikimo nebuvo. Šuniukas tykiai tūnodavo krepšyje, kartais šiek tiek subruzdėdavo, norėdamas paprašyti išlipti. Tada Elen studentų džiaugsmui jį užkeldavo ant stalo. Mišu ant jo keletą minučių patipendavo, retsykiais žvilgtelėdavo į šeimininkę bei kartkartėmis nusižiovaudavo arba sukiauksėdavo, atsiliepdamas į kai kurias Šumpeterio ar Keino citatas; paskui vėl sugrįždavo į savo elastingą krepšį. Užtai oro kompanijos, iš esmės būdamos fašistinės organizacijos, atsisakė bet kokios tolerancijos, tad jie su apmaudu privalėjo mesti iš galvos keliones į tolimus kraštus. Jie kiekvieną vasarą, rugpjūčio mėnesį, leisdavosi į kelionę automobiliu, apsiribodami ekskursijomis po Prancūziją ar kaimynines šalis. Kadangi automobilio erdvę pagal klasikinį apibrėžimą jurisprudencija prilygina namų valdai, taigi automobilis gyvūnų globėjams, kaip ir rūkaliams, išlieka viena paskutiniųjų laisvės erdvių, viena paskutiniųjų *laikinosios autonomijos zonų*, dovanojamų šio trečiojo tūkstantmečio pradžioje.

Mišu nebuvo pirmoji jų bolonė – jie buvo nusipirkę jos pirmtaką ir tėvą Mišelį iškart po to, kai gydytojai Žaslenui pranešė, jog išgydyti nevaisingumą greičiausiai nepavyks. Jie visi drauge buvo laimingi, tokie laimingi, kad patyrė tikrą šoką, sužinoję, jog Mišelis – tada jam buvo aštuoneri metai – pasigavo dirofilariozę. Tai parazitinė liga, jos parazitas – nematodas, apsigyvenantis dešiniajame širdies skilvelyje ir plaučių

arterijose. Simptomai: ryškiai padidėjęs nuovargis, taip pat kosulys bei širdies nepakankamumas, galintis sukelti netgi alpulį. Gydant neišvengiama atitinkama rizika, mat šuns širdyje gali gyventi dešimtys kirminų, siekiančių net trisdešimt centimetrų. Keletą dienų jie rimtai būkštavo dėl jo gyvybės. Šuo juk – amžinas vaikas, tik paklusnesnis ir švelnesnis, vaikas, nustojantis vystytis pasiekęs sąmoningą amžių, bet svarbiausia – vaikas, kurį lemta pergyventi: sutikti mylėti šunį reiškia sutikti mylėti būtybę, kuri neišvengiamai iš jūsų bus atimta, keista, bet apie šitai, iki Mišelis susirgo, jie niekada nebuvo pagalvoję. Kai tik šuo pasveiko, jie nusprendė jam suteikti galimybę susilaukti palikuonių. Veisėjai, su kuriais jie konsultavosi, išsakė tam tikrų nuogąstavimų: jie per ilgai laukę, mat šuo šiek tiek per senas, todėl spermatozoidų kokybė greičiausiai būsianti prasta. Galiausiai vienas iš veisėjų, gyvenančių prie Fontenblo, sutiko, ir iš Mišelio sąjungos su viena jauna kalaite, vardu Lizi Ledi de Ortenbiz, gimė du šunyčiai – patinėlis ir patelė. Būdami vadinamojo reproduktoriaus savininkai, pagal tradiciją jie turėjo teisę pirmieji rinktis šuniuką. Jie pasirinko patinėlį, kurį pavadino Mišu. Šuniukas neturėjo jokių akivaizdžių trūkumų, o jo tėvas, priešingai nei Žaslenas su žmona būkštaudami galvojo, kuo puikiausiai jį priėmė ir nerodė jokio ypatingo pavydo.

Po keleto savaičių jie visgi pastebėjo, kad Mišu sėklidės dar nenusileidusios, o tai jau buvo nenormalu. Jie kreipėsi į vieną veterinarą, paskui į kitą: abu sutartinai kaltino pernelyg seną reproduktoriaus amžių. Antrasis gydytojas išdrįso pasiūlyti chirurginę operaciją, bet iškart atsigodęs pareiškė, kad tokia operacija pavojinga ir beveik neįmanoma. Tai jiems buvo žiaurus smūgis, dar žiauresnis nei sužinojus apie Žasleno nevaisingumą. Juk šis vargšas šunelis ne tik negalės susilaukti palikuonių, bet ir nepatars nei seksualinio potraukio, nei malonumo. Vadinas, jis taps nevisaverčiu šunimi, negalinčiu pratęsti gyvybės, kurčiu prigimtiniam gamtos šauksmui, galutinai apribotam laiko.

Laikui bėgant jie su ta mintimi susitaikė, pamažu įsisąmonindami, kad to seksualinio gyvenimo, kuris iš šuniuko buvo atimtas, jam pačiam

visai nereikia. Bet kuriuo atveju šuo juk nėra nei hedonistas, nei ištvirkėlis, jam juk nežinomi įmantrūs erotinio pasitenkinimo būdai, jo patiriamas malonumas sueities metu tėra paprasčiausias trumpo ir mechaniško giminės pratęsimo instinkto numaldymas. Bolonių siekis dominuoti labai silpnas, tad Mišu, laisvas nuo misijos perduoti genomą palikuonims, atrodo, buvo dar nuolankesnis, švelnesnis, žaismingesnis ir tyresnis nei jo tėvas. Tas šuniukas tapo tikru amuletu, nekaltybės ir nerūpestingumo įsikūnijimu, o kiekviena jo gyvenimo akimirka priklausė nuo jo mylimų šeimininkų gyvenimo, nuolatos trykštančio džiaugsmo šaltinio. Žaslenas tada artėjo prie savo penkiasdešimtmečio. Stebint, kaip šioji maža būtybė žaidžia su pliušiniais žaisliukais ant kilimo svetainėje, kartais jį nejučiom apnikdavo liūdnos mintys. Akivaizdžiai paveiktas minčių, populiarių tarp jo kartos žmonių, jis iki šiol seksualumą vertino kaip pozityvią energiją, neišsenkantį šaltinį, kuris nesumeluotais malonumo keliais tarp žmonių skleidžia vienybę bei sutarimą. Bet šiandienoje, priešingai, jis įžvelgė vis aršesnę kovą, žiauresnes kautynes dėl įsiviešpatavimo siekiant pašalinti varžovą ir trokštant kuo daugiau sueičių be jokios kitos priežasties kaip tik bandant turėti kuo daugiau galimybių paskleisti savo genus. Šiandienos seksualumas jam tapo visų konfliktų, žudynių ir kančių šaltiniu. Jis Žaslenui rodėsi kaip tiesioginė ir akivaizdi blogio apraiška. Kur jau kur, bet dirbdamas policijoje tos nuomonės jis niekaip negalėjo pakeisti: jei būdavo nuskalstama ne dėl pinigų, tai dėl seksualinių motyvų, būtinai dėl vieno ar kito, atrodė, jog žmonija nieko kito negalėjo besugalvoti, bent jau kriminalistikos srityje. Byla, kuri jam ką tik teko, iš pirmo žvilgsnio atrodė originali, bet ji buvo pirmoji tokia byla per mažiausiai trejus metus; o šiaip visų tų nusikaltimo motyvų vienodybė tiesiog buvo sunkiai pakenčiama. Kaip ir daugelis kolegų, Žaslenas retai skaitė detektyvinius romanus, tačiau praeitais metais jam į rankas pateko viena knyga, tiesą sakant, ne romanas, o vieno privataus detektyvo, dirbusio Bankoke, prisiminimai, kuriuos jis buvo nusprendęs perteikti trisdešimčia trumpų novelių. Beveik visais atvejais

jo darbdaviai buvo vakariečiai, beprotiškai įsimylėję kokią nors jauną tailandietę ir troškę sužinoti, ar mylimoji esanti jiems ištikima, kaip ji pati šitai tvirtindavo. Ir beveik kiekvienu atveju mergina, pasirodo, turėdavo vieną ar keletą meilužių, su kuriais lengva ranka leisdavo pirmųjų pinigus, o dar ir vaiką iš ankstesniųjų meilės ryšių. Tam tikra prasme tai buvo prasta knyga, bent jau tikrai prastas detektyvas: knygos autorius nė kiek nesistengė išlaisvinti vaizduotės nei varijuoti nusikaltimo motyvais bei intrigomis; bet būtent toji siaubinga monotonija jam ir suteikė unikalų autentiškumo bei tikrovės pojūtį.

– Žanai Pjerai! – Elen balsas jam nuskambėjo tarsi slopus aidas, tuojau pat atkutęs Žaslenas pamatė per žingsnį stovint žmoną palaidais plaukais ir kasdiene suknele. Jis lig šiolei savo rankose, pakeltose ties krūtinės viduriu, laikė Mišu – sunku net pasakyti, kiek laiko; šuniukas su nuostaba, bet be baimės, žvelgė į jį.

– Viskas gerai? Kažkaip keistai atrodai...

– Man ką tik nukrito viena keista byla...

Elen nutilo, laukdama, ką jis dar pasakys. Per tuos dvidešimt penkerius bendro gyvenimo metus jos vyras beveik niekada nepasakojo apie kasdienius darbo rūpesčius. Kasdien susidurdami su siaubu, peržengiančiu normalaus jautrumo ribas, daugelis policininkų, grįžę į namus, nusprendžia apie juos patylėti. Pati geriausia profilaktika – tai užsimiršimas, bandymas užsimiršti per tas kelias jiems suteikiamas atvangos valandas. Kai kurie iš jų iškart po darbo griebiasi stikliuko ir vakarienę pabaigia gerokai apduję nuo alkoholio, suteikiančio vienintelę galimybę – kaip nors nusivilkti iki migio. Kiti, daugiausia jauni darbuotojai, atsiduoda lovos malonumams, tada suluošintų bei nukankintų žmonių lavonų vaizdas galiausiai ima tirpti meilės glamonėse. Beveik nė vienas iš jų nesiteikia plepėti, tad ir šį vakarą Žaslenas, ant grindų nuleidęs Mišu, nusliūkino prie stalo, atsisėdo į savo įprastinę vietą ir laukė, kol žmona atneš patiekalą iš salierų su majonezo padažu – jis visą laiką labai mėgo salierus su majonezo padažu.

V

Rytojaus dieną į darbą jis išvyko pėsčiomis, pasuko į Fosė Sen Bernaro gatvę, paskui pavaikštinėjo išilgai krantinės. Ilgesniam laikui sustojo ant Arkivyskupijos tilto: būtent iš ten, jo galva, atsiveria pats gražiausias vaizdas į Dievo Motinos katedrą. Tą gražų spalio rytą oras buvo šviežias ir vaiskus. Dar keletui akimirkų jis stabtelėjo Jono XXIII skvere, stebėdamas aplink daugiausia poromis šmirinėjančius turistus bei homoseksualus – apsikabinusius ar susikibusius rankomis.

Ferberas, į biurą atvykęs kone tuo pačiu laiku, su Žaslenu susitiko ant laiptų, prie trečiajame aukšte įsikūrusio kontrolės punkto. „Taip niekas lig šiol Orfevro krantinėje niekada ir neįtaisė lifto“, – nuolankiai pagalvojo Žaslenas; jis pastebėjo, kad Ferberas sulėtino žingsnį, susiturėdamas jį aplenkti ties paskutine laiptų pakopa.

Pirmasis prie jų draugijos biure prisidėjo Lartigas. Jis labai prastai atrodė: pablyškęs glotnus pietiečio veidas buvo įsitempęs ir susirūpinęs, nors paprastai šis vyrukas būdavo tikras linksmuolis. Ferberas jam buvo pavedęs surinkti liudijimus.

– Visiškas šnipštas, – pareiškė jis iš karto. – Neturiu, ką pasakyt. Niekas nieko nematė, nieko negirdėjo. Netgi per pastarąsias savaites nepastebėjo jokio automobilio...

Po kelių minučių įžengė Mesjė, su visais pasisveikino ir ant stalo numetė kuprinę, kurią visą laiką nešiodavosi ant dešiniojo peties. Jam tebuvo dvidešimt treji, prie kriminalistų brigados jis prisijungė prieš pusmetį ir tapo jauniausiu nariu. Ferberui tas vyrutis labai patiko, todėl nekreipė dėmesio į jo nederančią aprangą – sportines kelnes, sportinį megztinį ir drobinę striukę, labai prastai derinčius su jo griežtu, kampuotu veidu, kuriame beveik niekada nesušvisdavo šypsena. Ir jei kartais Ferberas jam pasiūlydavo iš esmės permąstyti savo aprangos koncepciją, tai padarydavo draugiškai pašmaikštaudamas. Prieš išsakydamas tyrimų rezultatus, Mesjė nuėjo prie automato išsiimti „Coca-Cola light" buteliuko. Jo veidas buvo dar labiau suvargęs nei įprastai, rodės, vyrutis visą naktį nemiegojo.

– Su mobiliuoju nebuvo jokių problemų, – tarė Mesjė. – Jis net neturėjo pin kodo. Tačiau nieko įdomaus jame irgi nebuvo. Pokalbiai su leidėja, paskui vienu tipu, tiekusiu jam mazutą, bei dar su vienu žmogum, kuris turėjo jam įstatyti stiklo paketą... Vien praktiniai ir dalykiniai pokalbiai. Panašu, kad tas vyrukas neturėjo jokio ryškesnio asmeninio gyvenimo.

Kažkuria prasme Mesjė nuostaba buvo netinkama: jo paties telefoninių pokalbių išklotinė būtų davusi beveik tokį patį rezultatą. Tik jis tikrai visai neketino būti nužudytas; manoma, kad žmogžudystės aukos gyvenime visada slypi tai, kas tą žmogžudystę motyvuoja ir paaiškina, kad bent jau atokiausioje gyvenimo kertėje kažkas vyksta ar įvyko *įdomaus*.

– O štai kompiuteris – kitas reikalas, – tęsė jis. – Pirma, jame du slaptažodžiai vienas paskui kitą, ir ne patys paprasčiausi – juos sudaro mažosios raidės bei reti skyrybos ženklai... Antra, visi failai užšifruoti, o kodas labai rimtas – „SSL Double Layer", 128 bitai. Žodžiu, aš nieko negalėjau padaryt, todėl kompiuterį perdaviau kovos su informaciniu sukčiavimu brigadai. Tas vyrukas buvo paranojikas, ar ką?

– Jis buvo rašytojas... – pabrėžė Ferberas. – Matyt, jis norėjo savo tekstus apsaugoti nuo piratų.

– O taip... – neatrodė, kad Mesjė tai įtikino. – Dėl tokio lygio apsaugos greičiau panašus į tipą, besikeičiantį pedofilijos vaizdo įrašais.

– Na, vienas kitam netrukdo... – blaiviai pastebėjo Žaslenas.

Po šios paprastos pastabėlės, išsakytos be jokių blogų ketinimų, visi susirinkusieji galiausiai suglumo, suvokę visą apverktiną, pilną neaiškumų su žmogžudyste susijusią padėtį. Reikėjo pripažinti, kad nebuvo nieko, už ko būtų galėję užsikabinti: nei akivaizdaus motyvo, nei liudytojų parodymų, nei jokio pėdsako. Atrodo, kad jie susidūrė su viena iš tų sudėtingų bylų, kuri ilgus metus liks tuščia, kurią išaiškinti bus galima vien dėl gryno atsitiktinumo, kada, sakykim, visai dėl kito nusikaltimo bus suimtas kažkoks žmogžudys recidyvistas ir šis tardymo metu visai netikėtai prisipažins padaręs dar kitą nusikaltimą.

Reikalai šiek tiek pajudėjo, kai pasirodė Oreli. Graži mergina garbanotais plaukais ir strazdanom nusėtu veidu. Žaslenas ją laikė drausmės stokojančia išsiblaškėle, kuria sunku pasitikėti visu šimtu procentų, jei užduočiai reikia ypatingo kruopštumo. Užtai ji buvo energinga ir nuolat smagiai nusiteikusi, o tai juk didelis privalumas dirbant su kolektyvu. Ji ką tik buvo gavusi pirmąsias išvadas iš Kriminalinių tyrimų biuro. Pirmiausia ji Žaslenui ištiesė storą segtuvą: „Čia nuotraukos, kurių prašei..." Į jį sudėtos penkiasdešimt nuotraukų, atspaustų ant A4 formato blizgaus popieriaus. Kiekvienoje jų buvo atvaizduotas svetainės, kurioje įvyko nusikaltimas, grindų stačiakampis, maždaug kvadratinio metro plotas. Fotografijos buvo aiškios ir gerai išeksponuotos, be šešėlių, galima sakyti, padarytos fotografuojant iš viršaus, viena su kita tik vos kirtosi, bet jų visuma kuo tiksliausiai perteikė visą kambario grindų vaizdą. Oreli taip pat turėjo preliminarias išvadas dėl instrumento, kuriuo buvo atskirtos tiek žmogaus, tiek šuns galvos, ir kaip visi turėjo progos įsitikinti, tai buvo atlikta ypač kruopščiai ir tiksliai: beveik niekur nesimatė išsitaškiusio kraujo, nors kanapa, visas jos plotas turėjo būti juo tiesiog užlietas. Taigi žudikas naudojosi tikrai ypatingu instrumentu – lazeriniu pjaustytuvu, kuris kažkuo panašus į sviesto pjaustymo

vielą, o tik čia vielą pakeičia argono lazeris, pjaunantis kūną ir tuo pačiu metu prideginantis žaizdą. Tokią įrangą, kainuojančią ne vieną dešimtį tūkstančių eurų, galima aptikti tik ligoninių chirurgijos skyriuose, kur ji naudojama sudėtingoms amputacijoms. Taip pat ir visas aukos kūnas, sprendžiant iš pjūvių tikslumo ir švaros, buvo padalintas į gabalus naudojantis profesionaliosios chirurgijos įrankiais.

Kabinete kilo vertinimo bruzdesys.

– Tai ką, ieškom žudiko iš medikų aplinkos?

– Galimas daiktas, – atitarė Ferberas. – Bet kuriuo atveju reikia patikrinti ligonines, gal kur nors pasigedo tokios įrangos, žudikas, žinoma, galėjo kelioms dienoms ją pasiimti.

– Kokias ligonines? – paklausė Oreli.

– Iš pradžių – visas valstybines ligonines. Ir klinikas, žinoma. Taip pat reikia išklausinėti gamintojų, ar per pastaruosius keletą metų nepasitaikė neįprastas atvejis, kai įranga buvo parduota privačiam asmeniui. Manau, tokios įrangos gamintojų nėra daug?

– Vienas vienintelis. Vienintelis visame pasaulyje. Tai viena danų įmonė.

Su visu reikalu buvo supažindintas ir ką tik atėjęs Mišelis Kuri, albanų kilmės Ferbero bendraamžis, visiška jo priešingybė savo apkūnumu ir elegancija, bet tiek vienas, tiek kitas pasižymėjo labai retu, policininkams nebūdingu gebėjimu *įkvėpti pasitikėjimą*, todėl abu be jokio vargo galėdavo išgauti pačių intymiausių prisipažinimų. Iš pat ryto Mišelis užsiiminėjo aukos artimųjų informavimu ir apklausa.

– Taigi, kalbant apie artimuosius, jei taip galima juos vadinti... – patikslino jis. – Rašytojas buvo labai vienišas. Dukart išsiskyręs, vienas vaikas, kurio niekada nematė. Per pastaruosius daugiau nei dešimt metų su niekuo iš giminaičių jis nebendravo. Taip pat neturėjo jokių meilės ryšių. Turbūt dar ką nors sužinosim, išanalizavę telefoninių pokalbių

išklotines, bet kol kas susidūriau su dviem vardais: Tereza Kremizi, jo leidėja, bei Frederiku Beigbederiu, kitu rašytoju. Ir dar: šį rytą kalbėjausi su Beigbederiu telefonu, jis buvo labai priblokštas, atrodo, nuoširdžiai, bet pasakė, kad su juo nesimatė jau daugiau nei dvejus metus. Įdomu tai, kad Beigbederis ir aukos leidėja tvirtino tą patį: rašytojas turėjęs daugybę priešų. Su jais abiem susitiksiu po pietų ir, matyt, sužinosiu daugiau.

– Daugybę priešų... – mąsliai įsiterpė Žaslenas. – Įdomu, mat paprastai aukos neturi jokių priešų, susidaro įspūdis, kad jas visi mylėjo... Reiks apsilankyti jo laidotuvėse. Suprantu, kad eiti į laidotuves dabar nebemadinga, bet kartais galima sužinoti kai ką svarbaus. Į laidotuves eina draugai, bet kartais apsilanko ir priešai, kuriems, rodos, tai suteikia malonumą.

– Beje... – pastebėjo Ferberas. – Mes nežinom, nuo ko jis mirė. Tai yra, kuo tiksliai buvo nužudytas?

– Ne, – atsakė Oreli. – Reikia luktelėti, kol jie atliks kūno dalių skrodimą.

– Ar negalėjo galvos atskirti jam esant gyvam?

– Žinoma, ne. Tai lėtas darbas, galintis trukti visą valandą, – ji suvirpėjo ir visa susipurtė.

Greitai visi išsiskirstė vykdyti savo užduočių. Biure pasiliko tik Ferberas ir Žaslenas. Susirinkimo pabaiga visgi buvo geresnė nei pradžia: kiekvienas iš jų dabar jau turėjo užduotis. Kol kas neaptikę pėdsakų, jie bent jau žinojo, kuria kryptimi eiti.

– Spaudoje kol kas nieko nepasirodė. Žurnalistai dar vis nieko nežino.

– Taigi, – atsakė Žaslenas, žvelgdamas į baržą, plaukiančią Senos upe. – Keista, o maniau, kad žinia pasklis tuojau pat.

VI

Tai įvyko kitą dieną. „Žiauriai nužudytas rašytojas Mišelis Huelbekas“ – tokia antrašte *Le Parisien* nušvietė įvykį, paskirdamas pusę skilties mažai informatyviam tekstui. Kiti laikraščiai įvykiui paskyrė maždaug tiek pat vietos, nepateikdami daugiau jokių detalių, iš esmės persakydami Montarži prokuroro informacinį pranešimą. Panašu, kad nė vienas iš laikraščių į žmogžudystės vietą savo korespondento nebuvo nusiuntęs. Šiek tiek vėliau buvo išspausdintos įvairiausių asmenų, tarp jų ir kultūros ministro, užuojautos: visi jie pareiškė esantys „priblokšti“ ar bent jau „giliai nuliūdinti“ ir pagerbė atminimą „didingo kūrėjo, kuris visiems laikams pasiliks mūsų širdyse“, žodžiu, viskas vyko pagal klasikinę schemą mirus žymiam žmogui, – su viešais sapaliojimais ir visomis kitomis kvailystėmis, iš kurių nebuvo jokios didesnės naudos.

Mišelis Kuri po susitikimų su Tereza Kremizi bei Frederiku Beigbederiu buvo apviltas, nors jų sielvartas, anot jo, buvęs neabejotinai nuoširdus. Žaslenas visą laiką stebėdavosi tuo, kaip Mišelis Kuri ramiai ir užtikrintai tvirtina apie dalykus, kurie, anot Žasleno, priklausė tokiai sudėtingai ir sunkiai apibrėžiamai sričiai kaip žmogaus psichologija. Mišelis tvirtindavo: „ji tikrai jį mylėjo“, arba: „jų sielvartas buvo neabejotinai nuoširdus“, – visa tai jis pateikdavo tarsi būtų pasakojęs apie nustatytus faktus, bet labiausiai stebindavo tai, kad tiriant bylą dažniausiai

jis pasirodydavo esąs teisus. „Aš pažįstu žmones“, – kartą tarė Mišelis tokiu tonu, tarsi būtų sakęs „Aš išmanau apie kates“, arba „Aš išmanau apie kompiuterius“.

Žodžiu, abu liudytojai nieko naudingo jam nepasakė. Abu pakartoję – Huelbekas turėjo daug priešų, šie su juo visai be pagrindo elgėsi siaubingai ir žiauriai. Bet kai Mišelis paprašęs Terezos Kremizi konkretesnio priešų sąrašo, šioji tik nevalingai pagūžčiojusi pečiais ir pasisiūliusi atsiųsti ištraukas iš spaudos apžvalgų. O paklausus, ar kuris nors iš tų priešų būtų galėjęs įvykdyti žmogžudystę, abu atsakę neigiamai. Pabrėžtinai aiškiai tardama žodžius, tarsi kalbėtų su protiškai atsilikusiu žmogumi, Tereza Kremizi paaiškinusi, kad kalba eina apie *literatūrinius* priešus, reiškusius savo neapykantą interneto svetainėse ar laikraščiuose bei žurnaluose spausdintuose straipsniuose, blogiausiu atveju – savo knygose, tačiau nė vienas iš jų tikrai negalėtų imtis fizinės žmogžudystės. Ne tiek dėl moralinių nuostatų, tęsusi ji su akivaizdžiu kartėliu, kiek dėl to, kad jie paprasčiausi bailiai. Ne, užbaigusi ji, kaltojo (atrodė, kad ji vos nepasakė „o gaila“) reikėtų ieškoti ne tarp literatų.

Beigbederis jam pasakęs daugmaž tą patį. „Aš visiškai pasitikiu savo šalies policija...“ – iš pradžių gražiai patikinęs jis ir garsiai užsikvatojęs, tarsi ką tik būtų pasakęs patį geriausią pokštą, bet Kuri jam ničnieko neprikišęs, nes rašytojas po tokios netikėtos kolegos mirties akivaizdžiai buvęs sutrikęs ir išmuštas iš vėžių. Paskui jis patikslinęs, kad Huelbeko priešais buvę „beveik visi Paryžiaus šikniai“. Kuri neatlyžtant jis išvardinęs interneto svetainės *nouvelobs.com* žurnalistus, visą laiką tikindamas, kad jei šie dabar ir džiūgaują dėl Huelbeko mirties, tai tikrai nė vienas jokiu būdu nedrįstų rizikuoti savo kailiu. „Ar galėtumėt įsivaizduoti Didjė Žakobą važiuojantį degant raudonai šviesai? Jis to nedrįstų net važiuodamas dviračiu“, – su akivaizdžiu pasibjaurėjimu užbaigęs *Prancūziško romano* autorius.

Taigi, apibendrino Žaslenas, kišdamas abu raportus į geltonos spalvos aplanką, įprastinė profesinė aplinka su pavyduliavimu ir konkurencinėmis intrigėlėmis. Jis įdėjo aplanką į bylų rinkinio „Liudytojų parodymai" tolimiausią vietą, suvokdamas, kad taip uždaro bylos skyriaus „Literatūrinė aplinka" duris ir greičiausiai niekad su niekuo iš *literatūrinės aplinkos* jam taip ir neteks pabendrauti. Jis taip pat su apmaudu suvokė, kad bylos tyrimas toli gražu nepasistūmėjo. Galiausiai Žaslenas sulaukė Kriminalinių tyrimų biuro išvadų: tiek žmogus, tiek šuo buvo nužudyti „Sigsauer M-45", abiem atvejais vienintele kulka, paleista į širdį, ginklą pridėjus prie aukų kūno, ginklas turėjęs garso slopintuvą. Bet pirmiausia jiems užvožė buku ir pailgu daiktu, tai galėjo būti beisbolo lazda. Tiksliai apskaičiuotas nusikaltimas, įvykdytas nenaudojant betikslės prievartos. Galvas atskyrė bei kūnus sudarkė tik po to. Viskas užtruko, – norėdami nusakyti trukmę, jie atliko greitą imitacinį eksperimentą, – daugiau nei septynias valandas. Mirtis aukas ištiko trys dienos prieš randant kūnus, taigi žmogžudystė buvo įvykdyta šeštadienį, greičiausiai vidury dienos.

Vienerių metų telefoninių pokalbių išklotinės, pagal įstatymą išsaugotos operatoriaus, jokių žinių nesuteikė. Per šį laiką Huelbekas labai nedaug kartų skambino: iš viso buvo devyniasdešimt trys pokalbiai ir nė vienas jų – asmeninio pobūdžio.

VII

Laidotuvės buvo numatytos kitą pirmadienį. Šiam reikalui rašytojas buvo palikęs itin tikslius nurodymus, patvirtintus notaro kabinete, bei palikęs reikiamą sumą viskam įgyvendinti. Jis jokiu būdu netroško būti kremuotas, norėjo būti palaidotas klasikiniu būdu. „Trokštu, kad kirminai apvalytų mano skeletą", – tikslino rašytojas, leisdamas sau reikšti asmeninio pobūdžio pastabas visiškai oficialiame dokumente; „mano santykiai su skeletu visą laiką buvo nuostabūs, todėl būsiu laimingas, žinodamas, kad jis galės išsilaisvinti iš kūno gniaužtų". Rašytojas troško būti palaidotas tik Monparnaso kapinėse, jis netgi iš anksto trisdešimčiai metų buvo išpirkęs laidojimo vietą, paprastą vietelę, kuri visai atsitiktinai pasirodė esanti visai šalia Emanuelio Bovo* kapavietės.

Tiek Žaslenas, tiek Ferberas laidotuvėse atrodė *visai gražiai.* Ferberui, dažnai dėvinčiam tamsios spalvos drabužius, juo labiau prakauliam bei blyškiaveidžiui vyrukui, tokiomis aplinkybėmis perteikti liūdesį ir rimtį nebuvo jokio vargo; kalbant apie Žasleną, tai jo kaip žmogaus, pažinusio gyvenimą ir nebeturinčio dėl jo jokių iliuzijų, išvargusi ir nuolanki laikysena šiam atvejui irgi kuo puikiausiai pritiko. Jie drauge, beje,

---

* Emmanuel Bove (1898–1945) – prancūzų prozaikas, prieškariu vertintas kaip vienas svarbiausių prancūzų rašytojų, vėliau, iki aštuntojo dešimtmečio pradžios, smarkiai primirštas.

jau buvo dalyvavę toli gražu ne vieneriose nusikaltimo aukų, dažniausiai kolegų, laidotuvėse: vieni jų nusižudė, kiti žuvo vykdydami tarnybines pareigas, o reginys visada būdavo įspūdingas – paprastai jiems teikdavo ordiną, kurį didingai tvirtindavo prie karsto dalyvaujant aukšto rango valstybės pareigūnams, dažniausiai netgi pačiam ministrui, galiausiai žuvusiesiems būdavo atiduodama valstybinė pagarba.

Jie susitiko dešimtą valandą ryto VI apygardos komisariate; pro merijos priimamųjų langus, kurie specialiai šia proga buvo jiems atidaryti, vėrėsi labai gražus vaizdas į Šv. Sulpicijaus aikštę. Visi buvo baisiai nustebinti sužinoję, kad *Elementariųjų dalelių* autorius, visą gyvenimą viešai skelbęsis esąs ateistas, prieš pusmetį tykiai ir kukliai pasikrikštijo Kurtenė bažnyčioje. Toji žinia bažnytinę vyresnybę išvadavo iš keblios padėties: dėl akivaizdžios žinių sklaidos laidojant įžymybes ji visai netroško laikytis nuošalėje; tačiau nuolat didėjant polinkiui į ateizmą, taigi mažėjant pasikrikštijusių, netgi formaliai didėjant žmonių skaičiui, tebegriežtos bažnytinės taisyklės vis dažniau ir dažniau dvasininkus stūmė į slogią padėtį.

Gavęs žinią elektroniniu paštu, Paryžiaus kardinolas ir arkivyskupas su džiaugsmu davė sutikimą mišioms, kurios turėjo įvykti 11 valandą. Jis asmeniškai dalyvavo rengiant pamokslą, kuriame buvo pabrėžiamos romanisto reikštos universalios žmogiškosios vertybės, ir tik kukliai, tarsi *kodoje*, paminėtas slaptas jo pasikrikštijimas Kurtenė bažnyčioje. Mišios su ostijos dalijimu bei kitais ritualais turėjo trukti maždaug valandą; vadinas, Huelbekas *į paskutiniąją kelionę bus palydėtas* apie vidurdienį.

Šiuo klausimu, Žaslenui paaiškino Ferberas, rašytojas irgi buvo davęs labai tikslių nurodymų, tokių tikslių, kad net buvo nupiešęs, kaip turi atrodyti jo antkapis, – žemės lygyje gulinti paprasta juodo bazalto plokštė; jis dargi reikalavęs, kad ji jokiu būdu nebūtų iškelta aukščiau žemės – net keletu centimetrų. Ant plokštės turi būti išgraviruota jo pavardė ir

Mebijaus juosta – daugiau jokių datų nei kitų nuorodų. Tą plokštę Huelbekas užsakęs dar gyvas būdamas pas vieną Paryžiaus marmuro apdirbėją ir asmeniškai prižiūrėjęs jo darbą.

– Ką gi, – pastebėjo Žaslenas, – savęs jis šūdu nelaikė...

– Ir buvo teisus, – tykiai atsakė Ferberas. – Žinai, jis juk buvo visai geras rašytojas...

Žaslenui tuojau pat pasidarė gėda dėl savo pastabos, išsakytos be jokio pagrindo. Huelbekas juk sau reikalavo tiek nedaug, netgi mažiau nei bet kuri XIX amžiaus įžymybė ar koks nors ankstesnių amžių dvarininkėlis. Visgi jis susiprato, kad pats visiškai nepritaria supaprastintoms šiuolaikinėms tradicijoms, pagal kurias daugelis trokšta būti sudeginti, o pelenai kad būtų išsklaidyti kažkur gamtoje, tarsi norint pabrėžti, jog taip sugrįžtama į ištakas ir iš naujo susiliejama su stichijomis. Netgi savo šunį, nusibaigusį prieš penkerius metus, Žaslenas, kaip ir buvo troškęs, palaidojo žemėje – šalia lavonėlio padėjęs labiausiai jo mėgtą žaisliuką – bei pastatė kuklų antkapį sode šalia tėvų namo Bretanėje, kur praeitais metais mirė jo paties tėvas ir kurio jis visai neketino parduoti planuodamas, kad galbūt jame apsigyvens su Elen, kai išeis į pensiją. Žmogus nėra gamtos dalis, jis aukščiau gamtos, o šuo, tapęs naminiu gyvūnu, irgi aukščiau jos, – štai kaip jis manė širdies gilumoje. Ir kuo toliau Žaslenas mąstė, tuo labiau jam atrodė *bedieviška*, – na ir kas, kad šis vyras Dievu netikėjo, – tuo labiau jam atrodė kažkaip *antropologiškai bedieviška* barstyti žmogaus pelenus pievose, upėse ar jūroje, ar netgi pulti į ciklono glėbį, kaip tai darydavo juokdarys Alenas Gijo Petre, savo laiku vertinamas kaip žmogus, *labai atjauninęs* orų prognozės laidą per televiziją. Žmogus – unikalus, vienintelis ir neatkartojamas tvarinys, todėl yra vertas paminklo, stelos, ar bent jau įrašo, kažko, kas ateities kartoms patvirtintų jį tokį buvus ir gyvenus, – štai taip širdies gilumoje manė Žaslenas.

– Ateina, – tykiai tarė Ferberas, nutraukdamas jo apmąstymus. Iš tiesų, nors dar tebuvo pusė vienuoliktos, priešais bažnyčios duris jau susispietė apie trisdešimt žmonių. Kas jie tokie? Kažkokie nepažįstamieji, matyt, aistringi Huelbeko skaitytojai. Būna, kad žudikas, ypač jei nusikaltimas padaromas iš keršto, ateina į savosios aukos laidotuves. Dabar to per daug nebuvo tikimasi, tačiau dėl visa ko pakviesti du fotografai bei pora žmonių iš Kriminalinių tyrimų biuro, šie, apsiginklavę fotoaparatais bei teleobjektyvais, tūnojo viename bute Fruadvo gatvėje, iš kur vėrėsi puikiausias vaizdas į Monparnaso kapines.

Po dešimties minučių jie išvydo ateinančius Terezą Kremizi ir Frederiką Beigbederį. Jie pamatė vienas kitą, pasibučiavo. Abiejų laikysena, pagalvojo Žaslenas, visiškai atitinka situaciją. Rytietiškos išvaizdos leidėja laisviausiai galėjo būti viena iš *raudotojų*, kurių paslaugomis per laidotuves dar neseniai naudodavosi Viduržemio jūros baseino šalyse, o Beigbederis atrodė paskendęs pačiose liūdniausiose mintyse. Juk *Prancūziško romano* autoriui buvo penkiasdešimt vieneri metai, tai reiškė, kad jis dalyvavo bene pirmosiose *savo kartos* atstovo laidotuvėse; ir greičiausiai galvojo, kad jų bus vis daugiau, kad kuo toliau, tuo labiau tikėtina, jog pokalbiai telefonu su draugais prasidėsiantys ne fraze „Kaip laikaisi?“, o greičiau: „Atspėk, kas mirė...“

Žaslenas ir Ferberas išėjo iš merijos ir nemačiom įsiliejo į minią. Dabar jau būriavosi maždaug penkiasdešimt žmonių. Likus penkioms minutėms iki vienuolikos priešais bažnyčios duris sustojo katafalkas – įprastinis juodas municipalinio laidojimo biuro furgonėlis. Kai tik du tarnautojai išėmė karstą, per minią nusirito sielvarto ir siaubo kupinas murmesys. Kriminalinių tyrimų biuro darbuotojams teko siaubinga užduotis surinkti visus nusikaltimo vietoje išmėtytus kūno gabalus, sudėlioti į plastikinius maišus, hermetiškai užantspauduoti ir kartu su nesudarkyta galva atgabenti į Paryžių. Pasibaigus ekspertizei, tesusidarė kompaktiška kūno dalių krūvelė, labai nedidelė palyginti su įprastiniu žmogaus lavonu, todėl laidojimo biuro tarnautojai manėsi tinkamai

panaudoję vaikišką karstą, tebuvusį vos metro dvidešimties ilgio. Toks racionalus sprendimas iš esmės buvo sveikintinas, tačiau tarnautojams karstelį įnešus į priebažnytį, vaizdas buvo labai liūdnas. Žaslenas išgirdo, kaip Ferberas bando slopinti skausmingą žagsulį, o ir jam pačiam, kad ir kiek buvo užsigrūdinęs, suspaudė širdį. Daugelis susirinkusiųjų plūdo ašaromis.

Per pačias mišias Žaslenas kaip visada skendėjo didžiausiam nuoboduly. Ryšys su katalikų tikėjimu nutrūko jam tebūnant dešimties metų ir, nors vėliau dalyvavo daugybėje laidotuvių, jam niekaip nepavyko jo atnaujinti. Iš esmės Žaslenas nieko iš jo nesuprato, jis netgi gerai nesuprato, ką nori pasakyti kunigas, tarkim, minėdamas Jeruzalę, kuri, Žaslenui rodėsi, niekaip nesusijusi su esama tema, tačiau kuri greičiausiai turėjo simbolinę prasmę, pagalvojo jis. Ir visgi Žaslenas turėjo sutikti, kad ritualas esąs *tinkamas*, o pomirtinio gyvenimo pažadai šiuo atveju yra tikrai sveikintini. Bažnyčios dalyvavimas laidotuvėse buvo kur kas labiau teisėtas nei gimimo ar santuokos atveju. Čia ji buvo savo stichijoje, turėjo *ką pasakyti apie mirtį*, o apie meilę – kažin.

Paprastai per laidotuves prie karsto stovi artimiausi šeimos nariai, priimantys užuojautas, tačiau šįkart nieko iš artimųjų nebuvo. Mišioms galiausiai pasibaigus, du tarnautojai vėl paėmė karstą – Žasleną vėl užklupo sielvartingas drebulys – ir ėmė nešti atgal į furgonėlį. Didelei komisaro nuostabai, jo išnešant prie bažnyčios durų laukė kokių penkiasdešimties žmonių minia – greičiausiai Huelbeko skaitytojai, tiesiog alergiški bet kokioms religinėms ceremonijoms.

Jokių ypatingų saugos priemonių numatyta nebuvo, – nei pareigūnai tvėrė gatves, nei ribojo eismą, – taigi katafalkas važiavo tiesiai į Monparnaso kapines, o šimtas žmonių pėdino šaligatviais ta pačia kryptimi, traukdami per Liuksemburgo sodą, eidami Ginmero, paskui Vaveno, Brea gatvėmis ir Raspajaus bulvaru, tada kirsdami Hiugenso gatvę.

Žaslenas ir Ferberas su jais ėjo drauge. Minią sudarė įvairaus amžiaus ir socialinio statuso žmonės, dažniausiai einantys po vieną, tik kai kurie – poromis. Iš esmės tų žmonių niekas nesiejo, nebuvo galima pastebėti nė vieno ryškesnio bendro bruožo, todėl Žaslenui staiga kilo aiški mintis, kad jie veltui švaisto laiką, – čia teėjo Huelbeko skaitytojai ir niekas daugiau, tiesiog buvo neįtikėtina, kad tarp jų visų įsimaišęs žudikas. Tiek to, pagalvojo jis, bent jau šauniai prasivaikščiosiu; Paryžiuje tebebuvo gražus oras, dangus ryškiai mėlynas, kone kaip žiemą.

Duobkasiai, greičiausiai gavę kunigo instruktažą, jau lūkuriavo pasirengę pakasynoms. Stovint priešais kapo duobę, Žasleno susižavėjimas tokiomis laidotuvėmis tiek išaugo, kad jis tvirtai ir galutinai apsisprendė pats būsiąs užkastas žemėje, o rytoj būtinai susisieksiąs su notaru, kad šioji valia būtų patvirtina jo testamente. Ant karsto nukrito pirmieji žemės žiupsniai. Vieniša stovėjusi trisdešimtmetė moteris metė baltą rožę – ak, kokios nuostabios tos moterys, pamanė Žaslenas, jos pagalvoja apie tai, apie ką nesusiprotėtų joks vyras. Kremuojant brazda įvairūs mechanizmai, siaubingą triukšmą kelia dujų degikliai, tuo tarpu čia viešpatavo kone mirtina tyla, kurią jaukė tik kastuvais mėtomos žemės, dunksinčios į medinį karsto dangtį bei pasklindančios jo paviršiuje. Kapinių vidury beveik nesigirdėjo iš gatvės sklindančio eismo ūžesio. Kai kapo duobė užsipildė, žemių dunksėjimas tapo vis duslesnis ir tylesnis, tada paguldė antkapinę plokštę.

VIII

Kitą rytą Žaslenas gavo nuotraukas. Nors išpuikę Kriminalinių tyrimų biuro darbuotojai jį nervino, komisaras turėjo pripažinti, kad jie savo darbą atliko tobulai. Nuotraukos buvo ryškios ir aiškios, su puikiausiai atskleistomis detalėmis, nepaisant atstumo visų nepasivarginusių ateiti į rašytojo laidotuves veidai buvo kuo puikiausiai matomi. Šalia atspaustų nuotraukų buvo pateiktas ir USB raktas su jų skaitmeniniais vaizdais. Žaslenas jį tuojau pat persiuntė vidiniu paštu kovos su informaciniu sukčiavimu brigadai, pridėjęs raštelį prašymu sulyginti jas su nusikaltėlių nuotraukomis duomenų bazėje; dabar jie turėjo veidų atpažinimo programą, kuria pasinaudojus operaciją buvo galima atlikti per keletą minučių. Žaslenas nieko per daug nesitikėjo, tačiau vertėjo bent jau pabandyti.

Rezultatai jį pasiekė pavakariais, kai Žaslenas jau ketino eiti namo; kaip ir tikėjosi, jie buvo neigiami. Tuo pačiu sykiu kovos su informaciniu sukčiavimu brigada pridėjo ir trisdešimties puslapių Huelbeko kompiuterio turinio ataskaitą – jiems galiausiai pavyko nulaužti jo kodus. Žaslenas pasiėmė ataskaitą į namus, kad galėtų ramiai pastudijuoti.

Savo kiauksėjimu jį pasitiko Mišu, kuris mažiausiai penkiolika minučių iš laimės šokinėjo į visas puses, bei gardus pagal Galicijos receptą paruoštų menkių kvapas – Elen visą laiką bandė gaminti vis kitus

patiekalus: nuo burgundiškos virtuvės pereidama prie elzasietiškos, nuo Provanso prie pietvakarių. Ji taip pat kuo puikiausiai išmanė italų, turkų bei marokiečių virtuvę ir ką tik buvo užsirašiusi į pažintinius Tolimųjų Rytų kulinarijos kursus, kuriuos organizavo V apygardos merija. Žaslenas ją pabučiavo, Elen vilkėjo gražią šilkinę suknelę.

– Jei išalkai, luktelk, už dešimties minučių bus paruošta... – ji atrodė atsipalaidavusi, laiminga, kaip ir kiekvienąkart, kai dienomis nereikdavo eiti į universitetą, – ką tik buvo prasidėjusios lapkričio atostogos. Bėgant metams Elen domesys ekonomika smarkiai prigeso. Kuo toliau, tuo labiau teorijos, bandančios įrodyti ekonomikos fenomenus bei numatyti jų evoliuciją, jai ėmė rodytis trapios ir nepagrįstos ir vis labiau panėšėjo į paprasčiausią šarlataniškumą; labai keista, kartais pagalvodavo ji, kad už ekonomikos nuopelnus skiriama Nobelio premija, tarsi toji disciplina galėtų puikuotis tokia pat rimta metodologija kaip chemijos ar fizikos. Jos troškimas dėstyti taip pat smarkiai prigeso. Jaunimas jos taip nebetraukė, tie studentėliai buvo tokio siaubingai žemo intelektualinio lygio, kad kartais buvo galima pagalvoti, kas apskritai juos pastūmėjo imtis studijų. Širdies gilumoje ji turėjo atsakymą į šį klausimą: jie tiesiog norėjo užsidirbti pinigų, kuo daugiau pinigų; išskyrus tam tikrą potraukį trumpalaikei humanitarinei veiklai, juos įkvėpė vien tai. Taigi, jos profesinis gyvenimas iš esmės apsiribojo tuo, kad ji dėstė kažkokias prieštaravimų kupinas kvailystes kretinams karjeristams, nors stengėsi tokiais akivaizdžiais žodžiais negalvoti. Elen buvo apsisprendusi išeiti į pensiją anksčiau laiko, kai tik jos vyras pasitrauks iš kriminalistikos, – Žaslenas visgi gyveno su kita nuostata, jam darbas patiko, o blogis ir nusikaltimas visą laiką išliko skubūs ir tokie pat svarbūs reikalai kaip darbo pradžioje prieš dvidešimt aštuonerius metus.

Jis įjungė televizorių, tuo metu rodė žinias. Mišu užšoko ant kanapos šalia jo. Pranešęs apie palestiniečių savižudžių teroristinį aktą, įvykdytą

Hebrone ir nusinešusį daugybę gyvybių, laidos vedėjas ėmė kalbėti apie daugelį dienų biržas krečiančią krizę, kuri, anot kai kurių specialistų, gali tapti dar baisesnė nei 2008 metais, žodžiu, tradicinės naujienos. Žaslenas jau rengėsi perjungti kanalą, bet tuo tarpu, palikusi maisto ruošą, ant alkūnramsčio prisėdo Elen. Jis padėjo valdymo pultą; galop tai juk jo domesio sritis, pagalvojo Žaslenas, o gal ir ji truputį nori pažiūrėti.

Po trumpos apžvalgos apie padėtį pagrindinėse biržose televizijos studijos aikštelėje pasirodė *ekspertas*. Elen atidžiai jo klausėsi su sunkiai nusakoma šypsena. Žaslenas žvilgčiojo į jos krūtis suknelės iškirptėje: aha, tikros silikoninės krūtys, prieš dešimt metų ji įsidėjo implantus, bet labai sėkmingai, – chirurgas puikiai pasidarbavo. Žaslenas, tiesą sakant, visai palankiai žiūrėjo į silikonines krūtis, kurios liudijo, kad moteris turi *geranorišką erotinę valią*, be galo svarbią erotiniu požiūriu, bei dešimčia ar net dvidešimčia metų atitolinančią sutuoktinių seksualinio gyvenimo pabaigą. Galiausiai tai suteikia žavingų akimirkų, nedidelių stebuklų: vieno viešbučio-klubo baseine, jiems vienintelį kartą atostogaujant Dominikos Respublikoje (Mišelis, jų pirmasis bolonės patinėlis, jiems vos už tai atleido, ir sutuoktiniai pasižadėjo daugiau taip nedaryti, nebent atsirastų viešbutis-klubas, kuriame priimtų ir šunis, deja, tokių taip ir neatsirado), žodžiu, tąkart jis buvo apžavėtas, kaip jo moters, gulinčios ant nugaros baseino vandeny, krūtys, visiškai nepaisydamos sunkio jėgos, pergalingai stiebėsi į viršų.

Silikoninės krūtys juokingai atrodo, kai moters veidą negailestingai vagoja raukšlės, kai jos kūnas susenęs, apėjęs lašiniais ir išglebęs, bet Elen toli gražu buvo ne tokia. Jos kūnas tebebuvo lieknas, sėdmenys tvirti, tik nežymiai nukarę, o vešlūs banguoti kaštoniniai plaukai vis dar gracingai krito ant apvalainų pečių. Žodžiu, ji buvo labai graži moteris, – jam pasisekė, labai pasisekė.

Po daugelio metų, be abejo, visos silikoninės krūtys tampa juokingos, bet po daugelio metų mums tai neberūpi, mes galvojam apie gimdos kaklelio vėžį, aortos hemoragiją ir panašius dalykus. Taip pat galvojam

apie tėvonijos palikimą, apie tai, kaip padalinti nekilnojamąjį turtą numatytiems paveldėtojams, galiausiai yra galybė kitų užsiėmimų nei galvos kvaršinimas dėl silikoninių krūtų, tačiau jie kol kas to laiko nesulaukė, pagalvojo jis, kol kas dar ne, ir, matyt, šį vakarą jie mylėsis (ar greičiau rytoj ryte, jam labiausiai patikdavo rytais, šitai suteikdavo geros nuotaikos dozę visai dienai), taigi, buvo galima sakyti, kad priešaky jų laukė *dar daug gražių metų*.

Vos pasibaigė ekonominės naujienos, laidos vedėjas ėmė pristatinėti sentimentalią komediją, kuri nuo rytojaus pasirodysianti Prancūzijos ekranuose.

– Girdėjai, ką sakė tas ekspertas? – paklausė Elen. – Girdėjai jo prognozes?

Ne, jis iš tiesų nieko negirdėjo, vien su pasitenkinimu stebeilijo į jos krūtis, bet susilaikė jos nenutraukęs.

– Po savaitės pamatysim, kad visos tos prognozės buvo nieko vertos. Tada jie pasikvies kitą ekspertą, arba netgi tą patį, ir jis vėl rimtu veidu imsis prognozių, – ji nepatenkinta, kone pasipiktinusi pakinkavo galvą. – Kokio velnio disciplina, netgi nesuteikianti galimybių atlikti patikimų prognozių, gali vadintis *mokslu*?

Žaslenas nebuvo skaitęs Popero ir nieko doro jai atsakyti negalėjo, jis tik uždėjo ranką jai ant šlaunies. Elen nusišypsojo ir tarusi „tuoj viskas bus paruošta“, sugrįžo prie orkaitės, bet šią temą vėl palietė bevalgant. Nusikaltimas, tarė ji savo vyrui, jai atrodęs giliai žmogiškas veiksmas, žinoma, susijęs su pačiais tamsiausiais sąmonės, visgi žmogaus sąmonės, užkaboriais. Menas, jei imsimės kito pavyzdžio, esąs susijęs su viskuo: su tamsiomis, šviesiomis bei tarpinėmis sąmonės sferomis. O ekonomika nesusijusi beveik su niekuo, siejasi vien su tuo, kas žmoguje automatiška, nuspėjama ir mechaniška. Tai ne tik ne mokslas ir ne menas, bet ir visiškai niekas.

Jis nesutiko ir apie tai pasakė. Daugelį metų bendraudamas su nusikaltėliais, galėjo drąsiai patikinti, kad tie tipai – labiausiai mechaniški

ir labiausiai nuspėjami žmonės, kokius tik įmanoma įsivaizduoti. Kone visais atvejais jie žudė dėl pinigų, vien dėl pinigų, todėl, beje, juos lengva sučiupti. Ir priešingai, greičiausiai nė vienas nedirba *vien* dėl pinigų. Yra juk ir kitų stimulų: potraukis savo darbui, prie jo galinti pririšti pagarba, galiausiai – malonūs santykiai su kolegomis... Žodžiu, beveik niekas nesielgia visiškai racionaliai, kai apsipirkinėja. Greičiausiai dėl to esminio neapibrėžtumo, būdingo tiek gamintojų motyvacijai, tiek pirkėjų valiai, visos ekonominės teorijos pasmerktos būti tokios nepatikimos ir klaidingos. Tuo tarpu nusikaltėlio paiešką galima įvardyti kaip mokslą ar bent jau kaip racionalią discipliną. Elen neturėjo, ką jam atsakyti. Neracionalūs ekonominiai veiksniai nuo seniausių laikų buvo bet kokios ekonominės teorijos *tamsioji pusė*, paslaptingoji spraga. Net jei ji smarkiai atitolo nuo savo darbo, visgi ekonomikos teorija jai teikė galimybę prisidėti prie šeimyninio biudžeto bei išlaikyti statusą universitete, nesvarbu, kad ta pinigų suma buvo tik simbolinė. Žanas Pjeras buvo teisus: ji ir pati toli gražu nesielgė kaip *racionalus ekonominis veiksnys*. Elen išsitiesė ant kanapos ir pažvelgė į šuniuką, kuris ilsėjosi tolimajam kairiam svetainės kilimo pakrašty, atsigulęs ant nugaros ir palaimingai išvertęs pilvuką.

Vėliau vakare Žaslenas pasiėmė kovos su informaciniu sukčiavimu brigados parengtą aukos kompiuterio turinio ataskaitą. Pirmiausia buvo konstatuota, kad Huelbekas, skirtingai nei tai, ką kartodavo daugelyje interviu, rašė toliau, ir netgi rašė daug. O tai, ką jis rašė, buvo gana keista: tekstas greičiau panėšėjo į poeziją ar politinius atsišaukimus, galiausiai iš visų tų ataskaitoje pateiktų ištraukų Žaslenas beveik nieko nesuprato. „Reikės nusiųsti jo leidėjai“, – pagalvojo.

Visa kita jo kompiuteryje nieko reikšminga neatskleidė. Huelbekas naudojosi jo „Macintosh“ įdiegta adresų knygele. Šios knygelės turinys ataskaitoje buvo visiškai atkurtas, tai kėlė smalsulį, tačiau joje iš viso tebuvo dvidešimt trys pavardės, iš kurių dvylika – amatininkų, medikų

ir kitų paslaugų teikėjų. Rašytojas taip pat naudojosi programėle „Kalendorius“, bet ir čia nieko įdomaus: dominavo tokie įrašai kaip „šiukšlių maišai“ ar „atveža mazutą“. Žodžiu, Žaslenas nedaug buvo sutikęs taip nuobodžiai gyvenančių žmonių. Nieko intriguojančio nesuteikė net jo interneto naršyklė. Rašytojas nebuvo lankęsis jokiuose pedofiliniuose ar net pornografiniuose puslapiuose; patys įžūliausi troškimai buvo tenkinami prisijungus prie moteriškų apatinių bei erotiškų drabužių svetainių, tokių kaip *Belle et Sexy* ar *Liberette.com*. Vadinas, tasai senis tenkinosi vien stebeilydamas į merginas su aptemptais mini sijonėliais ar permatomais apatiniais drabužiais, ir Žaslenas, perskaitęs šį puslapį, truputį net susigėdo. Akivaizdu, kad išaiškinti šį nusikaltimą bus sunku. Pas žudiką žmogų atveda jo ydos – būtent ydos arba pinigai. Pinigų Huelbekas turėjo, galbūt kažkiek mažiau nei buvo galima tikėtis, tačiau akivaizdžiai nieko iš namų nebuvo pavogta, per apžiūrą netgi buvo rasta čekių knygelė, kreditinė kortelė bei piniginė su keliais šimtais eurų. Skaitydamas Huelbeko politinius atsišaukimus bei bandydamas juose atrasti kažin kokį paaiškinimą Žaslenas užmigo.

IX

Rytojaus dieną jie sutelkė dėmesį ties vienuolika pavardžių iš sąrašo jo užrašų knygelėje. Be apklaustųjų Terezos Kremizi ir Frederiko Beigbederio dar buvo devyni žmonės, ir visos – moterys.

Jei operatoriai sms saugo tik vienerius metus, tai elektroniniams laiškams jokių apribojimų nėra, ypač kai vartotojas, šiuo atveju Huelbekas, nusprendžia saugoti laiškus ne tik asmeniniame kompiuteryje, bet ir tiekėjo suteikiamoje skaitmeninėje erdvėje; tokiu atveju net ir pakeitus kompiuterį laiškai išlieka. Serveryje *me.com* Huelbekas turėjo galimybę sudėti keturiasdešimt gigabaitų asmeninės medžiagos. Vadinas, keisdamasis informacija tokiu tempu, kokiu jis tai darė pastaruoju metu, jį užpildyti jam būtų prireikę septynių tūkstančių metų.

Kalbant apie elektroninių laiškų statusą bei nustatymą, ar jie prilyginami asmeninei korespondencijai, ar ne, yra tam tikras juridinis neapibrėžtumas. Nieko nelaukęs Žaslenas įtraukė visą savo komandą skaityti Huelbeko laiškų, juo labiau kad greičiausiai artimiausiu metu teks atlikti užduočių perdavimo kitai instancijai procedūrą, kada privaloma tvarka bus skiriamas tardytojas. Jei prokurorai ir jų padėjėjai dažniausiai sukalbami, tardytojas gali būti visiškas mulkis, net jei kalbama apie žmogžudystę.

Dirbdama maždaug dvidešimt valandų per parą, – prieš pat mirtį Huelbekas elektroninėje erdvėje susirašinėjo labai nedaug, kitu laiku

jo korespondencija buvusi kur kas intensyvesnė, taigi, ypač iškart pasirodžius knygai, rašytojas sulaukdavo vidutiniškai trisdešimties laiškų per parą, – komanda iki kito ketvirtadienio spėjo nustatyti tų devynių moterų tapatybes. Geografinė įvairovė buvo tikrai žavinga: tarp jų buvo ispanė, rusė, kinė, čekė, dvi vokietės ir visgi trys prancūzės. Tada Žaslenas atsitokėjo, kad reikalą turi su autoriumi, kurio kūriniai skaitomi visame pasaulyje.

– Šis reikalas turi kažkokio žavesio... – tarė jis Lartigui, kuris ką tik baigė sudarinėti sąrašą.

Jis tai ištarė greičiau dėl sąžinės nuraminimo, panašiais atvejais pasakom visų laukiamą juokelį; pavydėti rašytojui iš tiesų Žaslenui niekaip nesinorėjo. Huelbekui rašė jo buvusios meilužės, atsižvelgiant į susirašinėjimo pobūdį tuo buvo galima neabejoti – kartais labai senos meilužės, buvusios prieš daugiau nei trisdešimt metų.

Su tomis moterimis bendrauti buvo visai paprasta: su jomis visomis rašytojas pasikeisdavo jaukiomis ir švelniomis elektroninėmis žinutėmis, jie pasakodavosi apie didesnes ar mažesnes gyvenimo bėdas, kartais ir apie džiaugsmus.

Tos trys prancūzės sutiko nedelsiant atvykti į Orfevro krantinę, nors viena jų gyveno net Perpinjane, kita – Bordo, o trečioji – Orleane. Užsienietės, beje, irgi neprieštaravo atvykti, tik prašė truputėlio laiko susiruošti.

Žaslenas ir Ferberas su jomis bendravo atskirai, kad paskui galėtų sulyginti įspūdžius, ir šie pasirodė esą stebėtinai vienodi. Visos tos moterys Huelbekui tebejautė labai šiltus jausmus. „Mes gana dažnai susirašinėdavome elektroniniu paštu..." – kalbėjo jos, bet Žaslenas nutylėdavo jų laiškelius jau skaitęs. Tos moterys nebegalvojo apie naujus susitikimus, tačiau buvo galima nujausti, kad pasitaikius progai, į juos nueitų. Tai buvo siaubinga, pagalvojo Žaslenas, tiesiog siaubinga: moterys nepamiršta savo *buvusių mylimųjų*, tiesiog akivaizdu. Elen gyvenime irgi yra *buvusiųjų*,

nors juos ji sutiko jaunystėje, visgi tai *buvusieji*; kažin kas nutiktų, jei jų keliai netyčia susikirstų? Štai taip net elementarioje tarnybinėje kvotoje gali slypėti pavojų, nes prieš savo valią imi ir pats sau užduoti skausmingus asmeninius klausimus. Tačiau kalbant apie žmogžudystės tyrimą tie pokalbiai jam nieko nedavė. Taip, tos moterys pažinojusios Huelbeką, netgi gerai pažinojusios, bet Žaslenas jautė, kad nieko gero iš jų nepeš, tad nieko iš esmės ir nelaukė, – juk moterys paprastai šiuo klausimu būna kuklios, net jei nebemyli, meilės prisiminimai joms išlieka pernelyg brangūs. O šiuo atveju, kaip bebūtų, jos rašytojo nematė ištisus metus, kai kurios net dešimtmečius, taigi buvo tiesiog kvaila tikėtis, kad kažkuri iš jų būtų sumaniusi jį nudaigoti ar žinojusi, kas būtų galėjęs tai padaryti.

Negi praėjus tiek metų tai galėjo būti vyras ar pavydus meilužis? Žaslenas nė sekundę tuo nepatikėjo. Net jei žinom, kad žmonos gyvenime yra *buvusiųjų* ir, savo nelaimei, esam pavydūs, puikiausiai suprantam, jog jokiu būdu neverta jų žudyti – tai tik pagilintų žaizdas. Visgi šiuo atveju reikėjo kažką iš būrio mesti į tokias paieškas – tegu ir be ypatingos skubos, skiriant po pusdienį. Žinoma, iš to greičiausiai naudos nebus, bet Žaslenas taip pat žinojo, kad kartais galima apsigauti. Vis dėlto Ferberui paklausus: „Ar pereinam prie užsieniečių? Žinoma, tai kainuos, reikės siųsti žmones, tačiau turim pagrindą tai daryti, juk kalba eina apie žmogžudystę“, jis nė nemirktelėjęs atsakė: „Ne, neverta.“ Tą akimirksnį Žaslenas sėdėjo savo kabinete ir vieną po kitos traukė ir peržiūrinėjo, – per pastarąsias dvi savaites greičiausiai jis šitai darė jau dešimtis kartų, – nusikaltimo vietos nuotraukas su išsišakojusiomis ir susiliejusiomis raudonomis ir juodomis kraujosruvomis, taip pat rašytojo laidotuvių fotografijas su nepriekaištingai techniškai stambiu planu perteiktais liūdnais žmonių veidais.

– Atrodai labai susirūpinęs, Žanai Pjerai... – pastebėjo Ferberas.

– Taip, jaučiu, kad įkliuvom, net nežinau, ką daryt. Sėskis, Kristianai.

Ferberas žvilgtelėjo į viršininką, kuris toliau vieną po kitos mašinaliai peržvelginėjo nuotraukas, nesigilindamas į detales, tarsi žaistų kortomis.

– Sakyk, ko tose nuotraukose ieškai?

– Net nežinau. Jaučiu, kad kažkas jose yra, bet negaliu įvardint kas.

– Galim pabandyt pasikalbėt su Lorenu.

– Ar jis ne pensijoj?

– Gal, tiesą sakant, net nesuprantu jo statuso – per savaitę kelioms valandoms jis apsireiškia. Bet kuriuo atveju jo niekas nepakeitė.

Gijomas Lorenas tebuvo paprastas policijos kapralas, tačiau turėjo ypatingą gebėjimą – absoliučią vaizdinę atmintį: tereikėdavo jam pamatyti kieno nors nuotrauką, tegu ir išspausdintą laikrašty, ir po dešimties ar dvidešimties metų jis puikiausiai žmogų prisimindavo. Būtent į jį visi kreipdavosi, kol dar nebuvo atsiradusi programa „Visio“, suteikianti galimybę per labai trumpą laiką sutikrinti reikiamą nuotrauką su esančiomis kartotekoje. Žinoma, jo ypatingas talentas praversdavo ne tik atpažįstant nusikaltėlius, bet ir kitus žmones, kuriuos tam tikromis aplinkybėmis galėjo būti matęs nuotraukoje.

Kitą penktadienį jie apsilankė Loreno kabinete. Tai buvo kresnas žilagalvis vyras. Rodės, tas santūrus ir solidus žmogus visą savo gyvenimą praleido kabinete – išties maždaug taip ir buvo: vos tik sužinoję apie jo ypatingą gebėjimą, vyruką iškart perkėlė į Kriminalinių nusikaltimų skyrių ir atleido nuo bet kokių kitų įsipareigojimų.

Žaslenas paaiškino, ko iš jo nori. Lorenas iškart ėmėsi darbo, atidžiai peržvelgdamas vieną paskui kitą laidojimo dieną darytas nuotraukas. Vienas nuotraukas jis tiesiog greitai permesdavo akimis, į kitas gi žiūrėjo labai atidžiai ir ilgai, kone visą minutę, ir tik tada atidėdavo į šalį. Jo dėmesio koncentracija buvo milžiniška, kaipgi dirbo jo smegenys? Vaizdas tikrai buvo neįprastas.

Po dvidešimties minučių jis pasičiupo vieną nuotrauką ir ėmė sūpuotis ant kėdės pirmyn atgal.

– Kažkur jį mačiau... Kažkur tą tipą mačiau... – vos girdimai ištarė jis.

Žaslenas nervingai suvirpėjo, bet susilaikė ir jo nepertraukė. Lorenas toliau sūpavosi pirmyn atgal, kaip Žaslenui pasirodė, vos ne visą amžinybę, ir vis pusbalsiu tarsi kokią mantrą kartojo: „Aš jį mačiau... Aš jį mačiau..." Tada staiga sustojo ir ištiesė Žaslenui nuotrauką, kurioje buvo užfiksuotas labai išblyškęs subtilių veido bruožų keturiasdešimtmetis vyrukas pusilgiais juodais plaukais.

– Kas jis toks? – paklausė Žaslenas.

– Džedas Martenas. Esu tuo tikras. Kur mačiau jo nuotrauką, negaliu šimtu procentų prisiminti, bet, man rodos, tai buvo *Le Parisien*, ten rašė apie kažkokios parodos atidarymą. Tasai tipas vienaip ar kitaip turėtų būti susijęs su meno pasauliu.

X

Žinia apie Huelbeko mirtį Džedą užklupo tuo metu, kai jis diena po dienos laukė liūdnos žinios apie savo tėvą. Šis, skirtingai nei buvo įpratęs, paskambino jam spalio pabaigoje ir paprašė užvažiuoti. Tėvas dabar gyveno Vezine, rezidencijoje su medicinine priežiūra, įsikūrusioje ištaigingoje Napoleono III laikų sodyboje, žymiai prašmatnesnėje ir brangesnėje nei buvusioji, žodžiu, tai buvo kažkas panašaus į *high-tech* mirštančiųjų prieglaudą. Erdvius butus sudarę miegamasis ir svetainė, pensiono gyventojai turėjo LCD plačiaekranius televizorius su kabeline bei satelitine televizija, DVD grotuvus bei jungtį prie sparčiojo interneto. Parke telkšojo ežerėlis, kuriame plaukiojo antys, aiškiai nužymėtomis alėjomis prašokuodavo elnės. Jei tik pageidaudavo, gyventojai netgi galėjo paskirtame žemės lopinėlyje auginti daržoves ar gėles – tik mažai tokių norinčiųjų atsirado. Džedui nemažai teko pakovoti, kad tėvas sutiktų su tokiais pokyčiais, sūnus daugelį kartų įtikinėjo, jog nebėra jokio reikalo šykštauti ir taupyti – visaip duodamas suprasti, kad dabar jis *turtingas*. Akivaizdu, kad įstaiga priimdavo tik tuos žmones, kurie savo aktyvaus gyvenimo laikotarpiu priklausė patiems aukščiausiems prancūzų buržuazijos sluoksniams; čia vien „pliuškiai ir snobai“, vieną kartą apibendrino pensiono gyventojus Džedo tėvas, slapčia didžiuodamasis savo liaudiškomis šaknimis.

Iš pradžių Džedas nesuprato, kodėl tėvas prašė atvykti. Po neilgo pasivaikščiojimo po parką – dabar tėvas vaikščiojo sunkiai – jie prisėdo anglišką klubą imituojančioje patalpoje su medine sienų apdaila ir odiniais baldais ir užsisakė kavos. Šią atnešė sidabruoto metalo kavinuke su grietinėle bei gardumynų lėkštele. Patalpoje nieko nebuvo, išskyrus prie puodelio su karštu šokoladu sėdėjusį vienišą labai seną vyrą, kuris lingavo galva ir, rodės, tuoj užmigs. Jo žili plaukai buvo ilgi ir banguoti, vyras dėvėjo šviesų kostiumą, buvo pasirišęs šilkinę kaklaskarę, jis priminė susenusį dainininką, pavyzdžiui, operetės atlikėją, kuris didžiausią triumfą patyrė Lamalu le Beno festivaly, taigi, greičiau buvo galima jį įsivaizduoti tūnant skurstančių menininkų prieglaudoje nei šiuose namuose, kokių Prancūzijoje nerasi, netgi Žydrojoje pakrantėje, – tokios įstaigos vertėtų pasiieškoti nebent Monake ar Šveicarijoje.

Džedo tėvas tykiai ir neskubomis nužvelgė senį ir kreipėsi į sūnų.

– O jam sekasi... – galiausiai tarė tėvas. – Jis serga labai reta nepagydoma liga – demelomajoze ar kažkaip panašiai. Jam visai neskauda. Jis visą laiką nusilpęs ir vis užmiega, netgi valgydamas; pasivaikščiojimo metu paeina kelias dešimtis metrų, prisėda ant suoliuko ir užmiega. Kiekvieną dieną jis miega vis daugiau, kol galiausiai užmigs ir visai neatsibus. Kai kuriems sekasi iki pat galo...

Tėvas atsisuko į sūnų ir pažvelgė tiesiai į akis:

– Man pasirodė, geriau jau tave perspėti, tik negalėjau to padaryti telefonu. Aš kreipiausi į vieną organizaciją Šveicarijoj. Nusprendžiau atsiduoti eutanazijai.

Džedas iškart nesureagavo, tad tėvui buvo suteikta laiko dar pažerti argumentų išdėstant, kaip jam pabodo gyventi.

– Tau čia blogai? – galiausiai paklausė sūnus drebančiu balsu.

Ne, čia jam esą labai gerai, geriau ir būti negalį, bet Džedas turįs sau įsikalti į galvą, kad jam *niekur* nebegali būti gerai, kad jam *apskritai*

šitam gyvenime nebegali būti gerai (tėvas pradėjo nervintis, ėmė šnekėti garsiai ir kone piktai, tačiau senasis dainininkas ir toliau skendėjo snaudulu, o patalpoje viešpatavo visiška tyla). Jei jis gyvensiąs toliau, reiksią pakeisti dirbtinę išeinamąją angą, galiausiai to malonumo jam jau tikrai užtenka. Be to, jį kankina skausmai, kurių jau nebegalįs kęsti, jam jau viso šito per daug.

– Tau neduoda morfino? – nustebo Džedas.

O taip, jam duoda morfino, jis gaunąs tiek, kiek panorėjęs, nes jie labai nori, kad pensiono gyventojai elgtųsi tykiai, bet būti nuolat veikiamam morfino – ar tai gyvenimas?

Tiesą sakant, Džedas kaip tik galvojo, kad šitai ir yra nuostabus, pavydėtinas gyvenimas – be rūpesčių ir įsipareigojimų, be troškimų ir baimių, artimas augalų gyvenimui, kada gali džiaugtis jaukių saulės spindulių ir švelnaus vėjelio glamonėmis. Visgi Džedas abejojo, kad tėvas galėtų su šiuo požiūriu sutikti. Juk jis – buvęs įmonės vadovas, aktyvus vyras, o tokie žmonės dažnai turi problemų dėl narkotikų, pagalvojo jis.

– O galiausiai, negi tau tai svarbu? – pratrūko tėvas (tada Džedas atitoko, kad jau kurį laiką nebesiklauso priekaištingų šio senio sapaliojimų).

Tada susvyravo, padelsė ir atsakė, kad tam tikra prasme jam visgi rodos, jog šiek tiek jam tai svarbu.

– Šiaip ar taip būti savižudžio vaiku – nelabai linksma... – pridūrė jis.

Tėvas priėmė smūgį, susigūžė ir agresyviai pratrūko:

– Nieko panašaus!

– Kai abu tėvai – savižudžiai, – tęsė Džedas, nė nepastebėjęs tėvo įsikišimo, – vaikas tiesiog atsiduria nesmagioje trikdančioje padėtyje: dėl to jo santykiui su gyvenimu trūksta kažkokio stabilumo.

Džedas kalbėjo ilgai ir lengvai, – kuo vėliau turės progos nusistebėti, – nes galiausiai ir pats gyvenimui juto tik abejotiną meilę, pats buvo gana užsisklendęs ir liūdnas žmogus. Bet tuojau pat susizgribo, kad

vienintelis dalykas gali paveikti tėvą – tai bandymas apeliuoti į jo pareigos jausmą: tėvas juk visą gyvenimą buvo pareigos žmogus, visą laiką iš esmės vertino tik darbą ir pareigą. *„Savy nužudyti moralės subjektą reiškia apskritai pagal savo paties galimybes paminti viso pasaulio moralę*“, – mašinaliai pakartojo sau Džedas, iki galo nesuprasdamas frazės prasmės, tiesiog žavėdamasis jos elegancija bei skambesiu, ir toliau dėstė visuotinės svarbos argumentus: tai civilizacijos regresas lemia masinį atsigręžimą į eutanaziją, veidmainiškumą ir pačių žymiausių jos šalininkų *piktavališkumą*, moralinę paliatyvaus gydymo viršenybę ir t. t.

Kai penktą valandą jis išvyko iš rezidencijos, saulės šviesa, įgavusi magiškų aukso atspalvių, sklido iš pašalės. Ant apšerkšnijusios žolės strikinėjo žvirbliai. Tai purpuriniais, tai ryškiai raudonais atspalviais nulieti debesys, išsidraikę ir sudarę keistas formas, plaukė kažkur saulėlydžio link. Nuneigti pasaulio grožį tą vakarą buvo neįmanoma. Ar tėvas jautrus tokiems reiškiniams? Jis niekada nerodė nė menkiausio susidomėjimo gamta, tačiau dabar, senatvėje – kas žino? Jis ir pats, tik apsilankęs pas Huelbeką susivokė, kad ima vertinti kaimą, kuriam lig tol buvo visiškai abejingas. Džedas negrabiai spustelėjo tėvo petį ir pabučiavo į jo sugrubusius skruostus – tą akimirką jis jautėsi laimėjęs partiją, tačiau tą patį vakarą, o dar labiau kitomis dienomis jį apniko rimtos abejonės. Džedas anaiptol neketino tėvui nei skambinti, nei vėl aplankyti – jį greičiausiai tik supykdytų. Džedas vaizdavosi jį stovintį ant kalno keteros ir svarstantį, į kurią pusę mestis. Tai buvo paskutinis jo gyvenime svarbus apsisprendimas, ir Džedas būkštavo, kad šįkart, kaip ir kitados, kai tėvui kildavo problemų statybų aikštelėje, jis vėl nepradėtų *veikti karštomis.*

Kitomis dienomis jo nerimas tik augo, dabar Džedas kiekvieną akimirką laukė įstaigos direktorės skambučio: „Jūsų tėvas šį rytą dešimtą valandą

išvyko į Ciurichą. Jis jums paliko laišką." O kai kažkokia moteris telefonu pranešė apie Huelbeko mirtį, jis iškart nesuprato pranešimo turinio, tiesiog pamanė, kad čia klaida. (Marilin neprisistatė, ir jis nepažino jos balso. Ji nežinojo nieko daugiau nei rašė laikraščiai, tačiau pagalvojo padarysianti gerą darbą, jei jam paskambinsianti, nes pamanė, – beje, teisingai, – kad jis neskaito laikraščių.) Net baigęs pokalbį dar kurį laiką Džedas manė, kad įvyko klaida, nes jų draugiški santykiai su Huelbeku buvo dar tik prasidėję, jis visą laiką gyveno mintimi, kad jiems dar skirta susitikti, ir ne vieną, o daugybę kartų, ir galbūt jie taps *draugais*, kaip šį žodį suvokia jų tipo žmonės. Tiesa, jie nesimatė nuo pat sausio mėnesio pradžios, kada Džedas jam atvežė paveikslą, o dabar buvo jau lapkričio pabaiga. Galima patvirtinti ir tai, kad jis pats jam taip ir nepaskambino nei ėmėsi iniciatyvos dėl susitikimo, visgi tas vyras už jį buvo dvidešimčia metų vyresnis, o Džedui vienintelė tokio amžiaus privilegija, vienintelė ir liūdna privilegija buvo galimybė išsikovoti teisę, kad jus *paliktų ramybėje*, tad Džedui per pastaruosius susitikimus pasirodė, jog Huelbekas visų pirma troško, kad jį *paliktų ramybėje*, nors Džedas vylėsi, kad Huelbekas jam paskambins, nes netgi po paskutinio susitikimo juto, jog rašytojas dar daug ką turi jam pasakyti ir duoti atsakymą į rūpimą klausimą. Nuo pat šių metų pradžios Džedas iš esmės nieko nenuveikė: teišsitraukė fotoaparatą, net nepadėjo į vietą nei teptukų, nei drobės, žodžiu, jo netikrumo jausmas pasiekė ribas. Jis netgi nepersikraustė, o tai padaryti galėjo kuo laisviausiai.

Laidotuvių dieną jautėsi pavargęs ir nelabai ką tesuprato iš pamokslo. Buvo kalbama apie skausmą, taip pat apie viltį ir prisikėlimą, žodžiu, pasiųsta žinia buvo paini. Monparnaso kapinėse su tvarkingai geometriškai suplanuotomis alėjomis, nuklotomis stambiu žvirgždu, priešingai, viskas atrodė labai aišku: *dėl neįveikiamos jėgos aplinkybių* jų santykiams su Huelbeku atėjo galas. Tas pats jausmas, panašu, vienijo visus susirinkusius, kurių Džedas nepažinojo. Dabar, prisimenant tas akimirkas, jį staiga apniko ryškus įsitikinimas bei suvokimas, kad

tėvas nė neabejodamas įgyvendins savo siaubingą sumanymą, kad vėliau ar anksčiau jis sulauks direktorės skambučio ir kad viskas taip ir pasibaigs – be jokio apibendrinimo ir paaiškinimo; atsisveikinimo žodžiai taip ir nebus ištarti, teliks širdgėla ir nuovargis.

Visgi jam buvo skirta išgyventi kai ką kita, o po kelių dienų jam paskambino vienas tipas, prisistatęs Ferberu. Šio vyruko balsas buvo švelnus ir malonus, visai ne toks, kokiu pagal Džedo įsivaizdavimą galėjo kalbėti policininkas. Ferberas perspėjo, kad Džedą Orfevro krantinėje priims ne jis pats, o jo viršininkas komisaras Žaslenas.

XI

Džedui atėjus buvo pranešta, kad komisaras Žaslenas susirinkime. Jis palūkėjo mažame laukiamajame su žaliomis plastikinėmis kėdėmis vartydamas seną *Policijos pajėgų* numerį, paskui nusprendė pasižvalgyti pro langą: čia vėrėsi nuostabi panorama į Naująjį tiltą ir Konti krantinę, toliau – į Menų tiltą. Žiemiškoje šviesoje Sena atrodė sustingusi, jos paviršius buvo pilkai matinis. Prancūzijos akademijos kupolas išties nuostabus, pripažino Džedas šiek tiek prieštaraudamas savo įsitikinimams. Aišku, jo apvalainos formos niekaip nebuvo galima pateisinti, racionalumo požiūriu šitaip paprasčiausiai buvo prarasta vieta. Modernumas greičiausiai yra klaida, pirmą kartą gyvenime Džedui kilo tokia mintis. Ir lyg tarp kitko dar retoriškai pagalvojo: modernumas Europoje baigėsi jau prieš daugybę metų.

Staiga išdygęs Žaslenas nutraukė visus apmąstymus. Vyrukas atrodė įsitempęs, netgi įsinervinęs. Išties jo rytas buvo paženklintas nauju nusivylimu: žudiko veikimo būdo lyginimas su serijinių žudikų metodais, užfiksuotais kartotekoje, visiškai nieko nedavė. Niekur – nei Europoje, nei Amerikoje, nei Japonijoje – nebuvo užfiksuota nė vieno žudiko, kuris aukas supjaustytų į gabalus ir juos išdėliotų kambaryje, – šis atvejis neturėjo precedento. „Na va, pagaliau Prancūzija išsiveržė

į priekį..." – pabrėžė Lartigas, mėgindamas praskaidrinti apverktiną pralaimėjimo kartėliu atsiduodančią atmosferą.

– Atsiprašau, – tarė jis, – mano kabinetas šiuo metu užimtas. Galiu jums pasiūlyti kavos? Visai nebloga, ką tik gavom naują aparatą.

Po dviejų minučių Žaslenas grįžo nešinas dviem puodeliais kavos, kuri iš tiesų buvo nuostabi. Neįmanoma rimtai dirbti policininko darbo, jei nėra gero kavos aparato, patikino jis Džedą. Paskui paprašė nusakyti savo santykį su auka. Džedas išdėstė visą jų bendravimo istoriją: sumanymas dėl parodos, tekstas katalogui, jo nutapytas rašytojo portretas... Kuo toliau, tuo labiau juto, kad jo klausytojas niaukiasi ir drimba savo plastikinėje kėdėje.

– Aišku... Žodžiu, jūs nebuvote itin artimi... – apibendrino komisaras.

– Taip, to negalima pasakyti, – sutiko Džedas. Bet kuriuo atveju jam susidaręs įspūdis, kad Huelbekas apskritai neturėjęs nė vieno žmogaus, kuris būtų buvęs *artimas*, bent jau antroje jo gyvenimo pusėje.

– Žinau, žinau... – Žaslenas rodėsi visai prislėgtas. – Net nesuprantu, ko daugiau galėjau tikėtis... Manau, kad veltui jus sutrukdžiau. Gerai, visgi eikim į mano kabinetą ir jūsų parodymus užfiksuokim raštu.

Kone visas jo stalas buvo nuklotas nusikaltimo vietos nuotraukomis, kurias jau, matyt, kokį penkiasdešimtą kartą nesėkmingai bandė tyrinėti kone visą rytą. Džedas smalsaudamas priėjo ir paėmė vieną iš jų pasižiūrėti. Žaslenas vos sulaikė nuostabą.

– Atsiprašau... – tarė sumišęs Džedas, – turbūt neturiu teisės tai žiūrėti.

– Išties, vardan tyrimo įslaptinimo iš principo tai neleistina. Bet prašau, pažiūrėkit, gal jums kils kokių minčių...

Džedas įdėmiai peržiūrėjo daugelį išdidintų vaizdų, kurie Žaslenui pasirodė labai panašūs: kraujosruvos, sudarkyti gabalai, beformė dėlionė.

– Keista, – galiausiai tarė Džedas, – sakytum, Polokas. Tarsi Polokas, sumanęs nutapyti monochrominį darbą. Kartais jis tai darydavo, bet nedažnai.

– O kas yra Polokas? Atsiprašau, nesu toks išsilavinęs.

– Džeksonas Polokas buvo amerikiečių pokario tapytojas. Abstrakčiojo ekspresionizmo atstovas, netgi vienas šios srovės vedlių. Jį labai paveikė šamanizmas. Tapytojas mirė 1956 metais.

Žaslenas netikėtai susidomėjęs atidžiai į jį pažvelgė.

– O kas čia per nuotraukos? – paklausė Džedas. – Tai yra, kas jose iš tiesų užfiksuota?

Stipri Džedo reakcija Žaslenui sukėlė nuostabą. Jis vos spėjo prie jo pristumti fotelį, į kurį Džedas susmuko visas virpėdamas ir tampomas spazmų.

– Nejudėkit... jums reikia ko nors išgerti, – tarė jis ir nulėkė į Ferbero būrio kabinetą ir tuojau pat sugrįžo su viskio „Lagavulen“ buteliu ir stikline. Neįmanoma rimtai dirbti policininko darbo be geros kokybės alkoholio rezervų, pamanė jis, bet šįkart nuo komentarų susilaikė. Džedas dideliais gurkšniais išmaukė visą stiklinę ir jo drebulys liovėsi. Žaslenas, žabodamas susijaudinimą, kantriai palaukė.

– Žinau, kaip tai siaubinga... – galiausiai tarė jis. – Tai vienas baisiausių nusikaltimų per visą mūsų darbo karjerą. Jūs manote... – tęsė jis atsargiai, – jūs manote, kad žudikui galėjo turėti įtakos Džeksonas Polokas?

Džedas, nepatikliai kinkuodamas galva, keletą sekundžių patylėjo, tada atsakė:

– Iš tiesų, panašu į tai. Nemažai XX amžiaus pabaigos menininkų naudojo savo kūną kaip meno objektą ir kai kurie *body art* atstovai iš tiesų pristatinėdavo Poloko pasekėjais. Bet kito žmogaus kūnas... Tik Vienos akcionistai septintajam dešimtmety peržengė atitinkamas ribas, bet jie veikė tik tam tikrą laiką, ir šiandien jų įtakos nebėra.

– Suprantu, gali pasirodyti absurdiška... – neatlyžo Žaslenas, – bet mūsų dabar tokia padėtis... Suprantat, neturėčiau to jums sakyti, tačiau tyrimas visiškai užstrigo, lavoną mes radom jau prieš du mėnesius, bet nė kiek nepajudėjom iš mirties taško.

– Kur tai įvyko?

– Jo namuose Luarė.

– Ak, taip, kažkaip neatpažinau kiliminės dangos.

– Jūs lankėtės jo namuose Luarė?

Šįkart Žaslenui nepavyko nuslėpti susijaudinimo. Džedas buvo pirmasis apklausiamasis, pabuvojęs Huelbeko namuose. Net jo leidėja niekada juose nebuvo: jie visą laiką susitikdavo Paryžiuj.

– Taip, vieną kartą, – tykiai atsakė Džedas, – atvežiau jo portretą.

Žaslenas išėjo iš kabineto ir pakvietė Ferberą. Koridoriuje greitai apsakė, ką sužinojęs.

– Įdomu, – mąsliai tarė Ferberas. – Tikrai įdomu. Man rodos, netgi įdomiau už viską, ką žinojom nuo pat pradžių.

– Kaip judėsim toliau? – paklausė Žaslenas.

Ferbero kabinete jie suorganizavo improvizuotą susirinkimą, kuriame dar dalyvavo Oreli, Lartigas ir Mišelis Kuri. Mesjė nedalyvavo, nes buvo užsiėmęs, rodos, jį tikrai dominusiu tyrimu – kažkoks paauglys neurotikas, lyg koks otaku*, tvirtino internete radęs jų žudiko veikimo būdą (mes imam prarasti susidomėjimą byla, liūdnai pagalvojo Žaslenas, mes pradedam taikstytis su galimu pralaimėjimu...). Per visą netrumpą laiką pylėsi įvairiausi pasiūlymai, – nė vienas iš susirinkusiųjų nieko nežinojo apie meno aplinką, – tačiau Ferbero pasiūlymas buvo lemiamas:

– Manau, reikėtų su juo nuvažiuoti į Luarė. Į nusikaltimo vietą. Galbūt jis pamatys tai, ko mes nepastebėjom.

Žaslenas pažvelgė į laikrodį: pusė trijų, pietų metas jau seniai pasibaigęs, bet svarbiausia, kad jau beveik tris valandas liudytojas vienas sėdi jo kabinete.

* Otaku – japoniškas terminas, apibūdinantis asmenį, kuris didelę dalį laisvalaikio praleidžia besimėgaudamas japoniškais komiksais, animacija ar kompiuteriniais žaidimais.

Kai Žaslenas įžengė į kabinetą, jį pasitiko išsiblaškęs Džedo žvilgsnis. Buvo visai nepanašu, kad vyrukas nuobodžiautų: įsitaisęs prie komisaro stalo, Džedas tyrinėjo nuotraukas.

– Žinote, – galop prašneko jis, – tai tėra labai vidutiniškas Poloko imitavimas. Formos ir nutekėjimai tvarkoj, bet visuma išdėliota mechaniškai, nėra jokios jėgos, jokio gyvybinio polėkio.

Žaslenas svyravo, nenorėdamas su juo negrabiai pasielgti.

– Tai mano stalas, – galiausiai tarė jis, taip ir nesuradęs kitų žodžių.

– Oi, atsiprašau, – pašoko Džedas, užleisdamas komisarui vietą, nors neatrodė, jog būtų jautęsis sutrikęs.

Žaslenas jam išdėstė savo sumanymą.

– Jokių problemų, – nė nedvejojęs atsakė Džedas.

Jie sutarė išvykti rytojaus dieną nuosavu Žasleno automobiliu. Susitarę dėl susitikimo vietos, jie suprato, jog vienas nuo kito gyvena vos už kelių šimtų metrų.

Keistas tipas, pagalvojo Žaslenas, kai Džedas išėjo, ir, kaip anksčiau, ėmė galvoti, kiek įvairiausių žmonių be jokių ypatingų priežasčių gyvena to paties miesto šerdyje, jie neturi nei bendrų interesų, nei užsiėmimų, keliauja neišmatuojamais ir nesusikertančiais keliais, tik kartais juos suveda (vis rečiau ir rečiau) seksas bei (vis dažniau ir dažniau) nusikaltimas. Bet pirmą kartą toji mintis, – žavėjusi jį policininko karjeros pradžioje bei duodavusi postūmį knistis vis giliau ir giliau, iki pat gelmių, siekiant pažinti žmones, – šį kartą iššaukė tik niūrų nuovargį.

XII

Nors nieko nežinojo apie Žasleno gyvenimą, Džedas nelabai nustebo išvydęs jį atvairuojant A klasės mersedesą. A klasės mersedesas – idealus automobilis bevaikei pagyvenusiai porai, gyvenančiai miesto ar priemiesčio zonoje, nepatinginčiai kartais pabėgti į ištaigingą viešbutį gamtos prieglobsty – *hôtel de charme*; šis automobilis taip pat tinka ir konservatyvių pažiūrų jaunai porelei – tada dažniausiai jis būna jų pirmuoju mersedesu. Pirminiai firmos modeliai su žvaigžde – tai, santūriai tariant, *netradiciniai* automobiliai, o štai C klasės keturių durų bei E klasės keturių durų mersedesai kur kas labiau atitinka paradigmą. Juk mersedesas iš esmės automobilis, skirtas tiems, kurie per daug nesidomi automobiliais bei pirmiausia vertina saugumą ir komfortą, tik paskui *vairavimo malonumą*, ir, žinoma, turi pakankamai dideles pajamas. Per pastaruosius penkiasdešimt metų – nepaisant įspūdingo „Toyota" komercinio šuolio bei „Audi" kovingumo – viso pasaulio pasiturinti vidurinioji klasė išliko ištikima mersedesams.

Pietų greitkelis buvo apytuštis, abu jie važiavo tylėdami. Reikia *pralaužti ledus*, pagalvojo Žaslenas praėjus pusvalandžiui, svarbu, kad liudytojas jaustųsi jaukiai, šitai jis nuolat kartodavo per savo paskaitas Sen Sir o Mon d'Oro institute. Džedas sėdėjo tarsi kažkur iškeliavęs,

paskendęs savo mintyse – gal netgi paprasčiausiai snūduriavo. Šis tipas Žasleną sudomino, kažkuria prasme sužavėjo. Reikėjo pripažinti, kad per visą policininko karjerą jam prisiėjo susidurti su *nusikaltėliais*, kurie pasirodė *vien* kaip primityvios ir piktos būtybės, bejėgės pasakyti kažką nauja ar iš viso kažką pasakyti, tais degradavusiais gyvuliais, kuriuos vertėtų dėl jų pačių, dėl kitų žmonių ar apskritai visos žmonijos nušauti vos pričiupus, – bent jau taip jis asmeniškai – ir vis dažniau – pagalvodavo. Galiausiai tai buvo ne jo, o *teisėjų* reikalas. Jo darbas buvo susekti žvėrį, paskui jį atvežti ir paguldyti teisėjams ar visai *prancūzų tautai* po kojomis (jie juk veikė jos vardu, bent jau taip įprastai sakoma). Kalbant apie pačią medžioklę, prie medžiotojo kojų gulintis žvėris paprastai būna nebegyvas – jo gyvybė nutrūksta persekiojant, kada sprogstanti kulka, iššauta į reikiamą vietą, sustabdo jo gyvybines funkcijas, kartais darbą pabaigia šunų dantys. Tuo tarpu kalbant apie policijos tyrimą, kaltinamasis, dedamas prie teisėjų kojų, paprastai būna gyvas – šitai Prancūzijai suteikia galimybę užsitikrinti gerą vardą reguliariai organizacijos „Amnesty International“ publikuojamose apklausose apie žmogaus teises. Taigi, teisėjas, nusakantis *prancūzų tautos* valią, kuriai jis beatodairiškai turi nusilenkti esant sunkiam nusikaltimui, tiriamam *Prisiekusiųjų tarybos*, – dažniausiai tokiais reikalais ir teko užsiiminėti Žaslenui, – turi apreikšti nutartį dėl nusikaltėlio likimo. Įvairios tarptautinės konvencijos draudžia (netgi tuo atveju, jei prancūzų tauta iš esmės pasisako „už“) jį nuteisti mirti.

Pravažiavus Ivlino Sent Arnu mokėjimo už kelius terminalą Žaslenas pasiūlė Džedui stabtelėti išgerti kavos. Greitkelio degalinė Žaslenui sukėlė nevienareikšmį įspūdį. Viena vertus, ji aiškiai priminė, kad įsikūrusi Paryžiaus apylinkėse: žurnalų ir dienraščių pasirinkimas buvo gana didelis – jis iškart mažėdavo važiuojant vis giliau į provinciją, vairuotojams siūlomi suvenyrai daugiausia buvo įvairiausių formų Eifelio

bokštas ir Šventoji širdis. Kita vertus, buvo sunku tvirtinti, kad čia *priemiestis*: pravažiuoti mokėjimo punktą kaip oranžinės kortelės galiojimo zonos ribą simboliškai reiškė priemiesčių pabaigą bei *regionų* pradžią; be to, čia jau puikavosi pirmieji *regioniniai produktai* (Gatinė medus, triušienos paštetai). Žodžiu, šioji greitkelio degalinė nepriklausė nė vienai stovyklai, o tai Žaslenui nepatiko. Vis dėlto, be kavos, jis dar užsisakė šokoladinio kekso, ir jie prisėdo prie vieno iš šimto laisvų staliukų.

Žinoma, reikėjo padaryti kažkokią įžangą. Žaslenas keletą kartų sukosėjo.

– Žinote, – galiausiai pradėjo jis, – esu labai dėkingas, kad sutikote vykti su manim. Jūs visai nebuvote įpareigotas tai daryti.

– Policijai, manau, reikia padėti, tai normalu... – rimtai atsakė Džedas.

– Taigi... – Žaslenas nusišypsojo, bet jam nepavyko sukelti tapačią pašnekovo reakciją. – Man, žinoma, džiugu, tačiau mūsų piliečiai toli gražu nesilaiko tokios nuomonės kaip jūsų...

– Aš tikiu blogiu... – tęsė Džedas. – Tikiu kaltumu ir bausme.

Žaslenas liko išsižiojęs, nes jokiu būdu nenumanė, kad pokalbis pakryps tokia linkme.

– Jūs tikite bausmės paveikumu? – įteigiamai drąsiai paklausė Žaslenas.

Grindis tarp stalų plaunanti ir prie jų artėjanti pagyvenusi padavėja į juos metė ne vieną piktą žvilgsnį. Ji atrodė ne tik pavargusi bei prislėgta, bet ir kupina priešiškumo visam pasauliui, moteris gręžiojo grindų skudurą į kibirą taip, tarsi visas pasaulis tebūtų įtartinas paviršius, nuklotas įvairiausiais nešvarumais.

– Nieko apie tai nežinau, – patylėjęs tarė Džedas. – Tiesą sakant, niekada sau tokio klausimo nekėliau. Bausmės, man rodos, yra teisingos, nes jos įprastos ir būtinos, juk normalu, kad nusikaltęs žmogus sulaukia bausmės, taip atkuriama pusiausvyra, todėl už blogį būtina bausti. O ką? Jūs tuo netikite? – tęsė vos pakeltu tonu Džedas, regėdamas, kad jo pašnekovas tyli. – Visgi tai jūsų darbas...

Žaslenas, pasitelkęs visas jėgas, susitvardė ir atsakė: ne, tai esąs teisėjo darbas, kada sprendžia *Prisiekusiųjų teismas*. Šis tipas, pagalvojo, būtų negailestingas prisiekusysis. Yra toks daiktas kaip *valdžių atskyrimas*, aiškino jis, tai esąs vienas iš mūsų Konstitucijos pamatų. Džedas tuojau pat palinkčiojo galva, duodamas suprasti, kad viską suprato, tačiau tai jam esą pasirodę tik paprasčiausia detalė. Žaslenas jau buvo pasirengęs diskusijai apie mirties bausmę, šiaip sau, tiesiog dėl bendravimo malonumo, tačiau greit persigalvojo: jam akivaizdžiai sunkiai sekėsi perprasti šį tipą. Tarp jų vėl įsiviešpatavo tyla.

– Aš su jumis vykstu, – vėl prašneko Džedas, – ir dėl kitų priežasčių, labiau asmeniškų. Noriu, kad Huelbeko žudikas būtų surastas ir sulauktų bausmės. Man tai labai svarbu.

– Bet jūs juk nebuvote tokie artimi...

Iš Džedo vidaus išsiveržė kažkas panašaus į skausmingą niurnėjimą, ir Žaslenas suprato, kad nenoromis palietė skausmingą vietą. Už keleto metrų nuo jų nešinas lėkšte su skrudintomis bulvytėmis prakiūtino gana apkūnus vyrukas pilku nuobodžiu kostiumu. Jis buvo panašus į nusigyvenusį prekybos agentą, besilaikantį už paskutinio šiaudo. Prieš atsisėsdamas jis pridėjo ranką prie krūtinės ir keletą sekundžių sustingo tarsi išsigandęs, kad štai, netikėtai, jį užklups širdies smūgis.

– Pasaulis niekingas, – galiausiai tarė Džedas. – O tas, kuris padarė šį nusikaltimą, jį pavertė dar niekingesniu.

XIII

Atvykę į Supą (taip vadinosi kaimas, kuriame paskutines valandas gyveno Huelbekas), jie abu mažne tuo pat metu pagalvojo, kad čia niekas nepasikeitė. Kita vertus, kodėl jis turėjo keistis: kaimas kuo ramiausiai snūduriavo savo atokios erdvės tobulybėje, masinančioje turistus, jis ir toliau šitaip snūduriautų per amžių amžius, galėdamas pasiūlyti papildomų gyvenimo komforto elementų, tokių kaip interneto stotelės ir automobilių stovėjimo aikštelės, tačiau šitaip jis galėtų egzistuoti tik tada, jei kažkokia protinga būtybė jį paglobotų, trokšdama apsaugoti nuo priešiškos gamtos stichijos bei visa griaunančio augalų godumo.

Kaimas, kaip ir visuomet, buvo tuščias, taikingas ir pagal visą savo tvarką tuščias; būtent šitaip išrodytų pasaulis, pagalvojo Džedas, po tarpgalaktinės neutroninės bombos sprogimo. Ateiviai, išsilaipinę šios gyvenvietės ramiose ir restauruotose gatvelėse, džiaugtųsi jos santūriu grožiu. Jei tie ateiviai turėtų bent elementarų estetinį pojūtį, greitai suprastų, kad tą grožį reikia prižiūrėti, ir imtųsi būtinų darbų; toji hipotezė ir ramino, ir buvo visai tikėtina.

Žaslenas ramiai pastatė savo mersedesą prie namo. Džedas išlipo ir užkluptas šalčio staiga prisiminė savo pirmąjį vizitą, atbėgusį ir džiaugs-

mingai šokinėjusį šunį, tada jį išvydo be galvos, kaip ir jo šeimininką, ir, suvokęs nusikaltimo siaubą, keletą akimirkų netgi pasigailėjo čionai atvykęs, tačiau greitai susiėmė, nes norėjo būti naudingas, visą gyvenimą jis troško būti naudingas, o nuo tos akimirkos, kai tapo turtingas, tas noras dar labiau sustiprėjo. Ir štai dabar Džedas tam turėjo puikiausią progą, be jokios abejonės, jis galėjo padėti sugauti ir pašalinti žudiką, jis galėjo padėti šiam nusiminusiam ir paniurusiam pagyvenusiam policininkui, kuris susirūpinęs stovėjo šalia jo, tuo tarpu kai jis pats tysojo sustingęs žiemos šviesoje ir visaip bandė maldyti savo kvėpavimą.

Jie kaip reikiant pasidarbavo valydami nusikaltimo vietą, pagalvojo Žaslenas, įžengęs į svetainę, ir įsivaizdavo, kaip jo kolegos tvarkingai vieną po kito renka išmėtytus kūno gabalus. Ant kiliminės dangos netgi nebuvo likę nė menkiausio kraujo pėdsako, tik šen bei ten matėsi šviesios valymo žymės. Nepaisant nieko namai buvo visai nepasikeitę, jis netgi puikiausiai atpažino, kad visi baldai stovi savo vietose. Žaslenas prisėdo ant sofos, pasistengdamas nežiūrėti į Džedą. Liudytoją reikia palikti ramybėje, nepažeisti jo spontaniškumo, nekliudyti lietis jo emocijoms bei galimam intuicijos proveržiui ir būti visiškai jam atsidavusiam, kad tas žmogus savo ruožtu atsakytų tuo pačiu.

Išties, Džedas pasuko į vieną kambarį, ketindamas apžiūrėti visą namą. Žaslenas pasigailėjo drauge nepasiėmęs Ferbero: šis vyrukas buvo jautrus žmogus, jis buvo *jautrus policininkas*, kuris būtų kuo puikiausiai susitvarkęs su menininku, o jis pats tebuvo eilinis policininkas, senstelėjęs ir baisiausiai prisirišęs prie savo senstančios žmonos ir mažo bejėgio šunyčio.

Džedas vaikštinėjo pirmyn atgal iš vieno kambario į kitą, vis užsukdamas į svetainę ir pasinerdamas į biblioteką, kurios knygos jį stebino ir žavėjo dar labiau nei apsilankius pirmąjį kartą. Tada sustojo prie Žasleno, kuris netikėtai suvirpėjo ir staiga pašoko. Visgi Džedo laikysena neatrodė nerimastinga, jis tiesiog stovėjo rankas sukryžiavęs už nugaros tarsi mokyklinukas, besiruošiantis pasakoti išmoktą pamoką.

– Nėra mano paveikslo, – galiausiai tarė jis.

– Jūsų paveikslo? Kokio paveikslo? – karštligiškai paklausė Žaslenas, tuoj susivokdamas, jog turėtų žinoti, kokio paveikslo, *šiaip jau* jis turėtų tai žinoti, matyt, jam kažkas negerai. Jį nupurtė drebulys – gal bus pasigavęs gripą ar dar kažką baisiau.

– Buvau nutapęs jo portretą. Jį jam padovanojau. Dabar jo nėra.

Žaslenas kurį laiką virškino informaciją, varžteliai jo smegeninėje sukiojosi labai lėtai, jis jautėsi vis blogiau, buvo mirtinai pavargęs, toji byla jį visą išsunkė, todėl prisireikė neįtikėtinai daug laiko, kad komisaras sugebėtų užduoti esminį klausimą, vienintelį ir svarbiausią:

– Jis brangiai kainavo?

– Taip, nemažai, – atsakė Džedas.

– Kiek?

Keletą sekundžių pamąstęs Džedas atsakė:

– Šiuo metu mano darbų vertė auga, nors ir nelabai greitai. Mano galva, devynis šimtus tūkstančių eurų.

– Ką?.. Ką jūs pasakėt? – Žaslenas kone išrėkė.

– Devynis šimtus tūkstančių eurų.

Žaslenas sudribo ant sofos ir netekęs jėgų sustingo, retsykiais sumurmėdamas neaiškius žodžius.

– Ar jums padėjau? – abejodamas paklausė Džedas.

– Byla išaiškinta, – jo balsas išdavė nusiminimą ir siaubingą liūdesį. – Yra pasitaikę žmogžudysčių dėl penkiasdešimties, dešimties tūkstančių, kartais dėl vieno tūkstančio. O čia – devyni šimtai tūkstančių eurų...

Netrukus jie išvyko į Paryžių. Žaslenas paklausė Džedo, ar šis negalėtų pavairuoti, nes jis blogai jaučiasi. Jie stabtelėjo toje pačioje greitkelio poilsio zonoje kaip ir važiuojant pirmyn. Be akivaizdžios priežasties daugelį staliukų supo baltos ir raudonos spalvos juosta, – galbūt tą storą prekybos agentą visgi neseniai ištiko širdies smūgis. Džedas vėl užsisakė

kavos, Žaslenas norėjo alkoholio, deja, jo nepardavinėjo. Galiausiai jis norėjo atsikimšti raudonojo vyno butelį degalinės parduotuvėlėje, regioninių produktų skyriuje, tačiau jie neturėjo atidarytuvo. Tad jis nuėjo į tualetą, užsidarė kabinoje ir vienu staigiu smūgiu į unitazo kraštą nudaužė butelio kaklelį, tada su nudaužtu buteliu sugrįžo į kavinę; keletas lašų buvo užtiškę ant jo marškinių. Visa tai šiek tiek užtruko, tad Džedas jau buvo atsistojęs ir svajingai dėbčiojo į salotas; galiausiai jis išsirinko salotas su čederio sūriu ir kalakutienos gabaliukais bei „Sprite" butelį. Žaslenas pripildė pirmąją taurę ir vienu mauku išgėrė, šiek tiek atsigavęs, jau lėčiau baigė gerti ir antrąją.

– Jūs man sužadinot apetitą... – tarė jis ir nuėjęs nusipirko gardaus Provanso vyniotinio su duonele, o grįžęs prisipylė trečiąją taurę vyno. Tuo pat akimirksniu tiesiai iš autobuso į kavinę įpuolė būrys garsiai kleginčių ispanų paauglių; merginos buvo pernelyg susižadinusios ir nuolat spygavo, matyt, neįtikėtinai įsismarkavę hormonai darė savo. Greičiausiai jie dalyvavo mokyklinėje ekskursijoje ir, tikėtina, aplankė Luvro muziejų, Boburą ir panašias vietas. Žaslenas net suvirpėjo pagalvojęs, kad šiuo metu galėjo būti tokio paauglio tėvu.

– Sakėt, kad byla išaiškinta, – pastebėjo Džedas. – Bet juk neradote žudiko...

Tada Žaslenas jam paaiškino, kad meno kūrinių vagystės – labai specifinė sritis, kurią tiria speciali įstaiga – Centrinė kovos su nelegalia prekyba meno kūriniais bei kultūros vertybėmis tarnyba. Žinoma, jie lieką atsakingi už bylos tyrimą, visgi kalba einanti apie žmogžudystę, tačiau dabar teksią laukti ryžtingų minėtosios tarnybos veiksmų. Mažai kas žinąs, kur rasti privačiam kolekcionieriui priklausančius darbus, o dar mažiau žmonių turį galimybių įsigyti kūrinį už milijoną eurų; veikiausiai tokių asmenų tesą dešimt tūkstančių visam pasauly.

– Tikiuosi, jūs galėsite pateikti tikslų paveikslo aprašą.

– Žinoma, turiu jo nuotraukų, kokių tik norite.

Jo paveikslas netrukus būsiąs įtrauktas į kompiuterizuotą vogtų meno kūrinių katalogą, į kurį privalu įtraukti bet kokį sandėrį, viršijantį penkiasdešimt tūkstančių eurų; už šios prievolės nepaisymą taikomos griežtos sankcijos, patikslino jis, dėl to perparduoti vogtus meno kūrinius esą vis sunkiau. Be abejo, tokią vagystę užmaskuoti ritualine žmogžudyste esanti išradinga mintis, ir jei ne Džedas, jie lig šiolei būtų trypčioję vietoje. Tačiau dabar viskas pasisuksią visai kita kryptimi. Anksčiau ar vėliau paveikslas atsirasiąs rinkoje ir išpainioti tą voratinklį jiems nebūsią sunku.

– Ir visgi jūs neatrodote labai patenkintas... – pastebėjo Džedas.

– Tai tiesa, – pripažino Žaslenas bebaigdamas butelį.

Iš pradžių ši byla atrodžiusi labai siaubinga, tačiau originali. Buvo galima įsivaizduoti, kad policija susidūrusi su žmogžudyste iš pavydo, su religinio pamišimo priepuoliu ir taip toliau. Tad esą gana apmaudu suvokti, kad galiausiai visi reikalą turi su labiausiai paplitusiu ir visuotiniu nusikaltimo motyvu – pinigais. Kitais metais būsiančios jo trisdešimtosios darbo policijoje metinės. Ir kiek gi kartų jis tyręs nusikaltimus, nepadarytus dėl pinigų? Juos jis galėtų suskaičiuoti vienos rankos pirštais. Tam tikra prasme tai guodžia, nes įrodo, kad absoliutus blogis retai kada įsikūnijąs žmoguje. Tačiau šį vakarą, nežinia kodėl, šis faktas jį verčiąs liūdėti.

XIV

Jo vandens šildytuvas galiausiai pergyveno Huelbeką, pagalvojo Džedas, kai įžengęs į namus pažvelgė į prietaisą, kuris jį visą laiką pasitikdavo klastingai urgzdamas tarsi piktavalis žvėris.

Jis pergyveno ir tėvą, po kelių dienų galėjo teigti Džedas. Buvo jau gruodžio 17 diena, po savaitės – Kalėdos, o jis vis dar iš senio nesulaukė jokių žinių, tad nutarė paskambinti senelių namų direktorei. Ši pranešė, kad jo tėvas prieš savaitę išvyko į Ciurichą, nenurodęs, kada tiksliai grįšiąs. Jos balse nesigirdėjo jokio ypatingo susijaudinimo, ir Džedas staiga suvokė, kad Ciuriche ne tik buvo įsikūręs eutanazijos paslaugas seneliams teikiančios asociacijos centras, bet ir tenai gyveno turtingi, netgi labai turtingi, turtingiausi pasaulyje žmonės. Matyt, Ciuriche gyveno daugelio pensiono gyventojų giminės ar pažįstami, tad vieno iš jų išvyka į šį miestą jai tegalėjo atrodyti kaip visiškai eilinis įvykis. Džedas nusiminęs baigė pokalbį ir užsisakė bilietą rytojaus skrydžiui su „Swiss Airlines".

Laukdamas skrydžio milžiniškoje, niūrioje, netgi kažkiek mirtimi atsiduodančioje Ruasi 2-ojoje išvykimo salėje, Džedas staiga pagalvojo, o ką gi jis tam Ciuriche darys. Tėvas greičiausiai jau keletą dienų yra miręs, o jo pelenai turbūt išbarstyti virš Ciuricho ežero vandenų. Internete

jis sužinojo, kad viena vietinė ekologų asociacija organizacijai „Dignitas“ (taip vadinosi eutanazijos paslaugas teikianti grupė) pateikė skundą. Ir jokiu būdu ne dėl jų veiklos, priešingai, ekologai kaip tik džiaugėsi „Dignitas“ buvimu, jie netgi *solidariai palaikė jų kovą*, tačiau į ežerą išberiamų žmonių pelenų ir kaulų kiekis, anot jų, tapo pernelyg didelis, o dėl šios priežasties kyla pavojus sukurti puikias sąlygas daugintis neseniai Europoje įveistiems braziliškiems karpiams, darant žalą ežeriniams šlyžiams bei kitoms vietinėms žuvims.

Džedas galėjo įsikurti viename iš pačių prabangiausių viešbučių ežero pakrantėje, tokių kaip „Widder“ ar „Baur au Lac“, tačiau pajuto, kad pernelyg didelė prabanga jam bus nepakenčiama. Tad jis pasirinko erdvų ir tvarkingą viešbutį šalia oro uosto, esantį Glatbrugo komunos teritorijoje. Visgi jis buvo gana brangus ir pasirodė labai komfortiškas, bet ar apskritai Šveicarijoje yra pigių ir nekomfortiškų viešbučių?

Jis įsikūrė apie dešimtą valandą vakaro, lauke buvo baisiai šalta, tačiau kambarys, nepaisant rūstaus pastato fasado, buvo jaukus ir mielas. Viešbučio restoranas ką tik buvo uždarytas. Džedas kurį laiką pastudijavo *room service* meniu, tačiau susivokė esąs visai nealkanas, juo labiau pajuto, kad nieko negalėtų įsikišti į burną. Vienu akimirksniu sumanė pasižiūrėti pornofilmą, bet užmigo, nė nespėjęs išsiaiškinti, kaip veikia *pay per view* programa.

Kai ryte nubudo, viešbučio apylinkės skendėjo tirštame rūke. Lėktuvai negali kilti, jam paaiškino budėtojas, oro uosto veikla paralyžiuota. Nuėjęs į valgomąjį suvalgyti pusryčių, tesugebėjo išgerti vieną puodelį kavos ir praryti pusę pieninės bandelės. Tada pastudijavo miesto planą – viskas atrodė sudėtinga, asociacijos būstinė irgi buvo įsikūrusi Ciuricho priemiestyje, deja, kitame, tad Džedas nusispjovė ir nutarė užsisakyti taksi. Taksistas puikiausiai žinojo Ifangštrasę, Džedas pamiršo pasižymėti namo numerį, tačiau taksistas nuramino, kad gatvė trumpa. Ji netoliese Švercenbacho traukinių stoties, informavo jis, ir eina palei geležinkelį. Džedas pasijuto nepatogiai pagalvojęs, kad taksistas galbūt

į jį žiūri kaip į *savižudį kandidatą*. Vis dėlto to penkiasdešimtmečio storulio, kalbančio angliškai su baisingu šveicariškai vokišku akcentu, guvūs ir suokalbiški žvilgsniai, kuriuos jis retsykiais laidė žvelgdamas pro galinio vaizdo veidrodėlį, neatrodė pritariantys *garbingos mirties* idėjai. Džedas viską suprato, kai taksi sustojo Ifangštrasės pradžioje, prie milžiniško neobabiloniško stiliaus pastato, kurio įėjimas buvo papuoštas ryškaus kičo erotinėmis freskomis, patrintu raudonu kilimu bei didelėse puodynėse stūksančiomis palmėmis, – jį atvežė prie bordelio. Džedą smarkiai paguodė, kad jis visgi labiau panašus į bordelio, o ne eutanazijos centro klientą. Jis susimokėjo palikdamas didelių arbatpinigių ir, palaukęs, kol taksi apsisuks, nužingsniavo gatve į priekį. Asociacija „Dignitas" puikavosi, kad esant didelėms eilėms per vieną dieną galinti patenkinti net šimto klientų prašymus. Ar tokiu klientų skaičiumi galėjo girtis „Babylon FKK Relax-Oase", tikrai nežinia, nors šios įstaigos darbo laikas buvo ilgesnis, – „Dignitas" dirbo iš esmės įprastinėmis valandomis, tik trečiadieniais įstaiga būdavo atidaryta iki 21 valandos, – nors buvo skirta didelių pastangų kuriant dekoracijas, tiesa, labai abejotino skonio, tačiau svarbias ir pritinkančias viešnamiui. Įstaiga „Dignitas", priešingai, – Džedas tuo įsitikino vos atsidūręs priešais pastatą, stovėjusį už penkiasdešimties metrų, – savo būstinę buvo įsirengusi nepriekaištingai įprastame balto betono pastate, kurio sijų ir stulpų struktūra, išlaisvinanti fasadą, bei nuosaikus stilius atsisakius ištaigingo dekoro buvo labai artimi Le Korbuzjė dvasiai, tasai pastatas iš esmės buvo tapatus tūkstančiams balto betono namų, iš kurių tveriami pusiau miegamieji rajonai, plytintys visame žemės paviršiuje. Buvo tik vienas skirtumas – betono kokybė, tuo tikrai nevertėjo abejoti: šveicariškas betonas nepalyginti geresnis nei lenkiškas betonas, nei betonas iš Indonezijos ar Madagaskaro. Fasado nedarkė joks nuokrypis, nė menkiausias įtrūkis – jis toks išliko praėjus maždaug dvidešimčiai metų nuo pastatymo. Džedas buvo tikras, kad šitai pastebėjo ir tėvas, netgi iki mirties likus kelioms valandoms.

Tą akimirką, kai Džedas ruošėsi paskambinti, iš pastato išėjo du vyrukai medvilninėm striukėm ir kelnėm, nešini šviesaus medžio karstu, kuris buvo paprasto modelio ir antrarūšės kokybės, tiesą sakant, gal net padarytas iš medžio plokščių, karstą jie įguldė į priešais pastatą stovėjusį „Peugot Partner" sunkvežimiuką. Nekreipdami jokio dėmesio į Džedą, jie tuojau pat vėl nuėjo į pastatą, palikę atviras sunkvežimiuko dureles, ir po minutės sugrįžo nešini antruoju, lygiai tokiu pačiu karstu, kurį irgi įguldė į automobilį. Norėdami pasilengvinti darbą, jie užblokavo durų užraktą. Taigi, tapo aišku: „Babylon FKK Relax-Oase" veiklos aktyvumas toli gražu nebuvo toks ženklus. Vadinasi, kančios ir mirties prekybinė vertė pranoko malonumų ir sekso prekybinę vertę, pagalvojo Džedas, ir greičiausiai būtent dėl šios priežasties Damienas Hirstas prieš keletą metų iš Džefo Kunso pasigviešė pirmąją vietą pasaulinėje meno rinkoje. Taip, jis sudarkė tą įvykį turėjusį perteikti paveikslą, jam net nepavyko jo užbaigti, tačiau tas paveikslas liko vaizduotėje, jį būtų galėjęs nutapyti kažkas kitas, – ir tam, be abejo, reikėtų geresnio tapytojo. Tačiau joks paveikslas, jo galva, negalėtų įtikinamai perteikti to ekonominio našumo skirtumo tarp dviejų įstaigų, įsikūrusių keliasdešimties metrų atstumu tame pačiame kelkraštyje banalioje ir gana liūdnoje gatvėje, kuri ėjo išilgai geležinkelio Ciuricho priemiesty.

Kol Džedas mąstė, į sunkvežimiuką buvo įguldytas ir trečiasis karstas. Nelaukdamas, kol išneš ketvirtąjį, jis įėjo į vidų, palypėjo keletą laiptų iki laiptinės aikštelės, čia išvydo trejas duris. Džedas pastūmė dešiniąsias, ant kurių kabėjo lentelė su užrašu „Wartesaal", ir pakliuvo į laukiamąjį kreminėmis sienomis ir blyškiais plastikiniais baldais, ta patalpa, tiesą sakant, šiek tiek priminė tąją, kurioje jis lūkuriavo Orfevro krantinėje, tik šįkart nebuvo ano *panoraminio vaizdo į Menų tiltą*, o langai vėrėsi į nepažįstamą priemiesčio gyvenamąjį kvartalą. Iš garsiakalbių, pritvirtintų palubėse, sklido foninė ir, žinoma, liūdna muzika, šią visgi buvo galima įvardyti *pagarbia* – kažkas panašaus kaip iš Barbero kompozicijų.

Tenai lūkuriavo penki žmonės – akivaizdūs *kandidatai į savižudybę*, ką nors dar apie juos pasakyti nelabai beišėjo. Net jų amžius buvo gana vienodas, jie galėjo turėti nuo penkiasdešimties iki septyniasdešimties metų, žodžiu, tie žmonės – ne tokie jau ir seniai; taigi, atvykus tėvui šis greičiausiai buvo *vyriausias iš savo laidos*. Vienas jų, raudonskruostis vyras žilais ūsais, – aiškus anglas, tačiau kitus apsakyti net tautybės požiūriu buvo tikrai sunku. Sunykęs vyrukas lotyniškais bruožais, gelsvai rusvu veidu ir siaubingai įdubusiais skruostais, – beje, jis vienintelis atrodė tikrai sunkiai sergantis, – godžiai skaitė (kai Džedas įėjo, jis akimirksnį pakėlė galvą ir vėl pasinėrė į savo skaitinių pasaulį) *Spirou nuotykių* ispaniško leidimo knygą; vyrukas greičiausiai atvyko iš kažkurios Pietų Amerikos šalies.

Džedas susvyravo, galiausiai kreipėsi į šešiasdešimtmetę moterį, panėšėjusią į tipinę Algojaus regiono namų šeimininkę, kuri, rodės, turi ypatingą gabumą dauginti mezginių akis. Ji jam paaiškino, kad čia, žinoma, yra priimamasis, bet reikia išeiti ir įeiti pro kairiąsias duris.

Džedas pastūmė kairiąsias duris, nors ant jų nekabėjo jokia lentelė. Prie aukšto darbastalio sėdėjo ir susikaupusi kryžiažodį sprendė išvaizdi, nors ne per daug, mergina („Babylon FKK Relax-Oase" tikrai būtų galima rasti kur kas gražesnių, pagalvojo Džedas). Jis nusakė savo prašymą, kuris, atrodo, ją šokiravo: po mirties niekas iš giminaičių čion nevyksta, paaiškino ji. Kartais esą prieš, bet niekada po mirties. *„Sometimes before... Never after..."* – kartojo ji daugelį kartų, sunkiai lemendama žodžius. Ta kvaiša Džedą ėmė nervinti, jis pakėlė balsą, kartodamas, kad anksčiau atvykti negalėjęs, būtinai norįs pasimatyti su kažkuo iš direkcijos, nes turįs teisę pamatyti savo tėvo dosjė. Žodis *teisė*, atrodo, ją paveikė, su akivaizdžiai piktavališka mina ji pakėlė telefono ragelį. Po keleto minučių į kambarį įžengė keturiasdešimtmetė moteris baltu kostiumėliu. Ji atvertė dosjė: iš tiesų, jo tėvas atvykęs gruodžio 10 dieną, pirmadienį; operacija praėjo „visiškai normaliai", pridūrė ji.

Jis, matyt, atvyko sekmadienį vakare, 9 dieną, pagalvojo Džedas. Kur jis praleido savo paskutiniąją naktį? Pasidovanojo viešnagę

prabangiajame „Baur au Lac"? Gal ir taip, nors nelabai tikėtina. Bet Džedas buvo tikras, kad *prieš iškeliaudamas jis viską apmokėjo* ir *nepaliko jokių skolų*.

Džedas ėmė prašyti, netgi maldauti. Kai šitai nutiko, jis buvo išvykęs, tvirtino jis, tad negalėjo čionai atvykti, o dabar norėtų sužinoti daugiau, žinoti visas smulkmenas apie paskutiniąsias tėvo gyvenimo akimirkas. Akivaizdžiai sudirginta moteris galiausiai nusileido ir pakvietė eiti su ja. Džedas pasekė įkandin ilgu tamsiu koridoriumi, užgriozdintu metalinėmis lentynomis su skirsniais, kol atsidūrė šviesiame ir patogiame jos kabinete, kurio langai vėrėsi į kažką panašaus į parką.

– Štai jūsų tėvo dosjė... – tarė ji ištiesdama plonytį aplanką. Žodis *dosjė*, atrodo, nuskambėjo perdėtai: aplanke tebuvo vienintelis puslapis, iš abiejų pusių užpildytas šveicariška vokiečių kalba.

– Aš čia nieko nesuprantu... Man reiktų duoti išversti.

– Bet ką tiksliai jūs norėtumėte žinoti? – jos kantrybė minutė po minutės seko. – Galiu užtikrinti, kad čia viskas tvarkoje!

– Tikiuosi, jį gydytojai apžiūrėjo?

– Žinoma.

Kiek Džedui pavyko sužinoti iš tam tikrų reportažų, medicininė apžiūra apsiribojo elementariausiu spaudimo patikrinimu ir keletu miglotų klausimų, tam tikru *motyvaciniu pokalbiu*, skirtumas tik tas, kad visiems tas pokalbis pavykdavo, o visas reikalas kiekvienąkart buvo sutvarkomas per dešimt minučių.

– Mes veikiame beatodairiškai laikydamiesi Šveicarijos įstatymų, – tarė moteris jau visai lediniu balsu.

– O kas atsitiko su kūnu?

– Ką gi, kaip ir didžioji dauguma mūsų klientų, jūsų tėvas pasirinko kremaciją. Taigi, mes viską padarėm, atsižvelgdami į jo norus, tada jo pelenus išbarstėm gamtoje.

Štai kaip, pagalvojo Džedas, dabar mano tėvas tapo Ciuricho ežero braziliškų karpių pašaru.

Moteris pasiėmė dosjė, galvodama, kad jų pokalbis baigėsi, ir pakilo jį įdėti į spintą. Džedas irgi pakilo, priėjo prie jos ir skėlė smarkų antausį. Ji išleido garsą, kurį buvo galima pavadinti prislopintu vaitojimu, bet smogti atgal nebeturėjo kada. Jis kaip reikiant pylė iš apačios jai į smakrą, o tada paleido visą seriją smūgių į pakaušį. Kol ji svirduliavo bandydama atgauti kvapą, Džedas atsitraukė, susikaupė ir iš visų jėgų spyrė į saulės rezginį. Šįkart ji griuvo stipriai atsitrenkdama į metalinį stalo kampą, pasigirdo aiškus brakštelėjimas. Greičiausiai gavo per stuburą, pagalvojo Džedas. Jis pasilenkė prie moters: ši buvo nokautuota ir sunkai kvėpavo, visgi kvėpavo.

Džedas greitai pasuko išėjimo link, būkštaudamas, kad kas nors neduotų pavojaus signalo, bet administratorė vos kilstelėjo akis nuo kryžiažodžio: jis buvo tikras, kad kova įvyko tyliai. Traukinių stotis tebuvo už poros šimtų metrų. Kaip tik tą akimirką, kai jis įžengė vidun, prie perono sustojo traukinys. Jis įšoko nenusipirkęs bilieto, kontrolės nebuvo, ir išlipo centrinėje Ciuricho aikštėje.

Grįžęs į viešbutį jis susivokė, kad šioji smurto scena jam pakėlė tonusą. Pirmą kartą gyvenime jis prieš kažką panaudojo fizinį smurtą – šitai jam sukėlė alkį. Džedas pavakarieniavo su dideliu apetitu, suvalgė lydyto sūrio patiekalą su Grizono jautiena ir kalnų kumpiu*, išgėrė nuostabaus Valė kantono raudonojo vyno.

Kitą rytą į Ciurichą sugrįžo gražus oras, žemę nuklojo plonas sniego sluoksnis. Džedas nuvyko į oro uostą šiek tiek būkštaudamas, kad pasų kontrolės punkte jį suims, bet nieko panašaus neįvyko. O ir per keletą kitų dienų jo nepasiekė jokia žinia. Džedas nustebo, kad jie atsisakė paduoti skundą, greičiausiai jokiu būdu nenorėjo patraukti dėmesio dėl savo veiklos. Matyt, skunduose, pateiktuose internete dėl asociacijos

* Kalnuose augintos kiaulės kumpis.

narių praturtėjimo, buvo tiesos, pagalvojo jis. Eutanazijos paslaugos vidutiniškai kainavo penkis tūkstančius eurų, tuo tarpu mirtina pentobarbitalio dozė jiems atsiėjo vos dvidešimt eurų, o ir kremacija, be abejo, atliekama žemiausiu lygiu, ne ką daugiau. Kaip reikiant išsiplėtojusioje rinkoje, kur Šveicarija – kone monopolininkė, jie iš tiesų galėjo *maudytis piniguose.*

Jo susijaudinimas greitai nyko, užleisdamas vietą giliam liūdesiui, Džedas suvokė, kad šis pasiliks visam laikui. Po trijų dienų jis pirmą kartą gyvenime Kalėdų vakarą praleido vienas. Taip pat ir Naujųjų metų naktį. Ir visas kitas dienas jis buvo vienas.

Epilogas

Po keleto mėnesių Žaslenas išėjo į pensiją. Tiesą sakant, tą padaryti jau buvo atėjęs metas, tačiau jis visą laiką galvojo prašysiąs darbo sutartį pratęsti dar vieneriems ar dvejiems metams. Huelbeko byla kaip reikiant jį sukrėtė, o pasitikėjimas savo jėgomis bei gebėjimu atlikti darbą subyrėjo į dulkes. Niekas jam nereiškė jokių priekaištų, priešingai, Žaslenui *in extremis* buvo suteiktas divizijos komisaro laipsnis, aišku, jis iki galo neis savo pareigų, bet pensija šiek tiek padidės. Išėjimo į pensiją proga buvo numatytas atsisveikinimo vakarėlis, netgi vakarėlis su užmoju, į jį buvo pakviesta visa kriminalinės policijos brigada, o policijos prefektas turėjo sakyti kalbą. Galima sakyti, jis buvo *išlydėtas su pagarba*, akivaizdžiai duodant suprasti, kad, įvertinus visą karjerą, jis buvo geras policininkas. O jis ir pats galvojo, kad iš esmės visą laiką buvo garbingas policininkas, bet kuriuo atveju atkaklus policininkas, o atkaklumas greičiausiai yra bene vienintelė žmogiška savybė, vertinama net tik policininko profesijoje, bet ir daugelyje kitų, bent jau tose, kurios siejamos su *teisingumo* samprata.

Likus keletui dienų iki Žasleno išėjimo į pensiją, šis pakvietė Ferberą papietauti viename nedideliame restoranėly Dofino aikštėje. Buvo pirmadienis, balandžio 30-oji, daugelis žmonių buvo išvykę ilgajam savaitgaliui, Paryžiuje viešpatavo ramybė, o restorane tesėdėjo keletas turistų

porų. Pavasaris buvo kaip reikiant įsibėgėjęs: išsprogo pumpurai, šviesoje skrajodamos šoko dulkės ir žiedadulkės. Jie prisėdo prie staliuko terasoje ir prieš valgį užsisakė po vieną anyžinio aperityvo.

– Tu žinai, – tarė Žaslenas, kai padavėjas ant jų staliuko dėliojo taures, – su ta byla visai susidirbau. Jei tasai vyrukas nebūtų pastebėjęs, kad trūksta jo paveikslo, taip ir būtumėm trypčioję vietoj.

– Nebūk sau toks griežtas, juk tu davei mintį jį nusivežti į nusikaltimo vietą.

– Ne, Kristianai... – tyliai tarė Žaslenas. – Gal pamiršai, bet šią mintį pakišai būtent tu. Aš pernelyg senas... – kiek vėliau tęsė jis, – aš tiesiog per senas tokiam darbui. Bėgant metams smegenys ima rambėti kaip ir visa kita, netgi greičiau nei kitos kūno dalys, man rodos. Iš pradžių žmogus nebuvo sukurtas gyventi aštuoniasdešimt ar šimtą metų, daugiausia trisdešimt penkerius ar keturiasdešimt – kaip priešistoriniais laikais. Taigi vieni organai išsilaiko, – ir netgi nuostabiausiai, – o kiti iš lėto nusibaigia – vieni lėčiau, kiti greičiau.

– Ką ketini daryti? – paklausė Ferberas, norėdamas pakeisti pokalbio temą. – Liksi Paryžiuj?

– Ne, ketinu įsikurt Bretanėje. Name, kuriame prieš išvykdami į Paryžių gyveno tėvai.

Iš tiesų, prieš galvojant apie įsikūrimą, ten reikėjo nemažai darbo. Keista, pagalvojo Žaslenas, kad visi tie žmonės iš netolimos praeities, netgi iš labai netolimos praeities – jo tėvai – didžiąją savo gyvenimo dalį nugyveno sąlygomis, kurios dabar atrodo nebepriimtinos: be vonios ir dušo, be padorios šildymo sistemos. Bet kuriuo atveju Elen turės užbaigti universiteto studijų metus, tad akivaizdu, kad jie galės įsikelti tik vasaros pabaigoje. Jis visai nemėgsta knebinėtis prie visokių meistravimo darbelių, prisipažino Ferberui, tačiau sodininkystė – visai kas kita, jis jau laukė, kada su didžiausiu džiaugsmu imsiąsis daržo. O paskui, – tęsė kukliai besišypsodamas, – skaitysiu detektyvus. To beveik nedariau per visus darbo metus, o ten pabandysiu paskaityt. Bet visai nenoriu

amerikiečių, nors susidaro įspūdis, kad jie geriausi. Gal gali man parekomenduoti kokį prancūzą?

– Žonkė*, – nė nesuabejojęs atsakė Ferberas. – Tjeri Žonkė. Mano galva, Prancūzijoj jis geriausias.

Žaslenas pasižymėjo jo pavardę užrašų knygelėje kaip tik tuo akimirksniu, kai patarnautojas jam atnešė keptą plekšnę. Restoranas buvo puikus, jie kalbėjo gana mažai, bet Žaslenas buvo laimingas paskutinįkart sėdėdamas su Ferberu ir dėkingas už tai, kad šis neištarė jokių banalių žodžių apie galimybę vėl pasimatyti bei palaikyti ryšį. Jis ketino įsikurti provincijoje, o Ferberas pasiliks Paryžiuje, taps geras policininkas, netgi puikus policininkas, greičiausiai iki metų pabaigos bus paskirtas kapitonu, kiek vėliau majoru, o paskui ir komisaru, užtai tikriausiai jie niekados nebepasimatys.

Restorane jie užsibuvo, visi turistai jau buvo išėję. Žaslenas užbaigė desertą – „Šarlotę“ su cukruotais kaštanais. Tarp platanų tvykstelėjęs saulės spindulys ryškiai nušvietė aikštę.

– Kristianai... – tarė jis susvyravęs ir savo paties nuostabai pajuto, kad jo balsas šiek tiek virpa, – norėčiau, kad pažadėtum man vieną dalyką: neapleisk Huelbeko bylos. Suprantu, kad nuo mūsų išties niekas nebepriklauso, bet norėčiau, kad karts nuo karto pakrutintum vyrukus iš Kovos su nelegalia prekyba meno kūriniais tarnybos ir man praneštum, kai jie bus viską pabaigę.

Ferberas pasižadėdamas linktelėjo.

---

* Thierry Jonquet (1954–2009) – prancūzų rašytojas, vadinamojo šiuolaikinio detektyvo arba neodetektyvo krypties atstovas.

Bėgo mėnesiai, bet jokių paveikslo pėdsakų įprastiniais kanalais nebuvo aptikta, vis aiškiau darėsi, kad žudikas buvo ne profesionalus vagis, o kolekcionierius, veikęs dėl savęs paties ir nieku gyvu nenorėjęs su tuo paveikslu išsiskirti. Tai buvo pats blogiausias variantas, bet Ferberas tęsė apklausas ligoninėse, neaplenkdamas ir privačių klinikų, – tik ne visos iš jų norėjo jam duoti atsakymus, specialaus chirurginio prietaiso panaudojimas jiems liko vieninteliu rimtu kabliuku.

Byla buvo išaiškinta tik po trejų metų, ir tai per atsitiktinumą. Patruliuodama A8 greitkelyje Nica–Marselis, žandarų grupė pabandė sustabdyti „Porsche 911 Carrera", važiavusį 210 km per valandą greičiu. Vairuotojas bandė pabėgti ir buvo sulaikytas tik prie Frėžiuso. Paaiškėjo, kad automobilis vogtas, vyrukas neblaivus, be to, *puikiausiai žinomas policijai*. Patrikas Le Brauzekas daug kartų buvo teistas už įprastinius ir sąlygiškai smulkius nusižengimus – sąvadavimą, nesunkius kūno sužalojimus, – bet nuolat sklandė gandai apie jo gana keistą užsiėmimą – *nelegalią prekybą vabzdžiais*. Visam pasauly yra daugiau nei milijonas vabzdžių rūšių, ir kiekvienais metais jų atranda vis naujų, ypač pusiaujo regionuose. Kai kurie pasiturintys kolekcionieriai už retos rūšies egzempliorių – sudžiovintą, o dar geriau gyvą – pasiryžę mokėti dideles, netgi labai dideles sumas. Šių gyvių gaudymas, juo labiau jų eksportas, apibrėžiamas labai griežtų taisyklių, kurias Le Brauzekas lig šiol sugebėdavo

apeiti, – jis niekada nebuvo sučiuptas, o nuolatines keliones į Naująją Gvinėją, Sumatrą ar Ganą teisino savo aistra džiunglėms bei laukiniam gyvenimo būdui. Iš tiesų tas vyras buvo tikras nuotykių ieškotojas, neabejotinai drąsus: vienas, be gido, kartais keletui savaičių nerdavo į pačias pavojingiausias planetos džiungles, teturėdamas šiek tiek maisto atsargų, kovinį peilį ir vandens valymo tablečių.

Šįkart jo automobilio bagažinėje rado nedidelį švelnia oda aptrauktą lagaminėlį su daugybe mažyčių skylučių orui cirkuliuoti, skylutės buvo veik nematomos ir iš pirmo žvilgsnio tas daiktas puikiausiai galėjo būti palaikytas eilinio tarnautojo portfeliuku. Jo viduje tarp daugybės sienelių iš organinio stiklo šmirinėjo penkios dešimtys vabzdžių, iš kurių žandarai iškart atpažino skolopendrą, vorą paukštėdą ir gigantiškąją auslindą, kitų gyvių rūšys buvo nustatytos tik po keleto dienų Nicos Gamtos istorijos muziejuje. Jie nusiuntė vabzdžių sąrašą vienam specialistui – tiesą sakant, vieninteliam tokios rūšies nusikaltimų specialistui Prancūzijoje – ir šis greitai įvertino: pagal rinkos kainą už tokią kolekciją esą galima tikėtis maždaug šimto tūkstančių eurų.

Le Brauzekas nesispyriodamas dėl visko prisipažino. Jis susikivirčijęs su vienu iš savo klientų – vienu chirurgu iš Kanų – dėl apmokėjimo už praeitą partiją. Tačiau sutikęs pas jį atvykti su papildomais egzemplioriais. Deja, kilęs ginčas, jis tam vyrukui smogęs, ir šis pakaušiu pylęs į marmurinį staliuką. Le Brauzekas pagalvojęs, kad chirurgas mirė. „Tai buvo nelaimingas atsitikimas, – gynėsi jis, – aš visai nenorėjau jo užmušti.“ Le Brauzekas baisiai susijaudinęs, tad, užuot išsikvietęs taksi, kaip tai padarė važiuodamas pas chirurgą, jis sėdo į aukos automobilį. Taigi, jo kaip nusikaltėlio karjera baigėsi lygiai taip pat kaip ir rutuliojosi – dėl kvailumo ir smurto.

Į Adolfo Petiso, praktikuojančio Kanų chirurgo, vilą nuvyko Nicos regioninės kriminalinės policijos būrys. Tas vyrukas gyveno Kalifornijos

aveniu, Kanų aukštumose, ir valdė 80 procentų savo klinikos akcijų; klinika specializavosi vyrų plastinės ir atkuriamosios chirurgijos srityje. Jis gyveno vienas. Panašu, kad vyruko pajamos buvo didžiulės: nepriekaištingai prižiūrima veja ir baseinas, name – dešimt kambarių.

Pirmojo ir antrojo aukšto kambarių apžiūra praktiškai nieko nedavė. Policininkai pakliuvo į klasikinę, niekuo neišsiskiriančią ne itin rafinuoto turtingo buržua ir hedonisto aplinką, o jis pats suknežinta galva gulėjo ant kilimo kraujo klane. Le Brauzekas reičiausiai sakė tiesą: visiškai kvailai įsiplieskęs dalykinis ginčas pasisuko bloga linkme, tad jo kaltinti tyčine žmogžudyste nevertėjo. Vis dėlto vyrutis greičiausiai gaus dešimt metų.

Užtai rūsyje, priešingai, jų laukė tikras siurprizas. Kone visi vyrai buvo užkietėję ir patyrę policininkai, juk Nicos regionas jau seniai garsėjo didžiuliu nusikalstamumu, tapusiu dar aršesniu įsikrauscius rusų mafijai, tačiau nei būrio vadas majoras Bardešas, nei kuris nors kitas iš vyrų niekada to nebuvo matęs.

Visos keturios dviejų šimtų kvadratinių metrų ploto patalpos sienos buvo kone visiškai apstatytos įstiklintomis dviejų metrų aukščio lentynomis. Tose lentynose rikiavosi tvarkingai sudėliotos ir specialiais šviestuvais apšviestos žmogiškosios chimeros. Prie jų torsų buvo priauginti lytiniai organai, o mažytės embrionų rankos pratęsė nosis, kurios panėšėjo į straublius. Kitas kompozicijas sudarė suaugusių, persipynusių, sukibusių galūnių, apsupusių galvas su išsiviepusiais veidais, kratinys. Visa tai buvo užkonservuota jiems nežinomu būdu, bet tos chimeros buvo pribloškiamai tikroviškos: sudarkyti ir dažniausiai beakiai veidai sustingę su siaubingomis skausmo grimasomis, pjovimo vietose juodavo sukrešėjęs kraujas. Petiso pasirodė esąs siaubingas iškrypėlis, kuris savo iškrypusias fantazijas įkūnijo iki tokio neregėto lygio; greičiausiai jis turėjo bendrininkų, kurie nelegaliu būdu tiekė lavonus, matyt, ir gemalus. „Atrodo, mūsų laukia didelė byla“, – pagalvojo Bardešas, tuo tarpu kai vienas iš jo pavaduotojų – vienas jaunas neseniai į jų būrį įsiliejęs

kapralas apalpo ir gracingai, švelniai, tarsi nuskinta gėlė, gulė ant žemės, už keleto metrų nuo jo.

Jis taip pat akimirksnį pagalvojo, kad šitai bus puiki naujiena Le Brauzekui: geras advokatas puikiausiai pasinaudos faktais, piešdamas siaubingus aukos polinkius, o šitai neabejotinai turės įtakos prisiekusiųjų teismo sprendimui.

Patalpos vidury stūksojo milžiniškas nušviestas stalas, mažiausiai penkių metrų pločio ir dešimties metrų ilgio. Viduje, tarp permatomų perskyrų, šmirinėjo šimtai pagal rūšis suskirstytų vabzdžių. Vienas policininkas, netyčia užkliudęs prie stalo šono pritaisytą paleidimo mechanizmą, atvėrė vienos pertvaros langelį: dešimtis vorų paukštėdų plaukuotomis kojomis pasileido bėgti į kitą skyrių ir tuojau pat ėmėsi plėšyti į gabalus tenykščius gyventojus – stambius rausvus šimtakojus. Tai štai kaip daktaras Petiso prasiblaškydavo vakarais, užuot dalyvavęs nekaltose orgijose su slavų prostitutėmis, kaip daugelis jo kolegų. Jis paprasčiausiai dėdavosi Dievu ir su savo vabzdžių populiacija elgėsi lygiai taip pat, kaip Dievas elgiasi su žmonių populiacija.

Tuo viskas būtų ir pasibaigę, jei nebūtų įsipainiojęs Le Gernas, jaunas kapralas bretonas, neseniai perkeltas dirbti į Nicą, jį Bardešas su didžiausiu džiaugsmu buvo priėmęs į savo būrį. Prieš stodamas į policijos gretas, Le Gernas dvejus metus studijavo Reno Aukštojoje meno mokykloje, ir štai dabar, pamatęs ant lentynomis neužstatyto sienos tarpelio kabantį nediduką anglimi pieštą paveiksliuką atpažino Franciso Beikono eskizą. Šiaip jau rūsyje buvo aptikti keturi darbai, kone tiksliu atstumu eksponuojami keturiuose patalpos kampuose. Be Beikono eskizo, ten buvo du von Hagenso plastinatai – savaime pakankami bjaurūs kūriniai. Galiausiai ten kabėjo drobė – Le Gernas lyg ir atpažino, kad tai paskutinysis tuometinis Džedo Marteno paveikslas „Mišelis Huelbekas, rašytojas".

Grįžęs į komisariatą Bardešas iškart patikrino internetinę kartoteką: Le Gernas, pasirodo, buvo visokeriopai teisus. Panašu, kad abu plastinatus vyrukas įsigijo visiškai legaliai; Beikono eskizas, priešingai, buvo pavogtas prieš dešimt metų iš Čikagos muziejaus. Vagys prieš keletą metų buvo sučiupti, tačiau jie nieku gyvu neišdavė savo pirkėjų, o šitoje aplinkoje tai pasitaiko retai. Kuklaus formato piešinį Petiso įsigijo tuo metu, kai Beikono reitingas buvo kritęs, sumokėdamas pusę rinkos kainos – tokia jau įprastinė praktika; žmogui su tokia pinigine kaip jo šitai buvo ženklios išlaidos, visgi pakenčiamos. Užtai Bardešas buvo pritrenktas, kaip aukštai dabar tapo kotiruojami Džedo Marteno kūriniai; tokios brangenybės chirurgas nieku gyvu nebūtų nupirkęs net už pusę kainos.

Jis tuojau pat paskambino į Kovos su nelegalia prekyba meno kūriniais tarnybą, kurioje po jo skambučio visi kaip reikiant sujudo: juk kalba ėjo apie pačią stambiausią jų tiriamą aferą per pastaruosius penkerius metus. Kadangi Džedo Marteno reitingai kilo svaiginančiu greičiu, jie vis labiau nenustygdami laukė, kada gi jo drobė pagaliau pasirodys rinkoje; tačiau to neįvyko, ir visi vis labiau grimzdo į sumišimą.

Dar vienas veiksnys Le Brauzeko naudai, pagalvojo Bardešas: jis išvyko su vabzdžių pilnu lagaminėliu, vertu šimto tūkstančių eurų, ir ne ką brangesniu „Porsche“, nepasigriebęs paveikslo, kurio vertė siekė apie dvylika milijonų eurų. Visa tai liudijo paniką, greitus veiksmus, netyčinį nusikaltimą, ir šitai kuo puikiausiai įvertins geras advokatas, nesvarbu, kad nuotykių ieškotojas greičiausiai net nežinojo apie ranka pasiekiamą brangenybę.

Po penkiolikos minučių Bardešui asmeniškai paskambino Kovos su nelegalia prekyba tarnybos direktorius, jį kuo nuoširdžiausiai pasveikino ir pasakė tarnybinį bei asmeninį majoro Ferbero telefono numerį, nurodydamas, jog šis vyrukas iš kriminalinės policijos yra atsakingas už bylos tyrimą.

Bardešas nieko nelaukęs paskambino savo kolegai. Buvo jau devynios vakaro, bet šis tebetūnojo kabinete, nors jau ruošėsi išeiti. Nuo šios žinios Ferberui smarkiai palengvėjo; jis buvo pradėjęs galvoti, kad taip nieko ir neišsiaiškins, pasakė jis, neištirta byla – kaip sena negyjanti žaizda, pridūrė pusiau juokais, ji niekada nepalieka ramybėj, galiausiai juk Bardešas tai turbūt puikiausiai suprantąs.

Taip, Bardešas tai žinojo: jis pažadėjo jau rytoj atsiųsti trumpą raportą, tada padėjo ragelį.

Rytojaus dieną, prieš pat pietus, Ferberas gavo elektroninį laišką, kuriame buvo bendrai aprašyti jų radiniai. Daktaro Petiso klinika, staiga prisiminė jis, buvo viena iš tų, atsakiusių į pateiktus klausimus; jie patvirtino turį lazerinį skalpelį, tačiau tikino, kad prietaisas visą laiką buvęs jų patalpose. Ferberas susirado laišką: jį pasirašė pats Petiso. Akimirksniu Ferberas pagalvojo, kaipgi jie nenustebo, kad klinika, besispecializuojanti atkuriamosios plastinės chirurgijos srityje, turi prietaisą, skirtą amputacijai; nors, tiesą sakant, klinikos pavadinimas šios specializacijos nenurodė; galop jie sulaukė šimtų atsakymų. Ne, apibendrino Ferberas, dėl šios bylos jie nieku gyvu negalėjo sau rimtai priekaištauti. Prieš paskambindamas Žaslenui į Bretanę, jis keletą akimirksnių įsižiūrėjo į dviejų žudikų fizionomijas. Le Brauzekas išrodė kaip tikras storžievis be skrupulų, bet ir be žiaurumo apraiškų. Tai buvo eilinis nusikaltėlis, tokių jis sutinka kiekvieną dieną. Petiso darė didesnį įspūdį: priešais objektyvą, demonstruodamas pasitikėjimą savimi ir, rodos, neturintis kompleksų, šypsojosi gana gražus vyras su, drąsiai spėtum, nuolatiniu įdegiu. Jis gana tiksliai atitiko plastinio chirurgo, gyvenančio Kanuose, Kalifornijos aveniu, įvaizdį. Bardešas buvo teisus: tokie tipai kartais pakliūna į moralės – tik niekada į kriminalinės – policijos akiratį. Žmonija kartais atrodo keista, pagalvojo Ferberas, rinkdamas numerį, deja, nelaimei dažniausiai *keista ir bjauri*, o retai – *keista ir nuostabi.* Vis dėlto jis

jautėsi ramesnis ir linksmesnis, žinojo, kad Žasleną tai nudžiugins dar labiau; ir tik dabar šis išties galės *mėgautis savo pensininko gyvenimu.* Nors netiesioginiu ir neįprastu būdu, kaltininkas visgi buvo nubaustas, pusiausvyra atkurta. Žaizda galėjo trauktis.

Huelbeko testamento nurodymai buvo visiškai aiškūs: tuo atveju, jei jis išeisiąs iš šio pasaulio anksčiau už Džedą Marteną, paveikslas turi būti grąžintas jam. Ferberas be jokių sunkumų susisiekė su Džedu, šis buvo namuose; ne, Ferberas jam netrukdąs. Iš tiesų – šiek tiek, mat Džedas kaip tik tuo metu per „Disney Channel“ žiūrėjo „Ančių istorijas“, bet šitai jis nutylėjo.

Paveikslas, susijęs jau su dviejomis žmogžudystėmis, pas Džedą buvo atvežtas be ypatingų saugos priemonių, paprasčiausiame nedideliame policijos furgone. Džedas jį pastatė ant molberto, kambario vidury, o tada grįžo prie savo gana ramių tuometinių užsiėmimų: valė papildomus lęšius bei pamažu tvarkėsi namuose. Jo smegenys veikė kiek lėčiau, ir tik po keleto dienų Džedas pajuto, kad paveikslas jį *slegia*, kad jo akivaizdoje jis blogai jaučiasi. Ir ne tik dėl to, kad, rodės, aplink jį tvyro kraujo tvaikas, sklandantis aplink tam tikrus prabangius žaisliukus ar apskritai daiktus, keliančius žmogiškas aistras; jį ypač glumino Huelbeko žvilgsnis, kurio verianti išraiška jam pasirodė čia nepriimtina ir kažkokia nenormali, juo labiau žinant, kad dabar rašytojas miręs, o ir pats Džedas matė, kaip pilnais kastuvais metamos žemės dunksėjo ir sklaidėsi ant karsto Monparnaso kapinėse. Net jei Džedas nebegalėjo to paveikslo pakęsti, drobė neginčytinai buvo puiki, rašytojo gyvybinę energiją jis perteikė pribloškiamai, – kuklintis būtų visiškai kvaila. O tai, kad darbas kainuoja dvylika milijonų eurų, visai kitas reikalas, apie šitai Džedas visada vengė kalbėti, visgi vieną kartą vienam užsispyrusiam

žurnalistui neatlyžtant pratrūko: „Nereikia ieškoti prasmės ten, kur jos nėra“, veik nesąmoningai persakydamas Vitgenšteino *Traktato* išvadą: „Apie visa, apie ką negalime kalbėti, turime tylėti.“

Jis tą patį vakarą paskambino Francui, norėdamas paaiškinti aplinkybes bei išsakyti ketinimą paveikslą „Mišelis Huelbekas, rašytojas“ parduoti.

Atėjęs į kavinę „Pas Klodą“ Šato de Rantjė gatvėje jis aiškiai ir neginčijamai pajuto, kad jos slenkstį peržengia paskutinį kartą, lygiai taip pat jis žinojo, kad tai bus paskutinis susitikimas su Francu. Šis susigūžęs sėdėjo savo įprastinėje vietoje su raudonojo vyno taure, Francas atrodė sensteléjęs, tarsi jį būtų užklupusi rūpesčių lavina. Žinia, jis užsidirbo daug pinigų, bet, matyt, pagalvojo, jei būtų keletą metų lukteléjęs, būtų jų uždirbęs dešimtkart daugiau. Be abejo, vyrukas tą kapitalą buvo *investavęs*, o tai neišvengiamai kelia galvos skausmą. Bendrai kalbant, atrodė, kad jis gana sunkiai pakelia savo naująjį – turtuolio – statusą, kaip tai dažnai nutinka žmonėms, kilusiems iš varguolių sluoksnio: turtai laimę atneša tik tiems, kurie visą laiką gyveno tam tikrame pritekliuje, kurie nuo pat vaikystės buvo jiems pasiruošę. Jei turtai užgriūna žmogų, iš pradžių patyrusį sunkumų, pirminis pojūtis, kuris jį užklumpa ir kurį laikinai jam pavyksta pažaboti, bet galiausiai anas sugrįžta ir visą persmelkia, – tai paprasčiausia *baimė*. Tuo tarpu Džedas, gimęs pasiturinčioje šeimoje bei greitai patyręs sėkmę, be jokio sumišimo priėmė faktą, kad jo einamoji sąskaita pasipildė keturiolika milijonų eurų. Jam net nelabai įkyrėjo jo bankininkas. Po pastarosios finansinės krizės, kur kas didesnės nei 2008-ųjų, sužlugdžiusios „Crédit Suisse“ ir Škotijos „Royal Bank“, jau nekalbant apie daugybę kitų mažesnių įstaigų, bankininkai *laikėsi kukliai*, ir tai per silpnai pasakyta. Žinoma, jie bet kuriuo metu buvo pasiruošę meilikavimams, kurie į galvą jiems buvo įkalti dar studijų metu, bet kai tik jiems aiškiai pareikšdavo, kad jokio intereso investuoti nėra, jie tuojau pat nuolankiai atsidusdami atlyždavo ir kone atsiprašinėdami

tykiai susitvarkydavo iš anksto paruoštą aplanką su dokumentais. Vien paskutinieji profesinio išdidumo likučiai jiems neleisdavo siūlyti atidaryti sąskaitą mokant 0,45 % metinių palūkanų. Iš esmės visi gyveno keistu ideologiniu laikotarpiu, kada, rodės, visi lig vieno vakarų europiečiai buvo įsitikinę, jog kapitalizmas pasmerktas pražūčiai, netgi žlugs per labai trumpą laiką, jam telikę gyvuoti paskutinieji metai, nors tuo tarpu ultrakairiosioms partijoms niekaip nesisekė sugundyti nieko kito, išskyrus įprastinę užkietėjusių mazochistų klientūrą. Atrodė, kad žmonėms protą aptemdė virš galvų plevenančios pelenų dulkės.

Jie keletą minučių pasikalbėjo apie situaciją meno rinkoje, kuri buvo pakankamai patrakusi. Daugelis ekspertų manė, kad po pašėlusio spekuliacinio laikotarpio ateis ramesnis laikas, kada rinka augs tolydžiai, iš lėto, įgaudama normalų tempą; kai kurie netgi pranašavo, kad menas taps *saugia investicija*, bet jie klydo. „Nebėra jokios saugios investicijos", – taip neseniai redakcijos skiltį pavadino *Financial Times*, o prekyba meno kūriniais tapo dar intensyvesnė, dar labiau chaotiška ir pašėlusi, reitingai čia žaibu kilo, čia krito, tad dabar *Art Press* vertinimas buvo pateikiamas kas savaitę.

Jie užsisakė po antrą, paskui po trečią vyno taurę.

– Galiu rasti pirkėją, – galiausiai tarė Francas. – Žinoma, tai užims šiek tiek laiko. Taip išaugus tavo darbų kainoms, nedaug žmonių išgali...

Džedas bet kuriuo atveju niekur neskubėjo. Jų pokalbis vystėsi vis lėčiau, kol visai išseko. Vyrukai vienas į kitą pažvelgė su šiokiu tokiu apgailestavimu.

– Abu nemažai perėjom... – pabandė pasakyti Džedas iš paskutiniųjų, bet jo balsas nusilpo net nepabaigus frazės. Kai jis kėlėsi ketindamas eiti, Francas tarė:

– Pastebėjai... Aš tavęs net nepaklausiau, kuo užsiimi.

– Pastebėjau.

Iš tiesų, švelniai tariant, Džedas trypčiojo vietoje. Jis tiek užsidykinėjo, kad pastarosiomis savaitėmis ėmė kalbėtis su vandens šildytuvu. O neramiausia, kad vyrukas dabar jau laukė, kad tas jam atsakys, – šitai jis suprato užvakar. Džedas buvo tikras, kad aparatas skleidžia vis įvairesnius garsus: pasirinkdamas įvairų toną bei garsą jis dejavo, burzgė, tarškėjo, švilpė, atrodė, kad vieną dieną jis ims ir aiškiai prakalbės. Šiaip ar taip jis buvo pats seniausias jo kompanionas.

Po pusmečio Džedas nusprendė persikelti gyventi į senąjį senelių namą Krezo departamente. Tai darydamas jis su kartėliu suvokė, kad seka tuo pačiu keliu, kurį prieš keletą metų perėjo Huelbekas. Jis nuolat sau kartojo, norėdamas galutinai įsikalti į galvą, kad tarp jų – didžiulis skirtumas. Pirmiausia Huelbekas į Luarė persikraustė iš Airijos; kaip buvo galima numanyti, tikrasis rašytojo atsiskyrimas įvyko, kai jis išsikėlė iš Paryžiaus, socialinės rašytojo veiklos bei draugiškų ryšių centro, ir išvyko į Airiją. Atsiskyrimas, kurio dabar ėmėsi Džedas, palikdamas socialinį meninės veiklos centrą, buvo to paties pobūdžio. Tiesą sakant, iš esmės šitai jis beveik buvo atlikęs. Pirmaisiais mėnesiais, vos išgarsėjęs tarptautiniu mastu, Džedas sutikdavo dalyvauti bienalėse, parodų atidarymuose, duoti daugybę interviu ir netgi vieną kartą skaitė paskaitą, apie kurią, beje, jam neliko jokių prisiminimų. Paskui Džedas sumažino tempą, nebesivargindavo atsakinėti į kvietimus ir elektroninius laiškus, ir taip šiek tiek mažiau nei per dvejus metus atsidūrė šioje slegiančioje, bet, jo akimis žiūrint, būtinoje ir turtingoje vienatvėje, šiek tiek primenančioje „turtingą nesuskaičiuojamų galimybių" budistinę tuštumą. Tik tiek, kad šiuo metu toji tuštuma tekėlė tuštumą, jau vien dėl to jis pakeitė gyvenamąją vietą, vildamasis vėl atrasti tą keistą stimulą, kuris praeityje jį stūmė prisidėti naujais objektais, vadinamais *meniniais*, prie nesuskaičiuojamų ir jau esančių gamtos ar dirbtinių objektų. Skirtingai nei Huelbekas, jis neišvyko ieškoti hipotetinės vaikystės. Beje, Džedas

nepraleido vaikystės Kreze, tik keletą savaičių vasaros atostogų, iš kurių nieko aiškaus neprisiminė, vien begalinės laukinės laimės pojūtį.

Prieš išvykdamas iš Paryžiaus jis turėjo paskutinę nemalonią užduotį, kurią atlikti delsė kiek įmanoma ilgiau. Prieš keletą mėnesių Džedas buvo sutaręs parduoti namą Rensi tokiam Alenui Semunui, norėjusiam jame įkurdinti savo įmonę. Šis tipas praturtėjo sukūręs internetinę svetainę, iš kurios galima atsisiųsti sveikinimo pranešimus ir ekrano fono paveikslėlius mobiliesiems telefonams. Atrodė, anokia čia veikla, viskas gana primityvu, tačiau vyrukas per keletą metų prasimušė į pirmąją vietą pasauly. Jis buvo sudaręs išskirtines sutartis su daugeliu įžymybių, tad apsilankius jo puslapyje už visai nedidelę sumą buvo galima įasmeninti savo mobilųjį telefoną atsisiuntus Paris Hilton, Deboros Šanel, Dmitrijaus Medvedevo, Paf Paf Dadi bei kitų nuotraukų ir garso įrašų. Vyrukas norėjo namą paversti visuomenine būstine – biblioteka jam pasirodė esanti „superklasės“, – o parke įrengti modernias dirbtuves. Pagal jį, Rensi rajonas kupinas „beprotiškos energijos“, kurią jis buvo pasiryžęs nukreipti reikiama kryptimi; tiesiog toks buvo jo požiūris. Džedas įtarė, kad tas vyrukas truputį persistengia reikšdamas susirūpinimą *problemiškais priemiesčiais*, bet tai buvo tipas, kuris pervaidintų net pirkdamas pakuotę „Vivic“ vandens. Bet kuriuo atveju pudrinti smegenis jis mokėjo ir buvo sukrapštęs visas įmanomas vietines ar nacionalines subsidijas; jis vos neapmulkino Džedo dėl sutartinės kainos, bet šis susizgribo, ir anas galiausiai pasiūlė normalią sumą. Žinoma, Džedui tų pinigų nereikėjo, tačiau jis manėsi pamins tėvo atmintį, pusvelčiui atidavęs namą, kuriame šis bandė gyventi, kuriame keletą metų bandė kurti *šeimyninį gyvenimą*.

Kai Džedas iš greitkelio pasuko Rensi kryptimi, pūtė stiprus rytų vėjas. Tenai jis nebuvo jau dešimt metų. Durys šiek tiek sugirgždėjo, bet

lengvai atsivėrė. Pilkame apniukusiame danguje lingavo tuopų ir drebulių šakos. Tarp smarkiai išsikerojusių žolės, dilgėlių kuokštų ir gervuogių krūmų vis dar matėsi alėjos žymė. Su neaiškiu siaubu jis pagalvojo, kad čia praleido pirmuosius savo gyvenimo metus, gal netgi mėnesius, ir viskas praėjo tarsi būtų ėmusios ir dusliai užsivėrusios laiko sklendės; visgi jis dar jaunas, pagalvojo Džedas, tepragyveno pusę atkarpos pakeliui į savo saulėlydį.

Panginės su žaliuzėmis stūksojo užvertos, nebuvo matyti jokio įsilaužimo pėdsako, o pagrindinių šarvuotų durų spyna pasidavė kuo laisviausiai, tiesiog keista. Be abejo, po aplinkinius rajonus pasklido žinia, kad tame name nėra ką vogti, kad net nėra ko tenai laužtis. Tikra tiesa, čia nieko nebuvo – nieko parduodamo. Jokios naujos elektroninės įrangos, vien masyvūs nestilingi baldai. Vos kelis motinos papuošalus tėvas išsivežė į Bolonės, paskui į Vezinės senelių prieglaudos namus. Dėžutė buvo atiduota Džedui iškart po tėvo mirties; jis iškart ją užkėlė ant spintos viršaus, puikiausiai suprasdamas, kad geriausia ją būtų priduoti į vietinį banką, antraip anksčiau ar vėliau jis už jos užkliūsiąs, ir tuoj pat jį pasiglemšią liūdnos mintys: jo tėvo gyvenimas nebuvo linksmas, tai ką jau kalbėti apie motinos?

Jis greitai prisiminė baldų išdėstymo tvarką ir kambarių planą. Šiame žmonių apgyvendinimo paskirties vienete be vargo galėjo sutilpti dešimt asmenų, tačiau jame geriausiu laiku tegyveno trys, paskui du, o galiausiai vienas asmuo. Keletą akimirksnių Džedas susimąstė dėl šildymo sistemos. Nė karto per visą savo vaikystę ar paauglystę jis negirdėjo kalbant apie problemas, kylančias dėl vandens šildytuvo, o ir jaunystėje, kada trumpam atvykdavo paviešėti pas tėvą, dėl to jam nekildavo jokių klausimų. Galbūt jo tėvas įsigijo ypatingą vandens šildytuvą, vandens šildytuvą „varinėmis pėdomis ir tvirtomis kojomis kaip Jeruzalės šventyklos kolonos“, – rodos šitaip apie išmintingą moterį sakoma šventoje knygoje.

Suzmegęs vienoje iš tų gilių, be abejo, odinių kanapų ir nuo vidudienio karščio saugomas vitražinių katedros langų jis skaitydavo apie

Spirou ir Fantazio nuotykius ar Alfredo de Musė eilėraščius. Staiga jis susiprato, kad reikia paskubėti, ir pasuko į tėvo kabinetą.

Jau pirmoje spintoje jis be vargo surado aplankus su piešiniais. Šių 50x80 centimetrų formato aplankų buvo apie trisdešimt, visi jie buvo aplenkti niūriu popieriumi su juodais ir žaliais raštais, popieriumi, kuris dengė visus praėjusio amžiaus aplankus. Jie buvo perrišti juodais nublukusiais kaspinais, kurie, rodės, tuoj suplyš, ir prigrūsti šimtų A2 formato popieriaus lapų – tai ženklino ištisų metų darbą. Džedas pasigriebė keturis po pažastimi, nusileido į apačią ir atsidarė „Audi“ bagažinę.

Einant trečiąjį kartą atnešti aplankų, Džedas pastebėjo iš kitos gatvės pusės jį stebintį didžiulį negrą, kalbantį mobiliuoju telefonu. Tasai įspūdingas rėmas skusta makaule greičiausiai buvo daugiau nei metro devyniasdešimt ūgio ir svėrė kokį šimtą kilogramų, tačiau iš jo jaunatviškų veido bruožų galėjai spręsti, kad vyručiui ne daugiau nei šešiolika. Džedas pamanė, kad šitaip Alenas Semunas saugo savo investiciją, net vienu akimirksniu ketino eiti jam pasiaiškinti, bet persigalvojo, vildamasis, kad negras nupasakos pašnekovui Džedo išvaizdą, ir Alenas jį be vargo atpažins. Matyt, taip ir atsitiko, nes tasai vyrutis jam netrukdė toliau veikti, tiesiog laukė, kol jis baigs krautis.

Džedas dar keletą minučių paklaidžiojo po antrą aukštą, taip nieko apčiuopiamo ir nepajusdamas, net nieko per daug neprisimindamas, visgi jis žinojo, kad į šį namą niekados nebesugrįš, šis bet kuriuo atveju smarkiai pasikeis, tasai priekvaiša greičiausiai *nugriaus pertvaras* ir viską perdažys baltai, – taip niekas į Džedo sąmonę ir neįsismelkė, Džedas lyg apkvaitęs klampojo po kažkokio nenusakomo liūdesio erdves. Išėjęs jis rūpestingai uždarė vartus. Negro nebebuvo. Staiga vėjas nurimo, tuopų šakos sustingo, akimirką viešpatavo visiška tyla. Jis apsisuko, įvažiavo į Vienybės gatvę ir nesunkiai rado išvažiavimą į greitkelį.

Džedas nebuvo pratęs prie vertikálių, planų, pjūvių, kuriais architektai patikslina numatytas pastato funkcijas, todėl pirmasis meninis atvaizdas, kurį jis rado pirmojo aplanko apačioje, jam sukėlė šoką. Šitai niekaip nepriminė gyvenamojo pastato, greičiau kažką panašaus į neuronų tinklą, kur kiekvienas gyvenamasis narvelis buvo atskirtas nuo kitų ilgais įgaubtais, dengtais ar atvirais koridoriais, išsišakojančiais į žvaigždės formą. Tie skirtingo dydžio narveliai buvo kone apvalūs ar ovalūs – šitai pribloškė Džedą; jis įsivaizdavo, kad jo tėvui mielesnė buvo tiesi linija. Kitas pribloškiantis dalykas – tasai pastatas visai neturėjo langų, o stogas, priešingai, buvo permatomas. Taip miesto gyventojai, sugrįžę į namus, turėjo nutraukti bet kokį vizualinį ryšį su išoriniu pasauliu – išskyrus dangų.

Kitas aplankas buvo skirtas gyvenamųjų patalpų vidaus detalėms. Pirmiausia stebino tai, kad buvo siūloma kone visiškai apsieiti be baldų pasinaudojant nedideliu grindų aukščio lygio skirtumu. Taigi, miegojimo vietomis tapo keturiasdešimties centimetrų gylio stačiakampės įdubos, – užuot į lovą lipus, reikėtų nusileisti. Voniomis ten tapusios didelės apvalios vandens talpyklos, kurių viršutinis kraštas buvo sulig grindų lygiu. Džedas savęs paklausė, kokias gi medžiagas tėvas norėjo panaudoti, greičiausiai plastiką, tuoj pat sau atsakė, – polistirolą, kuris nuo aukštos temperatūros gali įgauti bet kokią formą.

Apie devintą valandą vakaro Džedas mikrobangų krosnelėje pasišildė lazaniją. Jis valgė neskubėdamas, pasistatęs butelį įprastinio raudonojo vyno. Džedas susimąstė, negi tėvas išties tiems projektams tikėjosi gauti finansavimą ir kažkaip juos įgyvendinti. Be abejo, iš pradžių taip ir buvę; ši paprasta mintis jam draskė širdį, – kaip parodė tolesni laikai, tėvas neturėjo jokių šansų. Panašu, kad jis niekada taip ir nepasiekė net maketo stadijos.

Džedas išgėrė visą butelį ir vėl pasinėrė į tėvo projektus, suprasdamas, kad šis užsiėmimas kels vis didesnį liūdesį. Iš tiesų, kuo smarkiau jį

užgriūdavo viena paskui kitą sekusios nesėkmės, tuo labiau architektas Žanas Pjeras Martenas atsiduodavo vaizduotės polėkiui, mesdamas iššūkį traukos jėgai, daugindamas aukštus, išsišakojimus ir visai nebegalvodamas nei apie visų tų neįtikėtinų krištolinių citadelių įgyvendinimą, nei apie biudžetą.

Apie septintą valandą ryto Džedas ėmėsi paskutinio aplanko turinio. Alpių aikštėje neryžtingai švito, sprendžiant iš oro diena turėjo būti pilka, apniukusi, – greičiausiai iki pat vakaro. Paskutiniai tėvo piešiniai jokiu būdu nepriminė gyvenamojo namo, bent jau skirto žmonėms. Spirališki laiptai svaigulingai kilo į patį dangų, susitikdami su lengvučiais pusskaidriais tiltais, jungiančiais netaisyklingai išsišovusius akinančio baltumo pastatus, kurių formos priminė plunksninių debesų pavidalus. Galima sakyti, pagalvojo Džedas užversdamas aplanką, tėvas niekada neatsisakė troškimo statyti namus kregždėms.

Džedas neturėjo jokių iliuzijų dėl to, kaip jį sutiks senelių kaimo gyventojai. Kadangi prieš daugelį metų su Olga keliavo po *Prancūzijos gilumą*, tad galėjo drąsiai teigti: išskyrus tokius gausiai turistų lankomus regionus kaip Provansas ar Dordonė, kaimo vietovių gyventojai paprastai yra nesvetingi, agresyvūs ir kvaili. Norint kelionės metu išvengti nereikalingų susidūrimų bei nemalonumų apskritai, bet kuriuo atveju vertėjo vengti išsukti iš visų *pramintų takų*. Šisai užslėptas priešiškumas prašalaičiams virsta pačia tikriausia neapykanta, jei tik kažkuris iš jų įsigyja namą. Keliant klausimą, kada gi svetimasis bus priimtas kaip savas prancūziško kaimo erdvėje, atsakymas būtų: *niekada*. Beje, jie nedemonstruoja nei rasistinių, nei ksenofobinių nuostatų. Jiems žmogus iš Paryžiaus buvo maždaug toks pats užsienietis kaip vokietis iš šiaurės ar senegalietis, o užsieniečių jie aiškiai nemėgo.

Francas jam atsiuntė lakonišką žinutę, pranešdamas, kad „Mišelis Huelbekas, rašytojas" ką tik parduotas – vienam indų mobiliojo ryšio operatoriui. Vadinas, į Džedo banko sąskaitą įplaukė papildomi šeši milijonai eurų. Akivaizdu, kad atėjūnų turtingumas – šie juk perka namus už tokias sumas, kurių patys vietiniai gyventojai niekada neįstengtų surinkti, – buvo viena pagrindinių jų neapykantos priežasčių. Džedo atveju tas faktas, kad jis *menininkas*, tik sunkino padėtį: jo turtai, žiūrint Krezo žemdirbio akimis, buvo užgyventi neaiškiais, kone negarbingais būdais. Kita vertus, jis namo nepirko, o jį *paveldėjo* ir kai kurie dar prisiminė Džedą nuo tų laikų, kai šis keletą vasarų iš eilės viešėjo senelės

namuose. Dar tada jis buvo laukinis, ne itin meilus vaikas, ir dabar atvykęs jis nieko nepadarė, kad jį pamėgtų, – veikiau priešingai.

Už senelių namo plytėjo labai didelis, beveik hektaro ploto, sodas. Tuo laiku, kai jie gyveno dviese, tasai sodas buvo visas paverstas daržu, paskui senkant senelės, tapusios našle, jėgoms, iš pradžių nuolankiai, o vėliau ir nekantriai jai belaukiant mirties, dirbamas plotas ėmė mažėti, vis daugiau ir daugiau daržovėms skirtų plotų buvo apleidžiami, užleidžiant vietą laukinei žolei. Užpakalinė dalis buvo neaptverta ir tiesiai išėjo į Granmono mišką – Džedas prisiminė, kaip vieną kartą sode pasislėpė medžiotojų persekiojama elnė. Praėjus keletui savaičių po jo atvykimo Džedas sužinojo, kad toji su sodu besiribojanti, mažne visur mišku apaugusi penkiasdešimties hektarų teritorija parduodama; jis nesvyruodamas ją nusipirko.

Greitai pasklido žinia, kad kažkoks kvaištelėjęs paryžietis, nė nesiderėdamas dėl kainos, supirkinėja žemes, tad metų gale Džedas tapo vientiso septynių šimtų hektarų ploto savininku. Toje kalvotoje ir netgi vietomis gruoblėtoje teritorijoje daugiausia augo bukai, kaštonai ir ąžuolai; jos viduryje telkšojo penkiasdešimties metrų skersmens tvenkinys. Pralaukęs didžiuosius šalčius, Džedas jį visą apjuosė trijų metrų aukščio pinta metaline tvora. Virš jos ištiesė vielą, kuria iš žemos įtampos generatoriaus tekėjo elektra. Amperų mirtinai dozei buvo per mažai, tačiau jų pakako trenkti per nagus tiems, kurie ketintų perlipti tvorą, – čia iš tiesų veikė tas pats principas, kaip ir naudojant elektrines užtvaras atgrasant karves išeiti iš savo pievos. Taip jis visai nenusižengė įstatymams, ką ir pabrėžė jį dukart aplankiusiems žandarams, susirūpinusiems dėl pasikeitusio kantono veido. Savo ruožtu Džedą aplankęs meras jam davė suprasti, kad uždrausdamas per jo valdas judėti medžiotojams, iš kartos į kartą persekiojusiems šiuose miškuose elnius bei šernus, jis tiesiog sulauksiąs rimto priešiškumo. Džedas atidžiai jo išklausė, sutikdamas, kad dėl esamos padėties kažkuria prasme verta apgailestauti, tačiau dar kartą pabrėžė, jog veikia griežtai pagal įstatymus. Gana greitai po šio

pokalbio jis kreipėsi į vieną civilinės inžinerijos įmonę, kad šioji per jo valdas nutiestų kelią, vedantį iki nuotoliniu būdu valdomų vartų, pro kuriuos būtų galima išvažiuoti tiesiai į D50 kelią. Nuo šio iki greitkelio A20 tebuvo trys kilometrai. Džedas įprato apsipirkinėti Limožo prekybos centre „Carrefour", kuriame tikėjosi nesusitikti nė vienos žmogystos iš savo kaimo. Paprastai jis ten vykdavo antradienių rytais, vos atsidarius prekybos centrui, pastebėjęs, kad žmonių tokiu metu būna mažiausia. Kartais tenai jis būdavo vienas – tada jam rodydavosi, kad laimė visai čia pat.

Civilinės inžinerijos įmonės darbuotojai aplink namą įrengė pilka skalda dengtą dešimties metrų pločio aikštelę. Pačiame name jis nieko nepakeitė.

Visi šie darbai Džedui atsiėjo šiek tiek daugiau nei aštuonis milijonus eurų. Jis apskaičiavo, kad jam liko užtektinai plačiai pagyventi iki pat gyvenimo pabaigos, – net jei taptų ilgaamžiu. Pagrindines išlaidas akivaizdžiai sudarysią mokesčiai už turtą. O pajamų mokesčių jis neturėsiąs. Džedas jokių pajamų neturėjo ir visai neketino vėl kurti meno kūrinius, skirtus parduoti.

Kaip sakoma, bėgo metai.

Vieną rytą netyčiom įsijungęs radiją – to jis nebuvo daręs jau trejus metus – Džedas išgirdo apie Frederiko Beigbederio mirtį, šiam buvo septyniasdešimt vieneri. Jis, kaip pranešė radijo stotis, apsuptas „artimųjų meilės“ užgeso savo rezidencijoje baskų pakrantėje. Džedas be vargo tuo patikėjo. Iš tiesų, kiek jis prisiminė, Beigbederis turėjo savy tai, kas galėjo kelti „artimųjų“ meilę ar bent jau jų buvimą; tai, ko neturėjo Huelbekas, kaip ir jis pats – kažkokio familiaraus santykio su gyvenimu.

Tokiu štai netiesioginiu būdu, pagal tam tikrą principą lygindamas faktus Džedas suvokė, kad jam pačiam neseniai suėjo šešiasdešimt metų. Tikrai stebėtina: jis net negalvojo, kad taip paseno. Tik bendraudami su kitais žmonėmis ir šiems tarpininkaujant suvokiam, kaip patys pasenom; kitaip save paprastai esame linkę priskirti amžinųjų kategorijai. Išties, jo plaukai pražilo, veidą išvagojo raukšlės, bet viskas įvyko nejučiomis, taip, kad nebuvo jokios vidinės būtinybės lyginti išvaizdą su jaunystės portretais. Ir štai šis neapdairumas Džedą sukrėtė: per visą menininko gyvenimą jis padarė tūkstančius kadrų, bet neturėjo nė vienos savo paties fotografijos. Jam niekada į galvą neatėjo mintis nutapyti autoportretą, jis niekada nė truputėlio savęs nevertino kaip tinkamo menui objekto.

Jo pietiniai valdų vartai, vedantys į kaimą, nebuvo atsivėrę daugiau nei dešimt metų; visgi jie atsivėrė be jokio vargo, ir Džedas eilinį kartą pasidžiaugė, kad kreipėsi į Liono įmonę, kurią rekomendavo vienas buvęs jo tėvo bendradarbis.

Jis tik miglotai prisiminė Šateliu le Maršė, jo atminty šis iškilo kaip apleistas, visiškai įprastas Prancūzijos kaimelis, ir nieko daugiau. Bet vos žengus keletą žingsnių, kaimelis jį pribloškė. Pirmiausia šis tapo žymiai didesnis, jame stovėjo du, o gal net tris kartus daugiau namų. Ir visi tie namai buvo elegantiški, išpuošti gėlynais, pastatyti su maniakiška pagarba Limuzeno statybos tradicijoms. Pagrindinėje gatvėje buvo pridygę parduotuvėlių su vitrinoje besipuikuojančiais regioniniais gaminiais ar amatininkų dirbiniais, šimto metrų atkarpoje jis suskaičiavo tris kavines, kuriose galima prisijungti prie internetinio ryšio už mažą kainą. Buvo galima pamanyti, jog esi ne įprastiniame Krezo departamento kaimelyje, o Ko Pi Pi* saloje ar Sen Pol de Vanse**.

Šiek tiek pritrenktas jis sustojo pagrindinėje aikštėje ir atpažino kavinę priešais bažnyčią. Greičiau atpažino kavinės vietą. Interjeras su *art nouveau* stiliaus šviestuvais, tamsaus medžio staliukais su kaltinėmis geležinėmis kojomis ir odiniai suoliukai akivaizdžiai turėjo atkurti paryžietiškos *Belle Époque* kavinės aplinką. Visgi prie kiekvieno staliuko buvo įrengta vieta 21 colio įstrižainės nešiojamajam kompiuteriui, europietiško ir amerikietiško standarto elektros lizdai, o išskleistame lankstuke buvo paaiškintos prisijungimo prie „Creuse-Sat“ tinklo procedūros – Džedas lankstuke perskaitė, kad, norėdama pagerinti prisijungimo prie interneto greitį departamente, vietinė generalinė taryba finansavo geostacionaraus satelito paleidimo darbus. Jis užsisakė rožinio „Menetou-Salon“ vyno taurę, kurią mąsliai gėrė, galvodamas apie visus šiuos pasikeitimus. Šią ryto valandą kavinė buvo kone tuščia. Viena kinų šeimynėlė baigė valgyti *breakfast limousin*, kainavusius vienam asmeniui 23 eurus, konstatavo Džedas, pažvelgęs į valgiaraštį. Kiek arčiau jo sėdėjęs barzdotas dručkis, į uodegėlę susirišęs plaukus, išsiblaškęs tikrino

---

* Ko Pi Pi – Tailando sala, populiari kurortinė zona.

** Pranc. Saint-Paul-de-Vence – gražus kalno aukštumoje įsikūręs viduramžių miestelis Provanse.

elektroninį paštą. Jis smalsiai pažvelgė į Džedą, suraukė antakius, susvyravo, ar pradėti pokalbį, ir vėl pasinėrė į kompiuterio ekraną. Džedas išgėrė taurę, išėjo ir keletą minučių mąsliai prasėdėjo prie savo visureigio „Audi“ vairo – per pastaruosius dvidešimt metų jis tris kartus pakeitė automobilį, bet liko ištikimas tai markei, su kuria patyrė pirmus tikruosius vairavimo džiaugsmus.

Kitomis savaitėmis Džedas po truputėlį, nedideliais etapais, niekur per daug toli neišvykdamas iš Limuzeno, – neskaitant trumpo apsilankymo Dordonėje ar dar trumpesnio pabuvimo Rodezo kalnuose, – toliau tyrinėjo kraštą, vadinamą Prancūzija, neabejotiną savo tėvynę. Prancūzija akivaizdžiai smarkiai pasikeitė. Jis daugybę kartų naršė internete, bendravo su viešbučių savininkais, restauratoriais ir kitais patarnavimo sferų darbuotojais (vienu Perigės autoserviso savininku, prostitute iš Limožo) ir tasai pirmasis žaibiškas įspūdis, žingsniuojant Šateliu le Maršė kaimu pasitvirtino – taip, šalis pasikeitė, pasikeitė iš esmės. Kone visi senieji kaimo vietovės gyventojai dingo. Juos pakeitė atvykėliai iš miesto zonų, kupini verteiviško apetito, kartais ir šiokių tokių ekologinių, tačiau komerciškai naudingų užmojų. Jie ėmėsi naujai apgyvendinti *hinterlandą*, ir šis bandymas, žinia, po kitų nesėkmingų mėginimų, šįkart pagrįstas geru rinkos dėsnių išmanymu bei sveiku jų įvaldymu, visiškai pavyko.

Pirmasis klausimas, kurį sau uždavė Džedas, pademonstruodamas tipišką menininko egocentrizmą, buvo susijęs su noru žinoti, ar jo „Įprastinių profesijų“ ciklas, praėjus maždaug dvidešimčiai metų po to, kai buvo sugalvotas, išlaikė savo svorį. Išties, ne visur. Pavyzdžiui, „Maja Diubua, nuotolinės techninės priežiūros asistentė“ jau nebeturėjo prasmės: nuotolinės techninės priežiūros centrai buvo šimtu procentų perkelti – daugiausia į Indoneziją ir Braziliją. O štai darbas „Emė, palydovė“, priešingai, buvo visiškai aktualus. Prostitucija kaip tik ekonominiu požiūriu klestėjo ir buvo įsitvirtinusi dėl svajingo *paryžietės* įvaizdžio – ypač

Pietų Amerikos šalyse ir Rusijoje bei dėl imigrantų iš Afrikos ir Rytų šalių antplūdžio. Prancūzija po 1900–1910 metų pagaliau vėl tapo privilegijuotu *sekso turizmo* kraštu. Taip pat užgimė ir naujosios profesijos, – arba, greičiau, senosios profesijos buvo atkurtos pagal šiandienos skonį, – taip atsirado meniškų geležies dirbinių ar žalvarinių indų; vėl atgimė sukultūrintose pelkėtose vietovėse kultivuojama daržininkystė. Žabreijes le Bordo kaime, esančiame už penkių kilometrų nuo Džedo kaimo, įsikūrė kalvis kaustytojas, mat Krezas, pasižymintis gražiai išsilaikiusių takų tinklu, miškais ir proskynomis, puikiausiai tiko pasijodinėjimams.

Apskritai Prancūzija ekonominiu požiūriu laikėsi šauniai. Tapusi ryškia agrokultūros bei turizmo šalimi, nepaisant visų tų per pastaruosius dvidešimt metų beveik be pertraukų persekiojusių krizių, ji aiškiai pademonstravo savo tvirtybę. Tos krizės buvo vis nuožmesnės, jos pasižymėjo pašaipiu nenuspėjamumu, pašaipiu bent jau žvelgiant iš Dievo šaipūno požiūrio taško, – šis turbūt be jokio tvardymosi linksminosi regėdamas finansines konvulsijas, staiga nuo prabangos sviedusias prie bado ir užklupusias tokius gigantus kaip Indonezija, Rusija ar Brazilija su šimtamilijoninėmis populiacijomis. Tegalėdama parduoti prabangius viešbučius žavingam gamtovaizdyje, kvepalus ir paštetą, – visa, kas vadinama *art de vivre*, – Prancūzija šiomis nenumatytomis aplinkybėmis be vargo atsilaikė. Metai iš metų keitėsi klientų tautybės, ir tiek.

Po grįžimo iš Šateliu le Maršė Džedas įprato kiekvieną rytą artėjant pusiaudieniui pavaikštinėti kaimo gatvelėmis. Paprastai jis aikštės kavinėje (ji stebėtinai buvo išsaugojusi senąjį pavadinimą „Sporto baras“) užsisakydavo aperityvo, o paskui grįždavo į namus pietauti. Greitai Džedas pastebėjo, kad daugelis naujųjų gyventojų greičiausiai jį pažinojo – ar bent jau apie jį buvo girdėję – ir į jį žvelgė be ypatingo priešiškumo. Iš tiesų, tie naujieji kaimo gyventojai buvo visai nepanašūs į savo pirmtakus. Mestis pinti krepšius ir jais prekiauti, renovuoti senus pastatus

paverčiant šiuos svečių namais ar slėgti sūrius juos vertė ne kažkokia lemties valia, o racionalus išskaičiuotas verteiviškas noras įgyvendinti ekonominį projektą. Būdami išsimokslinę, tolerantiški ir mandagūs jie be ypatingo vargo sugyveno su šiuo metu jų regione įsikūrusiais užsieniečiais, nes šie, be kita ko, atitiko jų interesą, juk šie buvo pagrindiniai jų klientai. Daugelis namų, kurių nebepajėgė išlaikyti senieji Šiaurės Europos gyventojai, buvo tiesiog perpirkti. Tiesa, kinai sudarė bendruomenę, kuri buvo užsidariusi savo rate, bet, tiesą sakant, ne daugiau ar net mažiau nei andainykščiai anglai – kinai bent jau nevertė kalbėti jų kalba. Jie *vietiniams papročiams* rodė ypatingą pagarbą, kone juos garbino; iš pradžių atvykėliai juos prastai žinojo, bet labai stropiai kažkokio adaptyvaus mimetizmo būdu juos atkūrinėjo; taip pamažu ėmė grįžti senieji receptai, šokiai, netgi tradiciniai drabužiai. Na o dabar, žinoma, pačiais geriausiais klientais laikomi rusai. Jie niekada nesideri nei dėl aperityvo, nei dėl visureigio nuomos kainos. Rusai pinigus leidžia dosniai, nesivaržydami, likdami ištikimi potlačo* ekonominiams santykiams, kurie buvo giliai įsismelkę į įvairiausių politinių režimų kasdienybę.

Ši naujoji karta rodėsi konservatyvesnė, labiau gerbianti pinigus ir nustatytą socialinę hierarchiją nei visi ankstesnieji gyventojai. Dar labiau stebėtina tai, kad Prancūzijoje pastaruoju metu smarkiai išaugo gimstamumas, net neskaitant imigracijos, kurios skaičius sumažėjo mažne iki nulio nuo tada, kai nebeliko vietų gamyklose ir antrojo dešimtmečio pradžioje buvo drastiškai sumažintos socialinės apsaugos išmokos. Taigi, afrikiečiai imigrantai, traukiantys į naująsias industrines šalis, dabar buvo pasmerkti tikrai pavojingai kelionei. Plaukiant per Indijos vandenyną ir Kinijos jūrą jų laivus dažnai puldinėdavo piratai, iš jų išlupdami paskutiniąsias santaupas, jei tik šių paprasčiausiai neišmesdavo į jūrą.

* Potlačas – tam tikrose senose kultūrose, ypač tarp Amerikos indėnų, išpuoselėtas ritualinis, ne prekeiviškas, elgesys apsikeičiant vertingomis dovanomis.

Vieną rytą Džedui iš lėto gurkšnojant „Chablis“ vyną, prie jo prisėdo tas pats barzdyla su į uodegėlę surištais plaukais – vienas pirmųjų gyventojų, kuriuos Džedas pastebėjo kaime. Vyrukas, pernelyg gerai nežinodamas, kuo Džedas užsiima, įspėjo jį esant *menininką*. Barzdyla „truputį“ irgi tapo, prisipažino pats, ir pasisiūlė parodyti Džedui savo darbus.

Buvęs mechanikas, dirbęs viename Kurbevua automobilių servise, dabar pasiėmęs paskolą, kad galėtų įsikurti kaime ir atidaryti keturračių nuomos punktą, – akimirksniui Džedas prisiminė kroatą iš Stefeno Pišono aveniu ir jo vandens skuterius. Jo pašnekovo didžioji aistra buvo „Harley-Davidson“, tad maždaug penkiolika minučių Džedas turėjo klausytis mašinos, stovėjusios garbingoje garažo vietoje, aprašymo bei istorijos, kaip jis metai iš metų ją sau pritaiko naudotis. Taip sakant, keturračiai, anot pašnekovo, „superiniai aparatai“, su kuriais galima „smagiai prasilėkti“. O keturračio priežiūra, nuotaikingai pareiškė jis, atsieina kur kas mažiau vargo nei arklio, žodžiu, reikalai ėjosi gerai ir nebuvo dėl ko skųstis.

Jo paveiksluose, akivaizdžiai įkvėptuose *heroic fantasy*, daugiausia buvo vaizduojamas barzdotas, plaukus į uodegėlę susirišęs karys, apžergęs įspūdingą mechaninį kovinį žirgą – greičiausiai jo paties „Harley“ reinkarnaciją *space opera* stiliumi. Jis kovėsi tai su įkyrių zombių gaujomis, tai su kovinių robotų armijomis. Kitose drobėse, greičiau perteikiančiose *kario poilsį*, skleidėsi tipinė vyro erotinė vaizduotė su godžiomis kekšėmis geidulingomis lūpomis, paprastai jos buvo vaizduojamos po dvi. Žodžiu, tai buvo autofikcijos ir įsivaizduojami autoportretai; silpna tapybos technika, deja, jam neleido pasiekti hiperrealizmo lygmens ir nudailintų detalių stilistikos, tradiciškai privalomos *heroic fantasy*. Trumpai tariant, Džedui retai tekdavo matyti tokių bjaurių darbų. Kol autorius nepavargdamas ilgiau nei valandą traukė iš dėžių vieną po kitos drobes, Džedas ieškojo tinkamo komentaro ir galiausiai subumbėjo, kad jo darbuose veriasi „galinga fantazijų jėga“. Ir tuojau pat pridūrė, kad jis pats, deja, neišsaugojo jokio kontakto su meno pasaulio atstovais. O tai, be kita ko, buvo gryniausia tiesa.

Mes taip ir nebūtume visiškai nieko sužinoję, ką Džedas kūrė paskutiniuosius trisdešimt metų, jei likus keletui mėnesių iki mirties jis nebūtų sutikęs duoti interviu jaunai žurnalistei iš *Art Press*. Nors pokalbis užima šiek tiek daugiau nei keturiasdešimt žurnalo puslapių, jis kalba – kone išskirtinai – tik apie technines procedūras, panaudotas kuriant tas keistas, šiandien Filadelfijos šiuolaikinio meno muziejuje saugomas videogramas, kurios neturi nieko bendra su jo ankstesniąja kūryba, beje, kaip ir su bet kuo, kas apskritai buvo sukurta, ir kurios po tų trisdešimties metų lankytojams tebekelia liguistumo persmelktą baimę.

Apie šios kūrybos, kuriai paskyrė paskutiniąją savo gyvenimo dalį, prasmę jis atsisako ką nors komentuoti. „Aš noriu paliudyti apie pasaulį... Aš paprasčiausiai noriu *paliudyti apie pasaulį...*“ – kartoja jis daugiau nei per vieną puslapį jaunai žurnalistei, kuri nuo tokio užmojo ištikta paralyžiaus nebegali sustabdyti to senatviško plepumo, bet gal tai tik į gera, – prasiveržęs Džedo Marteno plepumas, senatviškas ir laisvas, daugiausia krypsta į klausimus apie diafragmą, fokusavimo gylį ir programės įrangos suderinamumą. Nuostabus interviu, tik štai jaunoji žurnalistė „pasislėpė už pašnekovo“, kaip šaltai pakomentavo *Le Monde*, tiesiog kretantis iš pavydo dėl praleistos galimybės pasididžiuoti tokia išskirtine medžiaga, dėl kurios toji žurnalistė po keleto mėnesių nusipelnė savojo žurnalo redaktorės pavaduotojos posto, o šį užėmė kaip tik tą dieną, kai buvo paskelbta apie Džedo Marteno mirtį.

Nors Džedo vaizdo fiksavimo priemonių sąrašas užėmė keletą puslapių, jos nebuvo niekuo išskirtinės: trikojis „Manfrotto", pusiau profesionali videokamera „Panasonic", – pasirinkta dėl ypatingo jautrumo šviesai, o tai suteikia galimybę filmuoti kone visiškoje tamsoje, – ir dviejų terabaitų talpos kietasis diskas, prijungiamas prie videokameros USB lizdo. Daugiau nei dešimt metų kiekvieną rytą, išskyrus antradieniais (kuriuos skirdavo pasivaikščiojimui), Džedas Martenas susikraudavo visą tą aparatūrą į „Audi" bagažinę, o tada pasileisdavo privačiu, specialiai per jo valdas nutiestu keliu. Išsukti iš keliuko buvo gana rizikinga: iškart už jo vešėjusios pievos, persipynusios su dygliuotais krūmynais, driekėsi tankus miškas, čia pat neįžengiamas pomiškis. Keliukų, kažkada ėjusių per mišką, žymės jau seniausiai buvo išnykusios. Tvenkinio pakrantė, apžėlusi neaukšta žole, kuri sunkiai augo akytoje dirvoje, buvo vienintelė privažiuojama vieta.

Nors Džedas galėjo pasirinkti visokių objektyvų, jis beveik visada naudojo „Schneider Apo-Sinar", suteikiantį galimybę atidaryti diafragmą iki 1,9 pasiekiant maksimalų 1 200 mm fokusavimo atstumą, tinkamą 24x36 lygiapločiui. Temos pasirinkimas „nepriklauso nuo jokios išankstinės strategijos", daug kartų Džedas tvirtino žurnalistei, jis „paprasčiausiai pasiduoda akimirkos impulsui". Džedas beveik visada naudodavo labai aukštą fokusavimo lygmenį, susikoncentruodamas tai ties vėjo linguojama buko šaka, tai ties žolės kuokštu, dilgėlių guoto viršūne ar purios ir drėgnos žemės paviršiumi tarp dviejų balų. Nustatęs kadrą jis prie automobilio cigarečių pridegimo lizdo prijungdavo videokamerą, įjungdavo degimą ir pėsčiomis pareidavo namo, palikęs variklį veikti keletą valandų, kartais visą likusią dieną ir ištisą naktį – su milžiniška kietojo disko talpa buvo galima be perstojo filmuoti beveik visą savaitę.

Atsakymai, pagrįsti „akimirkos impulso“ nuostata, paprastai nepateisina bendrosios informacijos žurnalo lūkesčių, tad žurnalistė apie visa tai pabando sužinoti šiek tiek daugiau: ir vis dėlto, spėlioja ji, nufilmuota vienos dienos medžiaga greičiausiai lemia, kas bus filmuojama kitomis dienomis; taip sumanymas pamažu rutuliojasi ir išryškėja? Nieko panašaus, prieštarauja Martenas: nė vieną rytą, užvedęs automobilio variklį, jis nežinodavo, ką filmuosiąs, kiekviena diena jam esanti nauja diena. Ir šis neapibrėžtumo laikotarpis trukęs, patikslina jis, beveik dešimt metų.

Paskui vaizdus jis apdorodavęs montažo būdu, bet šis montažas būdavęs ypatingas, – iš trijų valandų filmuotos medžiagos telikdavę vos kelios fotogramos; visgi tai būdavęs montažas, suteikdavęs galimybę išgauti tą plėšrūniškai gracingai judantį augalų raizginį, romų ir tuo pat metu negailestingą – be jokios abejonės, Vakarų mene tai labiausiai vykęs bandymas pavaizduoti pasaulį per augalų prizmę.

Džedas Martenas „pamiršo“, bent jau taip teigia, kas jį pastūmėjo po dešimt metų trukusio filmavimo, paskirto vien augalams, sugrįžti prie industrinių gaminių vaizdavimo: iš pradžių jis ėmęsis mobiliojo telefono, paskui kompiuterio klaviatūros, stalinės lempos ir kitų objektų, iš pradžių labai skirtingų, paskui pamažu labiau dėmesį telkdavęs į elektroninius prietaisus. Be abejonės, įspūdingiausiai atrodo vaizdai su išbrokuotomis kompiuterių motininėmis plokštėmis, kurios nenurodžius mastelio nufilmuotos tampa panašios į futuristines citadeles. Šiuos objektus Džedas filmuodavęs rūsyje, neutraliame pilkame fone, kad šis pranyktų duomenis perkeliant į vaizdo įrašą. Norėdamas pagreitinti skaidymosi procesą, juos apšlakstydavęs skiesta sieros rūgštimi, kurią pirkdavęs buteliais, – paprastai toks skiedinys, patikslina jis, naudojamas piktžolėms naikinti. Paskui Džedas vėl grįždavęs prie montažo darbų, išsirinkdavęs keletą fotogramų, kurias skyrė ilgi laiko intervalai; taip būdavo pasiekiamas

visiškai skirtingas rezultatas nei filmuojant pagreitintu režimu, taigi irimo procesas, užuot vykęs tolygiai, vyko etapiškai, staigiais šuoliais.

Po penkiolikos filmavimo ir montažo metų Džedas sukaupė maždaug tris tūkstančius keistų modulių, kurių vidutinė trukmė – apie tris minutes, bet tikrasis darbas prasidėjo tik paskui, kada jis ėmėsi ieškoti daugkartinio eksponavimo programos. Pirmaisiais metais nebyliajame kine intensyviai naudotas daugkartinio eksponavimo metodas beveik visiškai pradingo iš profesionalių kino kūrėjų, kaip ir iš videokamerų mėgėjų kūrybinio akiračio, jo nebenaudojo netgi tie, kurie darbavosi meno srityje; dėl akivaizdžiai deklaruojamo nerealistiškumo jį ėmė vertinti kaip atgyvenusį, nebemadingą efektą. Po daugybės paieškos dienų Džedas galiausiai surado paprasčiausio daugkartinio eksponavimo *freeware*. Jis susisiekė su šios programos autoriumi, gyvenusiu Ilinojuje, ir šio paklausė, ar negalėtų, žinoma, už pinigus, specialiai Džedui sukurti patobulintą programos variantą. Jie sutarė dėl visų sąlygų, ir Džedas Martenas po kelių mėnesių išskirtiniam naudojimui gavo neeilinį įrankį, neturėjusį jokio atitikmens rinkoje. Pagrįstas gana paprastu principu, artimu „Photoshop“ daugiasluoksniškumo principui, jis suteikė galimybes vieną ant kito sukloti devyniasdešimt šešis vaizdo takus, nustačius kiekvieno jų ryškumo, sodrumo ir kontrasto lygį; lygiai taip pat kiekvieną jų buvo galima iškelti į pirmą planą arba nugramzdinti į vaizdo gilumą. Būtent šioji programa suteikė Džedui galimybę išgauti ilgus hipnotiškus planus, kur gamykliniai objektai, rodos, skendėja, pamažu užtvindomi daugybinių augalijos sluoksnių. Kartais susidaro įspūdis, kad tie gaminiai priešinasi ir bando iškilti į paviršių, bet juos vis viena pasiglemžia žolių bei lapų banga ir paskandina augalijos klampynėje, tuo pat metu jų paviršius suyra ir atsiveria mikroprocesoriai, baterijos, atminties plokštės.

Džedo sveikata smarkiai prastėjo, jis tegalėjo valgyti pieno produktus bei saldžius patiekalus, tad ėmė įtarinėti, ar tik jo, kaip ir tėvo, nepasiglemš virškinamojo trakto vėžys. Limožo ligoninėje atlikti tyrimai šią prognozę patvirtino, tačiau Džedas gydytis atsisakė, nesutikdamas atsiduoti spindulių terapijai bei kitoms sunkioms procedūroms, apsiribodamas organizmą stiprinančiais vaistais, malšinančiais paprastai vakarais paūmėjančius skausmus, bei didelėmis migdomųjų dozėmis. Jis surašė testamentą, pagal kurį turtai atitenka įvairioms gyvūnų globos organizacijoms.

Maždaug tuo pat metu Džedas ėmėsi filmuoti visų pažįstamų žmonių fotografijas – nuo Ženevjevos iki Olgos, įtraukdamas Francą, Mišelį Huelbeką, savo tėvą bei kitas personas, žodžiu, visus tuos, kurių nuotraukas turėjo. Džedas pritvirtindavo jas prie neperšlampamos neutralios pilkos spalvos drobės, ištemptos ant metalinio rėmo, ir filmuodavo išdėliotas priešais savo namą, šįkart leisdamas joms natūraliai irti. Veikiamos lietaus ir saulės spindulių kaitos, tos fotografijos pamažu glamžydavosi, vietomis pūdavo, paskui skaidydavosi į atskirus fragmentus, ir po keleto savaičių visiškai sunykdavo. Dar įdomiau, kad jis įsigijo žaislinių figūrėlių, schematiškai vaizduojančių žmogiškas būtybes, ir su jomis padarė tą patį. Figūrėlės buvo kur kas atsparesnės, tad Džedui vėl teko panaudoti tą patį sieros rūgšties tirpalą. Tuo metu jis maitinosi vien skystais produktais, kiekvieną vakarą pas jį atvykdavo medicinos sesuo ir suleisdavo dozę morfino. Užtai rytais jis pasijusdavo geriau ir iki pat mirties galėjo darbuotis bent jau dvi ar tris valandas.

Štai taip Džedas Martenas pamažu *atsisveikino* su gyvenimu, su kuriuo taip ir nebuvo visiškai susiėjęs. Dabar jį lankė praeities reginiai, ir kaip bebūtų keista, – juk Džedo seksualinis gyvenimas toli gražu nebuvo

išskirtinis, – jį dažniausiai lankė moterų vaizdiniai. Jo sapnuose lankėsi Ženevjeva, švelnioji Ženevjeva ir nelaimingoji Olga. Iš atminties iškilo netgi Marta Tailefer, kuri sužadino jam geismą Por Grimo tą akimirką, kai balkone nusiėmė „Lejaby" liemenėlę apnuogindama savo krūtinę. Tada jai buvo penkiolika, o jam trylika metų. Tą patį vakarą jis masturbavosi tualete, tėvui paskirtame tarnybiniame bute, kai šis prižiūrėjo statybų eigą, tąsyk Džedas nustebo, jog tai suteikia tokį malonumą. Jo atminty iškilo ir kitos švelnios krūtys, lankstūs liežuviai, siauros vaginos. Ką gi, jo gyvenimas nebuvo jau toks blogas.

Prieš trisdešimt metų (tai vienintelė vieta, kur jis, duodamas interviu žurnalui *Art Press*, išklysta iš pasakojimo vien apie techninius dalykus) Džedas nukeliavo į Rūro sritį, kur turėjo būti atidaryta didžiulė jo kūrybos retrospektyvinė paroda. Nuo Duisburgo iki Dortmundo, neaplenkiant Bochumo ir Gelzenkircheno, daugelis buvusių juodosios metalurgijos gamyklų buvo paverstos parodų, spektaklių, koncertų erdvėmis, tuo pat metu vietinė valdžia, atkūrusi XX amžiaus pradžios darbininkų gyvenimo sąlygas, netgi bandė vystyti *industrinį turizmą*. Iš tiesų visas tas regionas su aukštakrosnėmis, metalo nuodegų krūvomis, apleistais geležinkeliais, ant kurių baigė rūdyti krovininiai vagonai, vienodais švarutėliais išsirikiavusiais paviljonais, – kai kurie jų buvo pagyvinti darbininkų sodais, – panėšėjo į pirmosios industrinės epochos muziejų. Džedą tada labai sukrėtė tankūs ir grasūs miško želmenys, kurie, praslinkus vos vienam gamyklų nedarbo amžiui, jau iš visų pusių jas supo. Renovuotos buvo tik tos gamyklos, kurios galėjo būti pritaikytos kultūrinėms reikmėms, visos kitos pamažu virto griuvėsiais. Šie industriniai gigantai, kažkada įkūniję galingą vokiečių gamybinę jėgą, dabar dūlėjo ir griuvo, o jų senąsias dirbtuves kolonizavusi augalija smelkėsi tarp griuvėsių ir šiuos pamažu skandino neperžengiamose džiunglėse.

Taigi Džedo Marteno paskutiniųjų metų darbus galima vertinti – tai pirmiausia kilusi interpretacija – kaip nostalgišką Europos industrinės epochos pabaigos apmąstymą, platesne prasme – apie bet kokios žmogiškosios veiklos laikinumą ir trapumą. Vis dėlto šios interpretacijos nepakanka norint perteikti nerimą, užklumpantį mus regint tas patetiškas „Playmobil" tipo figūrėles, pasimetusias abstraktaus ir milžiniško futuristinio miesto erdvėse, tuo tarpu kai pats miestas dūla ir griūva, o vėliau pranyksta neaprėpiamoje augalijos begalybėje. Mus taip pat aplanko ir širdgėla, prisimenant, kaip keičiantis oro sąlygoms nyksta, išsikraipo ir plyšinėja Džedo žemiškame gyvenime sutiktų žmonių nuotraukos, kurios paskutiniuose vaizdo kadruose tampa visos žmonijos rūšies išnykimo simboliu. Jos panyra, akimirksnį, atrodo, kovoja, kol galiausiai jas negailestingai užgožia persipinantys augalijos sluoksniai. Paskui viskas nutyla, tik vėjas sūpuoja žoles. Augalija visiškai triumfuoja.

Padėkos žodis

Neturiu įpročio kam nors dėkoti, nes retai kada renku medžiagą, o palyginti su amerikiečių autoriais – netgi labai retai. Bet šiuo atveju buvau sužavėtas ir sudomintas policijos atstovų, todėl, man rodės, reikia eiti toliau.

Taigi, su malonumu dėkoju Teresai Kremisi, suteikusiai svarbią pagalbą, taip pat kanceliarijos viršininkui Henry'ui Moreau ir policijos majorui Pierre'ui Dieppois, kurie mane draugiškai priėmė Orfevro krantinėje ir pateikė daugybę naudingų detalių apie savo sunkų darbą.

Savaime suprantama, kad aš naudojausi laisve savaip perteikti įvairius faktus, tad už pareikštas nuomones atsakingi tėra jas išsakę personažai, žodžiu, čia aprašytas pasaulis yra išgalvotas.

Goncourt'ų premija apdovanotas bene garsiausio prancūzų rašytojo Michelio Houellebecqo romanas „Žemėlapis ir teritorija" ironiškai piešia spalvingą industrinės epochos pabaigą priėjusios šiuolaikinės Europos paveikslą. Tai apokalipsės grėsme alsuojantis susvetimėjusių žmonių pasaulis su plačiais keliais ir didelėmis parduotuvėmis, kuriame tėvas su sūnumi nekalba apie asmeninius santykius, o tik apie darbą.

Dvasinės krizės apimtos visuomenės drama išryškėja pagrindinio romano veikėjo menininko Džedo Martino gyvenimo istorijoje. Visiškai netikėtai sulaukęs pripažinimo už „konceptualius" kūrinius – turistinių žemėlapių kopijas, vienišius Džedas praturtėja, apsitveria savo valdas tvora, paleidžia ja elektros srovę ir (ne)laimingas sau sensta viską stelbiančių augalų karalijoje...

Nors romane nuskamba kelios ankstesnei autoriaus kūrybai būdingos postmodernistinės gaidelės (pvz., autorius sadistiškai nužudo pats save kaip vieną iš knygos personažų), tačiau čia mes matome kiek kitokį M. Houellebecqą – balzakiškai realistišką, rimtą ir brandų rašytoją.

